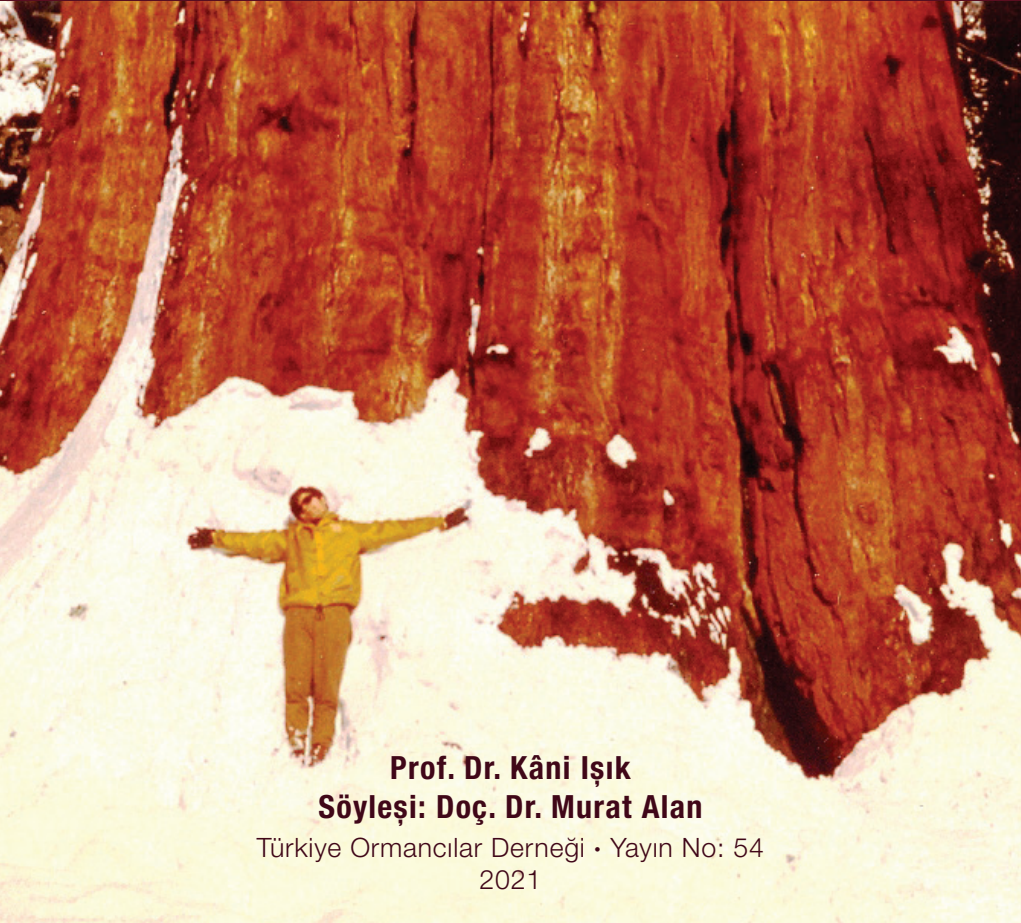

Yarım Yüzyılın İçinden

Orman Köyleri · Öğrencilik · Üniversiteler · Ormancılık · Dünyamız

Prof. Dr. Kâni Işık
Söyleşi: Doç. Dr. Murat Alan

Türkiye Ormancılar Derneği · Yayın No: 54
2021

Yarım Yüzyılın İçinden

Orman Köyleri-Öğrencilik-Üniversiteler-Ormancılık-Dünyamız

Prof. Dr. Kâni Işık

Söyleşi: Doç. Dr. Murat ALAN

TOD - 2021

Ön kapak resmi: Yazarımız, Yerküredeki en hacimli ağaç olan ve General Sherman adı verilen bu Dev sekoya ağacını (*Sequoiadendron giganteum*) 1972’de ziyaret etmişti.

Arka kapak resmi: Arka planda Kapan Ormanı ve Toroslar [Solda Kaldırım (veya Derme) Dağı, Sağda Akdağ], ön planda da Yazarımız Kani Işık görünüyor.

Türkiye Ormancılar Derneği

(The Foresters’ Association of Turkey)

Tuna Caddesi No: 5/8 Kızılay-Ankara

Tel-Faks: 0312 4338413 - 4332664

E-posta:ormancilarder@ttmail.com

www.ormancilarderneği.org

Yarım Yüzyılın İçinden

Ankara, 2021

TOD Yayın No: 54

Yazar: Prof. Dr. Kani Işık

Editör: Doç. Dr. Murat Alan

Kapak Tasarım: Zeynep Işıl Işık Dursun

Baskı ve Tasarım:

Kuban Matbaacılık Yayıncılık

İvedik Osb. Matbaacılar Sitesi 1514. Sokak No:20 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 395 20 70 • Sertifika No: 47331

ISBN: 978-605-68977-4-0

© Bütün hakları saklıdır. Türkiye Ormancılar Derneği’nin ve yazarın yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün ya da bir kısmının elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Bilimsel kurallar çerçevesinde kaynak gösterilmek suretiyle atuf yapılabilir.

İTHAF

ONLAR:

Okuduklarımızı bizler için ONLAR yazdı, ONLAR kodladılar;

Duyduklarımızı ONLAR anlattı, ONLAR bestelediler;

Gördüklerimizi ONLAR göz önüne koydu, ONLAR icat ettiler...

ONLAR çok yakınlarımızda olan anne-babamız, öğretmenlerimiz, arkadaşlarımız, dostlarımız, meslektaşlarımızdır... Bunlara ek olarak; zaman içinde geçmiş çağlarda, mekân içinde de uzak coğrafyalarda yaşamış ve yaşamakta olan başka ONLAR da var. Çoğunu hiç görmemiş olsak bile, ONLAR'ın her biri, insanlığın ortak bilgi ve kültür denizine koydukları damlalarla her birimizi "ben", hepimizi de "biz" yapmış olan isimsiz kahramanlarımızdır.

BİZLER'e düşen görev ise:

O, ortak ve engin bilgi denizinden payımızı hakkıyla **almak**;

Aldığımız bilgileri, aklımız ve beş duyumuzla dosdoğru **anlamak**;

Anladıklarımızı özenle ve bütün benliğimizle harmanlayıp öğrenmek;

Öğrendiklerimizi süzgeçten geçirip **düşünmek**;

Ve o bilgileri azimle, adım adım **uygulamak** ve üstümüze düşeni insanlığa geri **vermek**ti.

BİZLER hepimiziz. Dil, din, ırk, milliyet, cinsiyet ve siyasi düşünce farkı gözetmeden **BİZLER'in ONLAR'a** manevi borçlarımız var. Çünkü yaptığımız her işin ortaya çıkmasında ONLAR'ın her birinin, damla damla da olsa, izleri ve emekleri bulunuyor...

"Yarım Yüzyılın İçinden" isimli bu anılar, geçmişteki bir dönemden (1962-2013) bizlere değişik kesitler sunuyor. Bu anılar kitabını, **BİZLER'in tanıklığı önünde, saygı ve şükranla ONLAR'a armağan ediyorum.**

Prof. Dr. Kâni IŞIK

ÖNSÖZ

Türkiye Ormancılar Derneği (TOD) Cumhuriyetimizle birlikte kurulan ilk mesleki derneklerden biridir. Derneğimiz 26 Aralık 1924 tarihinde kurulmuş ve dört yıldan daha kısa bir süre sonra 100 yaşına girecektir. TOD, geride bırakılan 96 yıl boyunca, Türkiye Ormancılık tarihinin yalnızca tanığı değil, aynı zamanda bu tarihin önemli bir parçası da olmuştur. Dernek, ormancılık mesleğinin ve meslektaşlarının ulusal ve uluslararası düzeyde ihtiyaçlarına yönelik çözümler üreterek ve toplumsal gelişmeye katkı sağlayarak geçmişten günümüze gurur verici bir tarih bırakmıştır. TOD, meslek ilkelerinin yılmadan ileriye taşınması ve gelecek yıllarda da gurur duyulacak bir tarihin yazılması yönünde önemli çabalar göstermiş ve göstermektedir. Ülkemizde orman, doğa ve çevre sevgisinin yayılıp kökleşmesini ve bu konuda kamuoyunun bilinçlendirilmesini de amaç edinen TOD, bu çabalarının bir sonucu olarak 1951 yılından bu yana “kamu yararına çalışan dernek” statüsü de taşımaktadır. Böylesine köklü bir geçmişe ve asil amaçlara sahip bir derneğin üyelerinin de, kuşkusuz, birikimli ve deneyim sahibi olmaları beklenir.

“Yarım Yüzyılın İçinden” (1962-2013) isimli bu anıların yazarı olan derneğimiz üyesi Prof. Dr. Kâni Işık da birikimli ve deneyimli bir meslektaşımızdır. Toroslarda, bir orman köyü olan Beydiğin’de (Manavgat) doğmuştur (1946). Köyün ilkokulunda 4. sınıfta okurken (1954), Manavgat’a bağlı Taşagül nahiyesinde görevli orman bölge şefi ve ekibi, atlarına binerek üç saat bir yolculuktan sonra köye geliyorlar. Köyde ilkokulu da ziyaret ediyorlar. Karşılama töreni sırasında öğretmeni, Kâni Işık’tan, ezberlediği bir “orman şiiri”ni okumasını istiyor. Şiiri okuyup bitirince bölge şefi onun başını okşuyor. Ayrıca köydeki tüm kocaman amca ve dayılar bölge şefine karşı büyük bir sevgi ve saygı gösteriyorlar. İlkokul öğrencisi Kâni bu sevgi ve saygı çemberi ile sarılmış olaylardan esinlenerek işte tam o gün “orman bölge şefi” olmaya karar veriyor.

“İlkokulda okurken bu minik öğrencinin başını okşayan bölge şefi kimdi?” sorusunun cevabını Kâni Hoca kendisi de uzun yıllar hiç bilmiyordu. Ta ki bu anıları yazmaya karar verdikten sonraki günlerde yaptığı sözlü ve yazılı araştırmalar sonunda, aradığı cevabı buluncaya kadar. O bölge şefinin (1965-1966 yıllarında Türkiye Ormancılar Derneği Başkanlığı’nı da yürütmüş olan) Orman Yüksek Mühendisi Nail Sertbaş olduğu bilgisine ulaşıyor... Ayrıntılar, tabii ki “Yarım Yüzyılın İçinden” kitabında, sizin okumanızı bekliyor.

Bölge şefi olma hevesiyle dolu minik öğrenci, sırasıyla ilkokulu köyünde, ortaokulu Serik’te, liseyi Antalya’da bitiriyor ve İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinden mezun oluyor (1966). Daha sonraki yıllarda artık “Mühendis Bey” olan Kâni Işık, devlet bursu kazanarak doktorasını ABD’nin önde gelen bir üniversitesinde tamamlamış (1974); yurda dönünce emekli oluncaya dek Türkiye’nin üç seçkin üniversitesinde hizmet vermiş; bu arada (genetik ve

ekoloji bilim alanlarının da bulunduğu) biyoloji bölümlerinde “bir egzotik tür olarak” öğretim üyeliği, bölüm başkanlığı, Fen-Edebiyat Fakóltesi dekanlığı, Akdeniz Üniversitesi ÖSYM il sınav yöneticiliği görevlerini sürdürmüş; ABD ve Almanya’da farklı üniversite ve araştırma kurumlarında toplam 11 yıl araştırmalar yapmış; makaleler ve kitaplar yazmış; lisans ve lisans-üstü öğrenciler yetiştirmiş; ülke içinde ve ülke dışında konferanslar vermiş, uluslararası nitelikte ödülleri kazanmış; bir orman işçisinden başlayıp bir orman bakanına - hatta bir cumhurbaşkanına kadar - toplumun çok farklı kesimlerindeki insanlarla aynı ortamlarda oturup karşılıklı diyalog kurabilmiş; emekli olduktan sonra TÜBİTAK’ın daveti üzerine TÜBİTAK-BİLGEM’de “Biyolojik Çeşitlilik” konusunda iki yıl süren danışmanlık yapmış; başka disiplinlerde ve farklı fakültelerde çalışmış olmasına rağmen (araştırma konularını kızılçam genetiği üzerine yönlendirerek) ormancılıkla ilgili bilimsel, mesleki ve sosyal ilişkilerini hiç kesmemiş bir meslektaşımızdır. Bu arada şunu da belirtmek yerinde olur: Prof. Dr. Kâni Işık’a verilmiş onur ödülleri arasında, günümüzden tam yirmi yıl önce (2001 yılında) Derneğimiz tarafından “Yılın Ormancısı” seçilmiş olması da vardır.

Tüm bunlarla ve diğeri birçok anılarla ilgili ayrıntıları, “Yarım Yüzyılın İçinden” kitabının sayfaları arasında bulacaksınız. Prof. Dr. Kâni Işık bu kitapta kendi ifadesi ile: “... yürüdüğüm yollar, o dönemin koşulları altında engebelerle doluydu... O yollardan ine çıka, düşe kalka, yanıla yakıla, bazen tek başına, bazen de dost ve arkadaşlarımla beraber yürüdüm. Yaşamım boyunca, bu zengin çeşitliliği bir ayrıcalık olarak gördüm...” diye yazmaktadır. İşte, bütün bu zengin birikimin ve deneyimin yansımalarını, kelimelerle ilmek örölmüş olarak, “Yarım Yüzyılın İçinden” isimli anılarda bulacaksınız...

Prof. Dr. Kâni Işık bu anılarında, yaşadığı dönemlere ve olaylara bilimsel bir titizlikle yaklaşmış, anılarında yanlış yorum ve değerlendirmelere yer vermemek için “KAYNAKLAR” bölümünde belirtilen belgelerden ve “TEŞEKKÜR” bölümünde belirtilen kişilerden yararlanmıştır. Derneğimizin, **tam bir yüzyıla yakın süreden beri Türkiye Ormancılık tarihine yapmış olduğu tanıklık ve yönlendirme çerçevesinde**, bu söyleşi kitabının da son yarım yüzyıllık (1962-2013) bir zaman dilimine katkı yapmasını bekliyoruz. Bir bakıma, dürüst ve doğru yazılmış olan tüm anılar, geçmişe tanıklık eden kültürel miraslardır. Aynı yollarda, aynı amaçlar uğruna yürümüş ve yürümekte olan nesiller arasında bir öncekinden bir sonrasına aktarılan bu kültürel miras, özellikle aynı meslekteki insanlar arasında duygu bağlarının ve dayanışma güdüsünün güçlenmesini de sağlamaktadır. Bu düşüncelerle “Yarım Yüzyılın İçinden” kitabının ve burada sunulan anıların mesleğimize, meslektaşlarımıza ve tüm diğeri okurlara faydalı olmasını diliyoruz. Bu anıları bir “söyleşi kitabı” halinde Derneğimize kazandıran Prof. Dr. Kâni Işık ve Doç. Dr. Murat Alan’a çok teşekkür ediyoruz.

Saygılarımızla.

Türkiye Ormancılar Derneği Yönetim Kurulu

İÇİNDEKİLER

İTHAF	3
ÖNSÖZ	5
SUNUŞ	17
Soru-01 (S01) - Nerede doğup büyüdüünüz? Çocukluk yıllarınızda orman ya da ormancılık ile herhangi bir bağlantınız var mıydı?	21
“Nereden Geldiğini Unutma ki, Nereye Gideceğini Bilesin”	21
Tarihi Kesikbeli Yolu.....	23
Beydiğin (Beg Tigin) Oymağının Kökeni	24
S02- Orman Mühendisi olma fikri sizde nasıl doğdu? Bu konuda sizi etkileyen olay neydi?	27
Köyün İlk Öğretmeni Bir Köy Enstitüsü Mezunuydu.....	27
İlk Kez Bir “Orman Bölge Şefi” Görüyordum	28
“Demek ki Öğretmenden Daha Büyük Birisi Varmış!”	30
S03- Orman Fakültesine girişiniz nasıl oldu?	32
Her Fakültenin Başvurusu ve Giriş Sınavları Ayrı Ayrı Yapılırdı ...	32
O Yıllarda Orman Fakültesi, Tıp Fakültesine Tercih Edilirdi	33
“Keşke!” Demeyin, Çünkü Daha Sonra “İyi ki!” Olabiliyor	34
S04- Orman Fakültesi öğrencilik yıllarınızı anlatır mısınız?	35
Temel Bilim Derslerini Bazı Diğer Fakülte Öğrencileriyle Aynı Sınıflarda Görürdük	35
Yurt Bul, Dert Bulma	37
Bahçeköy Yıllarımız, Meslek Eğitim-Öğretimi İçin İlk Adımı Attığımız Yıllardı	37
Uyku Kaçıran Kuş Sesleri	39

42 No’lu Belediye Otobüsü Kaçarsa	39
S05- Fakültede öğrencilik yıllarınızda “öğrenci hareketleri” denilen olaylar oluyor muydu?	40
Bizim “Tertip”, Zıt Kamplara Ayrılmış Değildi	40
Orman Fakültesi 1966 Sınıf Yıllığı	43
“Meslek Yemini Gibi...”	44
“Sınıf Yıllığından” Yıllık Toplantılara	45
Bir Zamanlar Orman Eğitim Merkezlerimiz Vardı	45
“68 Kuşağı” Unvanını Kıl Payı Kaçırdık	47
“Köprü Kurmak” ve “Köprüleri Atmak”	49
S06-Orman Fakültesinde (1962-1966 yılları arasında) görmüş olduğunuz eğitim-öğretimi, bir akademisyen gözüyle bugün nasıl buluyorsunuz?	50
“Doğal Kaynaklara” Dayanan Eğitim-Öğretim Programları, İlgili Ülkenin Coğrafi, İklimsel ve Biyolojik Özelliklerine Göre Şekillenir	50
Ders Programını İhtiyaçlar Belirler	51
Öğrencilerin Uluslararası Deneyim Kazanma İmkânları	53
S07- Yurtdışında doktora yapma fikriniz nasıl doğdu, nasıl gerçekleşti?	53
Norveç’teki İlk Yurtdışı Stajım, Meslekte Ufkumu Genişletti	53
Akademik Yaşamda Verdiğim İlk Seminer	54
Bilim Erktir, Güçtür, Kuvvettir	55
İlk Asistanlık Süreci	57
Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve 1416 Sayılı Yasa	57

S08- Doktora için neden “Ağaç Islahı ve Orman Genetiği” konusunu seçtiniz?	58
Çevre + Genetik (Ç+G)	58
Dinlemesini Bilene, Doğru Öğütler, Daha Önce Hiç Gitmediği Yeni Yollar Gösterir	59
S09- Yurtdışında doktora çalışmalarına gitmeden önce, yabancı dil bilginiz nasıldı?	60
New York Kentinde İngilizce Dil Okulunda Yedi Ay	60
Üniversite “Kabul Belgelerini” Gösterince, Profesör Yerinden Zıpladı	61
“Damgalanırım” Korkusu ile Rusça Dili Dersini Almaktan Vazgeçtim	62
Bir Özeleştir ve Bir “Ders”	63
S10- ABD’de doktora yaparken, başınızdan geçen ilginç bir anınızı anlatır mısınız?	64
Hangi Anımı Seçeyim ki?	64
Benden Önce İki Hocamız Farklı Yıllarda Berkeley’de Uzun Süreli Kalmışlar	65
Etkin İki “Referans Mektubu”	67
“Gül Sun ki, Çevrede Bir Miktar Gül Kokusu Kalsın”	68
S11- Tabii ki bunlar, akademik ortamda yaşamış olduğunuz anlamlı ve ders verici anılar. ABD’de iken, ABD toplumu ile ilgili başka bir anınızı da anlatır mısınız?	69
Sivil Haklar Savunucuları da Devrede	69
Bir Lider, Menfur Bir Suikasta Kurban Gidiyor	70
Ve Tam 40 Yıl Sonra Siyahî Bir Kişi ABD Başkanı Seçildi	72

S12- ABD’de geçen iki anınızı dinledik. Türkiye’de çalıştığınız süre içinde de pek çok ilginç anılarınız olduğunu biliyoruz. Bunlardan da iki tanesini seçip anlatır mısınız?	73
--	----

(1) Üniversitede Bir Rektör İle.....	73
Akdeniz Üniversitesi’nin İlk Kuruluş Yıllarıydı	73
Rektörlük Ofisinde	74
Beni Yandaki Bir Odaya Aldılar	75
Peki, Bu Rektör Kimdi?	76
(2) Ormanda İşçilerle Olan Bir Anı.....	77
“Hizmette Yüksek Verimlilik” İlkesi	77
“Acaba Bebele Karıştı mı?”	80
“Deli Hasan” Dedikleri Kişi, Aslında Açık Sözlü, Zeki ve Başarılı Bir Eleman	82
Deli Hasan Olayından Kalıcı Bir Ders.....	83

S13-Doktora çalışmanızı ABD’de çok iyi bir üniversitede (U.C. Berkeley’de) yaptınız. Türkiye’de de doktora öğrencileriniz oldu. Bu deneyimleriniz ışığında, yurtdışında ve Türkiye’de doktora yapma konusunda farklılıklar ve benzerlikler nelerdir?	83
---	----

ABD’de Doktora Nasıl Yapılır?	84
Öğrenci Etiği	84
Doktora Yeterlik Sınavı	85
Dört Bir Yanı Farklı Vadilere Açılan Geniş Bir Plato	86
Avrupa’da Durum	86
Türkiye’de İse... ..	87

S14- Yurtdışında doktora yapmak ya da yurtdışında akademik deneyimlerini artırmak akademisyenlere ne gibi artılar kazandırır?88

S15- Doktoranızı bitirdikten sonra yurt dışı ilişkilerinizi sürdürdrebildiniz mi? Bir önceki soruda saydıklarınızı, bizzat yerine getirebildiniz mi? Somut örnekler verebilir misiniz?90

Bill Libby Hocam İlk Gelişinde Türkiye’ye Korkarak Gelmişti90

İzmit, “Kavakçılık Araştırmaları ve Uygulamalarında”
Zirvedeydi91

İkinci Gelişinde İse, İkinci Evine Gelir Gibi Hissediyordu92

Değerli Bir Hediye Paketi93

Türkiye’de Dev Sekoya ile İlgili Diğer Anılarımız da Var97

S16- Teşekkür ederim Sayın Kâni Işık Hocam. Kanımca, hafızalara işleyen etkileyici örnekler verdiniz. Bir de şunu sormak istiyorum: Kitaplarınızda ve makalelerinizde bilimsel konuları anlatırken, yazınızı kolayca anlaşılacak bir dille yazıyorsunuz. Bunun sırrı nedir? Bu amaca ulaşabilmek için nasıl bir yol izliyorsunuz? 100

Kolay Anlaşılır Olmak İçin Altı Altın Şart..... 101

S17- Yurdumuza dönmeden önce, Türkiye’de hangi üniversitede görev alacağınız konusunda kararınız ya da bilginiz var mıydı? 103

İletişim (Diyalog) Kurulursa İki Can Düşmanı Bile
Birbiriyle Anlaşabilir..... 103

Kıbrıs Barış Harekâtı Başladı (1974) 104

S18- İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi’nden Yüksek Orman Mühendisi olarak mezun oldunuz. Fakat akademik yaşamınızı, üç farklı üniversitenin üç ayrı Biyoloji Bölümü’nde geçirmiş olduğunuzu görüyoruz. Yurda döndüğünüz tarihlerde ülkemizde iki Orman Fakültesi mevcut iken, üstelik birisi henüz yeni açılmışken, neden farklı bir kuruma geçtiniz? 106

Ankara’da “İlk Ev”im Kızılay’daki TOD Binası Oldu 106

“Söylenmeyenleri de Duymak” Gerek 107

Trabzon’a İlk Gidişimdi 108

Kadro Sıkıntısı, Her Zaman ve Her Yerde Var 109

“Peşin Parayı Görünce Gülersin, Değil mi?” Fıkrası Gibi 110

Kızılay’daki Tarihi Taş Bina:

“Seni Görmek İster Her Bahtı Kara” 111

“Sen de Bizim Mesleğin Egzotik Türü Ol” 112

Birbirine Zıt Gibi Görünen, Ama Birbirini Tamamlayan

İki Küçük Ayrıntı 114

S19- Farklı bir kurumda, ya da farklı bir disiplinde çalışmanın sizce zorlukları oldu mu? Bu konudaki izlenimlerinizi okuyucularımızla paylaşır mısınız? 115

Biyoloji Bölümlerinde, Çam Türleri de Çalışılır Oldu 115

“Meslek Dışında” İdari Görevler 116

Başka Mesleklerin Penceresinden Bakınca “Ormancılar”

Nasıl Görünür? 119

S20- Bu açıklamalarınızdan, farklı disiplinler arasında duvarlar örülmesinin değil, köprüler kurulmasının birçok yararları olduğu görüşü ortaya çıkıyor. Bu konuyu biraz açar mısınız? 123

Disiplinler Arası Etkileşim, Yeni Buluşlar İçin Sinerji

(Artı Güç) Oluşturuyor 123

OBE Triosu (Ormancı-Botanikçi-Eczacı Üçlüsü): Bilimde Sinerjik Etki Konusunda Bazı Örnekler	124
---	-----

S21- Değişik ödüller ve burslar kazanmış bir akademisyen ve bilim insanısınız. Bu ödüllerden sizce en önemlileri nelerdi? Ödüllerin anlamları konusunda neler söylemek istersiniz?.....	126
--	-----

“...Canı İsterse, Ardımız Sıra Gelsin”	126
--	-----

Bilgi Paylaştıkça Çoğalır	132
---------------------------------	-----

S22- Türkiye’de “genetik ve ağaç ıslahı” konusunda doktora yapmış ilk bilim insanı siz oldunuz. Ve orman ağaçlarını konu alan genetik denemelerin kurulmasını başlattınız. Bu süreç nasıl başladı?	134
---	-----

FAO Eğitim Kursu (1969)	134
-------------------------------	-----

İnsanlığın “Ay’a İlk Adım”ı Canlı Yayında (20 Temmuz 1969) ...	134
--	-----

Teori ve Pratik Bir Araya Gelince	135
---	-----

S23- Bugün kızılçamda genetik ıslah çalışmaları Türkiye’de iyi bir aşamaya ulaştı. Sizin de bu konuda doktora ve yüksek lisans çalışmaları vererek yeni bilgiler üretme ve bilgi eksikliklerini tamamlamada çok önemli katkılarınız oldu. Kızılçam genetik ıslahında geline aşama ve geleceğe ilişkin neler söyleyebilirsiniz?	136
---	-----

Önce Kızılçam.....	136
--------------------	-----

S24- Bir önceki cevabınızda “kurumsallaşmadan” bahsettiniz. Bunu biraz açar mısınız? Özellikle ormancılık alanında kurumsallaşmanın üstünlükleri nelerdir?	137
---	-----

Kişiler Fani, Kurumlar Bakidir	137
--------------------------------------	-----

Araştırma Süreci Uzun Sürünce	137
-------------------------------------	-----

Akademik Miras	138
----------------------	-----

S25- Orman Ağaçları Genetiği konusunda olduğu gibi, “Biyolojik Çeşitlilik” konusunda da bilime ve kültürümüze önemli katkılarınız oldu ve oluyor. İlginç örnekler ve bilgiler vererek bu konuda da kolayca anlaşılabilir bir anlatım tarzınız var. Bu röportajımızda biyolojik çeşitlilik konusunu da sormazsam, röportajımız eksik kalmış olacak. Bu kapsamda neler söylemek istersiniz?	141
Dünyamızın (Yerküremizin) Karşı Karşıya Olduğu En Büyük Üç Sorun Nedir?	141
Daha İşin Başındayken	142
Bir Soru, Bir Cevap	143
Herkes İçin, Herkese Açık, Herkes Ulaşabilir	143
Bir Okurum Beni Telefonla Arayıp “Suçlusun Hocam” Dedi	144
Biz Kimiz? Önce Yerimizi, Sınırlarımızı, Haddimizi Bilelim	151
Yüz (100) Metre Çapında Dev Bir Karpuz Misali	152
Tanıdık Bir Sözcük: “Sistem” Kavramı	153
Sistemde Asli Bir Parça Sistemden Sökülüp Çıkarılırsa, ya da Yabancı Bir Madde Sistemin İçine Girse Ne Olur?	154
Bağıışıklık Sistemi ve “Sistem Kavramı”	155
“Sistem” ve Canlılar Dünyasında Biyolojik Düzen	157
Elementlerden Moleküllere: Çeşitliliğin Kökeni Oradan Gelir	158
DNA Molekülleri ve Genetik Çeşitlilik.....	160
Moleküllerden Hücrelere, Dokulara, Organlara ve Bireylere... ..	160
“Birey”den “Yerküre”ye: Herkes Orada Yaşıyor	161
“Ekosistem”, Bir Sistemdir	162
Ekosistemin Görevi Nedir?	163

Ekosistemlerde Canlılar Arasındaki İşbölümü ve İşbirliği.....	164
“Sen Seyreyle Gümbürtüyü”	165
“İnsanı Yaşat ki, Devlet Yaşasın”	165
Biraz Empati	166
“Çeşitlilik” Üzerine Bir Övgü ve Bir Özet	167
“Gidiyoruz Gündüz Gece”	168
S26- Mesleğe yeni başlamış veya başlayacak orman mühendislerine vereceğiniz mesajınız/mesajlarınız neler olabilir?	169
Nasihat Veren Kişi, Verdiği Nasihate Önce Kendisi Uymalıdır	169
Genç Meslektaşlarıma İlk 10 Mesaj	169
S27- Emekli olduktan sonra neler yapıyorsunuz?	171
Bir Fani İçin Günler, Her Gün Birer Birer Azalıyor.....	171
Gül İle Dikeni	171
Çocukluktan Kalma Çocuksu Hayaller	172
“Zaman, Ondan Yararlanabilecek Kadar Uzundur”	174
Felsefeden Gerçeklere Dönersek	174
S28- İlk sorumuz, doğduğunuz yer ve köyünüz ile ilgiliydi. O soruyu yanıtlarken, bir orman köyü için oldukça ilginç olan ve 450 yıl öncesinden başlayan bazı kısa tarihi bilgiler de verdiniz. Son sorumuzu da, yine ilk sorumuzla ilgili olarak sormak istiyorum: 450 yıllık bu tarihî kesiti biraz açar mısınız? Çünkü bu konudaki açıklamalarınız, ülkemizdeki orman köylerinin pek çoğunun nasıl oluştuğunu, nasıl geliştiğini, orman mühendisleri ile olan etkileşimlerini göstermesi bakımından ışıktutucu olabilir.	174

Celâli İsyânları ile Orman Köylerinin Ortaya Çıkışı Arasındaki İlişki	175
Gözden Irak Yerlere Neden Göçtüler?	177
Eşkıyalar, Beldibi Hanını ve Beydiğin Oymağını da Hedef Alıyor	177
Beydiğin Köyü’nün Bugünkü Yerinde Kurulmasında Ormancıların da Emeği Var	179
Vatan Sevgisi ve “Sıla”yı 30 Yıl Sonra Tekrar Görme Güdüsü	180
Orman Köyü Kooperatifi Kuruldu	183
Bu da Bir Rekordur	185
Köyde Bir Şölen	185
“Aman Ormancı...” Türküsü ve Düşündürdükleri	188
Madalyonun Öteki Yüzü	190
Mesleki Bellek Bankası	193
Tarihi Kesikbeli Yolunda Son (2020) Durum	193
Sayın Kâni Işık Hocam, Röportajımızın sonuna geldik. Sonsöz olarak ne söylemek istersiniz?	196
SONSÖZ	196
BEYDİĞİN DESTANI	198
EKLER	200
KAYNAKLAR	203
TEŞEKKÜR	206

SUNUŞ

Orman ve Av Dergisi için ilk söyleşiyi, meslek büyüklerimizden Mecit Orhan Tüter ile yapmıştım (*Orman ve Av*, Mayıs-Haziran, Sayı:3, 2009, sf, 29-34). Bu konuda beni, kendisini tanımakla çok şanslı hissettiğim bir meslektaşım / arkadaşım olan Selim Ahır- lı teşvik etmişti. Adı geçen söyleşiye gelen olumlu tepkiler üzerine, söyleşi serisini sürdürdüm. *Orman ve Av Dergisi*nin farklı sayılarında çıkan benzer söyleşilerin sayısı 10 kadar oldu. Kendileri ile söyle- şi yaptığım kişilerin tamamının ortak özellikleri orman mühendisi (yani meslektaşım) olmalarıydı. Bunun yanında, söyleşiye konu olan meslektaşlarımın özgeçmişleri ve yaklaşımları ile değişik, başarılı ve özellikle mesleklerinde öncü ve iz bırakmış olmaları da başka bir or- tak özellikleriydi. Burada ilk söyleşiyi yaptığım Mecit Orhan Tüter’i örnek vermek istiyorum. Kendisi, Türkiye’de yapılan ilk ağaçlandır- ma (1949) olan Düllükbaba (Gaziantep) ağaçlandırmasını projelendi- ren ve hayata geçiren meslektaşımızdı. Bunun yanında, Mecit Orhan Tüter, Gaziantep’in kurtuluş günü kutlamalarının birinde, Ankara’da Orman Fakültesi (Ziraat Yüksek Enstitüsü) öğrencisi olarak, bugün- kü Etnografya Müzesinde **Gazi Mustafa Kemal Atatürk** ile aynı masayı paylaşmıştı.

Bu kapsamda en son söyleşimiz de Prof. Dr. Kâni Işık ile yapı- lan ve şu anda okumakta olduğunuz söyleşidir. Kâni Hocam ile ilk karşılaşmamız, kendilerinden meslekte çok şey öğrendiğim, Başmü- hendisim Sadi Şıklar ve meslektaşım Dr. Hikmet Öztürk ile kendisi- ni ziyaret etmemizle 1990’ların sonlarında gerçekleşti. Bu ziyaretin amacı, Akdeniz Üniversitesinde çalışan Kâni Hoca’ya Milli Ağaç Islahı Programında, döl denemelerinin kuruluşu konusunda danışma- larda bulunmaktı. Tabii ben o sıralar Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Müdürlüğüne yeni atanmış ve konular hakkında biri- kimi çok az olan birisi olarak bu fikir alış-verişini sadece dinlemiştim. Hoca bizi heyecanla dinlemiş, soruları cevaplamış ve “iyi yoldasınız arkadaşlar, beni mutlu ettiniz, devam edin” demişti.

Aklımda kalan ikinci karşılaşmamız ise bir bilimsel ortamda, 2005 gibi olmuştu. Antalya’da Araştırma İhtisas Grubu toplantıların- da, bir döl denemesinin ara raporunu sunuyordum. Hoca da dinleyi-

ciler arasındaydı. Ben sunumu bitirince, Hoca söz aldı. O günlerdeki genç bir araştırmacı heyecanı ile kendi kendime ben, içimden “eyvah, Hoca ne soracak acaba?” demiştim. Meğerse heyecanım ve korkum çok yersizmiş. Hoca gayet sakin ve yumuşak bir sesle, çalışmamın önemli olduğunu vurguladıktan sonra, “Murat, şimdi genotip çevre etkileşimini, bir orman köyünde kahvedeki insanlara anlatır gibi anlatabilir misin?” dedi. Soru çok kolaydı ama cevabım başarılı mıydı, emin değilim. Sonraları, bu konu hep zihnimde canlandı: **“Bilim, bilim için”** di; ama aynı zamanda **“bilim toplum için”** di. O nedenle bilimi, halkın anlayabileceği bir dil ile de anlatabilmek gerekiyordu...

Üçüncü - bence önemli - bir karşılaşmamız da 2011 yılında oldu. O yıl, orman fakültesi öğrencilerimize Türkiye Ormancılar Derneğini tanıtırma amacıyla Rixos Premium Belek’te bir program yapmıştık. Ülkemizde o yıl mevcut dokuz orman fakültesinin her birinden belirli sayıda öğrenciyi davet etmiştik. Türkiye Ormancılar Derneği yönetim kurulu üyesi olduğum o dönemde, benim sorumlu olduğum öğrenci toplantısına, başka bazı hocalar ve meslektaşlarımızla birlikte, Kâni Hocayı da derneğin davetlisi olarak çağırılmış ve öğrencilere bir konuşma yapmasını (ders vermesini) istemiştik. Hoca bilgi ve deneyimlerini öğrencilerle paylaşmış, öğrenciler için örnek bir kişilik ve görünüm çizmişti.

Hocayı tanıdıkça yeni özelliklerini öğreniyordum. Orman Ağaçları ve Tohumları Islah Araştırma Müdürlüğü’nde Türkiye Milli Ağaç Islahı Programını yürüten ekibin içinde yer alan birisi olarak, Hocanın yayınlarını da izlemiş ve izliyordum. Hocanın, bilimsel konuları halk dilinde anlatabilme, ağaç ıslah çalışmalarında ilk genetik testleri kurma ve onlardan bilgi üretme, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi mezunu olup yurt dışında doktora yapmış olma gibi özelliklerini biliyordum. Ama bunlara ek olarak bir ormancının ülkemizin üç önde gelen üniversitesinde (sırasıyla Hacettepe Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Akdeniz Üniversitesi) Biyoloji bölümlerinde bilim insanı ve yönetici olarak görev yapma gibi birçok özelliklerini de bu arada öğrenmiştim. Ayrıca doktorasını ABD’nin tanınmış bir üniversitesinde (Berkeley, Kaliforniya) melez bir bilim alanında (Ormancılık + Genetik) yapmış, kazandığı uluslararası nitelikli ve destekli araştırma bursları ile kısa veya uzun sürelerle yurtdışında araştırmalar gerçekleştirmiş; değişik konularda ileri düzeyde deneyimleri

olan bir akademisyendi. Diğer yandan bu sıra dışı orman mühendisi / akademisyen ile ağaç ıslahı ve orman genetiği konulu birçok toplantıda görüşebiliyorduk. Bu kapsamda, Hoca ile 2010-2011 yıllarında söyleşi yapmayı gündemime almıştım. Hatta bir arkadaşımдан o dönemlerde bu söyleşi yapmasını da istemiştim. Örnek olarak bazı sorular da göndermiştim. Ama aradan geçen gecikme sürecinden dolayı, üzölmek değil, bilakis sevinmeliyim. Çünkü geciktikçe, anılar daha zenginleşmiş çeşitlenmiş olarak ortaya çıkıyor.

Gecikme sonucunda, aradan yedi yıl kadar bir süre geçmişti. Ama Hocanın yazılarını ve kitaplarını her okuyuşumda “kuluçka süresinin” çok uzadığı ve bu söyleşinin mutlaka yapılması gerektiğı zihnimden hiç çıkmıyordu. Ve nihayet 2018 yılında Kâni Hocayı telefonla aradım ve kendisiyle söyleşi yapmak istediğimi söyledim. Hoca “olabilir” dedi. Kendisinden özgeçmişini istedim, üzerinde biraz çalıştım ve bazı sorular çıkardım. Amacım daha öncekiler gibi *Orman ve Av* için bir söyleşi yapmaktı. Söyleşiyi, ilerleyen teknolojinin bizlere sunduğı kolaylıklardan da yararlanarak, bilgisayar (internet) üzerinden yapmaya karar verdik. Aramızda metinler gitti, geldi, Hocam bazen uzun süre bir şey yapmadı, sonraları hızlandı ve söyleşi 2 yıl içinde tamamlandı. Diğer yandan söyleşi tamamlandı ama ortaya çıkan sonuç bir söyleşi için oldukça da uzun oldu. Hocamın paylaşacak çok şeyinin olması ve bir sorunun başka bir soruya da maya olmasından dolayı, *Orman ve Av*’da birkaç bölüm halinde bile yayınlanamayacak boyutta uzun bir söyleşi çıktı ortaya.

Bu söyleşi, Kâni Işık Hoca’nın hem ormancılık alanında hem de ormancılık alanı dışında eğitim veren farklı üniversitelerde yaşadıklarına ek olarak, orman köyleri, ormancılık, üniversitelerimiz ve dünyamızla ilgili, 1962-2013 yılları arasında geçen yıllara da ışık tutuyordu. Ayrıca bu söyleşi, adı geçen yarım yüzyıla ilişkin ormancılık tarihimize katkı yapacak önemli bilgileri de (Hoca’nın bilimsel titizliği ile) bize yansıtıyordu.

Meslektaşımız Prof. Dr. Kâni Işık doğup büyüdüğü bir orman-içi köyünde ilkokulda okurken bir Orman Bölge Şefi ile tanışıyor (1955). O tarihte köyünde başlayıp emeklilik zamanına kadar (2013) geçen yaklaşık 60 yıllık süredeki Orman, Ormancılık ve Üniversite ile ilgili

anılarından bazılarını, bu kitapta anlatıyor. Anılara görsel yönden de çeşitlilik ve zenginlik kazandırılması umuduyla, konuyla ilgili sayfalara değişik fotoğraflar da konuldu. Dünyada değişik ekonomik, ekolojik, sosyal ve siyasal yapıların ve teknolojilerin hızla gelişip değiştiği ve bütün bunların bir insan ömrüne sığıldığı son 60 yıl... Kâni Hocamız bu söyleşimizde doğduğu orman köyü, lisans derecesini aldığı İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, doktorasını bitirdiği Kaliforniya Üniversitesi, mesleğimiz, üniversitelerimiz, ülkemiz ve dünya ile ilgili değişik konuları ve anılarını bizlerle paylaşıyor.

Bence kendi yazdıklarından okuyun bundan sonrasını! İyi okumalar...

Saygı ve sevgilerimle,
Doç. Dr. Murat Alan

*** **

SÖYLEŞİ SORU ve CEVAPLARI

*** **

Soru-01 (S01) - Nerede doğup büyüdüünüz? Çocukluk yıllarınızda orman ya da ormancılık ile herhangi bir bağlantınız var mıydı?

Orta Toroslarda bir Orman köyünde (1946’da) doğmuşum. Köyün adı Beydiğin (Manavgat-Antalya). Büyükşehirlerin mülki sınırlarına giren köylere 2012 yılından beri artık “mahalle” diyorlar. Köyüme “mahalle” denilmesine hiç alışmadım. “Mahalle” sözcüğü bana, iç-içe girmiş evleri, gövdeleri yaralı, sağlıksız ve eğri-büğrü ağaçları hatırlatıyor. Oysa “Köy” deyince sere serpe uzanan, kuzularıyla, kuşlarıyla, kelebekleriyle, dereleriyle, tepeleriyle, çeşmeleriyle, pınarlarıyla, tarlalarıyla, otlaklarıyla, ormanlarıyla kırsal alandaki çeşitlilikle dolu manzaralar geliyor aklıma. Böyle bir yerde, insan daha özgür, daha üretken hissediyor kendini. O nedenle “köy” sözcüğünü daha çok benimsiyorum.

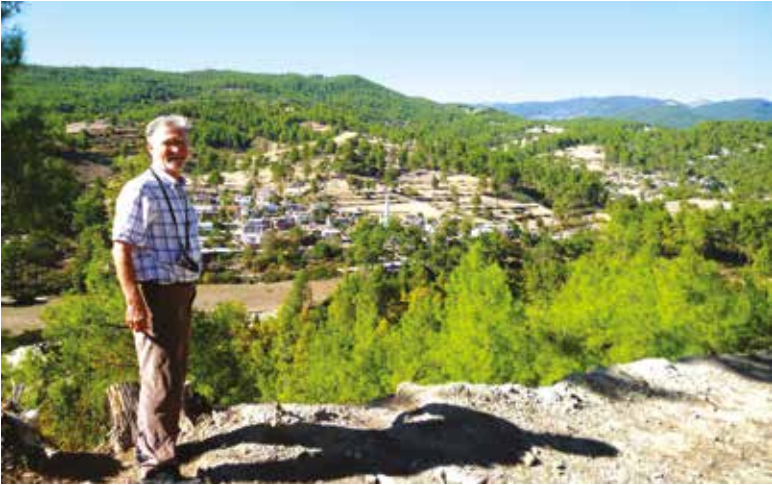
“Nereden Geldiğini Unutma ki, Nereye Gideceğini Bilesin”

Şeyh Edebalı, Osman Gaziye verdiği uzun ve özlü nasihatının bir cümlesinde şöyle diyor: **“Ey oğul: Nereden geldiğini unutma ki, nereye gideceğini bilesin.”** Bu nasihate uymak adına, doğduğum köyün coğrafyası ve tarihi hakkında bazı temel bilgileri kısaca sunmak isterim.

Köyün bilinen tarihi, 450 (dört-yüz-elli) yılı aşan bir geçmişe dayanıyor. Tarihi çıkarımlara göre, Oğuzların Bozoklar kolunun Yıldızhan soyundan Beg-Dili (Beydili) boyu (aşireti) Diğin oymağından geldiği anlaşıyor (Halaçoğlu 1992, Anon. 2019). Birbirleriyle ilişkili olan “Diğin”, “Dekin”, “Tekin”, “Tigin”, aynı kökenden (muhtemelen Göktürkçeden) geliyor. Göktürklerde yönetici ya da bey soyundan gelenlere, “prens” anlamında “Tigin” denildiği belirtiliyor (Koçak 2011). Bu bilgilere göre “Beg Diğin”, “Bey Soyundan gelen, Bey Soylu” anlamını taşıyor. Türkçede söyleniş kolaylığına uygun olarak köyün adı zamanla **“Beydiğin”** olmuş.

Kapan Ormanı: Beydiğin-Kızıldağ-Karabucak arasında yer alıyor. En yaygın ağaç türleri, yaklaşık 1200 m. yükseltiye kadar kızılçam ve meşe, daha yükseklerde sedir ve köknar. Arka planda, solda Derme (ya da Kaldırım) Dağı (2240 m.), sağda da Akdağ (1990 m) görünüyor (Ağu. 2014).

Beydiğin Köyü (Mah.). Aradaki vadiden Kargı Çayı akıyor: Çayın adı, buradan 4 km kadar kuzeyde yer alan Kargı Hanı ile aynı kökenden gelir. Çay, 5 km kadar güneyde Naras Barajına ulaşır. Oradan da Naras Çayı ile Manavgat Irmağına kavuşur (Eyl. 2013).

Köyümüz, sırtını kuzey cephesinde yükselen Akdağ'a (1990 m) yaslanmış durumda. Odununu, suyunu, taşını, aşını, balını, kekiğini, etini, sütünü oradan temin ediyor. Ekmeğini de orman işçiliği yaparak bu dağın taşından, ağacından, yamaçlarından ve vadilerinden çıkarıyor. Toroslardaki dağların çoğu gibi Akdağ'ın da ana-taşı kalker, zirveleri çıplak. Kışın da bol bol kar yağar. Zirveleri uzaklardan hep ak görünür. Kışın başka, yazın başka bir ak.

Kargı Han. Selçuklular zamanında yapılmış. Kargı Han, günümüzde inşaatı devam eden 687 no'lu Antalya-Konya devlet yolu üzerinde yer alıyor. Kargı Han, Beydiğin Köyünün 3 km kadar kuzeyindedir (Şbt. 1988).

Tarihi Kesikbeli Yolu

Köyün sınırları içinden geçen tarihi bir yol var. Kimi “ipek yolu”, kimi de “antik yol” diyor. Yaygın (ya da coğrafi) adı da **Kesikbeli Yolu**. Bu antik yol, Side'den (Manavgat) ve Attaleia'dan (Antalya) gelen iki antik yolu, önce Beldibi Han'ı mevkiinde birbirine kavuşturuyor. Sonra da Akdağ üzerindeki çetin arazileri aşarak, önce Beyşehir'e sonra da Konya'ya bağlıyor. Bu tarihi yolun, MÖ dönemlerde Hititlerden ve Pamphylia bölgesindeki kent devletlerinden başlayıp Roma, Bizans, Selçuklu ve nihayet Osmanlı dönemlerinden beri, bölgedeki ana ulaşım ve kervan yollarından biri olarak kullanıldığı

ve ticari önemde olduğu biliniyor (Ercenk 1992, Güçlü 2002). Yol üzerinde Kargı Hanı, Beldibi Hanı, Tol (Eynif) Hanı, Üzümcü Hanı, Tesbili Hanı, Dalkatran Hanı, ... gibi kervansaraylar (ve kalıntıları) yer alıyor...

Tarihi bir Menfez. Kesikbeli Yolu üzerinde Kargı Han- Beldibi han arasında buna benzer yaklaşık 20 kadar menfez var. Menfezler, 20. Yüzyıl başında (I. Cihan Harbi öncesinde) bir İtalyan şirket tarafından yapılmış. Bu menfezlerin üzerinden halen motorlu araçlar geçebilmekte. Araştırma ekibimiz ormancılıkla ilgili bir inceleme gezisine giderken. Soldan sağa: Prof Dr Mustafa Gökçeoğlu, Mustafa Kutulmuşlu (o zaman Ant.Orm. Böl. Müd.), Prof Dr Kani IŞIK, Durdali Hamarat (Orm Müh.), Ali Üreyen (Ant. Eski Böl. Müd. Yard. (11.09.2004).

Beydiğin (Beg Tigin) Oymağının Kökeni

Beydili boyu cengâver, doğadaki güçlülere dayanıklı ve çözüm üretici özellikleri ile tanınıyordu (Şanda 2018). “Nitekim Osmanlı Devleti onları, ... savaşçı vasıfları dolayısıyla eşkıyalara ve güneyden gelen Arap kabilelerine karşı bir set teşkili gayesiyle”, ihtiyaç duyulan belirli bölgelere yerleştirmeye çalışmıştır (Halaçoğlu 1992). Bu boyun bir kolu olan **Beydiğin** oymağının da, yukarıda adı geçen tarihi Kesikbeli Yolunun güvenliğini (asayişini) sağlamak üzere, 450 yıl

kadar önce (16'nci yüzyıl sonlarında), o dönemin ulaşım yolları güvenliği kapsamında **Derbent Komutanı Serdar Mustafa Bey** liderliğinde Karaman taraflarından getirilip Beldibi Han yöresine yerleştirildiği anlaşıyor. Beldibi Han, Kesikbeli yolunda Demirkapı geçidine varmadan önce, dağın dibindeki Düz Çam (yerel isimle “Düz İşam”) mevkiinde yer alıyor. Beldibi Han'ın önemli bir özelliği, iki önemli antik yolun kavuşma noktasında yer almış olmasıdır. Bu iki antik yoldan biri, Attalia, Aspendos ve Kargı Han'dan gelen, öteki de Side ve Etenna'dan (Sırtköy'den) gelen yoldur (Ercenk 1992, Güçlü 2002).

Beydiğin oymağı üyelerinin Kesikbeli yolu üzerinde derbent güvenliğini sağlamaları karşılığında da kendilerine birtakım imtiyazlar verildiği anlaşıyor. Örneğin, dört yüz yıl öncesine dayanan “Padişah Beratına” göre Eynif Ovasının kuzey bölümlerinde, Boğazyurt Vadisi'nde ve Toka Yaylası ve çevresinde belirli timar yetkilerine sahip oldukları belirtiliyor. Ancak, Osmanlılarda derbent sisteminin 1600'lü yılların (17'nci yüzyıl) sonlarından itibaren değişik nedenlerle bozulmaya başladığı kaydediliyor (*Ara not: Osmanlılarda derbent ve timar sistemi ile ilgili genel bilgiler şu kaynaklarda ayrıntılarıyla anlatılmaktadır: Akdağ 1945, Halaçoğlu 1994, Keçici 2008, İnalçık 2012*).

Boğazyurt ve Eynif Ovası. Toka Yayla yolundaki Belhava Geçidinden (1750 m) güneydoğuya bakış. İbradı ilçesi bu noktadan yaklaşık 28 km güneydoğuda yer alıyor. Ön cephedeki ormanlık arazi Boğazyurt; yine ön cephedeki düzlük arazi ise Eynif Ovasının kuzey bölümü. Ovanın güney kenarından 687 no'lu devlet yolu geçiyor.

Derbent sisteminin 17'nci yüzyıl sonlarından itibaren bozulmasından sonraki yıllarda, Beydiğin oymağı, Osmanlı yönetiminin kendilerine daha önce imtiyaz olarak verdiği bölgelerde **Yörük yaşam tarzına** geçiyor ve bu yaşam tarzına uyum sağlıyorlar. Örneğin, coğrafyacı Hüseyin Saraçoğlu, bizzat sahada yaptığı çalışmalara da dayanarak 1950'li yıllarda hazırladığı (ve değişik mali zorluklar nedeniyle ancak 1968'de yayınlanan) "**Akdeniz Bölgesi**" kitabında şöyle yazar: "Gembos Ovası'nın güneyinde, Eynif Ovası ile ikisi arasında, biraz yüksek, dereli tepeli, hadsiz hesapsız koyaklarla arızalanmış çok karışık şekilli bir saha görülür. Buralara Boğazyurt denir... Burada suları çıkan ve bir de değirmen çeviren bir düden vardır... En iyi suyu biraz daha yukarıda Akpınar'dır. Buraları Beydiğin aşiretine aittir. Bunlar bu koyaklarda biraz ziraat yaparlar, evleri ve çadırları vardır... Boğazyurt tarafı çok geniş ormanlarla kaplıdır: katran, ladin, çam, meşe, şimşir, karaağaç..." (Saraçoğlu 1968, sayfa 289). *[(Ara not: Hüseyin Saraçoğlu Fransa Lyon Üniversitesinden mezun olduktan sonra 1935-1958 yılları arasında Antalya Lisesinde coğrafya öğretmenliği yapmıştır. Kendisi öğrencileri arasında "Lyonlu Hoca" olarak bilinirdi (Çimrin 2007). Saraçoğlu bu kitabında, ağaç türlerini yerel halkın söylediği isimleri ile yazmıştır. Yerel halkın kullandığı "katran, ladin, şimşir" isimlerinin yerine, botanik (bitki) bilimlerinde sırasıyla "sedir, göknar (köknar), akçağaç" isimleri kullanılır].*

Özetle, tarihi süreç içinde Beydiğin oymağının önceleri Selçuklulara, 1308'den sonra Karaman Oğullarına, 1467'den sonra da Osmanlılara bağlı oldukları anlaşıyor. Köyün bugün bulunduğu bölge, 16., 17. ve 18'nci yüzyıllarda Alaiye (Alanya) Sancağına bağlı idi. Alaiye sancağı ise, 1571'de Kıbrıs'ın fethi üzerine (İçel, Tarsus, Alaiye Sancakları üçü birlikte) Kıbrıs Eyaletine bağlandı. Alaiye kısa bir süre (1717-1730 arası) Adana Eyaletine bağlanmış ise de, askeri ve stratejik nedenlerle tekrar Kıbrıs'a bağlanarak uzun süre o statüde kalmış ve en sonunda 1847'de de tekrar Karaman'a bağlanmıştır. Daha sonra vilayet merkezinin Karaman'dan Konya'ya taşınması üzerine (1864) Vilayetler Nizamnamesiyle Alanya kazası Konya'ya dahil edilmiştir. Beydiğin ise Cumhuriyet döneminde Alanya'dan ayrılıp Antalya vilayetinin Manavgat kazasına (1924) bağlanmış oldu. O nedenle olacak ki bugünkü Beydiğnililer, Selçuklulardan başlaya-

rak, kendilerini il bazında hem Karamanlı, hem Kıbrıslı, hem Konyalı, hem de Antalyalı olarak görüyorlar. Zengin bir tarihî ve kültürel miras... Kim Beydiğimli olmak istemez ki!...

Uzattım, sanırım; kısaca özetleyeyim: Çocukluğum büyük oranda bu orman köyünde geçti. Yörük yaşam tarzının bir sonucu olarak, çocukluk döneminde dağlarla, ormanlarla, yaylalarla, derelerle, tepelerle, vadilerle, atlarla, tüfeklerle, çeşitli av hayvanlarıyla, evcil hayvanlarla (ve doğanın başka öğeleriyle) çekirdekten gelen bağlantılarım oldu. O yıllarda yürüdüğüm yollar, o dönemin koşulları altında engebelerle doluydu; dümdüz değildi. O yollardan ine çık, düşe kalka, yanıla yakıla, bazen tek başına, bazen de dost ve arkadaşlarımla beraber yürüdüm. Yaşamım boyunca, bu zengin çeşitliliği bir ayrıcalık olarak gördüm. Ne mutlu ki hayatımda bunun çok yararları da oldu.

S02- Orman Mühendisi olma fikri sizde nasıl doğdu? Bu konuda sizi etkileyen olay neydi?

Köyün İlk Öğretmeni Bir Köy Enstitüsü Mezunuydu

Köyümüzde ilkokul, çevre köylerle kıyaslanınca, nispeten daha erken yıllarda (1949'de) açılmıştı. Bu bakımdan köyümüz şanslı sayılırdı. Öğretmenimiz Nermin Merdin Hanımefendi, İzmir-Kızılçullu (şimdiki adı İzmir- Şirinyer) Köy Enstitüsü mezunuydu ve köye gelen ilk ve tek öğretmendi. Eşi Ali Merdin de Beydiğim'de doğup büyümüş, Aksu Köy Enstitüsüne girmiş; orada okurken başarılı öğrenciler arasından seçilip Kızılçullu Köy Enstitüsüne sağlık memuru yetiştirilmek üzere gönderilmişti [*Ara not: O yıllarda sadece Hasanoglan Köy Enstitüsü ile Kızılçullu Köy Enstitüsü gibi, ancak birkaç köy enstitüsünde "Sağlık Kolu" eğitimi vardır (Güvercin vd. 2004). Ali Merdin Kızılçullu Köy Enstitüsü "Sağlık Kolu"nda yaklaşık iki yıl (1943-1945) daha okuyup sağlık memuru olmuş; ilk tayinini de memleketine (Manavgat) yaptırmıştır. Taşağıl Bucağı ve bu bucağa bağlı olan 8-10 kadar köye (kendi köyü Beydiğim dahil) sağlık hizmeti sunmuştur*]. Cumhuriyetimizin ilk yıllarında doğup büyüyen ve sonra da ülkeye hizmet için köy enstitülerinde ideal duygularla yetiştirilen

bu genç çift, resmen yükümlü oldukları görevlerine ek olarak, çalıştıkları köylerde kadın ve erkeklerin her konudaki eğitimlerinde de, doğrudan ve dolaylı, önemli katkılarda bulunuyorlardı...

İlk Kez Bir “Orman Bölge Şefi” Görüyordum

Dördüncü sınıfta okurken, bir ilkbahar günü (Nisan 1954’de), “Köye Taşağıl Orman Bölge Şefi gelecek” dediler. *[Ara not: O zamanlar, Taşağıl’da yalnızca Bölge şefliği vardı; şimdiki “işletme şeflerine” o günlerde “bölge şefi” deniliyordu. Taşağıl Orman İşletmesi ise yaklaşık 50 yıl kadar sonra (2000 yılında) kuruldu].* Köyümüzde Bölge Şefi geleceği haberi duyulunca, Köy Muhtarı Ahmet Nergiz öğretmenimiz ile de görüşmüş; bölge şefinin okulumuzu da ziyaret etmesi kararlaştırılmıştı. O geldiği zaman, okulda yapılacak bir törende değişik şiirler okumamız kararlaştırılmıştı. Nermin Merdin öğretmenimiz şiir okutmak üzere, ikisi kız, ikisi de erkek dört öğrenciyi seçti. Ben de onlardan biriydim. Öğretmen bizler için “orman” ve “vatan” konulu değişik şiirler bulmuş; bu şiirleri ayrı ayrı kâğıtlara yazıp her birimize birer tane vermişti. (O günlerde fotokopi makinesi yoktu ki, fotokopi yapıp versin!). Bölge şefi okulumuza geldiğinde okul bahçesinde bir tören düzenleneceğini, her birimizin bu şiirleri bir hafta içinde ezberlememizi ve törende okuyacağımızı söyledi... Okul kıyafeti olarak siyah önlüklerimiz vardı. Bu siyah önlükler, yakamıza taktığımız beyaz yakalarla birlikte, bir üniforma uyumu içinde, biz köy çocuklarına ayrı bir kimlik kazandırıyordu. Ayaklarımıza da o yıllarda çok yaygın (ve moda!) olan siyah, lastik ayakkabılar giyerdik. Sanırım, Konya’dan alındıkları için olacak, onlara “Konya lastiği” derlerdi. Lastik oldukları için üzerlerindeki çamurları silip yıkamak çok kolay olurdu. Tabii ki okul bahçesinde akan musluklar yoktu; ayakkabılarımızı ancak, kışın okul bahçesindeki küçük çukurlarda toplanan su birikintilerinde yıkardık...

Okul, mahallenin tam ortasında küçük bir tepenin üzerinde kurulmuştu. Okul binası, köydeki diğer binalardan çok farklıydı. Köyde, pencerelerinde cam olan tek bina okulumuzdu. Okul, taa uzaklardan bile görünüyor, tepenin üzerinde kolayca seçiliyordu. Bu tepe, çevredeki diğer tepelere göre küçük olduğundan, ona “küçük” anlamında

“Kel Tepe” derlerdi. Karşıdaki engebeli arazilerde uzun bir sırt üzerinde uzanıp gelen patika yolun adı da “Uzun Yolak” idi. Adı üstünde, o da uzun bir yoldu. Köye haber geldikten bir hafta kadar sonra öğleye yakın saatlerde Uzun Yolak’ta dört atlı görüldü. Sonradan anladık ki bunlardan en öndeki atlı Orman Bölge Şefi idi. Onun hemen arkasındaki atlıların, sırasıyla orman bölge kâtibi, bir muhafaza memuru ve bir de seyis olduğunu sonradan öğrendim. Bu atlılar, dosdoğru okulumuza yöneldiler.

O sabah öğretmenimiz de bizlere, şiirleri son bir kez daha ezberden okutmuş, okurken jest-mimik hareketleri (söylediğimiz sözler ile uyumlu el, kol, yüz hareketleri) yapmamız konusunda bize bazı taktikler vermişti. Önlüklerimiz bir gün önce yıkanmıştı. Boyundaki öğrenci yakalarımız bembeyaz, kara lastik ayakkabılarımız tertemizdi. Ütü aletine gelince, köyde (öğretmen hariç) henüz hiç kimsede ütü yoktu. Öğretmende ise, içine sıcak kor kömür konularak çalışan bir kömürlü ütü vardı...

Güzel bir ilkbahar günüydü. Muhtar ve köylülerin büyük bir bölümü de okulun önüne çoktan gelmişlerdi. Herkes bir heyecan içindeydi. Öğrenciler, her sınıf ayrı bir küme olacak biçimde, okul bahçesinde sıraya girmiştik. Başımızda da öğretmenimiz vardı. Köylüler de başka bir kenarda, başlarında muhtar olmak üzere, askerlik yaparken yaptıkları gibi sıralanmışlardı...

Misafirler okul bahçesine gelince atlarından indiler. Köylü gençlerden üç kişi seyise yardım etmek üzere atların yanına koştu. Onlar, atları okul bahçesi çevresinde ağır ağır dolaştıracaklar, böylece atlar “yorgunluk” çıkaracaklardı. Bölge Şefi ve yanındakiler kalabalığa yaklaşıncı Köy Muhtarı da onlara yaklaştı, misafirlerle tokalaştı. Sonra, orada bulunan tüm köylüler de tek tek tokalaşıp “hoş geldin şefim” dediler. Bu fasıl bitince, önce öğretmenimiz kısa bir “hoş geldiniz” konuşması yaptı. Sonra Orman Bölge Şefi, öğrencilere ve köylülere hitaben konuştu; ormanların faydalarını belirtti. Orman yangınlarının evlere, tarlalara, ağaçlara, kuşlara ve diğer hayvanlara verdiği zararları anlattı. Köylüler için yapmak istedikleri hizmetleri, buna karşılık köylülerden beklediklerini sıraladı... [Not: Daha sonra yaptığım inceleme ve soruşturmalar sonunda (bkz Soru 28 cevabı

içinde “Madalyonun Öteki Yüzü” alt başlığı), Taşağıl’da ilk (kurucu) orman bölge şefinin ve bu arada bizim köydeki ilkokulu ziyaret eden kişinin Nail Sertbaş (Orman Yüksek Müh.) olduğunu öğrendim. Nail Sertbaş mesleğin değişik kademelerinde çalıştıktan sonra, 1965-1966 yılları arasında Türkiye Ormanlar Derneği Genel Başkanlığı görevinde de bulunmuştur].

Artık, biz okul çocuklarının heyecanla beklediği “şiir okuma” zamanı gelmişti. Öğretmenimiz, masanın hemen önüne, önce beni davet etti. Üzerimde siyah bir önlük ve boynumda da önden ilikli beyaz bir yaka vardı. Küçük adımlarla masanın önüne vardığımı ve ezberlediğim şiiri, ellerimi de havada sıklıkla sallayarak, jest ve mimik hareketleri eşliğinde, olması gereken normal süreden daha hızlı okuduğumu hiç unutmam. Bir de arkasından gelen alkışları... Hem Öğretmenim hem de Bölge Şefi benim başımı okşadılar... Gururlanmış ben, ayakta bekleyen sınıf arkadaşlarımla arasındaki yerime tekrar gittim. Heyecanım yatışmıştı... Daha sonraki yıllarda anladım ki bu olay, sadece “baş okşama” değil, geleceğime de yön veren ve başıma giydirilen “bir taç” olmuştu. Sonra tek tek diğer üç öğrenci de şiirlerini okudular... Yine alkışlar... Yine “aferin” sözleri ve yine baş okşamalar... Bunlar olurken konuşanlar ayakta konuşuyor, dinleyenler de yine ayakta dinliyordu. Oysa sınıflardaki okul sıralarımız ve sınırlı sayıdaki tahta sandalyeler okul öğrencileri tarafından dışarı çıkarılmış ve sırf “misafirlerin” oturmaları için okul bahçesine düzenli bir biçimde dizilmişlerdi.

“Demek ki Öğretmenden Daha Büyük Birisi Varmış!”

Orman Bölge Şefinin okulumuzu ziyareti sırasında, köylülerimin bölge şefine karşı gösterdiği coşkulu sevgi ve saygı, beni çok etkilemişti. O güne kadar, köyde en saygın kişi olarak (konuşması, giyinişi, bilgisi, köylülerin gösterdiği sevgi ve saygı derecesi ölçü olarak alınca) hep öğretmeni görmüş, bu nedenle “büyüyünce öğretmen olmayı” düşlemiştim. Ülkemizde başka devlet memurları ya da çeşit çeşit kamu görevlileri olduğunu hiç bilmiyordum... Çünkü o güne kadar köyümüze ne bir kaymakam, ne bir doktor, ne bir mühendis, ne de bir veteriner uğramıştı. Sadece, köyde kız kaçırma ve

benzeri olaylar olduğunda köye iki adet jandarma gelir, çoktan kayıplara karışmış olan “kız ve oğlanı” bulamadıkları için, köydeki bazı yakınlarının “ifadelerini alırlar!”, özellikle “oğlan tarafına” korkulu anlar yaşatırlardı. Köylüler de mahkeme için, çoğu kez karda kışta, dere tepe, yaya olarak ya da bir binek hayvanı sırtında, taa 20-30 km uzaktaki Manavgat’a gitmeyi göze alamazlardı. Üstelik hesapta, günlerce, köydeki işinden gücünden geri kalmak da vardı. O nedenle, bu gibi olaylardan birkaç gün geçtikten sonra, köydeki hatırlı kişilerin de araya girmesiyle köylüler birbirleriyle anlaşır, barışırlar; kız ile oğlan da beş-on gün kadar sonra ortaya çıkar, köydeki ana-babalarının ellerini öpmeye gelirlerdi... Jandarmalara ek olarak köye, yılda bir kere, köylülerin “sırkatçı” dediği tahsildarlar (vergi toplayan devlet memurları) gelirdi. Bu kişiler, köylülerden (daha önceden beyan edilen keçi-koyun sayısına göre) vergi tahsil ederlerdi. “Sırkatçılar”, beyan edilen sayının üstünde hayvan bulunca, o fazla (sırkat) hayvanlar için, cezalı olarak vergi keserlerdi. O nedenle köylüler, bu tahsildarların gelmesinden hiç hoşnut olmazlardı. Bu yüzden olacak ki, o günlerin bıraktığı bu anılara dayanarak bir jandarma ya da bir maliyeciyi olmaya hiç heves etmemiştim.

Bölge şefi ve ekibi köyden ayrıldıktan sonra, o akşam uykuya dalarken kendi kendime şöyle mırıldandım: “Demek ki öğretmenden daha büyük birisi de varmış. Ben öğretmen değil Orman Bölge Şefi olacağım...”. Ve bölge şefinin gündüz yapmış olduğu ve belleğimde biriktirdiğim konuşmaları, uykuya dalmadan önce kendi kendime tekrarladım. “Köylüler için şose yaptıracam, onlara yevmiye vereceğim, evleri-ağılları için, soğukta üşümemeleri için ihtiyaç kerestesi dağıtacağım, yanan ormanların yerine daha güzel ağaçlar diktireceğim...”. Bunları düşünürken, elimi başıma götürdüm. Sanki “taç var mı? Yerinde duruyor mu?” anlamında bir dokunuştu bu... Ertesi gün yeni bir dünyaya gözlerimi açmak üzere, uyuyakalmışım...

Orman mühendisliği mesleğine giden ilk tohum, işte o gün ekildi diyebilirim. Babam İbrahim Işık’da, 1950’li yılların başından itibaren Taşağıl Orman Teşkilatında memur olarak çalışmaya başlamıştı. Daha sonraki yıllarda karşılaştığım orman mühendisleri, yaşadığım ortamlar ve gördüğüm olaylar bu ilk tohumun filizlenmesini, gelişmesini, kökleşmesini sağladı. Bir Türk atasözü *“Ağaç yaş iken eği-*

lir” diyor. Buradaki “yaş”, Orta Asya (Kırgız, Kazak, Özbek, Uygur, Tatar...) Türkçesinde “genç” anlamına geliyor. Bir insanın çok genç yaşlarda iken bulunduğu ortam ve etkilendiği olaylar, o insanı ister istemez etkilendiği bir yöne doğru yönlendiriyor; o kişi üzerinde, daha sonraları kolayca çıkmayan derin izler bırakıyor. İşte ben, meslek seçimi konusunda bunları yaşadım.

İlkokuldan sonra, Ortaokulu Serik ilçesinde (1956-1959), Liseyi de Antalya Lisesinde (1959-1962) okudum. Ortaokul’a, Beydiğin Köyünün bağlı olduğu Manavgat ilçesinde değil, Serik ilçesinde başlamıştım. Çünkü Serik’teki ortaokul, Manavgat’takine göre bir yıl önce (1956’da) açılmıştı.

S03- Orman Fakültesine girişiniz nasıl oldu?

Her Fakültenin Başvurusu ve Giriş Sınavları Ayrı Ayrı Yapılırdı

Liseyi, 1962’de Antalya’da bitirdiğim yıllarda, kentte sadece tek bir lise vardı. Kent içi nüfusu da yaklaşık 95 bin kadardı. O yıllarda “Lise bitirme sınavı” denilen sınavlar yapılırdı. Yani, liseyi bitirmek için lisede okutulan bütün derslerden tek tek sınıfı geçmiş olmak yetmiyordu. Bunlara ek olarak her öğrenci, lise mezunu olabilmek için lise bitirme sınavını da geçmek zorundaydı.

O yıllarda ÖSYM Kurumu ve ÖSYS sistemi henüz yoktu. Her üniversite (hatta her fakülte) kendi sınavını kendisi yapıyordu. Sınavlar, mümkün olduğunca birbirine yakın tarihlerde, fakat farklı günlerde/saatlerde olurdu. Böylece, gün ve saat çakışması olmadan, adayların farklı kentlerde ve farklı fakültelerde sınavlara girme olanağı bulunurdu. İstedığımız kentteki istediğimiz fakültenin sınavına girebilmek için, başvurularımızı haftalarca, hatta aylarca önceden ona göre yapardık. Aday öğrenci ile fakülte arasındaki iletişim, PTT yoluyla olurdu. O günlerde ne internet, ne de televizyon vardı. Üniversiteye giriş sınavları ve kayıtlarla ilgili bilgileri radyo haberlerinden ya da üniversitelerde asılan ilanlardan ve listelerden öğrenirdik.

O Yıllarda Orman Fakültesi, Tıp Fakültesine Tercih Edilirdi

İstanbul Üniversitesinde (İ.Ü.) iki farklı fakültenin (Orman ve Tıp) sınavlarını kazanmıştım. Yine liseden yakın arkadaşım ve Elmalı Zeki Şahin de, aynı yıl İstanbul Tıp Fakültesini kazanmıştı. Kayıt olmadan önceki günlerde bir gün, Beyazıt Meydanında Zeki ile karşılaştık. “Ben Tıp’a değil, Orman Fakültesine kaydolacağım; çünkü burs alacağım” dedim. Zeki de, “Askeri Tıp burs veriyor, yatılı askeri öğrenci alıyorlar. Gel, ikimiz de oraya gidelim, kaydolalım” dedi... Biraz gönülsüzce, ama doktorluk mesleğinin insan sağlığı ve yaşamı ile ilgili özelliklerinin etkisi altında kalarak, Zeki beni ikna etmişti. Zeki ile birlikte yürüdük. O yıllarda Kumkapı semtinde yer alan, İ.Ü. Tıp Fakültesinde okuyan askeri tıp öğrencilerinin barındıkları ve bu konuda ilk başvuruların yapıldığı yurtlara gittik... Orada bir görevli, bize cesaret verici bir yaklaşımla cevap verdi: “Tıp Fakültesi askeri tıp öğrencileri için kontenjanlar doldu. Ama belli olmaz, birkaç hafta sonra sıranız gelebilir. İsterseniz önce gidip Tıp Fakültesi’ne kaydınızı yaptırın, sonra da şu formları doldurun. Size sıra gelip gelmediğini buradaki ilan tahtasından takip edin. Sıranız gelince, askeri öğrencilik işlemlerinize başlarız”.

Kontenjanların dolmuş olduğunu duyunca Zeki biraz üzüldü. Yine de kararlıydı. Tıp Fakültesine kaydolacağını, daha sonra askeri tıp için sırasını bekleyeceğini söyledi. Ben ise hiç üzülmedim, hatta “kontenjan doldu” sözünü duyunca, biraz rahatladım bile. Çünkü hem taa çocukluk yaşımdan beri içimde taşıdığım özlemle, hem de Orman Fakültesi burs verdiği için İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesine kayıt olmaya karar vermiştim. O yıllarda Orman Genel Müdürlüğü (OGM), hemen hemen her isteyen öğrenciye burs veriyordu. Mezun olunca orman mühendisleri için iş hemen hazırды ve arazi (amenajman, ağaçlandırma, yol vb) çalışmalarında oldukça dolgun yevmiye alıyorlardı. Okuduğumuz dört yıl boyunca (1962-1966) aylık bursumuz, hiç artmadan 250 (ikiyüzelli) TL olarak devam etti. Ama bu miktar, bir öğrenci için gerekli olan aylık giderlerimize aşağı yukarı yetiyordu. Üstelik yaz aylarında orman işletmelerinde de yevmiyeli olarak staj yapıyor, harçlığımızı fazlasıyla çıkarıyorduk. Sanırım o günlerde piyasalar, “enflasyon” sözcüğünü pek biliyordu...

Zeki Şahin arkadaşşıma gelince, o arzu ettiğı gibi, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakóltesine kaydını yaptırdı. Askeri tıp kontenjanında yer açılması için de sırasını bekleyecekti. Ben de baştan beri arzu ettiğim şekilde, İstanbul Üniversitesi Orman Fakóltesine burslu olarak kaydoldum. O yıllarda yeterli sayıda (ve nitelikte) öğretim üyesi olmadığı için, farklı bölümlerin ya da fakólterin öğrencileri, bazı derslere ortak bir salonda girerler, o dersi aynı öğretim üyesinden dinlerlerdi. Örneğin, Fen, Tıp, Eczacı, Orman Fakólterinin öğrencileri; Fizik, Kimya, Biyoloji gibi bazı temel dersleri aynı binada (FKB Binasında) ortak bir konferans salonunda alırlardı. Bu nedenle özellikle kimya derslerimizde Zeki ile beraber, zaman zaman aynı salonda yan yana oturur, birbirimizin tuttuğı notlardan yararlanırdık. Çünkü takip edebileceğimiz ders kitapları pek bulunmazdı... “Peki, sonra ne oldu?” dersiniz, işte devamı...

“Keşke!” Demeyin, Çünkü Daha Sonra “İyi ki!” Olabiliyor

Okul başladıktan bir ay kadar sonra FKB Binası konferans salonunda kimya dersimizde, oldukça şık üniforması içinde bir askeri tıp öğrencisi yanımdaki boş koltuğı gelip oturdu. O kişi, yanıma oturur oturmaz, “Kâni, sıram geldi. **Keşke** Tıp’a sen de kayıt olsaydın!” dedi. Onu, kıyafetinden değil, ama sesinden hemen tanıdım. Evet, bu kişi, liseden sınıf arkadaşım Zeki’ydi. Askeri Tıp’a girmek için sırası gelmişti... Tebrik ettim. Kendisine pek yakışan üniformasına, sağ omzundan aşağı doğru süzülen sarı kordonlarına, ay-yıldızlı şapkasına imrenerek bir kere daha baktım. Ama artık çok geç olmuştu. Herkes kendi yolunu belirlemiş, kendi istediğı fakólteye kayıt olmuştu. “Keşke”ler fayda etmezdi...

Seneler sonra (1990 yılında) ne mi oldu? Antalya’daki Akdeniz Üniversitesi Biyoloji Bölümüne kurucu bölüm başkanı olarak atandığımda, lisedeki sınıf ya da devre arkadaşlarımı soruşturdum. Zeki de askeri doktorluktan emekli olup Antalya’da bir muayenehane açmıştı. Bir gün, KBB uzmanı Dr. Zeki Şahin’i, Antalya “Doğuş Garajı” semtindeki muayenehanesinde ziyarete gittim... İstanbul’da Kumkapı’ya gidişimizle ilgili anımızı hatırlatınca şöyle dedi: “**İyi ki** o zaman sen de Tıp’a kaydolmamışsın. Değilse, her gün, mecburi hizmetinin bi-

teceği günleri sayacaktın. Ben, mecburi hizmet süresi biter bitmez, askeriye den emekli oldum ve bu muayenehaneyi açtım”...

Hayat işte böyledir: Bir zaman söylenen “keşke”ler, daha sonra “iyi ki” olabiliyor. Hayat yolu tesadüflerle, başarılarla, sevinçlerle, üzüntülerle, pişmanlıklarla dolu bir yol. Jamaikalı müzisyen Bob Marley’in dediği gibi “Tesadüf bir başlangıçtır; finali sen oynarsın, perdeyi kader kapatır.”

S04- Orman Fakültesi öğrencilik yıllarınızı anlatır mısınız?

Temel Bilim Derslerini Bazı Diğer Fakülte Öğrencileriyle Aynı Sınıflarda Görürdük

O yıllarda İstanbul’da sadece iki üniversite vardı. Birisi İstanbul Üniversitesi (İÜ). İÜ’nin Tıp, Eczacılık, Fen, Orman Fakülteleri öğrencileri birinci sınıftaki FizikKimyaBiyoloji derslerimizi hep birlikte aynı sınıflarda görürdük. Bu derslere kısaca FKB dersleri denirdi. FKB derslerini İ.Ü. Fen Fakültesinin Vezneciler semtindeki binalarında alıyorduk. O günlerde de (mevcut üniversite sayısı dikkate alınınca, bugün de hâlâ olduğu gibi), ülkemizde yeterli sayıda yetişmiş öğretim üyesi yoktu. Birçok fakültede dersleri, 2’nci Cihan Harbi öncesinde Hitler zulmünden kaçıp gelen Alman hocalar veriyordu. Örneğin Kimya dersimizi Prof. Dr. Ludwig Breusch veriyor, bir Türk doçent de (o tarihte Doç. Dr. Emin Ulusoy), Breusch’un söylediklerini aynı anda Türkçeye çevirerek anlatıyordu. Zooloji dersinden Prof. Dr. Atıf Şengün, Botanik dersinden Prof. Dr. Sara Akdik Hocalar sorumluydu. Sara Hoca İstanbul Üniversitesinde okumuş olan ilk kadın öğrenci olarak da bilinirdi. Jeoloji dersimizi Prof. Dr. Mehmet Akartuna, Yüksek Matematik dersimizi de (o zaman) Doç. Haldun Şahinler verirdi. O yıllarda bugünkü gibi “Anabilim Dalı” sistemi değil, “Kürsü” sistemi uygulanıyordu. Ders ile ilgili laboratuvarları da aynı kürsüde çalışan doçent ve/veya doktoralı asistanlar yürütürlerdi. İ.Ü. birinci sınıf dersleri, bütün fakültelerde öğrenciler için, geçilmesi en zor olan derslerdi. Öğrenciler en çok birinci sınıfta elenirdi. Örneğin, o zamanki ders ve sınıf geçme sistemine göre, bir öğrenci tek bir dersten bile kalsa, o dersi verinceye kadar bir üst sınıfa

devam edemiyordu... İyi miydi? Hiç sanmıyorum... Elbette, bugünkü ders geçme sistemi daha uygun bir yol diye düşünüyorum.

Hemşehri Dayanışması. Aynı liseden mezun olan ya da aynı kentten gelen öğrenciler arasında güçlü bir hemşehrilik dayanışması vardı. Fakülteye daha önceki yıllarda girmiş olanlar, İstanbul'a yeni gelen "acemilere" ağabeylik yaparlardı. Soldan, sırasıyla M. Erdem Kara, Kani Işık, Adil Aydın, Durmuş Aksu. Adil Aydın, daha sonra iki dönem (18. ve 19.) milletvekili seçildi (Aralık 1963).

Fakülte Bahçesi. Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelen gençler Bahçeköy'de Fakülte bahçesinde samimi arkadaşlık duygularıyla bir arada (Mayıs 1964, ikinci sınıf).

Yurt Bul, Dert Bulma

En büyük derdimiz, özellikle İstanbul’a diğer illerden yeni gelen birinci sınıf öğrencileri için, herhangi bir öğrenci yurduna yerleşebilme sorunuydu. Üniversiteye gelen öğrencilerin kalabileceği yurtlar genellikle devlete veya vakıflara bağlı yurtlardı. Ayrıca, bazı illerin, ilgili ilin adını taşıyan vakıf veya derneklerine bağlı öğrenci yurtları da vardı. Ama bu gibi yurtlarda, sadece o ilden mezun olup gelen öğrenciler kalabiliyordu. Üstelik bu gibi yurtların sayısı ve kontenjanları çok sınırlıydı. Odaların çoğunda en az altı, bazılarında ise askeri bir koğuş gibi, üst üste ranzalarda 20, hatta daha fazla öğrenci kalıyordu. Bütün bu koşullara rağmen yurtlarda yer bulabilirseniz, çok şanslı sayılırdınız. Yurt bulanın derdi bitiyordu. Bir de eğer kaldığınız oda dört kişilik bir oda ise, orası, o günlerin mevcut yurtlarına göre “lüks” bir yurt sayılırdı.

Adı geçen yurtlara ek olarak, şahıslar tarafından işletilen özel öğrenci yurtları da vardı. Ancak bunlar diğerlerine göre oldukça pahalıydı. Birinci sınıfta iken devlet yurtlarında bize sıra gelmedi. O nedenle, çaresiz, özel yurtlarda kaldık. İlk yarıyıl Şehremini semtinde “Ersoy Talebe Yurdu”nda kaldım. Bu yurttan bizim fakültede kayıtlı bir öğrenci daha (A. Tufan Sanlı) kalıyordu. İkinci yarıyıl üniversiteye daha yakın olan Sultanahmet semtindeki “Birlik Talebe Yurdu”na yerleştim. Orada da bizim fakültede okuyan Hayali Geçit vardı. Derslere ve öğle yemeklerine çoğu kez Hayali ile birlikte gidip gelirdik. Aldığımız bursun hemen hemen tamamını yurt ücreti olarak ödüyorduk (iyi ki kahvaltı ve akşam yemeği, yurt ücretine dâhildi). Öğle yemeklerini de, üniversite yönetiminin desteklediği yemek fişlerini de kullanarak, genellikle üniversitenin kafeteryasında daha ucuza yiyebiliyorduk...

Bahçeköy Yıllarımız, Meslek Eğitim-Öğretimi İçin İlk Adımı Attığımız Yıllardı

FKB’de birinci sınıfta temel derslerimizi İstanbul Üniversitesi Vezneciler Beyazıt kampüsünde bitirdikten sonra, ormancılık mesleği ile ilgili derslerimizi (2., 3. ve 4.ncü sınıflarda) İstanbul-Sarıyer’e yakın Bahçeköy semtinde (bugünkü Orman Fakültesinin bulunduğu

kampüste) okuduk (*Ara not: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, 9 Mayıs 2018 tarihli 7141 sayılı yasanın Madde 7, Ek madde 182 ile, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Orman Fakültesi olmuştur*). Bahçeköy’de derslere başladığımız yıl (1963-64 akademik yılı), Orman Fakültesi kampüsü içinde çok güzel, modern ve dört katlı yeni bir yurt binası açılmıştı. Bizim “tertipte” (1962 girişli) olup da ikinci sınıfı Bahçeköy’de okumaya başlayan öğrenciler, bu yeni yurttaki ilk kalan öğrencilerdik. Yurt, kaloriferli idi ve merkezi sistemle (kömürle) ısıtılıyordu. Bir odada dört kişi kalıyorduk. Her odada her bir öğrenciye özgü, kişisel dolaplar vardı. Her öğrenciye, kendi odasının ve kendi dolabının anahtarı verilirdi. Odalarda el yüz yıkamak için ortaklaşa kullanılan bir lavabo bile vardı. Tuvaletler ve banyolar ise, koridorların sonunda ortak bir alandaydı. Çarşafların ve ortak alanların temizliğini yurt yönetimi yaptırıyordu. Bir odanın iç temizliği ve düzeninden, isterlerse o odada kalan öğrenciler sorumlu olabilirdi. Bunun için yurt yönetiminin onayını ve iznini almak gerekiyordu. Bu sorumluluğu almak isteyen dört “odadaş” a da yurt yönetimi seve seve izin veriyor, hatta bu davranışı teşvik ediyor, ödüllendiriyordu. 1965 yılı “en temiz, en düzenli ve örnek yurt odası” ödülünü, bizimle aynı kattaki bir odada kalan Mustafa Erdem Kara ve arkadaşlarının odası almıştı...

Yurt binası içinde, yurt yönetimi ofislerine ek olarak kafeterya, okuma odaları, oyun salonları, ayakkabı yapım ve tamir odası vardı. Yurdun en alt katındaki birkaç oda da Öğrenci Cemiyetinin kullanımı için ayrılmıştı [Yayın (teksir, kırtasiye) odası, Öğrenci Cemiyeti Ofisi gibi]. Ayrıca en alt katta, orta büyüklükte bir oda da, yurt öğrencileri tarafından ibadet yeri olarak kullanılıyordu. Bahçeköy Yurdu, bir yıl öncesinde İstanbul’da okurken kalmış olduğumuz ve gördüğümüz diğer yurtlara göre, o günün koşullarında çok modern, çok konforlu bir yurt durumundaydı. Üç yıl boyunca bu yurttaki kaldık ve diğer fakültelerdeki öğrenci arkadaşlarımıza kıyasla yurt bakımından daha rahat bir öğrencilik hayatı geçirdik diyebilirim. Yurttaki odamızdan çıkınca, birkaç dakika içinde ders gördüğümüz sınıflarımıza ulaşabiliyorduk... İstanbul anakentinde oturup da günümüzde de hâlâ devam eden, iş yerine ve okula zamanında ulaşabilme çilesini hiç çekmiyorduk.

Uyku Kaçıran Kuş Sesleri

Yurt binamız, meşe ve kayın ormanları bitişiğinde, yeşillikler ve kuş sesleri arasında yer alıyordu. İlk yıldaki odamız yurdun arka tarafına (orman tarafına) bakıyordu. Bazı kuş türleri (özellikle iskete ve karatavuk), baharın başlangıcından itibaren, tan yeri ağarmaya başlayınca ötmeye başlardı. Bizimle aynı odada kalan bir oda arkadaşımızın uykusu çok hafifti; küçük bir ses duyunca bile uykusu kaçır, uyuyamazdı. Kendi deyimine göre “sabahın köründe” bu kuş sesleri bu arkadaşımızı çok rahatsız ediyordu. Oysa pek çok arkadaşıımız, böyle bir yurttta kaldıkları ve şafak vakti de kuş sesleri eşliğinde uyandıkları için çok mutluydular. Kuş sesinden uykusu kaçan arkadaşımız ise bu “gürültücü hayvanlara” karşı şöyle bir önlem alıyordu: Gündüz vakti, yurt binası çevresinden küçük taşlar toplayıp odasında biriktirir, şafak vaktinde kuşlar ötmeye başlayınca, eğer uyuyabilmiş durumdaysa istemeden uyanır, pencereyi açıp ağaçlara doğru taşları fırlatarak kuşları kovalardı. Böylece biraz daha “sakince” uyuyabilirdi. Sabah uykusunun tadını çıkarıyor, dolayısıyla sabah 8.30 derslerine pek gitmiyordu... Besbelli ki bu oda arkadaşımız, “önce ders” değil, “önce sağlık” prensibini uyguluyordu.

O günlerde Türkiye’de her hangi bir üniversite yerleşkesinde bilinen ve duyulan tek “taşlama olayı”, sanırım, ormandaki “gürültücü kuşlara” doğru atılan bu taşlardı. Çünkü bizim fakültede okuduğumuz yıllarda üniversite yerleşkelerinde “karşıt görüşlü öğrenciler” ve bunların birbirlerini taşlaması diye bir olgu, bir olay, bir bölünmüşlük, parçalanmışlık söz konusu değildi... O bakımdan, çok şanslıydık. Fakülte öğrencilik yıllarımızı kardeşçe ve birlik içinde geçti diyebilirim...

42 No’lu Belediye Otobüsü Kaçarsa

Biz orman fakültesi öğrencilerinin tek şikâyeti, Bahçeköy’de kaldığımız öğrenci yurdunun İstanbul’a uzak olmasıydı. Özellikle şehre indiğimizde, sinema, tiyatro vb yerlere gittiğimizde, yurt binasına geri dönmemiz, özellikle gece vakti büyük bir sorun oluyordu. Taksim Meydanı’ndan Bahçeköy’e (fakülte kampüsüne) 42 no’lu belediye otobüsü giderdi. Eğer, gece en son saat 22:00’de kalkan bu otobüsü

kaçırdıysanız başka seçenek yoktu. Böyle bir durumda, İstanbul'dan Sarıyer'e giden bir dolmuşa veya otobüse binecek, Büyükdere'ye gelince de inecektiniz. Büyükdere-Bahçeköy arasını da, gece yarısında zifirî karanlıkta, orman içinden geçen asfalt yolda, yaklaşık beş (5) kilometre yaya yürüyerek gitmeniz gerekirdi. Ya da aldığınız aylık bursun önemli bir bölümünü -gece geç vakitlerde bir taksi bulabilirsiniz- bir taksiciye vermeliydiniz... İstanbul'da yaşarken **genç olmak** güzeldi ama **geç kalmak**, bu büyük metropolde, ertesi günlere sarkan zincirleme sorunlara yol açıyordu...

S05- Fakültede öğrencilik yıllarınızda “öğrenci hareketleri” denilen olaylar oluyor muydu?

Bizim “Tertip”, Zıt Kamplara Ayrılmış Değildi

Biraz önce de kısaca değinmiştim. Fakülte yıllarındaki (1962-1966 arası) dört yıllık öğrencilik yaşantımızın - diğer dönemlerdeki üniversite öğrencilerine kıyasla - barış ve huzur içinde geçtiğini söyleyebilirim. Şöyle ki, bizler üniversiteye başlamadan iki yıl önce (27 Mayıs 1960'ta) Türkiye askeri bir ihtilâl geçirmişti. Aradan bir-buçuk yıl geçmeden, 15 Ekim 1961'de genel seçim yapıldı. Yapılan seçimle birlikte ülke idaresi sivil yönetime bırakılmıştı. Üniversite yıllarımız, 1962-1965 arası birbiri ardından gelen koalisyon hükümetleri yönetimi içinde geçti. İhtilâli takip eden yıllarda, toplumun değişik kesimleri arasında yıkıcı ve partizan çekişmeler durmuş görünüyordu. Siyasi partiler arasında görüşmeler, anlaşmalar, değişik koalisyonlar (ve bazen de “nispeten alçak frekansta” anlaşmazlıklar) devam edip gidiyordu. On (10) Ekim 1965 seçimlerinde Adalet Partisi tek başına iktidar oldu. Ve 1967'den itibaren de iç siyasi çekişmeler yeniden tırmanmaya başladı. Oysa 1962-1966 yılları arasında, bir yandan fakülte yurdunun öğrencilere sağladığı rahat fiziki ortam, bir yandan da nispeten toplumsal uzlaşma ve dinginlik nedeniyle, toplumun değişik kesimleri arasında barış ve huzur hâkim görünüyordu. En azından bizler, özlemine çektiğimiz eğitimin bize yüklediği sorumluluk ve öğrencilik bilincimizle, kendimizi öyle bir ortamda hissediyorduk. Böylece, Orman Fakültesi Bahçeköy kampüsünde geçen üç yıllık öğrencilik yaşamımızda, devre arkadaşlarım da dâhil, herhangi bir ide-

olojik akıntıya kapılmadığımızı, sağ-sol, ilerici-gerici gibi kamplara ayrılmadığımızı, derslerimizi ve mesleğimizi öğrenmeye odaklandığımızı hatırlıyorum. Meslek yaşamımızda ve daha sonraki dostluk ve arkadaşlık ilişkilerimizde, üniversiteyi böyle huzurlu bir ortamda okumuş olmanın çok yararlarını gördük.

Adalara Gezi. İ.Ü. Orman Fakültesi 2.nci Sınıf (May. 1964). Büyük Ada'ya botanik gezisi (Öğle vakti kumanya molası) Hocamız: Prof Hayrettin Kayacık ve sınıf arkadaşlarımız (May 1964)

Yıllık Kongre. Öğrenci Derneği (Talebe Cemiyeti) Başkanı seçimi için yıllık olağan kongreler; demokratik bir atmosferde barış içinde geçerdi. Adaylar; medenice yarışıyorlardı. Fakültenin her sınıfından öğrenciler; kongre konuşmalarını dikkatle izlerlerdi (Aralık 1964, Marmara Lokali salonları).

Köprülü Kanyon. O zamanın Manavgat İşletmesi - Beşkonak İşletme Şefliğinde dört öğrenci staj yaptık. Üçümüz ırmağa girdik (soldan Hüseyin Cengiz, Orhan Onaran, oturan Kani Işık). Tam ortadaki bir kayanın üzerinde duruyoruz. Fotoğrafi çeken Sefer Ertaş, hep temkinliydi... Köprülü Kanyon o yıllarda henüz milli park olmamıştı (Tem. 1964).

Derslikte. Derslerimize tüm sınıf katılır, dersler huzur içinde geçerdi. Dışarıda çok kar yağmıştı. Ders arasında Hocadan rica ettik ve bu anı fotoğrafı çekildi (O zaman Doç. Dr Selman Uslu Hocamız, 4. sırada tam ortada (Bahçeköy, Ocak 1966)).

Orman Fakültesi 1966 sınıf yıllığı

Her öğretim kurumunda, eğitim-öğretim süreci boyunca öğrencilerin ortak yaşadığı değişik tasaları, sevinçleri, acıları, tatlıları olur. Bu anılar, kişilerin birbirlerine gösterdikleri sevgi, saygı ve dayanışmanın bir göstergesi olarak istikbale doğru taşınırlar. Bu anıların bir kısmının, okulların son sınıf yıllıklarında bir kitap halinde bir araya getirilmesi hoş bir gelenek haline gelmiştir. Ne var ki bu gelenek, İ.Ü. Orman Fakültesinde 1966'dan önceki dönemlerde uzun yıllardan beri kesintiye uğramıştı. İşte, 1966 İ.Ü. Orman Fakültesi son sınıf öğrencileri olarak bizler de bu geleneği bir yıllık (adı: Orman Fakültesi 1966 Yıllığı) çıkararak tekrar uygulamaya koyduk. Bu ortak görevin yerine getirilmesinde o yıllarda Fakültemizde ve sınıf arkadaşlarımız arasında hâkim olan barış ve kardeşlik ortamının kuşkusuz büyük etkisi oldu. Ayrıca, 1964-1966 yılları arasında Fakülte Dekanımız olan Prof. Dr. Muharrem Miraboğlu'nun da, Fakültemiz öğrencilerinin hem kendi aralarındaki hem de başka fakültelerin öğrencileri ile aralarındaki sosyalleşmeyi teşvik eden, birleştirici ve kaynaştırıcı etkisi de önemliydi. Mezuniyet yılığımızda, o yıl son sınıfta kayıtlı olan 135 öğrenci arkadaşımızın her biri ile ilgili fotoğraflar, hoş esintili karikatürler, küçük anı ve hikâyecikler yer aldı. Yıllıkta, Fakültemizin kürsülerindeki (günümüzdeki anabilim dallarına denk gelen akademik birimler) ve bu kürsülerde görevli öğretim elemanları, fotoğrafları, onlara sorulan küçük sorular ve nükteli cevapları, hikâyecikler, değişik grup fotoğrafları vardı... Böylece, öğrencilik yıllarımızda bizleri kuşatan barış ve huzur, ilerdeki yıllarda da devam edecek ve meslek yaşamımıza da yansıtacaktı... Bizden sonra mezun olan meslektaşlarımız dönemlerinde, aynı yakınlıkta bir kaynaşma ve birlikte çalışma ortamının belki de bulunmaması nedeniyle, mezuniyet yılığı hazırlanması geleneğinin ne yazık ki istikrarlı bir şekilde devam edemediğini görüyoruz...

Sonuç olarak, anılar derlenmeli, yazılmalı ve geleceğe aktarılmalıdır diye düşünürüm. Çünkü anılar, bizleri zaman tüneline geriye doğru götüren ve orada bizi tekrar gençliğimize bırakan çiçekli bir bahçedir. Ünlü şair Özdemir Asaf'ın dediği gibi, **“Anı bahçelerinde üşümek, sıcak”** oluyor. Gerçekten sıcak...

“Meslek Yemini gibi...”

Prof. Dr. Selahattin İnal Hocamızın “Orman Fakültesi 1966 Yıllığı”na yaptığı bir katkıyı da burada yazmadan geçemeyeceğim. Yıllık Tertip Komisyonunda 12 kişi vardık. Yapılacak işlere göre kendi aramızda bir işbölümü yapmıştık. Yıllık için “Önsöz” yazısını, Dekanımız Prof. Dr. Muharrem Miraboğlu’nun yazmasını rica edecektik. Komisyondaki arkadaşlar “Sonsöz” yazısının iskeletini yazma görevini de bana verdiler. Yazıyı, tek bir sayfaya sığacak şekilde olgunlaştırıp komisyon üyelerimizin görüşlerine sundum. Bir üyemiz, “Bu yazıyı bir de hocalarımızdan birine gösterelim. Çünkü yazı içinde derslerimizle, hocalarımızla ilgili cümleler, görüşler de var...” dedi. Bunun üzerine, bu yazı hakkında “Ormancılık Politikası” hocamız Prof. Dr. Selahattin İnal’ın da görüşünü almaya karar verdik. Bu konuda Hocamızı ziyaret etme görevi de bana verildi. Selahattin Hoca her kelimenin hakkını vererek yazan, ağır ağır, etkili ve güzel konuşan bir hocamızdı. Üstelik “politika” (siyaset) hocamızdı; yani “Ormancılık Politikası” dersimizi veriyordu. Öğrencilerine karşı candan bir sevgisi ve üstünden hiç eksik olmayan bir nezaketi vardı.

Kendisini kürsüdeki ofisinde ziyaret ettiğimde yoğun bir çalışma içindeydi. Buna rağmen beni dinlemek için zaman ayırdı. Hazırlamakta olduğumuz Mezuniyet Yıllığı ile ilgili komisyon çalışmalarımız hakkında kısaca bilgi verdim. Yıllık için yazdığımız bir “Elveda yazısı” hakkında görüş ve önerilerini almak istediğimi arz ettim. Yazıyı, öğrenci derneğinin sahip olduğu daktilo ile temize çekmiştim. İlgili yazıyı bırakmamı ve ertesi gün gelip almamı söyledi...

Ertesi gün gittiğimde beni güler yüzle karşıladı. Belli ki dünkü yoğun işlerini bitirmişti. Bir gün önce sunduğum bir sayfalık yazıyı, masasının bir kenarına özenle koymuştu. Yazı üzerinde bazı kelimeleri çıkarmış, bazı yeni kelimeler eklemişti. Bu yazının çok güzel bir “elveda” yazısı olduğunu, bu ifadelerin “meslek yemini kavili” (meslek andı) bile olabileceğini söyledi. Hocamızın konuyla ilgili bu ve diğer sözleri, kuşkusuz biz öğrencileri için övücü, motive edici nitelikte sözlerdi... Kendilerine teşekkürlerimi sunarak odasından ayrıldım...

“Elveda yazısı”, Yıllık Tertip Komisyonumuzda, Selahattin Hoca’nın önerdiği son şekliyle kabul edildi. Yazıyı, “elveda” sözcüğünün

anlamına uygun olarak, yıllığın en son sayfasına koymaya karar verdik. Başlık “Allahaismarladık Öğrencilik; Allahaismarladık Hocam, Fakültem...” olmuştu. O günlerdeki sınıf arkadaşlarımız arasında kaynaştırıcı bir güç olan meslek sevgisini ve birkaç ay sonra mezun olunca mesleğe başlama heyecanımızı yansıtan ve Selahattin İnal Hocamızın “Meslek Andı” gibi diye nitelediği bu yazı, okuyucularımızın bilgisi için bu söyleşinin sonunda, EK-1’de sunulmuştur.

“Sınıf Yıllığından” Yıllık Toplantılara

Bizim sınıf, uzun yıllar süren aradan sonra, mezun olurken “Sınıf Yıllığı” çıkarmış olan ilk sınıf idi. Sınıf Yıllığı, arkadaşlar arasındaki bağların unutulmamasını sağlayan yazılı bir belge oldu. İlginçtir ki, 1966 ± 1 yıl mezunu sınıf arkadaşlarımız meslekte 20-25 yıl kadar çalıştıktan (tabii ki bu arada çocukları da büyüttükten) sonraki yıllarda, “yıllık toplantılar” yapmayı da gelenek haline getiren belki de ilk grup oldular. Böylece, eşlerimizle birlikte 1994 yılından beri hemen her yıl, yılda en az bir kere topluca bir araya gelir, bir sosyal etkinliğe ya da toplu bir geziye katılırız. Bu toplantılarda öğrencilik ve gençlik yıllarımızın anılarını bir kere daha yaşarız. Bu geziler ve toplantılar her birimize bir gençlik aşısı, bir sağlık terapisi (şıfa kaynağı) gibi gelir. Sınıfın büyük çoğunluğunun katılımıyla gerçekleşen böyle düzenli toplantılar, yanılmıyorsam, sadece bizim ve bizden sonra gelen bir kaç dönemdeki sınıf arkadaşları arasında yapılmaya devam ediyor. Acaba neden sadece biz ya da bizden sonraki bir kaç dönemde? **Bunun da başlıca nedeni, fakülte yıllarında zıt kamplara ayrılmamış olmamızda yatıyor** diye düşünüyorum... Zıt kamplara ayrılmadan fakültede ve fakülte öğrenci yurdunda birlik ve huzur içinde yaşamının faydalarını ve sinerjik etkilerini (hem bizzat şahıslar, hem de ülkemiz açısından), pek çok meslektaşımız meslek yaşamları boyunca da görmüş ve yaşamıştır görüşünü taşıyorum.

Bir Zamanlar Orman Eğitim Merkezlerimiz Vardı

Devre arkadaşlarımızla birlikte yaptığımız yıllık toplantılarımızla ilgili olarak, şimdi tarih olmuş şu bilgileri de burada not etmek yerinde olur. O yıllarda birçok köklü devlet kurumlarının çoğunda

olduğu gibi, Orman Genel Müdürlüğü'nün (OGM) de, ülkemizin çeşitli bölgelerine yayılmış durumda Orman Eğitim Merkezleri (OEM) bulunuyordu. Bu merkezlerin sayısı 1980'li-1990'lı yıllarda yaklaşık 30 kadar olmuştu. Merkezlerin amacı, sonbahar, kış ve ilkbahar aylarında meslekte hizmet içi eğitim vermek; yaz (Mayıs-Eylül) aylarında da OGM personeline (aileleriyle birlikte),beş-altı günlük dönemler halinde moral eğitimi sunmaktı. O yıllarda, oteller ve tatil köyleri bugün olduğu kadar yaygın değildi. Sayıları çok az olan otel ve motellerden de daha çok yabancı turistler yararlanabiliyordu.

Başlangıç yıllarında eğitim merkezleri, belirlenen amaçlara uygun olarak kullanılıyordu. Fakat zamanla, özellikle politik yönlendirme ve etkilerle, OEM'lerine başka kurumlardan da insanlar kabul edilmeye başlandı. Öyle ki, özellikle yaz aylarının tatil için en popüler olan haftalık dönemlerinde, eğitim merkezlerinin tamamen meslek dışı (OGM personeli dışından gelen) insanlarla dolu olduğu, kamplarda hiçbir ormancı personelin bulunmadığı dönemler oluyordu. Ülkemizin en ücra köşelerindeki ormanlarda çalışarak meslekte 25 yılını doldurmuş olan meslektaşlarımızın bile, OEM'lerde dinlenmek ve moral eğitimi almak için bir türlü "puanları tutmuyor" (!), "sıraları gelmiyordu"(!).

İşte ilk devre ("tertip") toplantımız (1994'te) böyle bir ortamda başladı. O yıllarda (1992'de) APK ("Araştırma, Planlama ve Koordinasyon"; şimdiki adıyla "Strateji Geliştirme") Daire Başkanı (ve sınıf arkadaşlarımızdan olan) Cahit Nasırlı o günleri şöyle anlatıyor: "Uzun yıllar (25 yıl) meslekte çalışmakta olup da hiç OEM'den yararlanamamış meslektaşlarımız olduğunu öğrenince, buna bir formül bulmaya çalıştık. Eğitim merkezlerinde yaz sezonunun başlamasından yaklaşık birkaç hafta öncesi için makamdan 'olur' aldık. Böylece, ilk yıllık toplantımızı (o günlerde yeni emekli olmuş olan yine sınıf arkadaşımız Özgen Demirel ile birlikte organize ederek) Antalya-İncekum Orman Eğitim Merkezinde başlattık. Böylece, bizden bir hafta sonra normal yaz sezonuna başlayacak olan diğer meslektaşlarımızın programları da olumsuz etkilenmiyordu. Aynı yöntemi kullanarak, ikinci (1995) toplantımızı Muğla-Marmaris'te, diğerlerini de başka eğitim merkezlerinde, normal yaz sezonunun başlamasından bir hafta öne alarak devam ettirdik... Bu yöntemle devam eden ve en

yüksek katılımı ile gerçekleşen (360 kişi) yıllık toplantımız da 2002 yılında Marmaris Orman Kampında yapıldı (o yıl, “tertipten”, yani sınıf arkadaşlarımızdan Necati Uyar Bakanlık Müsteşarı; yine “tertipten” Cahit Nasırlı da Orman Genel Müdürü idi). Daha sonraki yıllarda çok sayıda OEM’nin özelleştirilmesi ve/veya satılması sonucunda, yıllık toplantılarımızın özel otellerde -pek çok meslektaşımızın ekonomik durumunun zorlanmasına rağmen - kesintiye uğratılmadan yine yapılmasına devam edildi. Ancak bu geçiş sürecinde, özellikle ekonomik koşullar nedeniyle devre arkadaşlarımızın toplantılarımıza katılım oranı giderek azaldı...”

1960-61-62 Girişliler Fethiye’de. Yaz dönemi yıllık toplantılarımızdan birini Fethiye’de yaptık. Kum, deniz ve yüzmeye ek olarak, Ege’nin masmavi koylarında tekne turlarımız da vardı (Eyl. 2013).

Yine de, benzer nitelikli dönem toplantılarımız her yıl, her şeye rağmen, devam ediyor. Bu konuda parolamız ve dileğimiz “sağlıklı yaşlanmak ve azalmadan tekrar tekrar buluşmak”. Ne yazık ki 2019 ve 2020 yıllarında aramıza pandemi (COVID-19, korona virüs) girdi. Bu sıkıntılı günlerin sağlık içinde atlatılması herkesin dileğidir diye düşünüyorum.

“68 Kuşağı” Unvanını Kıl Payı Kaçırdık

Öğrenci hareketleri denilince akla ilk önce “‘68 kuşağı” gelir. Başında “‘68 Olayları” diye anılan ve ilk kez Fransa’da başlayan 1968

öğrenci hareketleri, bizim öğrencilik dönemimizde (1962-1966 arası) henüz başlamamıştı. O nedenle bizim dönem, “68 kuşağı” unvanını iki yıl farkla, kıl-payı kaçırdık. O günlerde Avrupa’da ve Türkiye’de üniversite kampüslerinde başlayan hareketlenme ve kargaşaların, izleyen yıllarda toplumumuzda bir takım acı olaylara ve eğitim-öğretimde pek çok olumsuzluklara yol açmış olduğu da bir gerçek... Bu kargaşa yıllarında, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) burslusu olarak, ABD’de doktora öğrenimine (1967-1974 arası) devam ediyordum. ABD’deki 68 Olayları, özellikle UC Berkeley ve Columbia Üniversitelerinde, izleyen yıllarda da sıklıkla görülüyor, daha çok da Vietnam Savaşı karşıtlığı üzerinde yoğunlaşıyordu. Berkeley’de bir öğle vakti laboratuvarından çıkıp öğrenci kafeteryasında öğle yemeğine gidiyordum. Kampüs içindeki “Sproul Plaza” meydanına yaklaştığımda, meydan ve çevresinde büyük bir öğrenci grubu vardı. Havada da onları dağıtmaya çalışan Ulusal Muhafızlara ait helikopterler. Tam bu sırada, öğrenci protestoculara karşı havadan yapılan bir göz-yaşartıcı gazı (tear gas) saldırısına (ilk ve son kez) ben de maruz kalmıştım. “Tarih” olan o günlerde, Türkiye ile ilgili olayları izleme şansımız çok azdı.

Tahmin edildiği gibi, o yıllarda internet henüz yoktu. U.C. Berkeley’de, üniversitenin tüm öğrencilerini kapsayan bir birlik, “U.C. Berkeley Öğrenci Birliği” vardı. Bu büyük birliğin kapsamı içinde de, ona bağlı değişik ülke öğrencilerine ve farklı hobi gruplarına ait alt birlikler bulunuyordu. Berkeley kampüsünde Türk öğrenci grubundaki sayımız yaklaşık 20 kişi kadardı. Bunlar arasında ormancı kökenli olan iki kişi vardık: Kâni Işık ve Mustafa Konukçu [*Ara not: Mustafa Konukçu, Orman Ekonomisi alanında doktorasını bitirdikten sonra DPT (o zamanın Devlet Planlama Teşkilatı) Ormancılık Sektörü Uzmanı olarak görev yaptı. Şimdi emekli*]. Diğer yabancı öğrenci gruplarının yaptığı gibi, Türk öğrenciler de kendi ülkelerinde çıkan bir-iki gazeteye abone olmuşuk. Abonelik ücreti “UC Berkeley Öğrenci Birliği” tarafından karşılanıyordu. Gazeteler, UC Öğrenci Birliği binasına, çıkış tarihinden bir hafta geçtikten sonra geliyordu. Bizler de zaman buldukça o binaya gider, birikmiş gazetelere kısıtlı zaman süresi içinde hızla göz atıyorduk. Dolayısıyla, o yıllarda Türkiye’de geçen olayları, bütünü bilmeden, ancak bölük pörçük izleyebiliyorduk.

ABD’de doktora yapmakta olan pek çok Türk arkadaşımız gibi ben de 1967-1974 yılları arasında Türkiye’de olup biten ve gelişip sonuçlanan sosyal, politik, ekonomik, kültürel olayları yeteri ölçüde izleyemedik. O nedenle, Türkiye’de bizzat yaşamadığımız ve 1967-1974 yılları arasında geçen (üstelik, sıra hasreti yüzünden, olduğundan daha da uzunmuş gibi gelen) o yılları, belleğimizde yer alan Türkiye tarihi şeridi içinde kocaman boşlukları olan “kayıp yıllar” gibi algılarım. O yıllardaki öğrenci olayları, muhtıralar, sıklıkla değişen hükümetler, bakanlar, yıldızı parlayıp sönen şarkıcılar - türkücüler, besteler, şarkı-türkü sözleri, sinema yıldızları, filimler, modacılar, futbolcular vb... Bu ve benzerleri hakkında, ancak uzaklardan algılayabildiğimiz (ya da hiç algılayamadığımız) ölçüde bilgi sahibi oluyor ya da olamıyorduk. “Sıra hasreti” deyiminin anlamı da burada saklı olmalı...

“Köprü Kurmak” ve “Köprüleri Atmak”

Doktora programına başladığım yıl (1968), İ.Ü. Orman Fakültesinden Dr. Turhan İstanbullu, uluslararası bir araştırma bursu kanalıyla ABD’ye gelmişti. Turhan Hoca, bu sürecin beş-altı aylık bir bölümünü de UC Berkeley’de geçirdi. O günlerde ben de, ABD eğitim sistemine ve kültürüne daha yeni yeni alışmaya başlamıştım. Turhan Hoca Berkeley’e geldiğinde, “memleketten tanıdık bir hemşerimiz gelmiş” gibi hissetmiştim. Tanıdıktı, çünkü kendisi 1965-1966 yıllarında İ.Ü. Ormançılık Politikası kürsüsünde asistanımız olmuştu. O yıllarda, öğrencilerle yakın ilişki kurabilen, öğrenciler tarafından sevilip sayılan bir doktor asistandı. Fakülte öğrenci derneğimizin yıllık olağan toplantılarına davet edilir ve çoğu kez bu toplantılarda oturum başkanlığı yapardı.

Turhan Hoca 1968 yılı Ağustos ayında Berkeley’den ayrılıp İstanbul’a döndü. Birkaç ay sonra kendisine yazdığım bir mektupta Kaliforniya Üniversitesi Ormançılık ve Doğal Kaynaklar Fakültesi öğrencileri ile İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi öğrencileri arasında bir köprü kurulabileceği, sınırlı sayıda öğrencinin karşılıklı ziyarette bulunup yabancı dil ve mesleki bilgilerini ilerletebileceği konularında görüşlerimi bildirdim. Bu konuda Berkeley Üniversitesi

yönetiminden de olumlu görüşler almıştım. Bunun üzerine, iki farklı kıtadaki iki fakülte arasına kurulacak köprü'nün Berkeley ayağını üstlenebileceğimi belirttim. Turhan Hoca 1968 yılı sonlarında bana yazdığı cevapta, şu mealde bilgiler veriyordu: “Değerli meslektaşım... Sizin önerdiğiniz ve iki üniversite Orman Fakülteleri öğrencileri arasında köprü kurulabilmesi önerisini, öğrencilerle yaptığımız bir toplantıda anlattım: ‘Bakın, genç kardeşlerim, fakültemizden iki yıl önce mezun olup ABD’de halen doktora yapmakta olan bir kardeşiniz, şunları, şunları yazmış. Sizler için güzel bir fırsat... dedim. Ne yazık ki, önerdiğiniz konunun uygulamaya girme ümidi hiç ufukta görünmüyor. Maalesef öğrencilerimiz, aynı fakültede kendi aralarındaki köprüleri bile tamamen atmış gibi. İki farklı gruba ayrılmışlar, birbirleri ile çok tatsız ilişkiler içindeler. Bu durumda iki farklı kıtadaki iki fakülte arasında istediğiniz bir köprü nasıl kurulabilir? Üstelik yabancı dil eksikliği de önemli bir engel...”.

Ne yazık ki '68 olayları Türkiye'ye de çoktan yansımıştı ve İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinde, farklı görüşteki öğrenciler arasındaki ilişkiler böyle sevimsiz bir aşamaya gelmişti. Hani derler ya ***“Fırsatlar, onu değerlendirebilme konusunda hazırlıklı olanlara gülümser”***. İşte hayatta pek çok güzel planlar, uygulamaya konulmadan bu şekilde uçup gitmektedir...

S06-Orman Fakültesinde (1962-1966 yılları arasında) görmüş olduğunuz eğitim-öğretimi, bir akademisyen gözüyle bugün nasıl buluyorsunuz?

“Doğal Kaynaklara” Dayanan Eğitim-Öğretim Programları, İlgili Ülkenin Coğrafi, İklimsel ve Biyolojik Özelliklerine Göre Şekillenir

Bir ülkenin eğitim-öğretim kurumları, o ülkenin ilgili alanlarda ihtiyacı olan insan kaynaklarını yetiştirmeyi amaçlar. Yetişen bu insanların uluslararası ortamlarda da iş bulabilmesi elbette arzu edilir. Ama bu ideal durum, her meslek için her yerde geçerli değildir. Örneğin, bir tıp doktoru için belirlenen eğitim-öğretim programı dünyanın farklı bölgelerinde aşağı yukarı birbirine çok benzer. Aynı durum,

bir makine, bir elektrik ya da bir inşaat mühendisi için de geçerlidir. Oysa ormancılık (bununla birlikte, tarım ve hayvancılık) faaliyetleri ağırlıklı olarak bir ülkenin iklimsel, coğrafi ve biyolojik etmenlerine bağımlı olan meslek alanlarıdır. Dolayısıyla, ormancılık eğitimi programı da, bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya, bir ülkeden başka bir ülkeye, hatta aynı ülkede bir bölgeden başka bir bölgeye, bir zamandan başka bir zamana göre değişebilir. Sonuç olarak bir ülkenin coğrafi ve biyolojik özellikleri, tür çeşitliliği, o ülkedeki mevcut altyapı, mevcut insan kaynakları birikimi, teknik birikim, ulaşılması istenen amaçlar ve benzer faktörler, o ülkede ormancılık eğitim-öğretim programının nasıl olması gerektiğini (süresi, kapsamı, teorik/uygulama oranı vd..) belirleyen başlıca faktörlerdir.

Bu genel kuralı belirttikten sonra şuna geçmek istiyorum: Bizler, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinde eğitim-öğretim gördüğümüz yıllarda ülkemizde tek bir orman fakültesi vardı [ikinci orman fakültesi olan Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi ise (Trabzon), eğitim-öğretime 1971’de başladı]. İlk orman fakültesinde, lisans programında tek bir alan (Orman Mühendisliği Programı) mevcuttu. Başka bir deyişle, Orman Endüstrisi, Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi, Peyzaj Mimarlığı bölümleri henüz yoktu.

Ders Programını İhtiyaçlar Belirler

Fakültede Orman Mühendisi adayları önce “Orman”ı ve ormanı oluşturan fiziki ve biyolojik elemanları tanıyıp öğreniyordu. Arkasından onların nasıl yönetilip, sürdürülebilir şekilde nasıl işletileceği bilgilerini alıyorduk. Birinci sınıfta iken temel bilimlerle ilgili dersleri [Kimya, Biyoloji (zooloji, botanik), Jeoloji, Matematik...] gördük. Adlarından da anlaşılabilceği gibi bu dersler, daha sonraki yıllarda göreceğimiz mesleki derslerin **temellerini** oluştuyordu. İkinci sınıfta, biyolojik varlık olarak “Orman” kavramını; ormanın fiziki, kimyasal ve biyolojik yapısını (toprak, iklim, bitkiler, hayvanlar, su ve toprak canlıları, böcekler, mantarlar...), bunlar arasındaki ilişkileri (ekoloji) öğrendik. Üçüncü ve dördüncü yıllarda ekonomi, hukuk, orman-halk ilişkileri, ormanın biyolojik yönetimi (yetiştirilmesi, ağaçlandırması, korunması, amenajmanı, ürünlerin verimi, hesaplan-

ması, işletilmesi, hasat edilmesi...) konularını gördük. Kuşkusuz, bu ve benzeri etkinliklerin yerine getirilebilmesi için mühendislik bilgilerine de ihtiyaç vardı (haritalama, ulaşım, yol-köprü-bina inşaatı, nakliyat...). Bu konularla ilgili derslerin bir bölümünü üçüncü, bir bölümünü de dördüncü sınıfta iken okuduk.

Türkiye’de o günlerde (1960’lı, 1970’li yıllar) ormancılıktaki ve ormanlarımızdaki koşullar (orman varlığı, ormanlardaki alt yapı eksikliği, çalışan teknik eleman sayısı ve niteliği, yapılmakta olan ve yakın gelecekte yapılması gereken ormancılık çalışmaları vd...) dikkate alındığında, Orman Fakültesinde o yıllarda gördüğümüz böyle bir eğitim-öğretim programı oldukça yerindeydi diye düşünüyorum. Hemen her öğrenciye Orman Genel Müdürlüğü tarafından burs veriliyor, fakülteye oldukça yüksek puanlı öğrenciler giriyor, dört yılın sonunda mezun olan her öğrenci, bir iki hafta içinde işe başlatılıyordu. Nitekim o dönemin çeyrek asır kadar süren zaman diliminde (1960lı, 1970li yıllar ile 1980li yılların başlarında) mezun olan meslektaşlarımızın bu mesleğin gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Örneğin, adı geçen dönemlerde mezun olan meslektaşlarımız büyük oranda 20’nci yüzyılın sonlarına denk gelen meslek hayatları boyunca Türkiye’de ormancılık mesleği ile ilgili alt-yapı ve temel ormancılık hizmetlerinin önemli bir bölümünü yerine getirmişlerdir. Ağaçlandırma, amenajman, planlama, ulaşım-yol, inşaat, orman koruma vb. meslekî alanlar yanında, Türkiye Ormancılar Derneği ve Orman Mühendisleri Odası ile ilgili kazanımlarda özverili, bilgili ve etkin çalışmalarıyla mesleğin gelişip olgunlaşmasında, adı geçen kuşakta yetişen meslektaşlarımız önemli işler başarmışlardır. Elbette daha önceki ve daha sonraki dönemlerde mezun olmuş olan meslektaşlarımızın mesleğimize yaptıkları katkılar da inkâr edilemez. Ancak şu var ki, 1980’li yıllarda başlayarak OGM’nin verdiği burs sayısı zamanla azalıp ortadan kalkmış, orman fakültelerimize giriş taban puanları oldukça aşağı düşmüş, mezun olan mühendisler mesleklerinde işsiz kalmaya başlamıştır. Bütün bunlara paralel olarak, ülkenin 1980’li yıllardan sonra içinde bulunduğu değişik sosyal ve ekonomik nedenlerle, ormancılık hizmetlerinin nitelik ve nicelik bakımından yerine getirilmesinde de önemli aksaklıklar olmuştur. İyi ki 20’nci yüzyılın son yarısında elde edilen kazanımlar, mesleğimizin bugün varlığını sürdürmesinde önemli bir alt-yapı olmuş ve olmaya devam etmektedir.

Öğrencilerin Uluslararası Deneyim Kazanma İmkânları

Uluslararası öğrenci değişim programları, bazı eksikliklerine rağmen bizim öğrencilik yıllarımızda da vardı (bugünkü Erasmus, Mevlâna, Sokrates vd gibi çok sayıda ve yaygın değildi ama, çok az sayıda da olsa, vardı). O günlerde bilinen ve etkinlik gösteren en gözde uluslararası değişim programı, IAESTE programıydı (IAESTE: International Association for the Exchange of Students for Technical Experience; Milletlerarası Teknik Deneyim için Stajyer Öğrenci Mübadelesi Birliği). Çok az sayıda da olsa, o tarihlerde bu uluslararası öğrenci değişim programlarından Orman Fakültesi öğrencilerimiz de faydalanmaktaydı. Bu program çerçevesinde, fakültede yabancı dili nispeten yeterli olan sınırlı sayıda (her yıl yaklaşık 4 veya 5) öğrenci, üçüncü sınıfı bitirdikten sonra seçilip, yaz aylarında bir Avrupa ülkesine gönderiliyordu. Orada üç-dört ay süre ile ormancılık ile ilgili işlerde çalışıyor, bir bakıma Avrupa ormancılığını da yerinde görüyordu. Ben de 1965 yaz aylarında yaklaşık dört ay süre ile Norveç’e gidip, Oslo yakınındaki (Ås beldesinde) Norveç Ormancılık Araştırma Enstitüsünde çalışma ve deneyim sahibi olma şansına sahip oldum. Prof. Dr. Selçuk Bayoğlu Hocamız da (o zaman doçent idi), o tarihlerde “Norveç Kraliyet Bursu” kazanarak 1,5 (bir-buçuk) yıl kalmak üzere Norveç’e gelmişti ve aynı enstitüde çalışmaktaydı. Kendisi ile orada zaman zaman görüşüp Norveç ve Türkiye ormancılığı ile ilgili görüş alışverişi yapma imkânımız oluyordu.

S07- Yurtdışında doktora yapma fikriniz nasıl doğdu, nasıl gerçekleşti?

Norveç’teki İlk Yurtdışı Stajım, Meslekte Ufkumu Genişletti

IAESTE öğrenci değişim programı çerçevesinde 1965 yaz aylarında Norveç Ormancılık Araştırma Enstitüsünde dört ay kadar çalışmıştım. Bu olay, mesleki ve kişisel yaşamımda ufku genişleten en önemli olaylardan biri oldu. Orada iken Dr. John Dietrichson’un laboratuvarında ve arazi deneme alanlarında çalışıyordum. Dr. Dietrichson bir süre ABD’de (Raleigh, Kuzey Karolina’da) çalışmış, oradan kendi ülkesine yeni dönmüştü. Dr. Dietrichson’un yapmakta olduğu

araştırmalarından, arazi gezilerimizde gördüğüm deneme alanlarından, kahve arası sohbetlerimizden çok etkilenmiştim. Doktora yapma fikri ilk kez orada iken doğdu. İnsanın ufku genişleyince görüşü açısı da genişliyor. Atlamak istediği çıtaları ona göre yükseltiyor ve hedeflediği amaçlar da ona göre değişiyor. Bu gelişim ve dönüşümü, Norveç'ten döndükten sonra fakültenin son sınıfında iken daha açık biçimde gözleyip yaşadım.

Norveç'te IAESTE Stajı. Alman, Norveçli ve Türk. Bu deneme ormanında bir hafta olgun yaştaki ağaçların kök profillerini kazıp inceledik. Fotodaki çocuklar Norveçli görevlinin çocukları. O gün çevredeki ormanda dolaşırken, İkinci cihan savaşından kalmış (Hitler işgali sonrası) bu mermilikleri bulmuşlar (Tem. 1965).

Akademik Yaşamda Verdiğim İlk Seminer

Staj için 1965 yılı yazında yurt dışına gitmeye hak kazanan üç “kafadar” vardık: Cahit Nasırlı, Sümer Gülez ve Kâni Işık. Bu üç arkadaş bir araya gelip, tavsiyelerini almak üzere Ormancılık Politikası Hocamız Prof. Dr. Selahattin İnal'ı ziyarete gittik. Selahattin Hoca da bizlere, gideceğimiz ülkelerle ilgili birer ödev verdi. Döndüğümüzde dördüncü sınıfta okurken (1965-66 öğretim yılında) birer seminer verecektik. Sınıf arkadaşlarımızdan Cahit “Alman Ormancılığı İzlenimleri”, Sümer “Fransız Ormancılığı İzlenimleri”, ben de “Norveç Ormancılığı İzlenimleri” hakkında, sınıfta tüm öğrenci ar-

kadaşlarımıza birer seminer verdik. Selahattin Hocamız titiz çalışan birisiydi ve sunduğumuz seminerlerde bir düzen ve intizam olmasını arzu ediyordu. Seminerimizden önce bizleri odasında ayrı ayrı kabul etti. Seminerin kapsamı, nasıl sunulacağı, tahtaya hangi şekilleri çizmemiz gerektiği konularında bilgiler verdi (*Ara not: Tabii ki o günlerde tepegöz, fotokopi, slayt makinesi, PowerPoint gibi ders/konferans sunum araçlarının çoğu ya yeterince gelişmiş değildi, ya da hiç yoktu*). Bu seminer, akademik yaşamımda verdiğim ilk seminerdi... Semineri hazırlamak için Norveç'te yaptığım ön çalışmalar, seminer sonrası hem Selahattin Hocadan hem de sınıf arkadaşlarımdan aldığım olumlu tepkiler, bana akademik hayatın yollarını açan ilk itici güçler olmuştu (*Ara not: Hiç kuşku yok, diğer iki arkadaşım da verdikleri bu seminerlerden, benzer yönde fayda görmüşlerdi. Nitekim Cahit, mesleğindeki görev kademelerinin her birini sırasıyla geçerek, kazandığı deneyimlere ve liyakatine göre Orman Genel Müdürlüğü görevine kadar yükseldi; oradan emekli oldu. Sümer de doktora için devlet bursuyla İngiltere'ye gitti ve sonra KTÜ'ye dönüp orada çalıştı ve profesör oldu; zamanı gelince de emekli oldu*).

Cahit Nasırlı Semineri. Cahit IAESTE yoluyla gittiği Almanya'dan stajdan dönünce bir seminer verdi. Konu: "Alman Ormancılığı hakkındaki bilgiler" (Hocamız Prof. Dr. Selahattin İnal) (Ocak 1966).

Bilim Erktir, Güçtür, Kuvvettir

İ.Ü. Orman Fakültesi öğrencisi iken, yaz aylarında biz öğrenciler iki-üç ay süre ile ülkemizin değişik orman işletmelerinde staj

yapardık. Bu süre boyunca staj yapan öğrencilere hem kalacak yer, hem de hatırı sayılır düzeyde yevmiye ödenirdi. Ayrıca, fakültedeki öğretim üyeleri ile OGM teşkilatı arasında (genel müdürden başlayarak bölge şeflerine kadar her düzeydeki teknik eleman dahil) oldukça etkin bilgi alışverişi olurdu. Bunlar arasında konferanslar, toplantılar, seminerler, arazide bilimsel geziler (excursion) vb. etkinlikler vardı. OGM’den bizzat orman genel müdürü ya da belirttiği uzman kişiler, sıklıkla fakülteye gelir, belirli konularda hocalardan “görüş” alırlardı... O zaman, şunu bir kez daha fark ettim: “Bilim güçtür, bilgi yüceltir”. O arada Napolyon’un bir sözünü de öğrendim: **“Dünyaya hükmeden iki güç vardır: Birincisi kılıç (silah), diğeri bilgi (bilim). Ama bilgi, eninde sonunda kılıca da galip gelir ve birinci olur”** (Ara not: Açarsak, bilgisi olmayan kılıcı kullanmasını bilemez; hatta kılıç, o kişinin kendisine zarar verecek hale gelir. Bilgi, hem silahın daha iyi kullanılmasını öğretir, hem de eninde sonunda yeni silahlar icat ederek rakibin elindeki silahı kullanışsız, etkisiz hale getirir).

Norveç’te yaptığım staj sırasında edindiğim bilgiler, Selahattin İnal Hocanın teşvik ettiği seminer, fakültede aldığım eğitim, OGM’de çalışan ve deneyimli üst düzey yöneticilerin fakülteye davet edilerek biz gençlere zaman zaman verdikleri konferanslar vd. . . Bütün bunlar, ilkokuldan beri belleğimde birikmiş olan bilgi ve düşüncelerin yeniden şekillenmesine, gelişmesine, evrimleşmesine yol açmıştı. Ufkum genişlemiş, soru sormayı, sorgulamayı, araştırmayı, okumayı ve öğrenmeyi yaşam tarzımın bir parçası haline getirmiştım. Bu kez şuna karar verdim: “Demek ki Bölge Şefliğini ve Orman Mühendisliğini güçlü kılan, onlara bu gücü veren ve onlardan daha güçlü ve daha büyük olan bir şey daha vardı. O da doğayı daha iyi bilmek ve bilgi.” Bunun üzerine orman mühendisi olduktan sonra doktora yapmaya, böylece hem orman mühendisi, hem araştırmacı, hem de hoca olmaya karar verdim. Fakülte son sınıfta iken meslekte doktora yapma fikri, çocukluğumdan beri meslek seçme konusundaki fikirlerimin üzerine işte böyle oturdu. Böylece, meslek olarak “ilk aşkım öğretmenliği” de kenara atmamış, her üç mesleği de aynı paketin içine yerleştirmiş olacaktım.

İlk Asistanlık Süreci

Fakülteden mezun olunca, OGM'nün Bahçeköy Orman İşletme Müdürlüğüne Yüksek Mühendis olarak atandım. Oradan “ödünc olarak” İ.Ü. Orman Fakültesinde İnşaat ve Transport Kürsüsünde “teknik asistan” olarak görevlendirdiler. O günlerde fakültelerde asistanlık (bugünkü araştırma görevliliği) kadroları oldukça az ve ihtiyaca göre yetersiz sayıda olurdu. Orman Fakültesi Dekanlığı, asistan açığını kapatmak için OGM ile bir anlaşma yapmıştı. Bu anlaşmaya göre Fakülte tarafından belirlenip isimleri önceden OGM'ne bildirilen bazı mühendisler, doğrudan İstanbul-Bahçeköy Orman İşletmesine fazladan tayin ediliyor, sonra da fakültede ihtiyacı olan kürsülerde görevlendiriliyor, ama maaşlarını Orman İşletmesinden alıyorlardı. Bu kapsamda fakültedeki görevim, Orman İnşaatı ve Transportu Kürsüsünde fakülte öğrencilerinin plan-proje ödevlerine (yol, inşaat, nakliyat) yardımcı olmak ve bu ödevleri kontrol edip değerlendirmektir.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve 1416 Sayılı Yasa

Fakültede görevli olduğum sürede (1966 güz dönemi) yurt dışı burslar hakkında bilgiler gelmeye başladı. Bu gibi bilgiler, fakülte dekanlığına sıklıkla geliyor, ilan tahtasına asılıyor ve böylece onları izleme olanağı oluyordu (*Ara not: Günümüzde bu bilgileri, internet ortamında YÖK, Yabancı Elçilikler, MEB sayfalarında, güncel olarak ve kolayca izlemek mümkün*). O arada Milli Eğitim Bakanlığının bir duyurusu çıktı. Bakanlık (1416 sayılı yasa kapsamında), ormancılığın değişik alanlarında doktora yaptırmak ve özellikle yakın gelecekte açılması planlanan Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesine (Trabzon) öğretim üyesi yetiştirmek üzere yurt dışına doktora öğrencisi göndermek istiyordu. Çok ilgimi çekti ve buraya başvurdum. Norveç'te yaptığım arazi çalışmalarının ve orijin denemelerinin etkisiyle, MEB'na başvururken Silvikültür dalında doktora yapmayı seçtim. Sınav, İ.Ü.Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsünde yapıldı. Bu alanda sınava giren tek adaydım. Kürsüde yapılan sınavı kazandığım kısa süre içinde ilan edildi. Gerekli bürokratik işlemlerin (Milli Eğitim Bakanlığı ile kefalet ve sözleşme işlemleri; pasaport, sağlık raporu, vize alınması vb) tamamlanması birkaç ay sürdü... Benimle

birlikte, aynı dönemde toplam üç kişi doktora yapmak üzere 1967 başlarında yurtdışına gitmeye hak kazanmıştık. Üçümüz de 1966 mezunuyduk: Mustafa Konukçu (Ekonomi alanında ABD'ye), Halit Kasa (İstatistik ve Değerlendirme konusunda Almanya'ya), ve Kâni Işık (Silvikültür- Ağaç Islahı ve Bitki Genetiği konusunda ABD'ye) gönderildik.

S08- Doktora için neden “Ağaç Islahı ve Orman Genetiği” konusunu seçtiniz?

Çevre + Genetik (Ç+G)

Bir coğrafyada “Ormancılık” olabilmesi için önce orada “orman” olması gerekir. Orman olması için de, ağaçların diğer canlılarla birlikte gelişebileceği **uygun bir yetişme ortamının (Çevrenin, C)** bulunması zorunludur. Oysa ülkemizde ormanlar, gerek dağılış coğrafyası gerekse kalite ve miktar bakımından genel olarak yetersiz durumda. Mevcut ormanların çoğu bozuk ve hemen hepsi de - değişik şiddet ve düzeylerde - insan baskısı altında bulunuyor. Bu durum, ormanların kendilerinden beklenen ekolojik ve ekonomik hizmetlerini yerine getirememesi sonucunu doğuruyor. Ormanların kendilerinden beklenen ekolojik ve ekonomik hizmetleri yerine getirebilmeleri için çoğaltılması, geniş alanlarda ağaçlandırmalar yapılması, kısaca, ormanlarımızın kalitesinin ve miktarının (nitelik ve niceliğinin) artırılması gerekir. İşte “silvikültür” (orman kültürü, orman yetiştirilmesi) bilimi ile orman genetiği bilimi burada devreye giriyor. Buna göre **ağaçlandırma işlemleri en kaliteli tohum** (ya da bu tohumlardan üretilen kaliteli fidan) kullanılarak yapılmalıdır. Buradaki kaliteden amaç, **öncelikle genetik bakımdan üstün nitelikli tohumların** (ve o tohumlardan üretilen fidanların) kalitesidir. Bir orman ağacında arzu edilen üstün genetik nitelikler arasında şunlar vardır: Hızlı büyüme, istenilen özellikte ürün (öncelikle odun ve selüloz) verme, hastalıklara dayanıklılık, zor çevre koşullarına (iklim, toprak, böcek vd.) dirençli olma gibi...

İşte, Orman genetiğinin amacı da **kalıtsal (G, genetik)** bakımdan üstün özellikteki ağaçları bulmak ve bu üstün nitelikli ağaçlardan (üs-

tün genotiplerden) üretilen tohum ve fidanları kullanarak ağaçlandırmalar yapılmasını sağlamaktır. Kısaca, **genetik** bilimi devreye girip **cevre** koşulları da silvikültürel işlemlerle belirli oranda düzenlenince, yapılan ağaçlandırmalar daha kaliteli oluyor; oraya dikilen ormanlar daha verimli geliyor. Dünyada 1950'lerden beri G+Ç birlikteliğinin çok verimli örnekleri görülmüş ve görülmektedir. Ayrıca, Silvikültür Kürsüsündeki Fikret Saatçioğlu ve Suad Ürgenç hocalarımızın ve Norveç'te staj sırasında edindiğin izlenimlerin de genetik alanını seçmemde etkileri, yönlendirmeleri oldu. O nedenle bu bilim dalını seçtim.

Dinlemesini Bilene, Doğru Öğütler, Daha Önce Hiç Gitmediği Yeni Yollar Gösterir

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsü Başkanı Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu idi. Hoca, o zamanlar genç bir doçent olan Suad Ürgenç Hocaya “ABD’ye göndereceğimiz genç arkadaş, gitmeden önce bana da gelsin, görüşelim...” diye haber bırakmış. Nisan 1967’de İstanbul’dan ayrılmadan önce “Allahaismarladık” demek için Silvikültür kürsüsüne geldim ve tabii ki Saatçioğlu Hocamızı da ziyaret ettim. Hocanın sekreteri, önce haber vermek için içeri girip çıktı. Kapıyı yarı açık tutup benim içeri girmemi söyledi. Fikret Hocanın büyük bir odası vardı. Odanın en sonunda, kapının tam karşısında büyük bir çalışma masası, masanın üzerinde okunmak için sıra bekleyen üst üste yığılmış kitaplar, masanın önünde de geniş deri koltuklar bulunuyordu. İçeri girince Hocanın masasına doğru yaklaştım ve kendimi tanıttım. Hoca, yaklaşık 30 dakika kadar bana çeşitli tavsiyelerde bulundu. Onları ayakta dinledim. Ayağımın biri yorulunca vücut ağırlığımı öteki ayağıma vererek, yüksünmeden dinledim. Bu tavsiyelerden şu üç tanesi aklımdan hiç çıkmadı: (i) **Bizim kürsüdeki** arkadaşlarımızdan çoğu Almanya ya da Avrupa ekolü (geleneği) istikametinde yetiştiriler. Şimdi sen de ABD’ye gidip Anglo-sakson ekolüne göre doktoranı yapacaksın. Çok iyi olur; bu Türkiye için yeni bir bakış açısı olacak. (ii) **İrsiyet konusu** ormancılıkta yeni gelişen bir konu, istikbal vadeden bir konu. [Hoca, genetik, yani kalıtım terimi yerine **irsiyet** (*Arapça kökenli*) diyordu]. Çalışmalarınız bu istikamette olsun. (iii) **Yurt dışında sadece kendi şahsını**

değil, Türkiye’yi temsil ettiğini daima hatırla. Türkiye’nin modern yüzünü tanıtacak şekilde davran. Yanında Türkiye’yi tanıtıcı nitelikte bilgiler, belgeler, kitaplar, resimler götür. Sosyal yönden de kendini geliştirmeyi ihmal etme. Mesela, sizi evine yemeğe davet eden meslektaşlarınız olacaktır. Onların evine giderken bir çiçek ya da uygun bir hediye götür...

Fikret Saatçioğlu Hocamızın bu önerileri, hem o günkü koşullarda bizzat benim için, hem de bugünkü genç meslektaşlarımız için geçerli olan çok değerli önerilerdir. Hocamızın bu tavsiyelerini, gerek yurtdışında, gerekse yurtçinde bulunduğum sırada, koşullar izin verdiği ölçüde, en etkin biçimde yerine getirmeye çalıştım... *[Ara not: Fikret Saatçioğlu hocamız doktorasını 1931-1935 yılları arasında Almanya’da Münih Üniversitesinde bitirmişti. Bitirdiği yıl Türkiye’ye dönmüş, Ankara’da Yüksek Ziraat Enstitüsü Orman Fakültesi’nde göreve başlamıştır. Bu arada, 1948’de Orman Fakültesinin İstanbul Üniversitesine bağlanması ile bir dönem İ.Ü. Orman Fakültesi Dekanlığı yapmıştır. Daha sonra (17.11.1974-31.03.1975 tarihleri arasında) Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak Hükümeti zamanında Orman Bakanlığı görevinde bulunmuştur].*

S09- Yurtdışında doktora çalışmalarına gitmeden önce, yabancı dil bilginiz nasıldı?

New York Kentinde İngilizce Dil Okulunda Yedi Ay

Antalya Lisesinde okurken yabancı dilim İngilizce idi ve bu konuda sınıftaki iyi öğrencilerden biri sayılırdım. Fakültede öğrenci iken de yabancı dil öğrenme isteğim ve çalışmalarım devam etti. IAESTE aracılığıyla, 1965 yaz aylarında Norveç’te bulunduğum zaman, aynı birimde birlikte çalıştığım stajyer bir Alman öğrenci (Heinrich) de vardı. O süre içinde, birlikte çalıştığımız Norveçliler ve Heinrich ile, hem işyerinde hem de arazi çalışmalarımızda hep İngilizce konuşuyorduk. Bu ortam da, İngilizce pratiğimin gelişmesine yardımcı oldu. Bu bağlamda, ABD’ye giderken, günlük konuşmalara yetecek kadar yabancı dil pratiğim vardı. Ayrıca, fakültede yurt dışı doktorasına gönderilecek adayların seçimi yapılırken de, hem silvikültür bilim alanında hem de dil (İngilizce) alanında sınavlara girip kazanmıştım.

Ama tabii ki bu şekilde öğrendiğim İngilizce düzeyi doktora derslerini izlemek için hiç de yeterli değildi. O nedenle, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), önce İngilizce öğrenmemiz/ilerletmemiz için bizi New York'ta, New York Üniversitesi-American Language Institute'ye (NYU - ALI) gönderdi. Yoğun İngilizce kursu gördüğümüz sınıfta, 20 öğrenci vardı ve bunun en az yarısı, benim gibi aynı amaçla gönderilen, ama farklı disiplinlerden olan Türk öğrencilerdi. Günün büyük bir bölümünü birlikte geçirdiğimiz sınıfta Türkçe bilenlerin sayısının çok olması, İngilizce öğrenmemizi olumsuz yönde etkileyebilirdi. O nedenle, ilk kayıt olduğum dönemi (3 ay) New York Üniversitesi'nde, geçirdikten sonra, diğer dört ayı da yine New York kentinde bulunan Queens College'de okudum. Queens College'de de 20 kişilik sınıfta dört Türk öğrenci vardık.

Üniversite “Kabul Belgelerini” Gösterince, Profesör Yerinden Zıpladı

İngilizce öğrenimine devam ederken, doktora için (ABD ve Kanada'daki) altı veya yedi farklı üniversiteye başvuru yapmıştım. Bunların hepsinden de kabul belgesi (acceptance) geldi. New York'ta bulunduğum toplam yedi ay sonunda İngilizcem de, okulda sık sık yapılan sınav sonuçlarına göre, “üniversite eğitimine devam edebilecek” düzeye ulaşmıştı. Ancak, çok değişik yerlerden kabul belgesi alınca, bu kez hangi üniversiteye gitmem gerektiğine karar veremedim. Bunun üzerine, üniversitedeki Uluslararası Öğrenci Danışmanına (International Student Advisor) gidip, Queens College'de (benim branşıma en yakın bir bölümdeki) bir Bitki Bilimi (Botanik) profesörü ile görüşmeme yardımcı olmasını rica ettim. İki gün sonra saat 10:00 için randevu alınmıştı. O gün, tam saati gelince kabul belgelerini (acceptance) çantama koyup, önerilerini almak üzere, Queens College Biyoloji Bölümünden bir botanik profesörüne gittim (*Ara not: O günler; insanın henüz genç olduğu ve anılarını henüz yazmayı bile düşünmediği günler olduğu için olmalı ki bu saygıdeğer hocanın ismini not almamıştım*). Bu hocaya, farklı üniversitelerden gelen kabul yazılarının zarflarını göstererek ziyaret amacımın ne olduğunu anlattım. Daha önceden de bilgisi olduğunu söyledi ve beni hemen içeri aldı. Bir çalışma masasının yanındaki sandalyelere oturduk. Hoca, kabul

zarflarını masasının üzerine yaydı. Ve zarfların üzerinde yazılı üniversite isimlerine hızla bir göz attı. O sessizlik içinde ve hiç beklediğim bir şekilde, “Ooo Berkeley!” diye, heyecan dolu bir sesle haykırdı ve devam etti: “Tabii ki Berkeley’e gitmelisin... Burası Amerika’nın en iyi üniversitesi, buraya herkesi kabul etmezler, buraya gitmelisin” diye tekrarlardı. Öteki zarfları toplayıp bir kenara itti. O zaman öğrendim ki, Kaliforniya (California) Üniversitesi Berkeley kampüsü (kısaca U.C., Berkeley), o dönemlerde Nobel ödüllü bilim insanlarıyla dolu, dünyaca ünlü bir üniversiteymiş. Hoca, bu üniversitenin bitki bilimleri, ormancılık ve genetik alanlarında da çok iyi olduğunu söyledi... Bu görüşmeden birkaç gün sonra da, Türkiye MEB’nin ABD’deki temsilcisi olan Eğitim Ataşeliği’ne gittim [Ataşelik Ofisi, New York kentinde, o günlerin en yüksek binası olan Empire State Binasının 73. katında (Suite no: 7307) bulunuyordu]. O dönem ABD öğrenci Ataşemiz, Fazıl Bengisu idi. Durumu bizzat kendisi ve bir yardımcısı ile müzakere ettik. Ataşeliğimizin de onaylaması ile lisansüstü öğrenimimi UC Berkeley’de yapacağım kesinleşti. Resmi olarak Ataşelik, kişisel olarak da kendim UC Berkeley ile gerekli yazışmaları yaptık. Böylece, 1968 yılının Ocak ayı başında doktora UC Berkeley’de başladım.

Sonuçta, doktora yapmak için dünyanın en iyi bir üniversitesine kabul edilmişim ama asıl mücadele bundan sonra başlıyordu. Böyle bir üniversitede başarılı olabilmek için de, oraya kabul edilebilmiş olan tam donanımlı, yüksek kaliteli ve oldukça parlak (ABD’li ve yabancı uyruklu) diğer öğrencilerle çetin bir yarışa girmiş olduğumun da farkındaydım. Doktora yapma sürecimiz işte böyle başladı [*Ara not: 2020-2021 U.S. News & World Report’un üniversiteler sıralamasına göre UC Berkeley, dünyadaki DEVLET üniversiteleri içinde ilk (birinci) sırada yer almaktadır. Özel ve devlet üniversiteleri aynı havuza konulduğunda ise UC Berkeley (Harvard, MIT ve Stanford’dan sonra) dünyada dördüncü en iyi üniversite konumundadır. İngiltere’deki Oxford Üniversitesi de aynı yıl, UC Berkeley’den sonra dünyada beşinci sırada gelmektedir*].

“Damgalanırım” Korkusu ile Rusça Dili Dersini Almadan Vazgeçtim

“Yabancı dil” deyince şu anım da ilginç bulunabilir. Berkeley’de 1968’de doktora başladığımda, doktora derecesini bitirebilmek için

İngilizce diline ek olarak, “bilimsel geçerliliği olan en az bir yabancı dili öğrenme” koşulu da vardı (*Ara not: 1971’den sonra bu koşul kalktı*). Bilimsel geçerliliği kabul edilen yabancı diller arasında Fransızca, Almanca, İspanyolca, Rusça gibi diller bulunuyordu. Ne yazık ki bunlar arasında Türkçe yoktu. Türkçe dahil, bu dillerin hepsinin de UC Berkeley Üniversitesinde bölümleri ya da alt birimleri vardı. Bu birimlerde hem yabancı dil öğrenimi hem de ilgili ülkelerin edebiyatı, kültürü ve tarihi hakkında dersler veriliyordu. Ben de, istenilen yabancı dil olarak “Rusça” dilini öğrenmeyi düşündüm. Bu konuda o zamanki gerekçelerim kısaca şunlardı: “Doktoramı bitirip yurda dönmünce, MEB ile sözleşmemize göre, Trabzon’da kurulması planlanan Orman Fakültesinde çalışacaktım. Karadeniz bölgesinde, o zamanın Sovyetler Birliği ile (şimdiki Gürcistan sınırında) sınır komşusuyduk. O bölgede yetişen pek çok orman ağacı türümüz onlarınkı ile benzer türlerdi. İlerde bu iki ülke arasında ormancılık ve diğer konularda bilimsel işbirliği yapabiliriz...” (*Ara not: O yıllarda her yerde “soğuk savaş” havası hâkimdi ve o yıllarda komünist rejimle yönetilen Sovyetler Birliği henüz parçalanmış değildi*).

Bu gerekçelerin doğruluğundan emin bir şekilde, kayıt günü gelince Rusça dili dersine kayıt olmak üzere UC Berkeley’deki Rus Dili ve Edebiyatı bölüm binasına gittim. Binaya girince, içerisi bana çok farklı ve çok “soğuk” geldi. Sanki ABD topraklarında değildim. ABD’li olduklarını sandığım bir kaç öğrenci de aynı amaçla orada bekliyordu... Derken, ben de sıraya girdim. Ve sırada ancak üç-beş dakika kadar bekleyebildim. Bu üç-beş dakika içinde “Bu dersi alırsam komünist olmakla suçlanabilir, bursum kesilebilir ve doktoramı bitiremeden ülkemize geri gönderilebilirim...” gibi duygulara kapıldım. Daha fazla düşünmeden, sıramdan çıkıp kendimi dışarı attım. Rusça dil dersine kayıt olmaktan vazgeçmiştim. Neyse ki Rusça öğrenmekten vazgeçince Almanca öğrenmeye karar verdim. Ve aradaki açığı böylece kapatabildim...

Bir Özeleştiri ve Bir “Ders”

Büyük devletler (ABD ve Sovyetler Birliği) ve onların müttefikleri arasında, o günlerde devam eden **soğuk savaş** dönemini çok iyi

hatırlarım. Bir de günümüzde (Aralık 2019 itibariyle) tamamen farklı yönlere doğru gelişmekte olan Türkiye-Rusya (ve öte yandan Türkiye-ABD) ilişkilerini görüyoruz... Günümüzdeki uluslararası ilişkiler açısından geriye doğru bakınca, o tarihteki kararımın ne derece doğru ya da ne kadar yanlış olduğunu kendi kendime zaman zaman sorgularım. Bu konuda, “öngörü (ileriye görebilme) yetisi” hakkında birbiriyle çelişen şu iki sonuca ulaşıyorum: (i) O günlerde ikinci yabancı dil olarak öncelikle Rusça dili dersini almayı planlarken, ne kadar **geniş**, ne kadar **isabetli** bir öngörüm varmış. (ii) Kayıt için sırada beklerken ve üç-beş dakika içinde Rusça dili dersini almaktan vazgeçme kararı verirken, ne kadar **dar**, ne kadar **isabetsiz** bir öngöründe bulunmuşum.

Bu olaydaki **birinci kararımı** verirken bölgemizin coğrafi, ekolojik, biyolojik özelliklerini dikkate almıştım ve hiçbir kaygı, korku ya da tehdit altında değildim. Bir bakıma bu kararım akla, mantığa ve belirli bilimsel verilere dayanıyordu. **İkinci kararımı** ise geleceğe yönelik hiçbir sosyal, ekonomik, politik analizler yapmadan (ya da bu analizleri yapabilecek yeterli bilgilere sahip olmadan), sadece birkaç dakika içinde ve tamamen “korkuya” ve “duyguya” dayanarak vermiştim... O tarihten yaklaşık yirmi yıl sonra, ilkin “Glastnost” ve “Perestroika” (Açıklık ve Yeniden yapılandırma) süreçlerinin yaşanacağını ve ardından da (1990’da) Sovyetler Birliğinin dağılacakını, komünizmin tarihe karışacağını, uluslararası ilişkilerde bugünlere gelebileceğimizi hiç öngörememiştim... Sonuç olarak, bu olayda Rusça yabancı dil dersini alamamıştım ama bu olaydan çok yararlı başka bir “ders” çıkarmıştım. O da şu: Bir konuda isabetli bir öngöründe bulunabilmek ve doğru bir karar verebilmek için, duygulara ve korkulara dayanarak değil; akla, mantığa ve bilimsel verilere dayanarak karar vermeliyiz... Bir Türk atasözü ne güzel ifade etmiş. **“Göz odur ki dağın arkasını göre; akıl odur ki başa geleceği bile.”**

S10- ABD’de doktora yaparken, başınızdan geçen ilginç bir anınızı anlatır mısınız?

Hangi Anımı Seçeyim ki?

Hani, klasik bir deyim vardır, “bu, çok zor bir soru” derler. Ben de aynı şeyi söyleyeceğim, ama farklı anlamda. “Zor” olan cevap ver-

mek değil de, hangi ilginç anımı seçip anlatacağım! O konuda zorlanıyorum. O kadar çok ilginç anılarım oldu ki! Ama onlardan, mesleğimiz ve meslektaşlarımız için gurur verici olan ve **“akademik ortamda”** geçen (ve birbirlerini destekleyen) iki olayı anlatmak istiyorum.

Benden Önce İki Hocamız Farklı Yıllarda Berkeley’de Uzun Süreli Kalmışlar

Berkeley’e geldiğim ve doktora başladığım ilk haftalarda (Ocak 1968), Bölüm Başkanı (Prof. Dr. Rudolf F. Grah) beni odasına davet etti. Türkiye’den geldiğimi öğrenmiş ve tanışmak istemişti (*Ara not: Ormancılık bölümü, o yıllarda üniversitenin “Ormancılık ve Doğal Kaynaklar Fakültesi” içinde bir “bölüm” düzeyinde temsil ediliyordu*). Bölüm başkanlığı odası oldukça mütevazı döşenmiş (aslında “döşenmemiş” demek daha uygun) bir oda idi. Dr. Grah’ın kendi çalışma masası ve kitap dolaplarına ek olarak, odanın bir köşesinde bir toplantı masası ve çevresinde altı sandalye vardı. Odasına girince ayağa kalktı. Önce “Berkeley’e hoş geldiniz” dedi. Çalışma masasına geri dönmedi ve hemen odanın bir yarısında bulunan toplantı masasına geçtik. Birer sandalyeye oturduk. Güler yüzlü ve çok içten davranıyordu. Gayet anlaşılabilir bir telaffuzla, İngilizce, “Dr. Evcimen’i tanır mısın?” diye sordu. “Elbette, Dr. Bekir Sıtkı Evcimen İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinde Orman Amenajmanı hocamdı” dedim...

Sonra, Dr. Grah anlattı: Dr. Evcimen, 1963-1964 yılları arasında sekiz ay Berkeley’de kalmıştı. Bu süre içinde, kendisi de amenajman-cı olan Dr. Grah ile yakın çalışmalar yapmışlardı. Dr. Grah, dört-beş yıl önce yaptıkları çalışmalarını hatırlayarak Dr. Evcimen’den övgü ve takdirle bahsetti. UC Berkeley’de kaldığı sürede Dr. Evcimen’in hem Kaliforniya’da hem de bazı komşu eyaletlerde bazı orman alanlarında ve millî parklarda envanter çalışmalarına katıldığını; bu çalışmalarını seminerler sunarak pekiştirdiğini anlattı. Dr. Grah’ın odasından ayrılırken, “Ben de Dr. Evcimen gibi en iyisini yapmaya çalışacağım” sözünü verdim kendi kendime... [*Ara not: Prof. Dr. Grah uzun boylu, güler yüzlü, hoş sohbet, uluslararası ilişkilere önem veren, babacan bir ormancıydı. Berkeley’de uzun yıllar Bölüm Başkanlığı yaptı (U.C.*

Bekeley’de “Ormancılık ve Doğal Kaynaklar Fakültesi”nin en büyük ve en köklü bölümü “Ormancılık” bölümü idi). Dr. Grah’ın ölümünden sonra kendisi hakkında yazılan bir yazıda “hem kişiliği, hem de görünüşü bakımından gerçekten büyük adamdı” diye bahsedilir... Genç yaşında (53) kaybettiğimiz Prof. Dr. Evcimen ise, çalışmalarını çok titiz yürüten, iyi bir araştırmacı ve öğreticiydi. Biz fakültede öğrenciyken doktoralı genç bir eleman olan Dr. Evcimen’e, öğrenciler olarak çoğumuz “Bekir Abi” diye hitap ederdik. Bekir Hoca, özellikle sedir (*Cedrus libani* A. Rich.) ormanları üzerinde yaptığı hasılat ve amenajman çalışmaları ile tanınır. Ne güzel bir mesleki vefa örneğidir ki, günümüzde, Isparta-Senirkent yakınlarındaki bir sedir ormanına, “Prof. Dr. Bekir Sıtkı EVCİMEN Sedir Koruma Ormanı” adı verilmiş bulunmaktadır. Bekir Hocanın saygın ismi, ulu sedir ağaçları ile birlikte yan yana yaşamaktadır].

Berkeley’e gelip orada iki yıl çalışmış olan öteki hocamızın da Hasan Çanakçıoğlu olduğunu şöyle öğrendim: Bölümün, ortak bir kahve odası vardı. Günde iki kere (saat 10:00 ve 15:00’te), hocalar, doktora ve yüksek lisans öğrencileri, diğer çalışanlar bu odada bir araya gelerek yarım saat kadar kahve molası verirler ve karşılıklı sohbet ederlerdi. Prof. Grah ile konuşmamızdan birkaç hafta geçtikten sonra, bir kahve saatinde, ofisimden çıkıp elimde kendi kahve bardağımla birlikte kahve odasına geldim. Çünkü herkesin elinde, kendisine ait bir anıyı yansıtan özel bir kahve bardağı oluyordu. Benim elimdeki kahve bardağımın üzerinde “**Peace at Home; Peace in the World. Kemal Atatürk**” (Yurtta Barış, Cihanda Barış. Kemal Atatürk) yazıyordu. (Ara not: Parantez içinde hemen belirtmeliyim; bu bardağı, o günden iki ay kadar önce Noel yemeği için beni evlerine davet eden bir Amerikalı aile hediye etmişti. Besbelli ki, günlerce arayarak bir mağazadan özel olarak aranıp bulunmuş, anlamlı bir hediye idi. Ben de o bardağı kahve saatlerinde gururla ve özellikle yanıma alıyordum).

Odanın bir köşesine yerleştirilmiş bir tezgâhta filtre kahve (süzme kahve) hazırlanmış, bekliyor olurdu. Herkes, kendi kahve bardağı ile kendi servisini kendisi yapardı. Ayrıca, herkes, orada bekleyen bir kutunun içine de içtiği kahve için belirli bir ücret bırakırdı. Herkes gibi ben de bardağıma kahvemı doldurup ücretini bıraktım ve bir ma-

sanın etrafında boş bir sandalyeye oturdum. Boş sandalyeler, yavaş yavaş doluyordu.

O güne kadar henüz resmen tanışmadığımız ama daha önceki kahve saatlerinden yüzünü hatırladığım, 50 yaşlarında bir hoca da gelip, özellikle hemen yanımdaki boş sandalyeye oturdu. Bardağını masanın üzerine koyduktan sonra tokalaşmak için elini uzatarak “Ben Paul Casamajor” deyip kendisini tanıttı. Ve hemen ekledi: “Türkiye’den geldiğinizi öğrendim”. Bu arada ben de adımlı, soyadımı söyledim ve doktora yapmak için geldiğimi belirttim. Dr. Casamajor devam etti (Ing.): “Dr. Kanakioğlu tanır mısınız?” İlk söyleyişinde, söylediği ismi tam anlayamadım. Dr. Grah’ın, “Evcimen” adını söylediği biçimde, isim telaffuzu net ve açık değildi. Aynı kelimeyi bir kere daha telaffuz etti ve cebinde hazır bekleyen bir kâğıt-kalem çıkardı. Onun yazmasına gerek kalmadan, ikinci söyleyişinde ben hemen anladım ve “Tamam, Dr. Hasan Çanakçıoğlu. Benim hocam olur” deyince, bir bilmeceyi çözmüş olma heyecanı ile beni onayladı. İsim ve telaffuz konusunda çoktan anlaşılmış olmamıza rağmen, başladığı bir görevi yarım bırakmamak adına, yine de “Dr. Hasan Çanakçıoğlu” adını elindeki kâğıt üzerine itina ile ve hatasız olarak yazdı. Tabii ki bundan hemen sonra da, kahve molası sohbetimiz aynı konuda devam etti. Orman yangınları konusunda uzman olduğunu, bu konu ile ilgili dersleri verdiğini belirtti. Hasan hocamızın UC Berkeley’de 1959-1961 yılları arasında iki yıl kaldığını, orman yangınları ve orman entomolojisi ile ilgili arazi çalışmalarına birlikte katıldıklarını belirtti. Kaliforniya eyaletinde büyük orman yangınları olduğunu, bazılarının haftalarca sürdüğünü anlattı. O günden beri aradan yedi yıl geçmiş olmasına rağmen, Dr. Casamajor ayrıntılara da girerek, Hasan Çanakçıoğlu hocamızdan sitayişle, takdir ve övgüyle bahsetti.

Etkin İki “Referans Mektubu”

Yukarıdaki iki olaya ve benzer nitelikli anılarıma dayanarak şunu vurgulamak istiyorum: Daha önce UC Berkeley’de çalışmış bu iki meslektaşımız ve hocamız hakkında duyduğum övgü ve takdir sözleri, beni oldukça gururlandırdı. Berkeley’de doktora ilk başladığım aylarda bu sohbetlerden sonra büyük bir rahatlama ve ayrıca önemli

bir sorumluluk hissettim. Çünkü benim ülkemden gelen her iki bilim insanı da, buradaki Ormancılık ve Doğal Kaynaklar Fakültesinde (hem kendileri hem de ülkem adına) çok olumlu izlenimler bırakmışlardı. Bu iki meslektaşımın ve vatandaşımın burada bıraktıkları olumlu izlenimler benim ve benden sonra buraya gelecek vatandaşlarım için çok kıymetli iki referans (tavsiye) mektubuydu. Bu olumlu izlenimleri ben de devam ettirmeliydim. Çünkü önümüzdeki dört-beş yıl boyunca yapacağım çalışmalar ve bırakacağım izlenimler de benden sonra ülkemden buraya gelecekler için değerli birer tavsiye mektubu olacaktı.

“Gül Sun ki, Çevrede Bir Miktar Gül Kokusu Kalsın”

Eğer yeni geldiğiniz bir ülkeye, sizden önceki dönemlerde başka yurttaşlarınız gelmiş ve orada olumsuz izlenimler bırakmışlarsa, geride bırakılan olumsuz (eksi) puanların faturası genelde yeni gelenlerin üzerine yazılıyordu. Bir yurttaşınızın - hiç tanımadığınız biri bile olsa - kendisi oradan ayrıldıktan sonra geride bıraktığı olumsuzluklar, siz oraya vardığınız zaman, sizi değişik “ön yargılar” şeklinde kuşatmaktadır. Sizin dışınızda ve hiç tanımadığınız bir kişi tarafından oluşturulan bu negatif algı, sizin daha sonraki işlerinizi oldukça zorlaştırmaktadır. “Eksi” puanlardan “artı” puanlara geçebilmeniz için, ilk etapta, o eski ziyaretçi yurttaşın bıraktığı negatif puanları sizin silip ortadan kaldırmamız, bunun için de herkese göre en az iki katı daha fazla çalışmanız gerekmektedir. Ne yazık ki, bu ve benzer izlenimlerimi Berkeley’de değil ama daha sonra bulunmuş olduğum pek çok yurt dışı ortamlarda gözlemiş olmanın burukluğunu da yaşadım... Ve onlardan geride kalan negatif algıları mümkün olduğunca silinmesini sağlayıp artı puanlara geçmeye çalıştım.

O nedenle, bu gibi konularda “Benden sonra tufan” yaklaşımı değil, bir Çin atasözünde söylendiği gibi **“Gül sunan bir el, daima bir miktar gül kokusu bırakır”** yaklaşımı benimsenmelidir... Doktoramı bitirip Berkeley’den ayrılırken, Hasan ve Bekir hocalarımızın Türkiye adına orada bıraktıkları olumlu izlenimlerin (sanal, fakat etkili referans mektuplarının) hakkını, orada kaldığım süre boyunca layıkıyla verdiğimi düşünüyorum. Ayrıca, benden sonra oraya gidecek

meslektaşlarımız için, ben de Berkeley’de (ve yurt dışında çalışmış olduğum diğer kurumlarda) güzel bir “referans mektubu” ya da “bir miktar gül kokusu” bırakmış olduğumu umuyorum...*(Ara not: Dr. Paul Casamajor, daha sonraki sürede, Kaliforniya Eyalet Hükümeti kapsamında uzun yıllar Tarımsal Araştırma İstasyonu Müdür Yardımcılığı görevini yürütmüştür. Prof. Dr. Hasan Çanakçıoğlu hocamızın ise değişik konularda, özellikle orman koruması, orman yangınları, ormanlara ve orman ağacı tohumlarına arız olan böcekler konusunda çok sayıda yayınları bulunmaktadır. Ayrıca Hasan Hocamız 15 yıl boyunca İstanbul İl Sınav Yöneticiliği ve dört yıla yakın İÜ Orman Fakültesi Dekanlığı görevlerinde bulunmuştur.)*

S11- Tabii ki bunlar, akademik ortamda yaşamış olduğunuz anlamlı ve ders verici anılar. ABD’de iken, ABD toplumu ile ilgili başka bir anınızı da anlatır mısınız?

Bu sorunuz bana, ABD’de 04 Nisan 1968 günü yapılan menfur bir suikast olayını hatırlattı. O olayı izleyen günlerde tüm ABD kentlerinde haftalarca süren şiddet olayları devam etti. Berkeley’de doktora çalışmalarına başlayalı sadece dört ay olmuştu. O gün, akşamüstü her şeyden habersiz ofisimde ders çalışırken yaşadığım bir anımı anlatayım. Umarım bu anı, sorduğunuz sorunun amacına uygun bir cevabı içinde taşır. Bu cevabın içinde sadece o menfur suikast olayını değil, bundan yarım yüzyıl önce ABD’nin sosyal ve politik yapısı hakkında bazı bilgileri bulacağınızı umuyorum.

Sivil Haklar Savunucuları da Devrede

O yıllarda, ABD’de siyahî vatandaşlar, kölelik devrinden kalma yaklaşımlarla, kimileri tarafından hala ikinci sınıf vatandaş olarak görülüyorlardı. Sivil (vatandaşlık) hakların önde gelen savunucularından biri de, oldukça etkileyici bir hatip olan Martin Luther King isimli bir siyahî lider idi (ki ona kısaca MLK derlerdi). MLK, ırk ayrımına karşı duruşu, şiddet karşıtı ve barış yanlısı söylemleri ile ünlü olmuştu. En ünlü konuşması da “*Bir Hayalim Var*” (*I Have a Dream*) başlıklı konuşmasıydı. Bu özellikleri ona, 1964 yılında Nobel Barış Ödülü kazandırmıştı.

Martin Luther King, sivil haklar savunuculuğu yanında, ABD'nin o yıllarda sürdürdüğü Vietnam Savaşına da, etik değerler açısından karşı çıkıyordu. New York kentinde (4 Nisan 1967'de), **“Vietnam'ın Ötesinde” (Beyond Vietnam)** başlığını taşıyan ve toplumda geniş yankılar uyandıran bir konuşma yaptı. King bu konuşmasında, **Güneydoğu Asya'daki her hedefe “Napalm bombası” atılmasını; ormanların, ekinlerin, bağ ve bahçelerin herbisitlerle (bitki öldürücü kimyasallar) yok edilmesini; oradaki yoksul köylülerin aç ve susuz bırakılmasını** şiddetle kınıyordu. Bu davranışların, insanlık erdemleri olan “akıl, adalet ve sevgi” kavramları ile uyuşmadığını vurguluyordu. Bu “anlamsız savaşta” yapılan hesapsız harcamalar yüzünden ABD'de özellikle sosyal içerikli programların yapılamadığını dile getiriyordu. Bu savaşta ölen Afrika kökenli Amerikalıların (onların, ABD nüfusu içindeki oranları dikkate alınırsa), diğer Amerikalılara göre orantısız ölçüde çok yüksek olduğunu belirtiyordu. Kuşkusuz, ABD toplumunda, MLK'in bu konuşmalarından hiç hoşlanmayanlar da vardı.

Bir Lider, Menfur Bir Suikasta Kurban Gidiyor

Martin Luther King, **“Vietnam'ın Ötesinde”** başlıklı konuşmasını yaptığı günden tam bir yıl sonra, 4 Nisan 1968 günü, bir konuşma yapmak üzere gittiği Memphis'te (Tennessee eyaletinde), menfur bir suikast sonucu, daha 39 yaşındayken hayatını kaybetti. Suikast olayı, o gün saat 18:00 civarında olmuştu. Bu suikastı izleyen birkaç saat içinde Berkeley'de yaşadığım bir anımı anlatmak isterim. Bu anıyı anlatırken ABD'nin o yıllardaki toplumsal yapısı, uluslararası ilişkileri, ülkedeki ırkçılık olayları vb. hakkında, okurlarımın sınırlı ölçüde de olsa, bilgi edinmiş olacağını umuyorum.

Genetik ve Ormancılık Bölümleri üç katlı Mulford Hall isimli tek bir bina içinde yer alıyordu. Hemen herkes ofis ve laboratuvarlardaki işlerini bitirip saat 18:00'de binadan ayrılırdı. Binada geriye kalanlar ise, “yapacak işleri hiç bitmeyen” doktora öğrencileri olurdu. Pek çok doktora öğrencisi gibi, o gün ben de akşam saatlerinde bölüm binasındaki ofisimde çalışıyordum. Bu nedenle, yoğun günlük çalışmalarım arasında suikast olayından henüz haberim olmamıştı.

Mulford Hall binasının ve ofislerin temizlik işlerini, üniversiteye geldiğim günden beri iki siyahî eleman yürütüyordu. Her ikisi de her

gün çok neşeli insanlardı. İşe başladıkları zaman, kendilerine özgü ses tonları ve “ghetto” dedikleri kenar mahallelere özgü aksanlarıyla, binada hala çalışmakta olan doktora öğrencilerini neşe içinde ve içtenlikle selamlarlardı. Binadaki günlük temizlik işlerini yapmak için, saat tam 19:00’da Mulford Hall’a gelirlerdi. İşe gelirken üzerlerinde gayet şık elbiseleri, başlarında fötr şapkaları ve altlarında prestij sembolü sayılan uzun kuyruklu Cadillac marka arabaları vardı. Dört katlı binamızın giriş katında özel donanımlı bir odaları bulunuyordu. Dışarıdan gelince önce bu özel odalarına girerler, şık elbiselerini çıkarıp dolaplarına asarlar, ardından da özel işçi tulumlarını giyerlerdi. Tüm temizlik malzemelerini, gereç ve aletlerini bu özel odada tutarlardı. Ayrıca bu odada, binadaki bütün odaların ve laboratuvarların kapılarını açabilen özel bir anahtarları da vardı. Her gün, Mulford Hall binasının en üst katındaki Genetik Bölümünden başlayarak, bütün katlardaki odaları tek tek açıp temizlerlerdi...

O akşam temizlik işlerini yapma sırası, binanın ikinci katında yer alan benim ofisime gelmişti. Benim Türk olduğumu bilirler, bana karşı farklı bir sempati duyarlardı. En azından ben öyle olduğunu hissedirdim. Her gün çok neşeli ve güler yüzlü olan bu iki siyahî adam o akşam (4 Nisan 1968) çok farklıydılar. Eskisi gibi neşeli değillerdi; selam vermediler. Hiç konuşmuyorlardı. Derin bir üzüntü içinde görünüyorlardı... Bu kez onlara ben selam verdim. Ses çıkarmadan bir süre yüzüme baktılar... Selam dışında başka bir şeyler söylememi bekler gibiydiler... Ben, “normal” bir günde olduğu gibi, neşeli bir yüzle, “merhaba, nasılsınız?” diye selamımı tekrarladım. Biraz yaşlıca olanı, dizlerinin bağı kopmuşçasına, istem dışı yere yığıldı. Odamın kapısını yeni açmış, kapı kolunu hala elimde tutuyordum. Yere yığılan o koca adam, odamın kapısına dayanarak kendi kendine destek bulmaya, bir yandan da hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Olaydan benim haberim olmadığını anlamıştı. Ve devam etti: “MLK’yi öldürdüler... Lanet olası katiller, MLK’yi öldürdüler...” diyordu arka arkaya.

Daha genç olan öteki adam da aynı sözleri tekrarlıyor, yaşlı gözler ve öfke dolu sözlerle, hem bana olayı anlatıyor, hem de daha yaşlı olana yardım etmeye çalışıyordu. Ben de eğilip, yerde hıçkırarak ağlayan adamın koluna girdim. Zorla ayağa kalktı. Anladım ki bu iki siyahî adam, üzüntülerini benimle paylaşmak istemişlerdi. O anda,

olayın biraz daha ayrıntısını öğrendim. Şok edici ve trajik bir andı. Bu manzara, ABD için önümüzdeki günlerin çok zor olacağını işaretini veriyordu. Aniden bastıran bir fırtınanın ya da şokun geçmesini bekler gibi, birbirimize bir süre daha, sessizlik içinde ve hüznle bakıştık. Sonra da, onlar bina içindeki görevlerine, ben de biraz ara vermek ve dolaşmak için bina dışındaki bahçede yürüyüşüme devam ettim...

Ertesi günden itibaren tüm yazılı ve sözlü medya, MLK suikasına odaklanmıştı... O günün akşamı ve ertesi günler, ABD Başkanı Lyndon B. Johnson ile “akıl kişi” ya da “lider” konumundaki diğer tanınmış kişiler toplumu yatıştırıcı konuşmalar yapıyorlardı. Ama ne yazık ki fazla etkili olamadılar... MLK’nin katlini izleyen günlerde tüm ABD’de, 120’den fazla kentte protestolar, şiddet olayları oldu; 39 kişi öldü, en az 2,600 kişi yaralandı. Büyük maddi ve manevi zararlar meydana geldi [<https://www.history.com/news/1968-political-violence> (bkz Dallek 2019)].

Fazla uzatmadan, bu kargaşa ve şiddet evrelerini kısa kesmek, o evreleri (umut veren haberlerle dolu) bir paragrafla bitirmek istiyorum: **“Her gecenin bir gündüğü vardır”** misali, MLK’in ölümü, ABD’de “Sivil Haklar Yasa”sının çıkmasını hızlandırdı. King’in yaşamını yitirmesinden **sadece beş gün sonra**, O’nun savunduğu görüşlerin önemli bir bölümü - özellikle vatandaşlık hakları ve ırkların eşitliğini tanıyan - **“Sivil Haklar Yasası”** ABD Kongresinde kabul edildi. Yasa, hem de büyük bir çoğunlukla geçip (11 Nisan 1968) yürürlüğe girdi. MLK’in “Bir Hayalim Var” konuşmasının son kelimelerinde söylediği gibi, o hayalin **“Nihayet Özgürüz” (We are free at last)** aşamasına kavuşmuşlardı.

Ve Tam 40 Yıl Sonra Siyahî Bir Kişi ABD Başkanı Seçildi

Martin Luther King’in öldürüldüğü yıl Barack Obama yedi yaşında bir ilkokul öğrencisiydi. Barack’ın babası, doktora öğrenimi yapmak için ABD’ye gelen Kenyalı bir siyahî, annesi de Kansas eyaletinden bir beyaz Amerikalı kadındı. MKL’in ölümünden ve Sivil Haklar Yasasının çıkmasından tam 40 yıl sonra (2008 yılında), Barack Obama ABD’nin ilk siyahî Başkanı olarak seçildi ve iki dönem (2016 sonuna kadar) ABD Başkanlığı yaptı...

S12- ABD’de geçen iki anınızı dinledik. Türkiye’de çalıştığınız süre içinde de pek çok ilginç anılarınız olduğunu biliyoruz. Bunlardan da iki tanesini seçip anlatır mısınız?

Sadece iki tanesi mi? Çok zor bir soru. Çok zor, çünkü bana çok sınırlı sayıda bir seçme hakkı verdiniz. Acaba hangi ikisini seçmeliyim? Ama sorun değil, o iki anıyı seçtim bile. Birinci anım **üniversite ortamında** geçti; bir sayın **rektör ile** görüşmemizle ilgili bir anı. İkinci anım da **ormanda** geçti. Ormanda bir araştırma yaparken birlikte çalıştığımız **işçilerle** ilgili bir anı.

(1) Üniversitede Bir Rektör İle

Birinci olay 1989 yılı sonbaharında, bir üniversite rektörünün çalışma ofisinde oldu. O yıl, Akdeniz Üniversitesi (Antalya) Fen-Edebiyat Fakültesi ve bu fakülteye bağlı bazı bölümler açılacağını, yeni kurulacak Biyoloji Bölümüne de bir profesör atanacağını öğrenmiştim. Altı ay kadar önce de ODTÜ’de profesör olmuştum. Ama memleketim Antalya’daki üniversiteye gelmek istiyordum. Ankara’da ODTÜ’den Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü özel kalem’ine telefon açtım. Telefonda karşıma çıkan görevli kişiye, durumu anlattım. ODTÜ’de altı ay kadar önce profesör olduğumu, Antalya’da açılacak olan Biyoloji Bölümüne gelmeyi düşündüğümü, bu konuda bizzat Antalya’ya gelip Sayın Rektör ile görüşmek istediğimi belirttim. Görevli kişi gerekli bilgileri not etti ve en kısa zamanda beni geri arayacaklarını belirtti... Ve aradan yarım saat kadar zaman geçmişti ki, beni geri aradılar. Bu, iyi bir başlangıçtı. “Önümüzdeki hafta ilk Pazartesi günü saat 10:00 için” randevu verdiler. Asıl hikâye, Pazartesi günü yapacağımız görüşme saatinde gerçekleşecekti.

Akdeniz Üniversitesi’nin İlk Kuruluş Yıllarıydı

Pazartesi günü sabah erken saatlerde Rektörlük binasına geldim. Üniversite henüz kuruluş aşamalarındaydı. Kampüs yeri olarak (o zamanki) Antalya kent yerleşim alanının batı ucunda geniş bir arazi ayrılmıştı. Kampüsün genel görünüşü şöyleydi: Bu geniş arazi maki çalıları, küçük kanyonlar, traverten taşlar ve kayalarla örtülüydü. Kampüste yalnızca bazı barakalar ve Ziraat Fakültesine ait sadece

birkaç bina vardı. Rektörlük ve diğer idari ofisler, bugünkü Dumlupınar Bulvarı kenarına yakın konumda geçici bir binada yer alıyordu. Bir apartman binasında tadilat yapıp idari ofisler oluşturulmuştu. Dumlupınar Bulvarı o yıl henüz açılmış değildi. Bugünkü hastane binası da henüz yerinde yoktu. Üniversite Hastanesi olarak Kepez başındaki binalar kullanılıyordu (bugünkü adıyla Kepez Aşır Aksu Devlet Hastanesi). Fen-Edebiyat Fakültesi ise ilk yıl kampüsün doğu ucunda yer alan üç barakanın içinde hizmet verecekti (bir yıl sonra Topçular semtine, eskiden lise olduğu söylenen bir binaya taşındı).

Rektörlük Ofisinde

Saat 09:55’de rektörlük ofisine geldim. Saat tam 10:00 olunca görevli memur rektörün odasına girdi. Ve bir iki dakika sonra beni içeri aldılar. İçeri girdiğimde Rektör Hoca, ilk kez gördüğü bir ziyaretçisini karşılamak için nezaketle ayağa kalktı. “Hoş geldiniz” dedikten sonra oturmam için bana yer gösterdi. Ben de ziyaret amacımı açıklayarak, özgeçmiş (CV) dosyama masasının üstüne, ulaşabileceği bir yere koydum. Rektör Bey CV dosyama eline aldı ve daha dosyayı açmadan ilk sorusu şu oldu: “ODTÜ’yü neden bırakmak istiyorsunuz?”. Böyle bir sorunun içinde, sanki şu mesaj yüklüydü: “ODTÜ bırakılır da, daha baraka aşamasında olan bir üniversiteye gelinir mi?”. Aldığım mesaj bu olunca, Akdeniz Üniversitesine gelmek için geçerli nedenlerim olduğu konusunda Rektör Beyi ikna etmem gerekecekti. Bu konuda geçerli üç önemli nedenimi anlattım: Birincisi Antalya, doğup büyüdüğüm topraklardı. Akrabalarımın, çocukluk arkadaşlarımla ve dostlarımla çoğu bu topraklarda yaşıyordu. İkincisi, Türkiye’nin ve Antalya yöresinin çok önemli bir ağaç türü olan Kızılçamın Biyolojisi (ve genetiği) üzerinde TÜBİTAK ve Orman Teşkilatının desteğiyle 1978’den beri sürdürdüğüm uzun süreli araştırmalarım buradaydı. Kurduğum açık hava laboratuvarları (yani, deneme alanları), bu topraklarda, pencereden bakınca görünen şu karşı dağlarda yer alıyordu. Üçüncüsü de, akademik hayatımda geri kalan yıllarımı, deneyimlerimi ve enerjimi, memleketimdeki bu yeni üniversitede hizmet ederek geçirmek istiyordum. Başlangıçta “baraka”larla eğitime başlanması, aşılamayacak bir sorun değildi. Nitekim ODTÜ de, ilk başladığında buradaki gibi barakalarda işe başlamış, bugünkü durumuna ulaşmıştı...

Ben bunları anlatırken Rektör Hoca bir yandan beni dinliyor, bir yandan da özgeçmiş dosyamdaki bilgileri gözden geçiriyordu. Özgeçmiş dosyamdaki bilgileri okurken, aklına gelen başka sorular da sordu. Bir ara, özel kalemdeki görevliye haber verip rektör yardımcılarının birinin adını söyledi ve onun da bu odaya gelmesini istedi. Rektör yardımcısının ofisi de hemen yandaki bir odada idi ve bir-iki dakika içinde yanıma geldi. Kendisi, üniversitenin Ziraat Fakültesinde görev yapan bir hocaydı ve bilim alanı, biyoloji konusuna (yani, benim bilim alanıma) yakındı. Son üç-beş dakika içinde yaptığımız nispeten kısa sohbetten anladığıma göre, bugün bu saatte Rektör Hoca ile randevum olduğunu Rektör Yardımcısı da biliyordu. Bilim alanlarımız birbirine yakın olduğu için, sohbet sırasında bilimsel konularda ikimizin de kullandığı terminoloji birbirine yakındı. Rektör Hocanın daha otoriter ve daha resmi görünen duruşu yanında, Rektör Yardımcısı ile birbirimizin dilini daha iyi anlıyorduk ve neredeyse senelerdir tanışan iki meslektaş gibi olmuştuk. Bu arada Rektör Hoca, bir yandan Ziraatçı Hoca ile benim aramda geçen ve tam kıvamına girmiş olan sohbetimize kulak misafiri oluyor, bir yandan da özgeçmiş dosyamı inceliyor, arada bir yeni sorular soruyordu.

Beni Yandaki Bir Odaya Aldılar

Tam bu sırada Rektör Hoca yerinden kalktı ve “Kâni Bey, sizi birkaç dakika şu odaya alalım” diyerek, büyük bir incelikle yan odaya geçen bir kapıyı açtı. Besbelli ki bu yan oda, tadilat yapılmadan önce o apartmanda bir misafir salonu olarak kullanılıyordu. Bina içinde nispeten büyük bir oda olduğu için, tadilattan sonra bu oda rektörlük toplantı salonu olarak ayrılmıştı. Toplantı salonunun bir köşesindeki masada, değişik yurt içi ve yurt dışı üniversitelere ait kataloglar vardı. Onlar arasında, üstündeki kırmızı-beyazlı bir küresi ile diğerlerinden farklı, ama tanıdık bir katalog daha duruyordu: ODTÜ-METU, 1988-89.

Yandaki odada yalnız kalan ben, kataloglara bakarak yalnızlığı ve zamanı geçiştirmeye çalışıyordum. Beş dakika geçmemişt ki Rektör Yardımcısı, bulunduğum odanın kapısını açıp “Buyurun Kâni Bey” diyerek beni yine aynı nezaketle tekrar Rektör Hocanın odasına davet etti. Rektör Hoca, bir yandan okuma gözlüğünün üzerinden bana ba-

kıyor, bir yandan da ağır ağır konuşuyordu. Elinde tuttuğu özgeçmiş dosyamı göstererek: “Kâni Bey, sizin gibi bu göreve talip olan üç kişi daha var. Siz dördüncü kişisiniz. Sizden önce bu odaya gelenlerin hiçbiri, sizin gibi tek başına gelmedi. Kimisi çok yakın arkadaşımı araya koydu; kimisi bir belediye başkanını, kimisi de bir politikacıyı araya koydular. Siz ise, bizzat önceden randevu aldınız; Özgeçmişinizi getirip masamın üzerine koydunuz. Bu davranışlar, Batı’dan aldığınız gerçek bilim insanı kimliğinizi gösteriyor. Özgeçmişinizi de inceledik. Bizim üniversitemiz yeni kurulmakta olan bir üniversite. Sizin gibi liyakat sahibi, köklü kurumlarda eğitim almış ve çalışmış bilim insanlarına çok ihtiyacımız var. Elbette sizi de aramızda görmek isteriz” dedi. Sonra da Rektör Yardımcısına dönerek “Bu arkadaşımızın işlemlerini takip edin, dosyasını takip edin” diyerek günü noktaladı...

Sonradan anladım ki, meğerse bu iki deneyimli hoca, önceden sözleşmiş gibi, “çapraz ateş” taktığı altında, beni “sözlü sınav” yapıyorlarmış. Mülâkattan sonra beni yan odaya aldıklarında karşılıklı istişare ederek bana “not” vermişler. Ama o “sözlü sınav” sırasında ben, ne öyle bir çapraz ateş altında olduğumu hissetmiş, ne de bana “not” verildiğini anlamıştım...

Peki, Bu Rektör Kimdi?

Bu Rektör, Akdeniz Üniversitesinin kurucu Rektörü Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu idi. O gün tatlı sohbetini unutmadığım Rektör Yardımcısı da Ziraat Mühendisi Prof. Dr. Oktay Yeğen hocaydı. Az önceki paragraflarda aktardığım sözlerinden ve davranışlarından anlaşılacağı gibi Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu, bilime ve liyakate çok önem veren ilkeli bir bilim insanıydı. Tuncer Hoca oldukça başarılı bir cerrahtı ve Türkiye’de yapılan ilk organ ve doku nakli uygulamalarının öncülerinden biriydi. Günümüzde ise, Akdeniz Üniversitesi bünyesinde bulunan ve yaptığı öncü ve başarılı organ nakilleriyle ünlü olan enstitü “Prof. Dr. Tuncer Karpuzoğlu Organ Nakli Enstitüsü” adını taşımaktadır.

Özet olarak, o gün, üniversitelere yeni eleman alınırken nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda Tuncer Hocadan çok önemli bir

ders almıştım. Akdeniz Üniversitesinde göreve başladıktan sonraki yıllarda sürdürdüğüm Bölüm Başkanlığı, Dekanlık ve ÖSYM İl Sınav Yöneticiliği görevlerimi yürütürken de Tuncer Hocanın liyakate verdiği önemi hep örnek aldım, ön planda tuttum. Üniversitenin kuruluşu aşamalarında, bu kurumun bilimsel temellerinin sapasağlam atılmasında Tuncer Hocanın ve kurucu çalışma arkadaşlarının yaptıkları katkılar yadsınamaz. Bu çeşit duruş ve davranışların hem üniversitemizdeki hem de diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki yöneticiler arasında da örnek olmasını dilerim...

(2) Ormanda İşçilerle Olan Bir Anı

Kısaca “Deli Hasan Olayı” denilen bu olay, arazide köylülerle birlikte çalışırken yaşadığım bir olaydı. Bu olay sayesinde, köylülerden kalıcı ve değerli bir ders almıştım. Hikâyeye girmeden önce, okuyucular için oradaki ortamı kısaca tanımlamam, arka planı kısaca bir anlatmam gerekiyor: Araştırmalarımız için 1976 yılı Haziran ayında orman arazisine çıkmıştık. TÜBİTAK’ın mali (Orman Teşkilatının da lojistik) desteğiyle Kızılçam Genetiği konusunda bir araştırma projesine başlamıştık. Ormanda birlikte çalıştığımız ekibin içinde yöreyi bilen dört işçi ile Hasan isimli bir orman muhafaza memuru vardı. Dağda değişik yükseltilerde meşcereler (orman topluluğu, popülasyon) belirledik. Her bir meşcereden, birbirlerine 100 metre kadar uzaklıkta yetişen belirli ağaçları seçtik. Onların her birine numara verdik. Yaşlarını, gövde ve dal özelliklerini vb bilgileri ölçüp kaydettik. Seçilen her ağaçtan 20-30 kadar kozalak (elbette açılmamış ve içinde tohum olanları) topladık. **Her ağacın kozalağını ayrı torbalara koyup**, torba üzerine de o ağacın numarasını (kodunu) sabit kalemle yazdık. Torbanın ağzını, torbalar açılıp kozalaklar karışmasın diye sıkıca bağladık... Bu işlemleri Haziran başından Temmuz başına kadar birkaç gün aralıklarla, Toroslar’da altı farklı yükselti (rakım) kuşağında yaptık. Olayın arka planı böyleydi. Şimdi de hikâyeye geelim.

“Hizmette Yüksek Verimlilik” İlkesi

Arazi çalışmalarındaki ilk günümüzdü. Öğle yemeği için dağın yamacında bir vadide bir su kenarına vardık (*Ara not: orman yol şe-*

bekesi bugünkü gibi yaygın değildi. Hemen her yere tabana kuvvet, yürüyerek gidiyorduk). Azık torbalarımızı açtık. Helva, zeytin, peynir, haşlanmış yumurta, ne varsa yemeye başladık. Bu arada, ekibimizdeki orman muhafaza memuru ve işçiler yaptığımız araştırmanın neye yarayacağını merak ediyorlardı. İşe başladığımız ilk gündü...

Evet, bir işte çalışan elemanların o işte **neyi, nasıl** yapacaklarını bilmeleri mutlaka gerekirdi. İşlerini yaparken kafalarında pek çok “uydu” sorular dolaşabiliirdi. Bu gibi soruların doğru cevaplanabilmesi için yaptıkları işin **ne amaçla** yapıldığını da bilmeleri çok yararlı olurdu. Bir işi yaparken, o işe tamamen odaklanabilmek ve verimli olabilmek için insanın kafasındaki bu tip soruların cevaplanmış olması gerekirdi. Bu kural, “yüksek verimlilik” stratejisinin bir gereği idi. Çalışan işçilerin her biri, bir ağaçtan nasıl kozalak toplanacağını çok iyi biliyordu, ama yaptıkları işin amacının ne olduğu üzerinde, sadece “tahmin” yapabiliyorlardı. Acaba, tahminleri doğru muydu?

İşçilerimizden biri de orman muhafaza memuru olan Hasan idi. Hasan bu konuda ilk soruyu sordu. Hasan’ın sorduğu bu soru, hem bana hem de diğer işçilere çok şeyler öğretmek için önemli bir fırsat yarattı.

Hasan, “Mühendis bey...” diye söze başladı. Ben o tarihte daha 30 yaşına yeni girmiştim ve başımda bir tek beyaz saç teli bile yoktu. Bana o yaşlarda, öğrencilerin dışında hiç kimse “Hocam” diye hitap etmiyordu... O yaşlarda genç birisi olan bana, “mühendis bey” sıfatının daha iyi yakıştığını düşünmüştü Hasan.

Hasan sorusuna devam etti: “Mühendis bey, her ağacın kozalığını neden ayrı ayrı torbalara koyuyoruz?” Bu sorunun cevabını, Hasan’ın ve işçilerin anlayabilecekleri bir dille anlattım ve ilk olarak şu çarpıcı soruyu sordum. “Mesela, iki hanım doğumevine gitse, orada aynı saatlerde bebekleri olsa, sonra da oradaki hemşireler bu bebekleri bilmeden karıştırıp farklı analara verseler ne olurdu?”. Amacım, bu soru ile oradaki herkesin bir duygudaşlık (empati) yapmasına ortam hazırlamaktı.

Önce hepsi birden irkildi. “Olur mu öyle şey!” dercesine birbirine bakiştılar. Hasan, sorduğum sorunun ne anlama geldiğini çok

iyi anlamıştı. Aynı duygu yansımısını diğer işçilerin yüzünde de gördüm. Sanki fakültede sınıftaki öğrencilerime ders vermeyi özlediğimi açığa vururcasına, o dağın başında işçi dinleyicilerime olayı açıklamaya devam ettim: “Birbirinize şöyle bir bakın, herkesin kaşı, gözü, ağzı, burnu, boyu posu birbirinden farklı. İşte, tıpkı insanda olduğu gibi, diğer canlılarda ve elbette kızılçamda da her ağaç, her birey birbirinden farklılıklar gösteriyor. İnsanda olduğu gibi onlarda da farklı soylar, farklı gruplar (popülasyonlar), farklı ırklar var. Şu ormanda gördüğünüz her bir ağacın bir tane anası, bir tane de babası var. Aralarında birbirine kardeş olanlar var; kimisi tam kardeş, kimisi üvey kardeş (ana-bir, baba farklı)... Ama biz ilk bakışta ağaçlar arasında kimlerin tam kardeş, kimlerin üvey kardeş olduğunu, kimlerin birbirine benzer ya da birbirinden farklı olduğunu tam bilmiyoruz. İşte bunu anlamak için, her anaç ağacın tohumlarını ayrı tutuyoruz. Kardeş olan (aynı anaçtan gelen) tohumları diğer anaçların tohumlarından ayırıp, kardeş olanları fidanlıkta bir arada büyüteceğiz. Tıpkı hastanedeki bebekler gibi, onları önce fidanlıkta, sonra da ormana dikip orada inceleyecek, ölçeceğiz...”

Zeytinköy Orman Fidanlığı. Kızılçamda orijin+döl denemeleri için tohumlar önce fidanlıkta büyütüldü. Her anaç-ağacın yavruları (yarım-kardeşler) küçük bir parselde ekildi, önlerine aile kimliği yazıldı. BAORAM’da o yıllarda genç bir mühendis olan meslektaşım Yusuf Cengiz fidanların ölçme ve gözlenmesi sürecinde değerli destekler verdi (Zeytinköy Fidanlığı, Antalya, May. 1978).

Anlattıklarımı yadırgamadan dikkatle dinliyorlardı. Ormanda yan yana kendiliğinden büyüyen ağaçlardan bazılarının “kardeş” olabileceğini daha önce hiç düşünmemişlerdi. Onların, bu söylediklerimi dikkatle dinlemekte oluşları bana da şevk verdi. Anlatmaya devam ettim: “Bu araştırmamız bir soya çekim araştırması olacak. Kardeş olanların ya da yakın akraba olanların benzerliklerini, farklılıklarını inceleyeceğiz. Önce her fidanın nüfus cüzdanı (TC numarası) gibi bir numarası olacak. Sonra o fidanları fidanlıktan söküp ormanda değişik yükseltilere, bir krokiye göre dikeceğiz. Fidan dikilen noktaları ve her fidanın kimliklerini saha dikim krokisi üzerinde belirteceğiz. Fidanların krokimizde yazan kimliklerine bakarak hangi ağaçlar birbirleri ile kardeş (ana-bir), hangileri değil, bunu baştan biliyoruz. Sonra (aynı anadan gelen) ana-bir kardeşler (ağaçlar) birbirlerine ne derece benziyor? Her biri, anaç ağacına (burada kozalak topladığımız ana ağaca) ne derece benziyor? Aynı yükseltiden ya da aynı mıntıkadan gelen ağaçlar (aynı köyden ya da mahalleden gelen insanlar gibi) birbirine ne derece benziyorlar? Aynı soydan ya da aynı köyden gelen insanlar gibi... Ya da bunlar birbirinden ne derece farklı?... Ağaçlar büyüdükçe, ölçüp biçip bütün bunları araştıracağız. En sonunda en iyi aile (kardeşler grubu) hangileri, en iyi anaç ağaçlar hangileri, en iyi meşcere (popülasyon, orman toplumu) hangisi, onları bulacağız. Sonra da OGM’ye rapor yazıp ‘Şu şu meşceredeki, şu şu ağaçlardan toplanan tohumlar şu şu mıntıklar için çok daha üstün büyüyor. Bundan sonraki kızılçam ağaçlandırmalarında, o mıntıklardan, o ağaçlardan toplanan tohumları kullanalım’ diyeceğiz... İşte, onun için kozalakları anacına göre ayrı ayrı tutuyoruz. Fidanlar (bebeler) karışmasın, kimin kardeşi kim, bunu baştan itibaren bilelim, izleyelim diye...”

“Acaba Bebeler Karıştı mı?”

Anlattıklarım bitince kısa bir sessizlik oldu. Hasan’ın kafasında yeni sorular oluşmuştu. Aklına gelenleri önce anlatmaya ve sonra da soru sormaya devam etti: “Mühendis bey bundan 10 sene kadar önce, o zamanki müdür bey (Orman İşletme Müdürü) bizim elimize bir liste verdi. İstanbul’dan bir hoca kozalak istemiş. ‘Dağda değişik irtifalarda (yükseltilerde) şu şu bölmelere gideceksiniz, kozalak toplayacaksınız. Her bölmenin kozalağını ayrı bir çuvala kayacaksınız.’

Kızılçam Orijin+Döl Denemeleri. Fidanları 1979 şubat-mart aylarında arazide dört farklı yükselti kuşağına, yinelemeli olarak diktik. Resim, ağaçlar 36 yaşındayken çekildi. Deneme yerleşim planlarından hangi ağacın hangisiyle kardeş olduğu biliniyor. Resimde, denemelerimizin “akademik mirasını ve bu denemelerden yeni bilgiler üretmeyi” kabul eden BAORAM Kurumundan genç Orm. Yük. Müh. A. Ahmet Özbey ile (2014).

Fikret Işık Tez Konusu. Kızılçam orijin+döl denemelerinden ortaya çıkan doktora tezlerinden biri de Fikret Işık'ın tezi. Bu çalışmada, kantitatif ve populasyon genetiği ilkelerine göre, bu ağaçların morfolojik karakterleri incelendi. Kalıtsallık dereceleri hesaplandı. Sonraki yıllarda, bu ve benzeri çalışmaları, moleküler çalışmalarla entegre eden Fikret, akademik yaşamını (Prof.) halen Kuzey Karolina Üniversitesinde (Raleigh, NC) devam ettiriyor (Şbt 1995).

diye yazmış. Bize 40-50 kadar da çuval verdiler. İlk gün gittik, orman yoluna yakın bir yerdeki ormanda, müdürün dediklerini harfi harfine yaptık. İkinci gün, dağlara, daha yukarılara gitmeye çalıştık. Dağlık arazi... Tabii, yollar kışın bozulmuştu, tamir görmemişti. Arabamız gidemiyordu. Biraz uğraştık ama dağlara, daha yükseklerle doğru çıkmak imkânsızdı. Müdürün emrini de yerine getirmemiz lazımdı. Baktık, baktık; yollar bozuk, dağlara da çıkamayacağız. Öyleyse ne yapalım dedik; ‘Kozalak, her yerde kozalaktır. Bir şey olmaz’ deyip şöyle yaptık: Gidebildiğimiz en son yere kadar gittik, bol kozalaklı bir orman bulduk, kozalakların **hepsini** oradan toplayıp müdürümün dediği gibi ayrı ayrı çuvallara koyduk. Üzerlerine de müdürümün yazıp bize verdiği yerlerin numarasını ayrı ayrı yazdık... O kozalakları ne yapacaklarını biz ne bilelim!... Sizin gibi anlatmadılar ki!”

Hasan’ın sözünü hiç kesmeden hayretle dinlemeye devam ettim. Sözünü arada kesersem belki, hikâyenin tamamını anlatmaktan vazgeçebilirdi. Ya da bazı yerlerine kendisi sansür koyabilirdi... Ve Hasan en sonda, en kritik sorusunu patlattı: “Acaba, o kozalaklara ne olmuştur? O tohumlar, hastanedeki bebeler gibi birbirine karışmış mıdır?”...

“Deli Hasan” Dedikleri Kişi, Aslında Açık Sözlü, Zeki ve Başarılı Bir Eleman

“Deli” kelimesinin malum bir sözlük anlamı var. Bu herkesçe biliniyor. Ama Anadolu’da açık sözlü, sözünü dudaktan, gözünü budaktan sakınmayan kişilere de çoğu yerde “deli” lakabını koyuyorlar. Aslında bu tip karakterlerin çoğunun saklısı-gizlisi yoktur. Bunların çoğu, yeri ve zamanı gelince lafı yerine koyan, “taşı gediğine oturtan” oldukça zeki insanlar oluyor. Üstelik bu karakterde olan insanlar haklı ile haksız kolayca ayırt edebilen, haksız bir iş yapınca bunun vicdan muhasebesini yapıp kendisiyle ve çevresiyle hesaplaşan insanlardır...

Sonradan öğrendim ki bu orman muhafaza memurunun lakabı da “Deli Hasan” imiş. Ama işinde de oldukça başarılı birisi imiş. İşletme müdürü de, Hasan’ı bize, “deli” olduğu için değil; soru soran, sorgulayan, sorularına mantıklı cevaplar arayan, yaptığı yanlışları gizleyip

saklamayan, bu nedenle de işini anlayarak, severek ve güven vererek yapan birisi olduğu için vermişti.

Deli Hasan Olayından Kalıcı Bir Ders

Hasan'ın kırsal ortamda anlattıklarından, akademik ortamda hayatım boyunca unutmadığım şu önemli dersi almıştım: ***Sipariş yoluyla ya da ısmarlama olarak bilimsel araştırma yapılmaz, yapılmalıdır. Bir bilimsel araştırma o işin uzmanı olan kişilerle, bizzat bu uzman(lar)ın gözetiminde yapılmalıdır.*** Ayrıca, bu olay, “bir şey olmaz” yaklaşımının nelere yol açabileceğini gösteren somut bir örnekti. Gerçek hayatta karşılaştığımız pek çok yanlışlıklar ve onları izleyen sorunların kökeninde, bu “bir şey olmaz” yaklaşımı yatıyordu. Ve yine ne yazık ki böyle bir yaklaşımın arkasında da doğru bilgi ve deneyim eksikliği vardı. Bu nedenle, insanların yaptıkları işlerin nedenleri ve sonuçlarının ne olabileceği hakkında önceden bilgilendirilmesi, kurumdaki elemanlara belirli sürelerle hizmet içi eğitim verilmesi, hizmette yüksek verimlilik (ve olası yanlışlıkların önlenmesi) için çok önemlidir.

S13-Doktora çalışmanızı ABD’de çok iyi bir üniversitede (U.C. Berkeley’de) yaptınız. Türkiye’de de doktora öğrencileriniz oldu. Bu deneyimleriniz ışığında, yurtdışında ve Türkiye’de doktora yapma konusunda farklılıklar ve benzerlikler nelerdir?

Türkiye’de lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) öğretimi, 1981 yılına kadar Avrupa geleneğine göre (Almanya, İngiltere, Fransa gibi...) yürütülüyordu. Yükseköğretim Kurulunun (YÖK) kurulmasından ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununun çıkarılmasından (1981) sonra, Türkiye’de lisansüstü öğretim için ABD sistemi benimsendi ve o sistemin uygulanması yoluna girildi. Rusya ve Uzak-Dogudaki (Japonya ve Çin) doktora programları hakkında fazla bilgim yok. Ama şunu biliyorum: tüm dünyada ABD sistemine doğru bir yöneliş var. Uygun görürseniz, önce ABD sistemini, hemen ardından da Avrupa (ve Türkiye) sistemini kısaca açıklamak isterim.

ABD’de Doktora Nasıl Yapılır?

ABD’de doktora programının ayrıntıları, üniversiteden üniversiteye, bir bilim alanından başka bir bilim alanına göre ufak değişiklikler gösterebilir. Ama hepsinde ortak olan en önemli özellikler şunlardır: ABD’de gerek yüksek lisans gerekse doktora programlarında, aday öğrenci ilgili programa kabul edildikten sonra, ilk olarak gerekli olan “lisansüstü dersleri” alıyor, bu derslerden başarılı olursa “yeterlilik” sınavını verip “tez yazma” aşamasına geçiyor. Aday öğrenciler, lisansüstü derslerini sadece danışman hocasından değil, araştırma yapacağı konularla ilgili değişik hocalardan, değişik bölümlerden, hatta gerekli durumlarda değişik üniversitelerden de alıyorlar.

Lisansüstü dersler, üst (ya da ileri) düzeyde derslerdir. Bu dersleri alabilmek ve izleyebilmek için bir öğrencinin daha önceki dönemlerden belirli bir bilimsel birikime sahip olması, “ön-şart dersleri” denilen bazı dersleri almış olması gerekir. Bir lisansüstü dersi veren uzman öğretim üyesi, “ön-şart derslerini” almamış olan bir öğrencinin kendi verdiği dersi almasını istemez. Öğrenci, “ön-şart” dersine “denklik” sayılabilecek başka dersleri almış olduğunu belgeleyip o dersi almaya başlasa dahi, sonunda o derste başarılı olma şansı oldukça azdır. O nedenle, programda öngörülen derslere ek olarak, her öğrencinin özgeçmişine özgü ve destek niteliğindeki bu ön-şart derslerini de almak, öğrencinin başarılı olması konusunda olumlu etkilere sahiptir.

Ön-şart dersleri hariç, yüksek lisans için yaklaşık 8-10 ders, doktora için de (yüksek lisans derslerine ek olarak) yine yaklaşık 8-10 ders almak ve sınavları en az “iyi” not alarak geçmek gerekir. Öğrenci, ancak bunları yerine getirdikten sonra yeterlilik sınavına girme, onu da kazandıktan sonra resmen tez aşamasına geçme hakkını elde eder.

Öğrenci Etiği

Bir öğretim üyesi, yaklaşık her iki haftada bir, her öğrenci için farklı konularda, ya da öğrencilerin hepsi için aynı konuda belirli ödevler verir. Öğrenciler bu ödevleri, kütüphane ve başka kaynaklar-

dan yararlanarak ve en son yayınları tarayarak hazırlar. Bütün bunlar çok zaman alıcıdır ve bu nedenle bir öğrenci bir dönemde normal olarak üç veya dört dersten fazla ders almaz. Her öğrenci kendisine verilen ödevi, başka öğrencilerden bağımsız olarak hazırlar. Bu durum, hem yasal hem de ahlaki (etik) bakımdan uyulması gereken bir kuraldır. Başka bir öğrenciden, ya da “arkadaştan”(!) yardım istemek (daha açık bir deyimle “kopya çekmek”) diye bir yaklaşım, bir kavram yoktur orada. Çünkü hem “kopya çekmek” hem de “kopya vermek”, öğrenmeyi ve keşfetmeyi amaç edinmiş onurlu ve kişilikli bir öğrenci için oldukça onursuz bir davranıştır. “Kopya” eylemi, öğrenmeyi ve keşfetmeyi köstekler. O nedenle kopya yapmanın bir “açıkgözlük” olduğunu aklından geçiren de, kopya vermenin bir “yardım” olduğunu düşünen de, en azından karşısında buna muhatap olan diğer kişi nezdinde kendisinin onursuz ve kişiliksiz bir seviyeye alçalmış olacağının bilincindedir.

Her öğrenci verilen ödevi, tanınan son teslim gününü ve saatini geçirmeden, ilgili hocasına ve onun değerlendirmesine sunar. Bazen bu ödev, hocaya verilen yazılı belgeye ek olarak sınıfta sözlü sunum şeklinde de gerçekleşir. Hoca da ödev üzerinde öğrencinin eksiklerini, zayıf ve güçlü taraflarını, konuyla ilgili önerilerini ve aldığı notu da yazarak öğrenciye –yine zamanında- iade eder. Ödevler öğrencilerin uygulama yapmasını; değişik yayınlar arasındaki benzerlik, farklılık ve yaklaşımları görmesini; onlar arasında karşılaştırmalar ve yorumlar yaparak kendi yaklaşımını seçmesini -kısaca, düşünmesini, doğruyu araştırmasını, fikir hırsızlığı yapmamasını ve kendi fikir ürününü kendisinin üretmesini- sağlar.

Doktora Yeterlik Sınavı

Derslerin başarılıabilmesi için her öğrenci çok çalışmak, yaptığı ödevlerde yeni fikirler üretmek, yeni görüşler ortaya koymak zorundadır. Kendisi için çizilen programdaki dersleri alan ve bütün derslerinden başarılı olan bir doktora öğrencisi, **“doktora yeterlik sınavına”** girmeye hak kazanır. Yeterlik sınavını da verdikten sonra, artık bu öğrenci, oldukça sarp ve zor yollardan geçmiş, yeni vadilere açılan geniş bir platoya çıkmış ve bir “doktora adayı” [PhD candidate – PhD(c)] olmuştur. Bir doktora adayı artık, çalıştığı alan ile ilgili temel

alt yapıyı hazırlamış, o alandaki uzman kişileri (bizzat belirli toplandı ya da kongrelerde karşılaşarak veya eserlerini okuyarak) tanımış, yeni ve güncel bilgileri, yeni yöntemleri öğrenmiştir.

Dört Bir Yanı Farklı Vadilere Açılan Geniş Bir Plato

Doktora adayı, yeterlik sınavından sonra, artık geniş bir platoya ulaşmış demektir. Aday, ulaştığı bu geniş platonun dört bir yanından daha derinlere doğru açılan vadilerden (farklı araştırma konularından) birine girerek, artık daha ayrıntılı araştırmalar ve keşifler yapabilecek düzeye gelmiştir. Bundan sonra zamanını araştırmaya daha çok vererek, birkaç yıl içinde orijinal araştırma sonuçlarını açıklayan tezini yazma aşamasına ulaşır ve yazar... Henüz bitmedi: aday, yazdığı doktora tezini de bir jüri önünde savunmak ve bu sınavdan da geçmek zorundadır. Bir doktora adayı, doktorasını bitirince de, ulaştığı ve artık uzmanı olduğu geniş platoya (bilim alanına) açılan vadilerden herhangi birinde yapmak istediği doktora sonrası araştırmalarına, keşiflerine, buluşlarına devam etme donanımına ulaşmış olur.

ABD’de sadece bir öğrencinin başarısı değil, bir hocanın başarısı da, ölçme ve değerlendirmeye tabi tutulur. Bu değerlendirme (farklı ağırlıkta olmak üzere), hem ders verdiği öğrenciler, hem de üniversite yönetimi tarafından yapılır. Bir hocanın başarısı için değişik ölçütler (kriterler) arasında öncelikle şunlara ağırlık verilir: İlgili hocanın verdiği lisans ve lisansüstü derslerinin içeriği, ders anlatabilme yeteneği, başka kaynaklardan üniversite bütçesine kazandırdığı araştırma proje gelirleri, yayınlarının nitelik ve nicelikleri, yetiştirdiği lisans ve lisansüstü öğrencilerin başarıları vb. Bu değerlendirmelere bakılarak ilgili öğretim üyesinin sözleşmesinin uzatılıp uzatılmayacağına karar verilir.

Avrupa’da Durum

Yakın bir tarihe kadar, Avrupa lisansüstü programında genel olarak lisansüstü dersler yoktu. Çoğunlukla bir danışman hoca denetiminde (usta-çırak ilişkisine benzeyen) ödevler, görevler, uygulamalar ve en sonunda da tez yazımı vardı. Aday öğrenciler, “Kürsü” ya da “Bölüm” Başkanı olan belirli bir profesörün yanında yetiştirdi. Kürsü

ya da bölüm başkanı, çoğu kurumda, genellikle hiç değişmeden onlarca yıl aynı görevde kalıyordu. Yetiştirdiği öğrenciler genelde, bir platonun farklı vadileri değil, aynı vadisi içinde çalışmış olurlardı. Hoca “asıl” ise, yanında yetişenler de asıldan üretilmiş “klon”lar gibiydi. Aynı kürsüde, üstelik “otorite” bildikleri bir “hoca”nın emrinde, ast-üst ilişkisi içinde çalışırlardı. En doğru görüşün bu otoritenin görüşü olduğu yönünde şartlanmış bir “ekip” halinde göreve devam ederlerdi. Bunun bir sonucu olarak Avrupa’da akademik bir terim olarak “ekol” kavramı ortaya çıkmıştır. Farklı kurumlar arasında bilgi ve eleman akışkanlığı olmayan, yeterince sorgulamayan ya da itiraz edemeyen böyle bir yapı, bilimsel gelişmelerin hızlanmasını da engelleyici olmaktadır. Günümüzde, usta-çırak ilişkisiyle yepyeni ustalar yetişmesinin eksikliklerini gören birçok Avrupa üniversitesinde de, son yıllarda, özellikle doktora (PhD) programında ABD modeline benzeyen düzenlemeler yapılmış ve yapılmaktadır.

Türkiye’de İse...

Türkiye’de doktora, 1981’den önceki yıllarda Avrupa geleneğine göre yaptırılıyordu. O tarihten başlayarak, lisansüstü programlarda ABD modeline geçilmesi yönündeki çalışmalar oldukça yerinde olmuştur. YÖK yasasının getirdiği en büyük kazanımlardan biri de bu olmuştur. Ancak, üniversitelerimizin bazı bölümlerinde, hatta birçok üniversitemizde, alt yapı (hem fiziksel, hem de yetişmiş insan kaynakları) bakımından önemli eksiklikler bulunması, ABD modelinin ülkemizde hakkıyla uygulanmasına engel olmuş ve olmaktadır. Avrupa geleneğinden kalma usta-çırak ilişkisi etkisiyle, bazı üniversitemizdeki bölümlerde emekli oluncaya kadar hâlâ “hiç değişmeyen” bir Bölüm (eskiden “Kürsü”) Başkanı ve onun çevresinde birbirinin klonu/fotokopisi olan, ast-üst ilişkisi içinde doktoralı elemanlar bulunması geleneği (ya da sistemi) hala devam etmektedir. Lisansüstü derslerin kapsamında, bu derslerin öğrencilere verilmiş biçiminde, derslerin nitelik ve niceliklerinde, derslerin “ön-şart” koşulunun yerine getirilip getirilmemesinde, danışman hocaların danışmanlık hizmetlerini hakkıyla verip vermemesi gibi konularda değişik sorunlar bulunmaktadır.

Aday öğrencilerin önemli bir bölümü, kendilerine verilen ödevleri, bizzat kendi emeklerini, kendi fikir ürünlerini ve öz yaratıcılıklarını ortaya koyarak yapmak yerine, bu işleri sözde bir “işbirliği(!)” içinde yapmaktadır. Verilen bazı ödevler, sanki aynı kalıptan çıkmış ürünler şeklinde, ilgili hocalara teslim edilmektedir. Lisansüstü öğrenciler, genellikle kolay geçilecek ve yüksek not alınacak dersleri seçme eğiliminde olmaktadır. Öğrencilerin çoğu kapsamı geniş, ev ödevi çok, bilim-teknoloji bilgilerini hakkıyla vermeyi amaçlayan dersleri almaktan kaçınmaktadır. Bazı hocalar öğrencilere bol keseden not vererek “iyi hoca, insaflı hoca” sınıfına yükseldiğini sanmakta; öte yandan “notu kıt”, “dersi zor”, “kuralcı” olarak adı çıkan hocaların verdiği lisansüstü derslerini alan öğrenci sayısı da ya hiç olmamakta, ya da çok az olmaktadır. ABD’deki sistemde olduğu gibi, ders veren ve/veya danışmanlık yapan hocaların başarı düzeyini değerlendiren ya da yaptırım/ödül uygulayan bir sistem, Türkiye’de henüz yoktur. Tabii ki, bir sistemin faydalı olabilmesi için, sadece fiziki ve yasal altyapının değil, o sistemi uygulayacak insan kaynağı alt yapısının her yönüyle hazırlanmış olması öncelikli bir konudur.

Bütün bunlar dikkate alındığında, kaliteli bir lisansüstü öğretim yürütebilmek ve kaliteli doktoralı uzman elemanlar yetiştirebilmek için, yetkili kılınacak üniversitelerin nitelik ve sayısının oldukça sınırlandırılması gerektiği düşünülmektedir. Bir görüşe göre, lisansüstü öğretim verebilecek nitelikte olan ve bu amaçla belirlenen üniversitelerde de her öğretim üyesi değil, belirli niteliklere sahip öğretim üyeleri lisansüstü dersler vermelidir... vb... Nitekim Türkiye’de bu ve benzeri eksiklikleri gören Yüksek Öğretim Kurumu’nda da, lisansüstü öğretimin iyileştirilmesi konusunda bazı çalışmalar ve düzenlemeler yapıldığını ve yapılmakta olduğunu, zaman zaman sözlü ve yazılı basından öğreniyoruz.

S14- Yurtdışında doktora yapmak ya da yurtdışında akademik deneyimlerini artırmak akademisyenlere ne gibi artılar kazandırır?

Eğer bir kişi yurtdışı doktorasını “akredite olmuş” bir üniversitede yaparsa, ancak o zaman “kazanılan artı”lardan bahsedebiliriz.

Değilse, yurt dışında yapılan her doktora, aşağıda belirtilen artıları kazandıramaz (*Ara not: “akredite olmak” demek, ürettiği ürün ve hizmetler bakımından belirli ulusal/uluslararası yeterlilik ölçütlerini karşılamak ve belirli bir kalitenin üstünde yer almak; böylece ulusal ve uluslararası ortamlarda güven verici, itibar sahibi bir konumda bulunmak demektir. Buradaki “ürün” sözcüğü içinde, mezun ettiği öğrenciler de vardır.*)

Söz konusu artılardan birkaçını sıralarsak:

(i) Dünyada geçerli olan en az bir yabancı dili en iyi bir biçimde öğrenirsiniz. Buna paralel olarak, “çok iyi biliyorum” sandığınız kendi ana dilinizi de daha iyi yazmayı ve daha açık konuşmayı öğrenmiş olursunuz.

(ii) Yurtdışında hem doktora yaptığınız ülke vatandaşı olan, hem de dünyanın farklı ülkelerinden gelen bilim insanları ile tanışırsınız. Böylece kendi çitınızı/bakış açınızı onlara göre ayarlar; akademik olarak atlayabileceğiniz çitayı daha da yükseltir; kendinizi, uluslararası iş pazarlarında çalışabilecek biçimde, uluslararası standartlara göre hazırlarsınız.

(iii) Türkiye’ye döndükten sonra, kendi bilim alanında dünyadaki gelişmeleri daha iyi, daha etkin biçimde izler; her hangi bir yabancı dil engeline takılmadan uluslararası kongrelere daha iyi hazırlanır, daha sıklıkla katılabilirsiniz.

(iv) Akademik ve bilimsel ortamlarda ve toplantılarda ülkenizin daha iyi temsil edilmesini sağlar; uzmanlık alanındaki diğer ülke bilim insanlarıyla tanış olur, böylece daha etkin bilgi ve öğrenci alışverişi yaparsınız.

(v) Uluslararası projelerde, uluslararası araştırma ekipleri içinde kolayca yer alabilir; o projelerden kendi üniversitenize ve ülkenize de (maddi ve manevi) pay ayrılmasını sağlarsınız.

(vi) Lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) öğrencilerinizin, yurt dışı üniversitelerde daha kolay burs bulmalarını, daha etkin ortamlarda araştırmalar yapmalarını, onların da yurt dışı deneyimlerinin artmasını sağlarsınız...

Tabii ki bu liste uzatılabilir... Ancak burada şu hususu da belirtmek yerinde olur: onu belirtmezsek pek çok meslektaşına haksızlık yapmış olurum. Şöyle ki; doktorasını yurt dışında yapmamış olsa dahi, kuşkusuz yukarıda sayılan artı değerleri elde etmiş olan çok değerli akademisyenlerimiz de yetişmiş ve yetişmektedir.

S15- Doktoranızı bitirdikten sonra yurt dışı ilişkilerinizi sürdürebildiniz mi? Bir önceki soruda saydıklarınızı, bizzat yerine getirebildiniz mi? Somut örnekler verebilir misiniz?

Bir önceki sorunuza cevap verirken, kazanılabilecek artılardan bazılarını saydım. Onlardan çoğunu, olanaklar ölçüsünde az çok yerine getirmeye çalıştım. Bunlar, akademik çalışmalarına (araştırma projelerime, yayınlarıma, düzenlediğim ya da katıldığım ulusal ve uluslararası konferanslara, kendimin ve öğrencilerin kazandığı ödüllere ve yurtdışı burslara vd...) az çok yansımış durumdadır. Bunlara burada ayrı ayrı değinmeyeceğim. Ama bunlardan ilgi duyabileceğinizi düşündüğüm sadece bir tanesini seçeceğim: O da mesleğimizle ilgili bir anı. Meslekte olumlu izler bırakmış bazı değerli meslektaşlarımızla ve dünyanın en büyük orman ağacı olan Dev Sekoya ağaçlarıyla ilgili bir anı. Hepsi de Türkiye’de geçen olaylar. İzninizle onu anlatayım.

Bill Libby Hocam İlk Gelişinde Türkiye’ye Korkarak Gelmişti

Berkeley’de doktora yaparken akademik danışman hocam olan Bill Libby (Prof. Dr. William J. Libby) Türkiye’ye iki kere geldi. Birinci gelişi 1980 yılı Nisan ayında gerçekleşti. Kendisi, o yıllarda daha çok genç yaşta iken, orman genetiği alanında dünyaca tanınan bir bilim insanı olmuştı. Doktora yaparken altı yıl birlikte çalıştığı ve yetiştirdiği eski bir doktora öğrencisinin (benim) memleketini, Türkiye’nin ormanlarını ve Türkiye’de yapılmakta olan ağaç ıslahı çalışmalarını da merak ediyordu. Belki de Hoca, Türkiye’de benim yaptıklarımı yerinde izlemek ve “bana not vermek” için geliyordu, kim bilir!.. Çünkü aradan yıllar geçmiş olsa da, önceden yaptığı işleri “takip etmek” ya da “izlemek” fiilleri, insanların başarılı olmasını etkileyen önemli bir etken olagelmıştır. Profesör Libby, yaptığı işlerin

sonuçlarının ne olduğunu görmek istemiş, onları olası ölçüde izlemiş ve sonuçlandırmış bir bilim insanıdır.

Bill Libby, 1979-1980 yılında Fulbright bilim insanı olarak, bir yıl süre için o günlerin Yugoslavya'sına gelmişti ve Saraybosna'da (Sarajevo) çalışıyordu. Ben de o yıllarda ODTÜ'de (Ankara'da) çalışıyordum. Bill Libby bana yazdığı bir mektupta, hazır Yugoslavya'da iken, Fulbright programı çerçevesinde Akdeniz kuşağındaki birkaç ülkeyi de ziyaret etme olanağı bulunduğunu ve ilk tercihini Türkiye için kullanmak istediğini, Türkiye'deki *Radiata* çamı ağaçlandırmalarını ve mümkünse diğer ormanlarımızı görmek istediğini yazdı. Bunun üzerine, üç-dört ay öncesinden, ülkemizdeki ilgili kuruluşlarla iletişim kurdum. İlgili kuruluşların gösterdikleri yakın ilgi ve destek üzerine, Profesör Libby'nin ülkemizi ziyareti hakkında, ülkemizdeki ilgili kuruluşlarla birlikte üç-dört günlük bir program yaptık.

Prof. Libby, Türkiye'ye gelmeyi çok istemesine rağmen, bir yandan da oldukça çekiniyordu. Çünkü Türkiye'de, özellikle 1979-1980 yılları arasında birtakım siyasi istikrarsızlıklar ve toplumsal gerginlikler zirveye çıkmıştı. Birçok ilde uzun süreli sıkıyönetimler devam ediyordu. Ülkemizdeki bu kargaşa ve istikrarsızlık, dünyadaki demokrasi sevdalısı insanlar üzerinde Türkiye hakkında olumsuz etkiler bırakmıştı (12 Eylül 1980 darbesi henüz olmamıştı). Kendisinin Türkiye hakkında edindiği bu kaygı ve korkuları gidermek (hiç olmazsa azaltmak) için İstanbul'a bizzat gitmeyi ve kendisini hava limanında karşılamayı önerdim. Bu önerim üzerine Türkiye'ye gelme yönünde kesin kararını vermişti... Öyle de yaptım, 1980 Nisan ayında kendisini Atatürk (İstanbul) Hava limanında karşılayıp, oradan İzmit'e geçtik.

İzmit, “Kavakçılık Araştırmaları ve Uygulamalarında” Zirvedeydi

İzmit'teki Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü o günlerde dünyada ününün doruğunda bulunuyordu. Uluslararası boyutlarda büyük projeler ve özellikle FAO destekli araştırmalar yürütüyordu. O yıllarda Enstitü Müdürü Mehmet Ali Semizoglu idi. Programımızdan kendisine de önceden bilgi vermiştik ve

ziyaretimizle çok yakından ilgilendi. Önce toplantı odasında bir araya geldik; enstitünün yaptığı çalışmalarla ve orada çalışan meslektaşlarla faydalı görüş alışverişinde bulunduk. Radiata çamı, anavatanı Kaliforniya olan bir çamdır. O yıllarda Libby, Kaliforniya’da, Yeni Zelanda’da ve Avustralya’da, o ülkelerdeki meslektaşları ile birlikte Radiata çamı üzerinde birçok araştırma projeleri yürütmekteydi. Toplantımızda Prof. Libby de Radiata çamı ile ilgili açıklamalarda bulundu ve katılımcıların sorularını cevapladı. Toplantıdan sonra da Kefken’deki Radiata çamı ağaçlandırmalarını ziyaret ettik. Libby arazide, meslektaşlarımızı dinledi, onlara ağaçlandırma alanları hakkında bazı gözlemlerini ve önerilerini aktardı. Ertesi gün Ankara’ya geldik. O yıllarda Beştepe’de bulunan Ormancılık Araştırma Enstitüsünü de ziyaret ettik (Şimdi orada “Küllüye” var). Profesör Libby bu enstitüde ağaç ıslahı ve orman genetiği konusunda küresel deneyimlerini de katarak, yansılı (slayt gösterili) bir konferans verdi. Konferans salonu dopdoluydu; hatta bazı izleyiciler ayakta kalmıştı. Sunumun anında (simültane) çevirisini de ben yapmıştım.

İkinci Gelişinde İse, İkinci Evine Gelir Gibi Hissediyordu

Profesör Libby’nin Türkiye’ye ikinci gelişi Ekim 2006’da oldu. O tarihlerde, TÜBİTAK’ın ve IUFRO’nun [International Union of Forestry Research Organizations (Uluslararası Ormancılık Araştırma Kuruluşları Birliği)] desteğiyle, Dr. Fikret Işık ile birlikte, Antalya-Belek’te uluslararası bir konferans düzenlemiştik [*Ara not: Doktorasını Akdeniz Üniversitesinde yaparken akademik danışmanı olduğum Fikret, halen Kuzey Karolina Eyalet Üniversitesi’nde (N.C. State Univ.) Profesör olarak çalışmalarına devam ediyor*]. Konferans konusu yine “Ağaç Islahı ve Orman Genetik Kaynakları” üzerineydi. Bill Libby konferansın **ana konuşmacısı** olarak davet edilmişti. Antalya’ya, konferans başlamadan özellikle birkaç gün önce geldi. Bu ikinci gelişinde oldukça rahattı ve sanki ikinci evine gelir gibi hissediyordu. Çünkü o yıllarda Türkiye demokrasi yolunda önemli reformlar yapmış ve böylece demokratik ülkelerde demokrasi sevdalısı aydınlar üzerinde oldukça olumlu izlenimler bırakmıştı. Konferansın düzenlendiği otel, özellikle Batılı ülkelerden gelen turistlerle dolup taşıyordu...

Bill Libby Hocanın son gelişinden bir yıl sonra, ailesinden yedi kişi daha (kızı, damadı, üç torunu ve karı-koca bir aile dostları) daha Antalya'ya geldiler. Antalya'da Kale İçi'nde bir butik otelde birkaç gün kaldıktan sonra, "Blue Voyage" (Mavi Yolculuk) gezisine katıldılar. Ülkelerine döndükten sonra, Türkiye gezilerinden çok mutlu olduklarını öğrendim. Demek ki, ailenin ve dostlarının Türkiye'ye gelip görmelerini Hocanın bizzat kendisi tavsiye etmişti...

Bugün tekrar bir fırsat doğsa, Profesör Libby ülkemize üçüncü kez gelir mi acaba? Ondan emin değilim.

Değerli Bir Hediye Paketi

O yıllarda BAORAM (Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü) Müdürü olan Dr. Neşat Erkan, bir tam gününü ayırarak, bizleri Antalya - Isparta yolu üzerinden Eğirdir Orman Fidanlığına götürdü. Aksu Çayı vadisi ve Karacaören Baraj Gölü boyunca uzanan yol güzergâhında, Torosların doğal kızılçam ormanlarından güzel örnekler gördük. Bir gün sonra da Belek'te bir otelde konferansımız başladı. Protokol konuşmalarından sonra konferansın ana konuşmacısı (key-note speaker) olarak Prof. Bill Libby kürsüye çıktı. Ormancılıkta "Gelecek 30 Yıl" başlıklı bir konuşma yaptı (*Ara not: Bu konuşmanın Türkçe çevirisi Orman Mühendisliği Dergisinde yayınlandı. Bkz Libby 2007*). Hoca, diğer konulara ek olarak konuşmasının bir bölümünü "iklim değişimi ve orman ağaçlarının göç etmesi" üzerine ayırmıştı.

Konuşması bitince, kürsüde, hemen önünde duran küçük bir paketi eline alıp havaya kaldırdı. İçinde 200 gr dev sekoya (*Bilimsel adı: Sequoiadendron giganteum*, anavatanı Kaliforniya) tohumu vardı. Bu paketi taa Kaliforniya'dan, valizine değil, ama sırt çantasına koyarak taşımıştı. Kendisi bunu şöyle açıkladı: "Valizin gecikme, kaybolma ihtimali vardı. Türkiye'de kendimin ve benimle birlikte sırtımdaki çantanın kaybolma ihtimali ise yoktu; bundan emindim. O nedenle bu DEV'leri, "dev" olmalarına aldırmadan, sırt çantama koyup getirdim" dedi. Bu sözü ile iki konuya vurgu yapıyordu: Hem, Türkiye'ye bu seferki gelişinde birinci gelişindeki olduğu gibi tedirginlik duymadığını, hem de dev sekoya tohumlarına çok önem ver-

diğini belirtiyordu. Gümrüklerden geçirirken her hangi bir sorun çıkmaması için gerekli izin belgelerini (tohum sertifikasını) çıkartmış, o belgeleri de sırt çantasına tohumların yanına koymuştu [*Ara not: Dev sekoya oldukça iri yapılı, muhteşem görünümlü bir ağaçtır. ABD-Kaliforniya Eyaletinin yerli bir orman ağacı türüdür. Doğal olarak Sierra Dağlarının 1500-2400 m yükseltilerinde, sınırlı ve dağınık alanlarda yetişir. Bilinen ve yaşayan en yaşlısının yaşı 3266 yıldır. Boyu 100 m. 'ye (26 katlı bir apartman yüksekliğine) kadar, göğüs boyu çapı (gövde kalınlığı) 900 cm. 'ye kadar ulaşır (ağacın yaşamasına zarar vermeden, gövdesi boyunca bir sokak genişliğinde yol açılabilir ve içinden bir araba geçebilir)]].*

Prof. Bill Libby ve Sekoya Tohumları. Prof Libby Kaliforniya 'dan getirdiği dev sekoya ağacı tohumlarını dönemin Çevre ve Orman Bakanlığı Müsteşar yard. Dr. Mahir Küçük 'e teslim etti. Dr. Küçük de, tohumları ekip dikmek üzere Prof. Işık 'a emanet etti. Yaşayabilenler, Toroslarda değişik yerlerde büyüyorlar (09.09.2006, Belek-Antalya).

Prof. Libby, elinde Dev Sekoya tohumlarını taşıyan paket ile kürsüden aşağı indi. Ön sıralarda oturan Dr. Mahir Küçük'ü kürsünün yanına davet etti. Kısa ve özlü, şu konuşmayı yaptı: “Dün Toros Dağlarını ve kızılçam ormanlarını gördüm. Orada yükseklerde, çok güzel, masmavi bir tatlısu gölü (*Eğirdir Gölü*) ve hemen yakınında da çok

güzel bir orman fidanlığı vardı. Bu küçük paketi, Türkiye'nin Çevre ve Orman Bakanlığını bu toplantımızda temsil etmekte olan Müsteşar Yardımcısı Dr. Küçük'e emanet etmekle mutlu olurum. Paketin kendisi küçük, ama içinde Dev Sekoya türüne ait binlerce tohum var. Bu tohumlardan yetişecek ağaçların, bugünkü konferansın anılarını binlerce yıl ileriye taşımasını ümit ediyorum. Bu vesileyle, bir Kaliforniyalı olan Dev Sekoya türünün, neslini dünyanın değişik yerlerinde sürdürebilmesi için "insan eliyle göç etmesine yardım" etmiş oluyoruz (human assisted migration). Gölün yanındaki fidanlık, bu tohumların ilk aşamada yetişmesi için oldukça uygun görünüyor..." (Ara not: O yıllarda Bakanlık, "Çevre ve Orman Bakanlığı" adını taşıyordu).

En Hacimli Ağaç. Dev sekoya. Bu ağaç türünün Anavatanı ABD'dir. Kaliforniya'nın Sekoya Milli Parkındaki bu dev ağaç ise dünyanın en hacimli ağacı. Boyu yaklaşık 84 metre, göğüs boyu çapı 770 cm. Adına General Sherman diyorlar. Bu tek ağacın odun hacmi 1487 (bindört yüzseksen yedi) metreküptür ki bu hacim, orta büyüklükte 120 ahşap ev yapmak için yeterli oluyor. Berkeley'de doktora öğrencisi iken bu ünlü ağacı Kasım 1972'de ziyaret ettim. Bu noktadaki yükselti 2000 m.den fazlaydı ve kar çoktan düşmüştü.

Paketi heyecanla alan Müsteşar yardımcısı Dr. Küçük önce Profesör Libby'e teşekkür etti. Hemen ardından beni de yanına davet etti ve bana hitaben, sözlerini şu mealde sürdürdü: "Hocam, bu değerli paketi ve içindeki tohumları yetiştirmek, uygun ekosistemlere ekip

dikmek üzere, ben de size emanet ediyorum. Orman Teşkilatımız bu konuda size ve çalışma arkadaşlarınıza her türlü yardımı yapmaya hazırdır”...

O dakikaları hiç unutmuyorum. Üzerimize bir sorumluluk daha verilmişti, ama ondan daha önemlisi, güçlü bir destek sözü de verilmişti. Daha sonraki haftalarda Isparta Orman Fakültesinde Prof. Dr. Abdullah Gezer ve Yardımcı Doçent (şimdi doçent) Nevzat Gürlevik ile bu konuda temasa geçtik. Bir süre sonra Prof. Dr. Nebi Bilir de bu çalışmamıza dâhil oldu. Bu hocalarımızın ve Orman Teşkilatındaki diğer bazı meslektaşlarımızın da katkısı ve yakın ilgisiyle tohumları önce Eğirdir Fidanlığında büyüttük. Sonra fidanların 50 kadarını 2009’da Davraz Dağında (Güneyce yakınları, yükselti 1300 m,) genç sedir ve karaçam ağaçları arasındaki boşluklara diktik. Isparta’nın değişik yerlerine de daha önce fidanlıktan alınarak üçer beşer fidan dikildiğini öğrendik. Ne yazık ki Davraz Dağı dikim alanımızdaki fidanlar uyum sorunu (muhtemelen sıcak ve kuru bir yaz) ile karşılaşmalar ve yaşayamadılar. Bununla birlikte, Dr. Nebi Bilir’in katılımıyla Süleyman Demirel Üniversitesi Botanik Bahçesine ve Isparta-Gölcük kıyısına dikilen dev sekoya fidanlarının – sıcak yaz aylarında sulama desteği de sağlanarak- yaşadığını mutlulukla gördüm.

Libby’nin getirdiği Dev Sekoya tohumlarının hepsini, Nevzat Gürlevik Hocanın da önerileriyle, Eğirdir fidanlığına aynı ekim yılı içinde ekmemiştik. Fidanlıkta ya da arazide karşılaşılması olası beklenmedik tehlikelere karşı tohumların bir bölümünü saklamış, aynı fidanlığa birkaç yıl sonra ekmiştik. İşte onlardan ikinci parti fidanları da 2013 yılında Toroslarda, emin olduğunu ve bakımlarının sağlanabileceğini düşündüğümüz yerlere üçer-beşer dağıttık. Bu işlemi gerçekleştirmek için Antalya Bölge Müdürlüğü elemanlarının (özellikle Bölge Müdür yardımcısı Mehmet Bahar’ın ve Silvikültür şubesinden İsmet Yeşil’in) yakın ilgi ve yardımları oldu. İsmet ile bu fidanların bir kısmını Taşağıl Orman İşletmesi İkizpınar Şefliğine, bir kısmını da Antalya İşletmesi Kemer Şefliği Dörtçam Gedikine, arazideki görevli işletme şeflerinin de katılımıyla, bizzat gittik ve diktik. Geri kalan fidanları güvenle, meslektaşım İsmet Yeşil’e emanet ettim. İsmet, bir silvikültürcü olmanın da verdiği içgüdü ile olmalı ki bu fidanları emin yerlere diktirdi. Örneğin, iki adedi Elmalı Meteoroloji İstasyo-

nu bahçesinde, üç adedi de Korkuteli Orman işletme bahçesinde yer buldu. Elmalı ve Korkuteli'ne dikilen dev sekoyaların sağlıklı bir şekilde büyüdüklerini belirtti ve 2020'de çekilen fotoğraflarını bana da gönderdi. İsmet, bu fidanların geri kalanlarının bir bölümünün Akseki İşletmesi Cevizli Şefliği bahçesine, bir bölümünü de Alanya İşletmesi Söğüt yaylasına diktirdiğini belirtti. Bu son gruptaki dev sekoyaları, İsmet ile birlikte, umarım önümüzdeki yıllarda ziyaret etme olanağı buluruz. Onları ziyaret etmek bizlere nasip olmasa bile, o yörelerde görevli meslektaşlarımızın, Yerküredeki en iri yapılı olan ve üçbin yıldan daha uzun yaşayan bu biyolojik harikayı koruyup, büyütüp binlerce yıl ötesindeki kuşaklara taşıma yolunda katkı yapacaklarını düşünüyorum; ve umut ediyorum..

Türkiye’de Dev Sekoya ile İlgili Diğer Anılarımız da Var

Arşiv kayıtlarımda dev sekoya ile ilgili şu bilgiler de var. ABD’de doktora yaparken tanıştığım ve o yıllarda Kaliforniya’da çalışmakta olan meslektaşımız Prof. Dr. Baki Kasaplıgil (*İst. Üniv. Orman Fakültesi 1941 yılı mezunu ve önceki dönemlerde Orman Genel Müdürlüğü yapmış olan Ömer ÖZEN’in de devre arkadaşıydı*), Türkiye’ye bir gelişinde (1990 yılında) bir miktar dev sekoya tohumu getirmiş, onları bana teslim etmişti. Bu tohumları, ozaman BAORAM’da genç bir mühendis olan Fikret Işık ile birlikte Eğirdir Fidanlığında büyüttük ve sonra (1992-1993’de) dikilmek üzere, sekoya türüne ilgi duyan ve fidanların büyütülmesine özen göstereceklerini düşündüğümüz değişik kişi ve kurumlara dağıttık. Örneğin, Fikret Işık, beş veya altı adet fidanı Bük Orman Hizmet Binası çevresine, birkaç tanesini de Elmalı sedir ormanına (Çamkuyuları) dikti. O dönem Elmalı Meslek Yüksekokulu müdürü olan İbrahim Baktır hoca da birkaç fidanı bizden alıp, okul bahçesine dikmek üzere Elmalıya götürdü. Birkaç fidan Akdeniz Üniversitesi Kampüsüne (ki maalesef ikinci yılda öldüler) ve bir tanesi de Dağeli Nahiyesi’nde o dönem Akd. Üniv., Rektörü Tuncer Karpuzoğlu’nun evinin bahçesine dikildi. Kasaplıgil’in getirdiği fidanlardan 10 kadarını da Taşağıl Orman Bölge Şefliği (2000’de Taşağıl İşletmesi oldu) Kapan Bölgesinde (yaklaşık 1200 m) Sarıtaş Yaylasına diktik. Bu yayla sapa ve ulaşımı oldukça zor bir yerdi, ama dev sekoya için toprağı, suyu ve havası çok uygundu. Sonra duydu-

ğuma göre, köylülerden kimileri: “Buraya şimdiye kadar ne bir Hoca geldi, ne de bir Müdür. Bunlar burayı milli park yaparlar, yaylamızı elimizden alırlar...” kaygısıyla, fidanları kısa süre sonra yok etmişler. Ne yazık ki, bu fidanlarımızın gerçekten yok edilmiş olduğunu daha sonra görevli memurlardan öğrendim...

Kasaplıgil’in getirdiği tohumlardan çıkan yaklaşık 30-40 fidanı da, o zamanın Isparta Orman Bölge Müdürü (1992-1995) Abdullah Şahbudak’a verdik. Bugün Isparta Bölge Müdürlüğü bahçesinde sağlıklı bir şekilde büyümekte olan dev sekoya ağacı, 1990 Kasaplıgil’in getirdiği tohumlardan gelmiş olmalı. Abdullah Bey, bunların bir kısmını Pınargözü Mevkii (Yenişar-Bademli) açık hava ağaç müzesi’ne, bir kısmını da Aksu yukarı vadisinde kurulacak *Arboretuma* dikeceklerini söylemişti. Hatta bu fidanların bir bölümünün de Denizli’den Eğirdir Fidanlığına gelen birkaç ormancı meslektaşlarımıza verildiğini, geri kalanlarının da birer ikiye, bu türe ilgi duyan değişik vatandaşlara dağıtıldığını öğrendim. Bugün bunların en az bir bölümünün, Denizli ve Isparta’nın değişik yörelerinde yaşamakta olduğunu umut ediyorum. Bu ağaçlar bugün (2020’de) yaklaşık 30 yaşlarında olmalı. Bir tanesi de Denizli Polis Evi bahçesinde büyüyor. Bunların akıbeti ve bugünkü durumları hakkında - onları tesadüfen de olsa bir yerlerde görüp duyan - meslektaşlarım ya da okurlarım olursa, o ağaçlar hakkındaki bilgileri (mümkünse fotoları ve arazi kodlarıyla birlikte) TOD’a (Türkiye Ormancılar Derneği, Ankara) bildirmeleri, bilginin yenilenmesi ve çoğalması adına, oldukça yerinde bir katkı olacaktır.

Yukarıda adı geçen dev sekoya tohumlarına ek olarak, meslektaşımız Fikret Işık’tan da dev sekoyalar hakkında şu bilgileri aldım: Fikret, genç bir mühendis olarak Elmalı Fidanlığında 1987’de göreve başlıyor. Aynı yaz mevsiminde, ABD-Kaliforniya’dan bir ormancı, Elmalı’nın ünlü sedir ormanlarını görmeye geliyor. Tabii ki önce Orman İşletmesini ziyaret ediyor. O günlerde orman işletmesinde “çok az” da olsa, “birazcık” İngilizce bilen tek bir kişi var: o da Fikret Işık. O nedenle Fikret’i, bu ABD’li ormancının yanına rehber olarak veriyorlar. Çamkuyuları, Çıglıkara ve diğer yerleri geziyorlar. Geziden gayet memnun olan ABD’li ormancı ayrılırken, Fikret’e, yardım ettiği ve arazideki rehberliği için teşekkür ediyor ve cüzdanını çıkarıp 20 (yirmi) US dolarlık bir banknot uzatıyor. Fikret, böyle bir teklifi

Eğirdir’de genç bir dev Sekoya. Bu genç dev sekoya Eğirdir Fidanlığında büyüyor (2013’de yaşı <25 yıl). Oldukça sağlıklı (Soldan: Kani Işık, Alime Küçük Divrik ve Nevzat Gürlevik) (Mart, 2013). Dev sekoya tohumları Anadolu’ya 1870’den beri getiriliyor, ekilip dikiliyor. Türkiye’de bilinen en yaşlı dev sekoya (yaklaşık 150 yaşında) Trabzon’da “Kaptanın Köşkü” (yeni adı Nemlioğlu Konağı) denilen yerde bulunuyor.

kabul etmiyor. Bunun yerine, ABD’li meslektaşından Kaliforniya’ya dönünce, Elmalı dağlarına ve sedir ormanlarında uygun yerlere ekip dikmek üzere dev sekoya tohumu göndermesini rica ediyor. Çok değil, aradan birkaç ay geçtikten sonra tohumlar geliyor (Ara not: Bu arada, bir parantez açarak, uzun yıllara dayalı ve değişik ülkelerde geçen şu gözlemlerimi de aktarmak isterim: Dünyadaki ormancılar birbirleriyle kolayca kaynaşır, kolayca anlaşılır. Çünkü onların pek çok ortak yönü ve ortak bir sevdası vardır: Ormanı ve doğayı severler ve doğadaki olayları iyi okurlar. Başka hiçbir neden olmasa bile, sırf bu ortak duyguları **konusarak da** yaşayabilmeleri için, her meslektaşımın dünyada yaygın bir yabancı dili mutlaka öğrenmesini öneririm. İşte bir örnek: O yıllarda “çok az” İngilizce bilen Fikret, şimdi ABD’nin önde gelen bir üniversitesinde Profesör olarak görev yapıyor. İngilizce yazdığı kitapları ve çok sayıda makaleleri de var. Başka bir not da şu: Fikret, adı geçen ABD’li meslektaşının ismini ve adresini bir yerlere yazdığını, ama aradan 30 yıla yakın zaman geçince onu bir türlü bulamadığını ve ismi de hatırlayamadığını üzülenek belirtiyor. O nedenle “anı yazma konusundaki” naçizane önerim, bu söyleşinin 26’nci sorusunun cevabında belirtildi).

“Gelen dev sekoya tohumlarına ne oldu?” dersiniz, Fikret, ABD’den gelen dev sekoya tohumlarını Elmalı Fidanlığına ekiyor. O arada (Mayıs, 1989’da) Antalya’da Ormancılık Araştırma Enstitüsü-ne (bugünkü BAORAM) araştırmacı olarak tayini çıkıyor. O yıllarda (1989-1993) Elmalı Merkez İşletme şefi olan İsmet Yeşil de, yaptığı-mız bir sohbette bu bilgileri aynen doğruladı. Fikret Antalya’ya tayini çıktıktan sonra, fidanlığa ektiği dev sekoya tohumlarını unutmuyor. Tohumdan çıkıp büyüyen fidanları, İsmet Yeşil’in de devreye girme-siyle, 1990’da Toroslar’da bazı noktalara dikiyorlar. Örneğin, birkaç fidanı Elmalı Orman İşletmesi bahçesine dikiyorlar. Aynı yıl Fikret, Araştırma Enstitüsünün (BAORAM) olanaklarını da kullanarak bir-kaç tanesini Bucak’ta göknar ormanı içine, iki fidanı Eğirdir Orman Fidanlığı binası önüne, 50 kadarını da Eğirdir Gölünün batı kıyısın-daki DSİ’ye ait (şimdi askeri alan olan) bir alana dikiyorlar. Isparta Orman Fakültesinden Nevzat Gürlevik Hoca, Eğirdir Gölü’nün batı kıyısındaki dikim alanını 2010’da ziyaret ettiğini, ağaçların ancak iki metre kadar boylanabildiklerini, farklı bir çevreye uyum sorunları ol-duğunu, onları fotoğrafladığını ve sadece 17 adet bireyin yaşadığını, diğerlerinin kurumuş olduklarını belirtti.

Sorunuza verdiğim cevapta biraz üzüntü verici biraz da umut ve-rici örnekler var. Yaşamın gerçekleri böyle. Gece ile gündüzün, iniş ile yokuşun, gül ile dikenin arka arkaya ya da yan yana geldiği gibi, sevinç ve üzüntü de ne yazık ki arka arkaya gelebiliyor. Önemli olan ise umutlu olmak, umudu hiç kesmemek... Çünkü *“umut yoksa gi-rişim de yoktur.”*

S16- Teşekkür ederim Sayın Kâni Işık Hocam. Kanımca, hafızalara işleyen etkileyici örnekler verdiniz. Bir de şunu sormak istiyorum: Kitaplarınızda ve makalelerinizde bilim-sel konuları anlatırken, yazınızı kolayca anlaşılacak bir dille yazıyorsunuz. Bunun sırrı nedir? Bu amaca ulaşabilmek için nasıl bir yol izliyorsunuz?

Alman şair ve filozof Nietzsche şöyle diyor: *“Derin olduğunu bilen kimse, kolay anlaşılır olmaya çalışır. Kalabalıklara derin gö-rünmeye çalışan kimse ise anlaşılmaz olmayı tercih eder. Çünkü kalabalıklar, dibini göremediği her şeyi derin sanır.”*

Bu alıntıyı belirtirken “derin hoca” olduğum iddiasında değilim, ama Nietzsche’nin dediği gibi yazdıklarım da “kolay anlaşılır” olmayı çalışıyorum. Tabii ki bu konuda son takdir okuyucularıma aittir. Kolay anlaşılır olmanın sırrına gelince, o sır şu iki sözcükte saklı: **Anlatmak ve anlamak.**

Kolay Anlaşılır Olmak İçin Altı Altın Şart

Önce “**anlatmak ile anlamak**” fiilleri arasındaki ilişkiyi iyi analiz etmeniz gerekir. Bu süreçte iki taraf vardır: Birincisi **anlaşılabilir anlatan** ve öteki de **anlatılanları anlayabilen**. Her iki taraf da, öğretmek ya da öğrenmek için zaman ve enerji harcamaktadır. O nedenle, bir sunumu yapmadan (ya da bir yazıyı yazmadan) önce, sırasıyla şu aşamaları izlemek, her iki tarafın da amaçlarına ulaşmasında çok yararlı oluyor.

(1) **Anlatan, hedef kitleyi iyi bilmelidir.** Hedef kitlemiz, **okuyucular** ya da **dinleyiciler**dir. Bu kitle (yazacağınız ya da konuşacağınız) konuya ne derece, ne yönde ilgi duyar? Konu hakkında ön bilgileri var mıdır? Böyle bir kitleye konuyu hangi düzeyde, hangi sözcüklerle sunmalısınız? Bu ve benzeri soruların cevabını bilerseniz, hedef kitlenin özelliklerine göre konu seçer, ona göre sunum yaparsınız. Bu ilk koşul yerine getirildiği takdirde, sunum sonunda hem anlatanın, hem de anlamak isteyenlerin zihinsel bir mutluluk duyma şansı artar.

(2) **Ana konu belli olunca, anlatmak istediğimiz bu ana konuyu açıklayıcı ve destekleyici ara fikirleri ve ara bilgileri belirlemeliyiz.** Her konunun içinde, ilmek ilmek örmeniz gereken ve o konuyu destekleyen **destekleyici ara fikirler ve ara bilgiler** vardır. Her ara fikir için, o ara fikri çağrıştıran bir veya birkaç anahtar sözcük seçip, bu sözcükleri (alt başlık olarak), o destekleyici ara fikrin en üstüne yazmalıyız ki; okuyucu ara durakları bilsin ve bir sonraki destekleyici fikre geçmeden önce bir nefes alsın. Az önce aldığı zihinsel lokmayı (bilgiyi) güzelce hazmedebilmesi için okuyucuya fırsat tanıyın.

(3) **Ortaya koyduğumuz ara fikirleri mantıksal bir sıraya koymalıyız.** Bunu yaparken bir ara fikrin başka bir ara fikir için ön bilgi (hazırlayıcı bilgi) olup olmadığını, birinin ötekiyle olan iliş-

kisini dikkate almalıyız. **Giriş-Gelişme-Sonuç** iskeletini ona göre ayarlamalıyız. Bir fikirden öteki fikre geçerken, vites değiştirme ve frenleme işi, yumuşak bir geçişle ve mantıksal bir sıraya göre gerçekleştirilmelidir. Bu üçüncü aşama bitince sunumuzun (yazımızın) çerçevesi ve kapsamı aşağı yukarı belli olmuş demektir.

(4) **Çerçevesi belli olan yazımızda, kullandığımız sözcükleri yeniden gözden geçirmeli, onları özenle seçmeli, uzun cümlelerden kaçınmalıyız.** Bundan önceki üç aşamada zihinsel enerjimizi şu konular üzerine yoğunlaştırmıştık: Sunmayı düşündüğünüz ana fikirler, onlarla ilgili destekleyici alt/ara fikirler, onların mantıksal sıralaması, giriş-gelişme-sonuç iskeletinde uyumluluk... Bu konulara yoğunlaştıkça, o yoğunluk sırasında diğer bazı konuların farkına varamamış olabilirsiniz. Örneğin, o fikirleri ifade ederken uygun sözcükleri seçememiş, anlaşılması zor uzun cümleler kurmuş olabilirsiniz. İşte bu dördüncü aşamayı yerine getirirken, kendimizi karşımızdaki okuyucu/dinleyici yerine koymalıyız. Şöyle ki, kurduğunuz bir cümle ve kullandığınız bir sözcük, karşınızdaki tarafından, sizin anlatmak istediğinizden farklı bir şekilde anlaşılmasın. Haklı veya haksız olarak “yanlış anlaşıldım, yanlış anladınız...” gibi deyimler, taraflar arasında ne yazık ki çok kullanılır. Böyle bir oluşuma meydan vermemek için cümlelerimiz kısa ve öz olmalı, uzun cümlelerdeki fikirler ikiye/üçe bölünerek anlatılmalıdır. Kullandığınız sözcükler, sadece ve sadece, sizin ne demek istediğinizi anlatan sözcükler olmalı; en az sözcük kullanarak en doğru fikri ve bilgiyi ifade etmeliyiz. Fazladan kullanılan, dolayısıyla laf kalabalığı yapan her sözcük; gereksiz bir sözcük kirliliği, bir israf, bir savurganlıktır. Gereksiz sözcükler yazarın/sunucunun **anlatım**, okuyanın/dinleyenin **algılama** düzenini bozar. Fazla sözcükler, tıpkı kent-içi trafiğe girmemesi gereken ve trafiğin normal akışını engelleyen, orada gerçekten hiç işi olmayan kamyonlar gibidir.

Okuyucu/dinleyici kitlesi, genellikle farklı özgeçmişleri ve farklı fikrîsel alt-yapıları olan insanlardan oluşur. Yerinde kullanılmayan ya da farklı anlamlara gelebilen bir sözcük, farklı özgeçmişlere sahip farklı insanların her birini, kendi görüş açısının ya da kendi niyetlerinin onu şartlandığı bir algıya doğru (farkına varmadan) yönlendirebilir. Örneğin, siz, “beyaz gülü” gösterip anlatırken, karşınızdaki

kişi o anda gülün gölgesine bakıp, onu “siyah gül” olarak algılayabilir. O nedenle, bir fikri/görüşü/bilgiyi sunarken seçilen sözcükler ve o fikrin sunuluş biçimi, hem “anlatma”, hem de “anlama” konumunda olanlar için oldukça önemlidir.

(5) **Anlatan ve anlayan: İkiniz anlaşınız.** Bu aşamayı yerine getirebilmek için empati de yapacaksınız; kendinizi aynı anda “hem anlatan hem de anlayan” yerine koyacaksınız. Bu aşama, bir önceki aşama ile iç içe geçmiş olarak da düşünülebilir. Yazınızı/sunumunuzu bir kere de, yazar/okur, konuşmacı/dinleyici yan yana ve baş başa gelmiş ve birbirini dinliyormuş gibi düşüneceksiniz. Her cümle “dinleyen anlayabileceği biçimde **söylendi** mi” ve “söyleyenin anlatmak istediği biçimde **anlaşıldı** mı” soruları üzerinde anlaşacaksınız. Bu aşama, karşınızdaki okuyucuya/dinleyiciye verdiğiniz değeri gösteren, bu nedenle çok zaman ve özen isteyen bir aşamadır.

(6) **Son aşamada, yazınızı bir kere daha, bu kez keyfini çıkara çıkara (hatta kahvenizi içerken) okuyunuz.** Kuşkusuz, hâlâ düzeltilmesi (eklenmesi, çıkarılması, değiştirilmesi...) gereken yerler olabilir. Ama bir yerde nokta koymanız gerekir. Unutmayınız, “ideale ulaşmak” için daha fazla vakte ve daha fazla bilgiye ihtiyaç vardır. Oysa her birimiz, hem **vakit** hem de **bilgi** bakımından evrenin sonsuzluğu içinde birer “damlacık” konumunda bile değiliz. Ama yine de, son noktayı koymadan önce, hem anlatan hem de anlayan gözüyle, her iki tarafın da mutlu olduğu inancına erişmeliyiz.

S17- Yurduмуza dönmeden önce, Türkiye’de hangi üniversitede görev alacağınız konusunda kararınız ya da bilginiz var mıydı?

İletişim (Diyalog) Kurulursa İki Can Düşmanı Bile Birbiriyle Anlaşabilir

Ülkemize dönmeden yaklaşık altı ay kadar önce (1973 sonu ve 1974 başlarında), bana burs veren MEB Yüksek Öğretim Genel Müdürlüğüne (günümüzdeki adı, Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü) yazılı bilgi verdim. Doktora tez çalışmamı bitirdiğimi, halen doktora tezimden elde edilen sonuçları kapsayan birkaç

yayın üzerinde çalışmakta olduğumu ve altı ay içinde ülkemize döneceğimi bildirdim. Aynı günlerde, Türkiye'deki dört farklı üniversitemizin ilgili birimlerine de (ayrıntılı özgeçmişimi de ekleyerek) birer dilekçe gönderdim. Onlara da, "İhtisas alanımla ilgili bir birimde (bitki genetiği, ekolojik genetik, popülasyon biyolojisi...) görev verilirse üniversitenizde çalışmak isterim" diye bilgi sundum. Yani, iletişim (diyalog) kurdum. Düzeyli bir iletişim (diyalog) kurulursa, dünyayı çok farklı biçimde algılayanlar bile, en az bir noktada birleşebilirler.

Dilekçe gönderdiğim üniversitelerden iki tanesi (ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi), konuyla ilgili bölümlerin üniversitelerinde henüz kurulma aşamasında olduğunu; bir tanesi de (Hacettepe Üniversitesi) ilgili bölümlerinin öğretime açıldığını ve ihtisas alanımda yeni bir elemene ihtiyaçları olduğunu; her üçü de yurda döndüğümde tekrar görüşmek istediklerini belirttiler.

Dilekçe gönderdiğim dört üniversiteden biri de tabii ki İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsü idi. Hem Kürsü Başkanı Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu, hem de ihtisas sahamla daha yakından ilgili çalışmalar yapan Prof. Dr. Suad Ürgenç Hocalarım, bu konuda birbirleriyle aynı görüşteydiler. Her ikisi de ayrı ayrı yazdıkları mektuplarında Trabzon veya İstanbul'da birlikte çalışmaktan memnun olacaklarını belirtiyorlardı. *(Ara not: Bu konuda Fikret Saatçioğlu Hocamızdan gelen mektubun kopyası EK-2' de sunulmuştur).* Yurt dışında doktora çalışmalarına devam ederken, her iki hocama da ABD'deki sekoyalar, diğer orman ağaçları ve ormancılıkla ilgili zaman zaman (bayramlarda ve yılbaşlarında) kartpostallar da gönderirdim (o günlerde internet ve e-posta henüz yoktu). Bir bakıma, mesleki konularda haberleşmelerimiz baştan beri devam ediyordu.

Kıbrıs Barış Harekâtı Başladı (1974)

Ülkemdeki üniversitelerden gelen bu olumlu ve davetkâr haberler üzerine bir an önce ülkemize dönme hazırlıklarımı tamamladım. Ne var ki, tam ülkemize dönmeye hazırlandığım günlerde, Kıbrıs olayları alevlenmiş, Kıbrıs'ta yaşayan soydaşlarımıza karşı yapılan baskı, zulüm ve kıyımlar gittikçe artmıştı. Bunun üzerine Türkiye, uluslararası antlaşmaların (Zürih ve Londra Antlaşmaları) kendisine verdi-

ği yetkilere dayanarak 1'nci Kıbrıs harekâtını yapmıştı (20 Temmuz 1974). Zamanın Başbakanı Bülent Ecevit, uluslararası topluma şöyle seslenmişti: **“Biz aslında savaş için değil, barış için; yalnız Türklere değil, Rumlara da barış getirmek için Ada'ya gidiyoruz...”**. Fakat Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi bu harekâtı “işgal” olarak değerlendırıyordu. Harekâtın başlamasıyla birlikte birçok ilimizde de sıkıyönetim ilan edilmiş, Türkiye’de uluslararası seyahat için koşullar sınırlandırılmıştı.

Yedi yıllık bir aradan sonra, ülkesine tam da dönme süreci içinde iken, ortaya çıkan böyle bir olay, insanı ister istemez oldukça etkilemekte ve endişelendirmektedir. Özellikle böyle bir durumda, insanın ülkesine bir an önce ulaşma arzusu zirve yapmaktadır... İyi ki, Kıbrıs’ta iki gün süren ilk çatışmalardan sonra taraflar arası ateşkes ilan edilmiş ve 1'nci Cenevre Görüşmeleri başlamıştı. Basında, tarafların anlaşacağı ve bölgede barışın yaklaştığına ilişkin iyimser haberler çıkıyordu. Bu izlenimlerle, ABD’den Lufthansa Hava Yolları ile hareket edip, 12 Ağustos 1974’de Münih’e geldim. Orada birkaç gün kalmayı ve sonra da trenle İstanbul’a hareket etmeyi düşünüyordum. Ki, Cenevre görüşmelerinin makul bir sürede sonuç vermediği anlaşıncı, 14 Ağustos günü Türkiye’nin 2'nci Kıbrıs Barış Harekâtını başlattığını öğrendim. Buna paralel olarak Türkiye’de bazı olağanüstü (sıkıyönetim) önlemler de alınmıştı ve Münih-İstanbul tren seferlerine de ara verilmişti. Bu durumda Münih’te kaç gün daha kalacağım belli değildi. Neyse ki üç gün süren ikinci Barış Harekâtının şiddetli bölümleri 17 Ağustos 1974’den sonra nispeten azaldı. Ağustos sonlarına doğru, Münih-İstanbul seferi de başladı ve önce İstanbul’a, oradan da memleketim Antalya’ya gittim...

Yukarıda da belirtmiştim: Doktora yapmak için ABD’ye gönderilmemin asıl amacı, o yıllarda yeni açılması planlanan Karadeniz Teknik Üniversitesi (KTÜ, Trabzon) Orman Fakültesine öğretim üyesi yetiştirmektir. Doktorayı bitirince öncelikli olarak, mecburi hizmetle yükümlü olduğum için, KTÜ Orman Fakültesinde görev almam gerekiyordu. Ama yukarıda adı geçen üniversitelerimizden de olumlu yönde cevaplar almıştım. Önümde, aralarından birini tercih etmek gibi bir seçeneğim vardı ve bu bakımdan şanslıydım. Ancak, bir insanın önünde “tercih seçeneği” olduğu zamanda da, yine “zor”

bir durumla karşılaşılıyor. Ama bu zorluk, risk taşımayan, en uyguna ulaşmak için mücadele azminizi kamçılayan tatlı bir zorluk oluyor...

S18-İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi’nden Yüksek Orman Mühendisi olarak mezun oldunuz. Fakat akademik yaşamınızı, üç farklı üniversitenin üç ayrı Biyoloji Bölümü’nde geçirmiş olduğunuzu görüyoruz. Yurda döndüğünüz tarihlerde ülkemizde iki Orman Fakültesi mevcut iken, üstelik birisi henüz yeni açılmışken, neden farklı bir kuruma geçtiniz?

Bu soru bana daha önceleri de çok soruldu. Bu sorunuzu, “Arkadaş; asıl mesleğinizle ilgili iki tane orman fakültesi durup dururken, onların birinde değil de, neden farklı bir fakültede çalışmaya karar verdiniz?” sorusunun, nazikçe hesap soran bir biçimi olarak algılıyorum. Bunun hesabını tam olarak verme şansını bana verdiğiniz için teşekkür ederim.

Ankara’da “İlk Ev”im Kızılay’daki TOD Binası Oldu

Ağustos (1974) sonlarında yurdumuza dönünce, önce memleketim Antalya’ya gittim. Birkaç hafta sonra da Ankara’ya geldim. Kızılay semtinde, Türkiye Ormancılar Derneğinin (TOD) bugünkü binasının olduğu yerde Cemiyetin eski binası vardı (*o günlerde “Dernek” yerine “Cemiyet” derlerdi*). Bu dernek Cumhuriyet döneminde kurulan (1924) ilk derneklerden biri; bu bina da, Ankara’da Cumhuriyet döneminde Kızılay semtinde yapılmış ilk binalardan biriydi. Evet, Ankara’da işlerimi takip ederken bu bina bana “ilk ev” olan yer oldu. Hani derler ya “Ana kucağı gibi sıcak”... Yedi yıl yurtdışında kalıp yurda döndükten sonra geldiğim bu meslek ocağı, bana, ana kucağı gibi sıcak geldi. O dönemlerde Ankara’ya bir tayin ya da bir hastane işi için gelen meslektaşlarımın, bu dernek binasında en az birkaç gün kaldıklarını ve orada kalırken benzer duyguları yaşamış olduklarını düşünüyorum. Bu meslek, işte o yıllarda o derece öncü, o derece geleceğe hazırlıklı, üyelerini o derece kollayan ve dayanışma içinde olan bir meslekti...

“Söylenmeyenleri de Duymak” Gerek

Diyalog kurmak ve devamında anlaşabilmek için sadece yazı yoluyla yapılan iletişim yeterli olmuyor. Bu konuda Avusturyalı bilim insanı Peter Drucker’ın bir sözü var: **“İletişimdeki en önemli unsur söylenmeyenleri de duymaktır”**. Söylenmeyenleri duyabilmek için de, tarafların karşılıklı olarak bir araya gelmeleri; böylece bakışlarını, ses tonlarını, jest ve mimiklerini izlemeleri, kısacası görünmeyenleri görmeleri, söylenmeyenleri duymaları gerekir. İşte bu nedenle, ülkemize dönüş tarihinden altı ay kadar önce ilgili kişi ve kurumlarla yapmış olduğum yazılı haberleşmelere ek olarak, sözlü görüşme için de bir araya gelmeliydik.

Nitekim TOD misafirhanesinde kaldığım süre zarfında hem Ankara’da o zaman mevcut olan iki üniversitemizin yetkili birimlerini, hem de MEB’ni ziyaret ettim. O günlerde ODTÜ’de Rektör Prof. Dr. Tarık Somer, HÜ’de de Prof. Dr. İhsan Doğramacı idi. Her iki üniversitemiz de, bu gün olduğu gibi, o günlerde de bilimsel itibarları yüksek üniversitelerdi. HÜ’nin merkez kampüsü, hastanesi ile ünlüydü. HÜ Beytepe kampüsü da, yeni kurulan birçok bölümüyle birlikte, bir yıla kalmadan açılmak üzereydi. Hem HÜ’deki hem de ODTÜ’deki Biyoloji bölümleri yeni kurulmuşlardı. Biyoloji bölümlerinin Bölüm Başkanları ve konu ile ilgili öğretim üyeleri ile tanıştım. Böylece, görüşen her iki taraf da **“görünmeyenleri görmüş, söylenmeyenleri duymuş”** oldular.

ODTÜ, o zamanlar geçerli olan kendi özel yasası ile zaten ABD sistemine göre öğretim yapıyordu. HÜ ise, İhsan Doğramacı’nın önderliğinde, o yöne doğru dinamik atılımlar içindeydi. Bu temaslarım sırasında her iki üniversitenin Biyoloji bölümlerinden de “yeşil ışık” yakmışlardı. Atama işinin de, başvuruyu takiben kısa zamanda bitirileceğini belirttiler. MEB (Yükseköğretim ve Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü) yetkilileri de (o zamanlar Genel Müdür Sayın Nazmi Yıldız idi), kendileriyle yapılan sözleşmemiz gereği Trabzon’a gitmem gerektiğini belirtmişti. ODTÜ ya da HÜ’ne izin verilebilmesinin, ancak Trabzon’daki Orman Fakültesinden “ihtiyacımız yoktur” mealinde bir muvafakat yazısı gelmesi halinde mümkün olabileceği ipucunu da vermişti.

Trabzon'a İlk Gidişimdi

Ankara temaslarımın ardından, Kasım 1974'te Trabzon'u görme-ye gittim. Trabzon'a ilk kez gidiyordum. Orman Fakültesi de 1971-1972 akademik yılında eğitim-öğretime açılmıştı. Uçağımız, deniz kıyısında dar bir şeritte uzanan küçük bir hava alanına indi. Uçak, terminal binasının hemen yanına kadar geldi. Uçağın merdivenlerinden iner inmez açık alanda yürüyerek terminal binasına girdik. ABD ve Almanya'daki, kentlerden kilometrelerce uzaklıkta olan ve uluslararası nitelikli büyük havalimanlarından sonra, bu küçük havalimanı bana çok ilginç geldi... Hava alanının hemen yukarısında, yamaç tarafında da KTÜ kampüsü yer alıyordu. Kampüsteki binaların mimarisi kentteki diğer yapılardan, kampüsün peyzajı da diğer alanların peyzajından dikkat çekecek derecede farklıydı.

Devlet burslusu olarak doktora yapmak için ABD'ye gönderildiğimiz aynı yıl (ki 1967 idi), sınıf arkadaşım Halit Kasa da Almanya'ya gönderilmişti. Halit, doktorasını bir yıl erken (1973'te) bitirip ülkemize dönmüş ve Trabzon'da (Dr. Halit Kasa olarak) çoktan göreve başlamıştı. KTÜ kampüsünde yeni yapılmış ve deniz manzaralı güzel bir lojmanda oturuyordu. Benim kalabileceğim olası lojmanı da uzaktan göstermişti bile. İlk gördüklerim oldukça çekici, ilk izlenimlerim oldukça olumluydu...

Halit arkadaşım, beni evinde iki gece misafir etti. İlk vardığım günün ertesinde hava oldukça açık, gökyüzü de masmaviydi. Gökyüzü, Karadeniz'in koyu mavi renginden yansıyan ışınlarla, olduğundan daha da mavi görünüyordu. Sabah erkenden kalkmış, kahvaltı yapmak için deniz manzaralı mutfak balkonuna oturmuştuk. Balkondan denize ve güneşin doğduğu yöne doğru bakınca, hayatımda ilk defa farklı bir doğa olayına tanık oluyordum: Güneş, denizin üzerinden (sanki içinden!) doğuyordu. Birkaç saniye için "yönümü mü şaşırttım?" duygusuna kapıldım. Çünkü güneş; hem çocukluğumun geçtiği Manavgat ve Side'de, hem de yedi yıl yaşadığım Berkeley - Kaliforniya'da, hep dağların arkasından (sırasıyla Toroslar ve Sierra Nevada Dağları) doğuyordu. Güneş batarken de, her iki bölgede de denizin üzerinden (sırasıyla Akdeniz ve Büyük Okyanus) batıyordu... Daha sonraları Trabzon'a birçok kez gidip geldim ama bu ilk izlenim - gü-

neşin denizden doğuşu ve dağların arkasına batışı- tatlı bir anı olarak belleğimde hala yazılı olarak duruyor...

O günlerde Trabzon Orman Fakültesi dekanlık görevini, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesinden geçici görevle gelmiş olan Prof. Dr. Selçuk Bayoğlu yürütüyordu. Trabzon'daki farklı fakültelerin derslerini de, o günlerde İstanbul ve Ankara'dan Trabzon'a uçakla gelip giden ve kendilerine “uçan hocalar” denilen hocalar veriyordu. Laboratuvarları ve arazideki uygulama derslerini de yürütüp takip eden asistanlar da KTÜ kadrosuna alınmışlardı.

Kadro Sıkıntısı, Her Zaman ve Her Yerde Var

KTÜ Orman Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Selçuk Bayoğlu'nu makamında ziyaret ettim. Yurtdışına gitmeden önce İÜ Orman Fakültesinde onların kürsüsünde (İnşaat ve Transport) teknik asistan olarak çalışmış ve seneler sonra da doktorayı bitirip gelmiştim. Selçuk Hoca beni çok sıcak karşıladı. Fakülteadaki kadro konusunda bilgi verdi. Yakında bir **“Dr. Asistan kadrosu”** açılacağını, fakültede bu kadroyu bekleyen ve doktorasını bitirmekte olan başka bir eleman olduğunu, ikinci bir kadro işlemlerinin biraz zaman alacağını belirttiler. Mesajı almıştım: Bir kadro açılacaktı ama kadroya kimin alınacağı baştan belliydi. Bu “belirlilik” durumu söz konusu olunca ben de, hem HÜ ve hem de ODTÜ'de benim alanımda bir **“Dr. Öğretim Görevlisi”** kadrosu açacaklarını ve onlardan birine girme imkânım olduğunu belirttim. “Dr. Öğretim Görevliliği” kadrosu, “Dr. Asistan” kadrosundan daha üst bir kadroydu. Örneğin, bu kadroya atananların ders açma/ders verme yetkileri de vardı. Diğer üniversitelerimizde ise bir akademik personel ancak “Eylemli Doçent” olduktan sonra ders verme yetkisine sahip olabiliyordu. Dekan Bayoğlu'ndan, Ankara'daki iki üniversiteden birine geçebilmem için muvafakat vermelerini arz ettim. Dekan Hoca haklı olarak, “Biz yeni kurulmuş bir fakülteyiz ve sizin gibi yetişmiş elemanlara çok ihtiyacımız var, ben nasıl muvafakat verebilirim?” dedi. Kararlıydı. Aynı cümle içinde hem bir övgü yüklüydü, hem de bir umutsuzluk tohumu vardı. “Fakültenizde benim eğitim durumuma uygun bir kadronun yakında olamayacağını da

belirttiniz. Bu durumda ben ne yapabilirim?” deyince, Dekan Hoca bir yol gösterdi: “Muvafakat konusunda İ.Ü.Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsü bize yazıp, ‘ihtiyacımız yoktur’ derse, biz ancak o zaman muvafakat verebiliriz”...

Bunun üzerine, zaman kaybetmeden dosdoğru İstanbul’a (İ.Ü. Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsüne) gittim. İki yıl önce (1972’de) Prof. Dr. unvanını almış olan Suad Ürgenç Hoca benim çalışmalarına çok yakın ilgi gösteriyordu. Kendisi de “ağaç ıslahı” konusunda bazı araştırmalar yaptığı için, benim ihtisas alanım olan “genetik” konusuna oldukça yakın ilgi duyuyordu. Önce onunla görüştüm. Suad Hoca İ.Ü. Orman Fakültesini tercih etmem ve İstanbul’da çalışmam konusunda beni teşvik ediyordu. Aralık ayının (1974) ortalarına gelmiştik. O günlerde Fikret Hoca Ankara’da Sadi Irmak hükümetinde Orman Bakanı olmuş, Silvikültür Kürsüsü Başkanlığı vekâletini de Prof. Dr. İbrahim Atay Hocaya bırakmıştı. Suad Hoca ile İbrahim Atay Hoca fikir alışverişi yaptıktan sonra şu görüş ortaya çıktı: “Trabzon’da kadro konusunda sıkıntı olursa, seni İstanbul Orman Fakültesine alırız. Ancak burada da kadro konusunun ne zaman açılacağı net olarak belli değil...”

“Peşin Parayı Görünce Gülersin, Değil mi?” Fıkrası Gibi

Atay ve Ürgenç hocalarla yaptığımız görüşme sırasında şu “çözüm yolu” da önerildi: “Başka bir kürsüdeki bir hoca yakında emekli olacak, ondan boşalan profesörlük kadrosu Silvikültür kürsüsüne aktarılacak, kürsüdeki kıdemli bir doçent o yeni kadroyu atanacak ve oradan boşalan kadroya da siz başvurursunuz, atamanız yapılır”... Her iki Hocam da, bir çözüm bulmak için içten ve samimi çaba gösteriyorlardı. Önerilen çözüm yolunu hiç yadırgamadım; çünkü o zaman yürürlükte olan kadro sistemi bunu zorluyordu. Ama bu çözüm yolu bana, ister istemez Nasrettin Hoca’nın bir hikâyesini hatırlattı. Hani, Nasrettin Hoca komşusundan borç almış; ama yoksulluk yüzünden komşusuna olan borcunu yıllarca ödeyememiş. Komşusu da hemen her gün Hocadan alacağını istemeye gelince, iyice bunalan Hoca, bir gün komşusuna şöyle demiş: “Yolun kenarına diken çalısı dikeceğim; yoldan geçen koyunların yünleri dikenlere takılacak, o yünleri hanım

toplayacak, eğirip halı dokuyacak. Ben de o halıyı pazarda satacak ve ondan sonra da sana olan borcumu vereceğim...”. Hocanın bu vaadi üzerine, komşusu kendini tutamaz ve ister istemez gülmeye başlar. Hoca bu, fırsattan yararlanıp lafı gediğine koyar: “Peşin parayı görürnce gülersin, değil mi?”...

Trabzon ve İstanbul orman fakültelerinde kadro konusu bu kadar dolambaçlı olunca, Suad Ürgenç ve İbrahim Atay Hocalarıma, Trabzon Orman Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Selçuk Bayoğlu’nun “muva-fakat verme” önerisini anlattım. İbrahim Atay hoca şöyle dedi: “O konudaki bir kararı ancak ‘Fikret Hoca’ verebilir... Biliyorsun, Hocamız şimdi Ankara’da Bakan”...

Mustafa Kemal Atatürk’ün **“İleri gitmek, beklemekten çok iyidir”** dediği gibi, “kara bahtımı”, artık son bir kez daha denemeliydim: Her “bahtı kara” gibi Ankara’ya gitmeli ve Sayın Bakan ile görüşmeliydim...

Kızılay’daki Tarihi Taş Bina: “Seni Görmek İster Her Bahtı Kara”

Orman Bakanlığı o günlerde Kızılay’daki tarihi Taş Binada bulunuyordu. Başbakan Sadi Irmak hükümetinin Orman Bakanı da Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu idi. Taş binaya girip değişik kapılardan ve görevlilerden başarıyla (!) geçtikten sonra Bakanlık Özel Kalem Müdürlüğüne (ÖKM) kadar ulaştım. Ve baktım ki, ÖKM görev masasında fakültede bizden iki devre sonra mezun olan genç arkadaşlarımızdan Sami Yaşar Ölçer oturuyordu. Hikâyemi baştan sona Sami’ye de anlattım ve Fikret Hocamızdan bir randevu almada yardımcı olmasını rica ettim. Sami, Sayın Bakanın şu anda bir toplantıda olduğunu, durumunu kendilerine aktaracağını, yarın öğleden sonra tekrar bir uğramamı söyledi (*Ara not: tabii ki o günlerde, teknolojik gelişimin durumu-na bağlı olarak, “telefon et” ya da “telefon ederim”, “mesaj atarım” gibi deyimler çok nadir kullanılır, ya da hiç kullanılmazdı...*).

İki gün sonraki randevu saatimden 10 dakika önce taş binaya tek-rar geldim. Sami’nin odasında Bakanla görüşmek için sırasını bekleyen başka insanlar da vardı. Sami, bundan önce üç ayrı Bakanın

da (Selahattin İnal, İsa Bingöl, Ahmet Şener) arka arkaya kesintisiz özel kalem müdürlüğünü yapmış, görevinin inceliklerini yerine getirme konusunda oldukça deneyimli olmuştı. Odasında sırasını bekleyenlerin herhangi bir haksızlığa uğradıkları izlenimi edinmemeleri için olacak ki, beni işaret ederek, onlara şunu söyledi: “Bu Beyefendi birkaç gün önceden randevu almıştı. Sayın Bakan tam bu saatte kendisini bekliyorlar. O nedenle kendisini içeri almak durumundayım. Sizleri de sıranız gelince Sayın Bakanla görüştürmeye çalışacağım”. Bu zarif açıklama karşısında elbette itiraz eden olamazdı. Sami Bey, ismimi Sayın Bakana ilettili. Hemen sonra beni içeri aldılar.

Sayın Bakanın makam odası, bu ziyaretten yaklaşık yedi yıl önce ziyaret ettiğim Fakülte'deki Kürsü Başkanlığı odasından çok daha büyüktü. Geniş ve uzun makam masası da odanın büyüklüğüne uyum sağlamıştı ve üzeri dosya ve kitaplarla doluydu. Masanın ön tarafında geniş deri koltuklar vardı... Sami beni tanıtıp dışarı çıkarken, Bakan da çalışma masasından kalkıp odanın ortasına kadar yürüdü ve “Hoş geldiniz evladım” diyerek elini uzattı. Sıcak bir tokalaşmadan sonra, Hoca kendi koltuğuna geçerken benim de, masasının hemen önündeki deri koltuklardan birine oturmamı işaret etti. Yurt dışındaki çalışmalarımı, tez konumu, “irsiyet” (genetik) konusu ile ilgili ABD’deki çalışmalarımı, hangi ağaç türünü çalıştığımı, araştırma sonucunda neler bulduğumu, Türkiye’de neler yapmayı düşündüğümü ve benzeri sorular sordu. Ben ise, ikinci bir doktora sınavı daha veren bir öğrenci heyecanı içinde, her soruyu cevapladım... Galiba sınavı başarı ile geçmiştim ki, söz, görev yapmak istediğim fakülte konusuna geldi. Bu konuda Trabzon’da Dekan Bayoğlu ve İstanbul’da Silvikültür kürsüsündeki hocalarımla yaptığım görüşmeleri anlattım. İÜ ve KTÜ ile ilgili kadro sıkıntılarını, HÜ veya ODTÜ’deki Biyoloji bölümlerinde “Dr. Öğretim Görevlisi” kadrolarının hazır olduğunu, bunlardan birine gitmek için “muavafakat” (ve izin) vermeleri isteğimi arz ettim.

“Sen de Bizim Mesleğin Egzotik Türü Ol”

“Siz muavafakat verirsiniz Milli Eğitim Bakanlığı da ODTÜ veya HÜ’den birine gitmem için bana izin verecek” deyince, Fikret Hoca,

yılların verdiği tecrübesiyle şöyle dedi: “Aman evladım, Türkiye’de maalesef koyu bir meslek taassubu var. Başka bir branştan gelenleri hemen dışlarlar, insana yol vermezler...” dedi. Ben de “Hocam, bazı egzotik orman ağacı türleri vardır. Bu türler, yabancı bir bölgeden getirilmiş olmalarına rağmen, geldikleri yeni bölgede daha gürlü ve daha gürbüz gelişirler. Örneğin, okaliptüs gibi, radiata çamı gibi... Ben de disiplinler arası bir konuyu (genetik) çalıştığım için Biyoloji bölümlerinde de başarılı olacağımı düşünüyorum” dedim. Fikret Hocam, ormancılıkla ilgili bu egzotik tür benzetmesini duyunca ikna olmuş bir ifadeyle gülümsedi. Bu arada, evli olup olmadığını sordu. Nişanlı olduğumu ve nişanlığımı da Ankara’da yaşadığımı belirttim...

Şu son iki dakikaya kadar Fikret Hocamızı, fakültedeki öğrencilik yıllarım dâhil, hep ciddi bir yüz ifadesi ile görmeye alışmıştım. Oysa bu son bir kaç dakika içinde, biri bilimsel, öteki de insani özellikte olan bu iki konuyu konuşurken, gülümseme eyleminin Fikret Hocamıza ne kadar çok yakıştığını gördüm. Tam bu sırada Fikret Hocam şöyle dedi: “Tamam evladım, ben İbrahim’i arayıp, sana muvafakat vermesini söyleyeceğim”. Telefonu kaldırıncı Sami içeri geldi. Sami’ye, İstanbul’dan Prof. Dr. İbrahim Atay’ı telefonda bağlatmasını söyledi. Bu arada ben de ÖKM odasında bekledim. İstanbul’a telefon “bakanlık kontenjanı olunca” yaklaşık iki-üç dakika gibi “kısa süre içinde” bağlandı (*Ara not: O günlerde, başka bir kent ile telefon bağlantısı kurabilmek için “iki-üç dakika” geçmesi bile çok kısa sayılırdı. Çünkü iletişim teknolojisi ve haberleşme olanakları bugünkü gibi değildi ve iki şehir arasında telefonla görüşebilmek için insanlar saatlerce postanelerde sıra beklerlerdi...*). Konuşma bitince Fikret Hoca beni tekrar içeri aldı ve **“Hayırlı olsun evladım, sen de bizim mesleğin başarılı egzotik türü ol”** diyerek beni - uçmayı öğrenince yuvasından özgürlüğe, yepyeni ufuklara doğru uçup giden bir kuş misali- uğurladı...

O gün, Sayın Bakan Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu’nun odasından ayrılırken, çok olumlu duygular içindeydim. Fikret Hoca, sınırlı bir süre için geldiği Ankara’da geçici bir siyaset adamı olmasının ötesinde, hem gerçek bir bilim insanı, hem de oldukça anlayış dolu bir duygulanıydı. Hocamızı bir kere daha rahmetle ve saygıyla anıyorum.

İşte o günden itibaren, üç farklı üniversitemizin Biyoloji bölümlerinde devam edecek olan “egzotik tür” maceram başlamış oldu. Önce HÜ Biyoloji bölümünde “Dr. Öğretim Görevlisi” olarak (15 Ocak 1975’te) göreve başladım. Dört yıl sonra ODTÜ Biyolojik Bilimler Bölümünde Yardımcı Doçent (16 Nisan 1979’da), Doçent (1980) ve Profesör olarak (Ocak 1989- Haziran 1990 arası) devam ettim. En son durağım olan (ve doğum yerim) Antalya’da Akdeniz Üniversitesi Biyoloji Bölümüne Kurucu Başkan olarak (29 Haziran 1990’de) atandım... Ve sırayla, ondan sonraki görevler geldi... En sonunda da emeklilik: 18 Aralık 2013...

Birbirine Zıt Gibi Görünen, Ama Birbirini Tamamlayan İki Küçük Ayrıntı

Bu arada şu iki olayı ve onlarla ilgili düşüncemi belirtmeden geçemeyeceğim. Fikret Hocamızla yaptığımız görüşmelerde, birbirine zıt gibi görünen iki küçük ayrıntı vardı. Sonra anladım ki bu iki olay birbirine zıt değil, biri diğerini tamamlayan olaylardı. **Birincisi:** yeni mezun ve genç bir **mühendis** olarak yurt dışına giderken (Nisan 1967’de), Fikret Hocam fakültedeki **Kürsü Başkanlığı odasında** bana çok değerli öğütler vermişti (bkz Soru 8). Bu öğütleri ben, yaklaşık 30 dakika, devamlı ayakta durarak ve ayağımın biri yorulduğunda vücut ağırlığımı öteki ayağıma vererek dinlemiştim. Oysa o kocaman odada başka hiç bir kimse yoktu ve masasının önündeki koltuklar da orada bomboş duruyordu...

İkincisi, aradan yedi yıl geçtikten sonra oldu. Aynı Fikret Hoca, yurt dışından doktorasını bitirip gelmiş genç bir **bilim insanını, Bakanlık makamında,** salonun ortasına kadar gelerek karşılamıştı. Masasının önündeki koltuklardan birinde yer göstermiş, doktora çalışmalarımı, Türkiye’de bu alanda neler yapılabileceği konusunda görüşlerimi ve geleceğe yönelik planlarımı dinlemiş; bu sefer, hep beni konuşturmuş, kendisi dinlemişti. En sonunda da, bu genç bilim insanının önünü kapayan sanal bürokratik engellerin kalkmasını sağlamış, böylece bu genç insanın arzu ettiği bir üniversitede göreve başlamasının yolunu açmıştı.

Bu gün hâlâ her iki olayı da şükranla hatırlıyor ve şöyle yorum-
luyorum: Birinci olay; bir **hocanın**, yetiştirdiği genç bir **mühendisin**
enerjisine ve sebatına duyduğu güveni gösteriyordu. İkinci olay ise
bir **bakanın**, bilime, **bilim insanına** ve bu insanın istediği bilimsel
bir ortamda özgürce çalışması gerektiğine olan inancının bir sonu-
cuydu.

Nitekim o gün “Taş Binada” Bakan Beyin odasından çıktığımda,
Sami Ölçer ile odasında oturup bir çay içme ve biraz sohbet etme fır-
satı da oldu. O anki duygularımı kendisi ile de paylaştım. Sami Bey
de bana, benim duygularımı onaylayan ve tamamlayan kendi izle-
nimlerini anlattı: Fikret Hoca’nın herkesin fikrine saygı gösterdiğini,
tenkit ve önerilere çok açık olduğunu tespit ettiğini; bu insani mezi-
yetlerin Hocanın fakültede kendisi hakkında yaratılan imajdan çok
farklı olduğunu anlattı. Hocanın, Bakanlık makamına gelir gelmez
ormancılığın ana konularına derin bir vukufu el attığından büyük
bir heyecanla bahsetti. Fikret Hoca, 12 Mart 1970 tarihli muhtırayı
izleyen yıllarda arka arkaya kurulan altı “Partiler üstü Hükümet”ler-
den birinde (17.11.1974-31.03.1975 tarihleri arasında görev yapan
Profesör Sadi Irmak hükümeti zamanında) Orman Bakanlığı görevi
yapmıştı.

**S19- Farklı bir kurumda, ya da farklı bir disiplinde çalışma-
nın sizce zorlukları oldu mu? Bu konudaki izlenimlerinizi
okuyucularımızla paylaşır mısınız?**

Biyoloji Bölümlerinde, Çam Türleri de Çalışılır Oldu

Biyoloji bölümlerinde çalışan araştırmacılar, hemen her canlı türü
üzerinde araştırmalar yaparlar. Virüslerden, bakterilerden başlayın,
çok iri cüsseli balinalara kadar. Yosunlardan tutun, manolyalara ka-
dar... Ama Biyoloji bölümlerinde, bir canlı türü olan “çam türlerini”
çalışmak diye bir gelenek yoktu. İşte o bölümlerde “çam türlerinin
genetiğini” çalışma yolunu açmak, ilk defa hasbelkader bana nasip
oldu. Ne mutlu ki benden sonraki dönemlerde, çam türlerinin ve diğer
bazı orman ağaçlarının moleküler biyolojisini ve genetiğini çalışan
pek çok biyolog ve orman mühendisi arkadaşımız yetiştirdi. Onların da

çalışmalarıyla, “biyoteknoloji ormana da girmiş oldu”. Çalışmaları ile onlar ülkemizi hiç yoktan belirli bir düzeye getirdiler...

Doktoramı, UC Berkeley’de genetik alanında yapmıştım. Türkiye’ye geldiğimde Biyoloji bölümlerindeki arkadaşlarım değişik canlı türleri üzerinde çalışıyorlardı. Örneğin meyve sineği, kelaynak, akbabalar, Caretta, uğur böceği, çekirgeler, orkideler, kardelenler, vd... Madem “Biyoloji = Canlı Bilimleri” idi, ben de araştırma konusu olarak başka bir canlı türünü, Kızılçamı (*Pinus brutia* Ten.) ele almalıyım. Bu konuda hazırlayıp sunduğum değişik araştırma projelerimi, biri bitince ötekini, TÜBİTAK uzun yıllar arka arkaya destekledi. Lisans diplomamı Orman Fakültesinden “Orman Yüksek Mühendisi” olarak almıştım ama doçentlik tezimi Biyoloji - Genetik alanında sunmuş, Profesörlük unvanını da ODTÜ’de iken yine Biyoloji – Bitki Bilimi alanında almıştım. Bu konularda hazırladığım tezlerim ve yayınlarım, biyolog kökenli jüri üyeleri tarafından değerlendirildi. Hatta bazı jüri üyeleri, doçentlik tezi konusunun bir orman ağacı türü olmasını “alışılmadık, çok ilginç” bulmuşlardı...

Bütün akademik aşamalarım böyle bir alt yapı üzerine oturunca, lisans derecemi almış olduğum orman fakültesinden farklı bir fakültede çalışıyor olmama rağmen, kendimi hiç yabancı bir ortamdaymış gibi hissetmedim. Aynı şeklide, kendimi ormancılık camiasından kopmuş birisi olarak da düşünmedim. Çünkü akademik araştırmalarım ve yayınlarım ağırlıklı olarak kızılçam ve diğer orman ağacı (sedir, servi, ladin, ...) türlerinin genetiği üzerindeydi. Bunlarla ilgili deneme alanlarımız da Orman Bakanlığına ait sahalarda yer alıyordu. (*Ara not: O yıllarda her aday, ayrı bir doçentlik tezi araştırması yapmak, bulduğu sonuçlara dayanarak bir doçentlik tezi yazmak, o tezi sözlü olarak profesörlerden oluşan bir jüri önünde savunmak, bütün bunlardan geçince de jüri ve isteyen başka dinleyiciler önünde 45±2 dakika süren bir “deneme dersi” vermek zorundaydı.*)

“Meslek Dışında” İdari Görevler

Mesleğim dışında bir kurumda çalışırken, farklı mesleklerde olan akademisyenler yaptıkları seçimlerde, beni değişik kademelerde idari görevlerle de onurlandırdılar: Biraz açarsam, biyolog ve kimya

kökenli öğretim üyeleri ODTÜ’de doçent iken beni Bölüm Başkanı Yardımcılığına; Akdeniz Üniversitesinde iken, Biyoloji Bölümü Başkanlığına getirdiler. Yine Akdeniz Üniversitesinde iken farklı disiplinlerden oluşan Fen-Edebiyat Fakültesi öğretim üyeleri (Biyoloji, Fizik, Kimya, Matematik, Arkeoloji, Sosyoloji, Tarih, Türk Dili ve Edebiyatı...) beni Fakülte Dekanlığına seçtiler. *[Ara not: O yıllarda, Dekan atanması yapılmadan önce, bir Rektör yardımcısı gözetiminde Fakülte öğretim üyeleri arasında gizli oyla bir eğilim yoklaması yapıldı. Bu eğilim yoklaması yasal olarak zorunlu değildi ama akademik bir gelenek haline gelmişti. Ayrıca, Akdeniz Üniversitesinde Fen ile Edebiyat fakülteleri 2010 yılından önce tek bir fakülte idi. Dekanlık dönemimde başlattığımız girişimlere dayanarak nihayet 2010’da Fen Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi olarak iki ayrı fakülteye ayrıldılar].*

Ziyaretler. Dekan atanınca, Fakülte içinden ve dışından insanlar, tek tek ya da gruplar halinde tebrik için ziyarete geldiler. O gruplardan biri de Biyoloji Bölümü araştırma görevlileri idi. Bugün (2020’de) bu asistanlarımızın çoğu, farklı üniversitelerde doçent ya da profesör oldular. Biz, önceki dönem hocaları, onların bizlerden daha başarılı olduklarını gördüğümüz zaman, “Demek ki, görevimizi zamanında hakkıyla yapmışız” diye düşünüyor, gurur duyuyoruz (24.12.1998)..

Dekanlıkta Nöbet Değişimi: Dekanlık görevini sadece bir dönem sürdürdüm (21.12.1998 - 15.01.2002). Rektörümüz Prof. Dr. Yaşar Uçar bir dönem daha göreve devam etmemi rica ettiler. Teşekkür ettim. Çünkü zamanı gelince, görevi başka elemanlara devretmek de önemliydi. Ayrıca Almanya’da daha önce başlamış olduğum araştırma projesinin son aşamasını da tamamlamak üzere A.v.Humboldt’tan davet almıştım. Yeni Dekan, Fizik Bölümü’nden Prof Dr Bülent Uluğ oldu. Fakültede kısa bir nöbet devir töreni yapıldı. Törene Rektör Prof. Dr. Yaşar Uçar; yardımcıları, bazı fakülte dekanları ve fakültenin bazı öğretim üyeleri katıldılar (Akd. Üniv. Fen-Ed. Fakültesi binası giriş katı, 15.01.2002).

Rektörlük seçimlerinde birbirine rakip olmuş ve arka arkaya göreve gelmiş iki farklı rektör döneminde de (1996-2003 yılları arasında), üst üste sekiz yıl boyunca ÖSYM Antalya İl Sınav Yöneticiliği görevi bana verildi. O yıllarda, bir üniversitede rektör değişince, bir önceki rektör dönemindeki yöneticilerin, “**süresi henüz dolmadan değişmesi, değiştirilmesi**” diye bir davranış yaygın değildi. Görevini yasalara göre yapan ve liyakat sahibi olan yöneticiler, yeni rektör ile yine uyum içinde çalışmalarını pekâlâ sürdürürlerdi. (Ara not: ÖSYM; 1981 kuruluş yılındaki adıyla: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi idi; 2011’den sonra da Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi adını aldı).

Başka Mesleklerin Penceresinden Bakınca “Ormancılar” Nasıl Görünür?

Yukarıdaki bilgilere ek olarak şu izlenimlerimi de anlatmakta yarar görüyorum: Ormancılık dışında farklı kurumlarda çalıştığım için, çoğu kez değişik meslek gruplarından insanlarla bir arada oldum. Doğa ile ilgili değişik sivil toplum kuruluşlarında (STK) farklı görüş ve beğenisi olan insanlarla karşılaştım [Örneğin, dağcı, trekking (dağ-doğa yürüyüşü), kuş gözlemi, kelebek gözlemi, foto-safari gibi hobi grupları vb ile], Bunlarla irili ufaklı farklı toplantılara, sohbetlere, etkinliklere katıldım. Bu gibi ortamlarda şunlara tanık oldum:

(1) Şeffaf mı? Ormanlar ve doğal alanlar ile ilgili konularda duyarlı olan insanların oranı, özellikle canlı türleri hakkında bilgi sahibi olan meslekler arasında nispeten daha yüksek oluyor. Örneğin, botanikçi ve zoologlar başta olmak üzere biyologlar, ekologlar, coğrafyacılar, ziraatçılar, eğitimciler (özellikle öğretmenler), doğa ile ilgili değişik hobi grupları, STK üyeleri vb... Bu insanlarla ister teke tek, isterse toplantılarda birlikte iken, ormanlarla ilgili değişik konular ara sıra gündeme geliyordu. Özellikle orman yangınları, orman arazilerinin işgali, yaban hayatının gördüğü zararlar, ormanlardaki istihsal (ağaç kesimleri) vb konular. Bu toplantılarda, orman ve doğal yaşam ile ilgili, araziden çıktıkları çarpıcı video ve fotoğrafları da, zaman zaman sunuyorlar, gösteriyorlardı.

Diğer alanlarda çalışan insanların ormanlarımıza ve diğer doğal alanlarımıza gösterdikleri duyarlılık, biz ormancıları elbette mutlu etmelidir ve ediyor da. Ancak, bu gibi doğasever ve orman-sever gruplar, doğal olarak, ormancılık mesleği ile ilgili birçok konuda teknik bilgilere sahip olmayabilirler (ki bu normaldir, çünkü her birimiz başka meslekler hakkında, o meslek elemanları kadar ayrıntılı ve doğru bilgilere sahip değiliz). Bu nedenle, bu doğaseverlerin, ormanlarımızda gördükleri, duydukları ve fotoğraf karesinde yakaladıkları bazı konularda görüşlerini belirtirken, verdikleri bilgilerin çoğu eksik ve kamuoyunu yanıltıcı nitelikte olabilmektedir. Böyle ortamlarda ve durumlarda, söz alıp eleştiriye konu olan olayların nedenini ve gerçek durumunu, oradaki kişilerin kullandıkları terminoloji ile onların anlayacağı biçimde anlatmak gerekli oluyor. İşte ben de, ormancılık

mesleği dışında farklı bir meslek alanında çalışırken sıklıkla bu fırsatı buluyordum. Özellikle amenajman planlarına ve silvikültürel ilkelere uygun ağaç kesimlerinin, biyolojik açıdan zararlı olmadığını önyargısız olarak anlatma şansına sahip oluyordum. Yıllardan beri, beni “bir doğa bilimci, kendilerinden birisi, ya da bir biyolog” kimliğiyle tanıdıkları için, onlar da söylediklerimi önyargısız olarak dinliyor, bana hak veriyorlardı. Tabii ki, sırası gelince, bazen de söylediklerim genel kabul gördükten sonra “bir ormancı” olduğumu da belirtiyordum. Konunun hem biyolojik gerekçelerini hem de teknik ayrıntılarını öğrenen pek çok kişi de, bu bilgilenme sonunda zihinsel ve vicdani olarak rahatlıyor, bana teşekkür ediyordu.

Ağaçlandırma. Fakülte binası birkaç yıl önce yapılmıştı, ama çevresi henüz taşlık ve çalılıktı. Dekan Kani Işık “ormancı kökenli” olunca mesleki içgüdü etkisiyle Fakülte çevresini ağaçlandırmayı görev bildi. Orman Teşkilatının katkısıyla, bir dozeri ve işçileri kampusta üç gün çalıştılar. Fakülte çevresine 2000 yılında iki-binden fazla (değişik türlerde) ağaç dikildi (Ocak 2000).

Burada özellikle şunu vurgulamak istiyorum: Diğer bazı mesleklerdeki pek çok insan, şu konularda ormancı meslektaşlarımıza karşı büyük sempati duyuyorlar: (i) Ormancı meslektaşlarımızın orman yangınları ile mücadele ederken canlarını bile ortaya koymaları. (ii) Dağ-taş, yaz-kış demeden yaptıkları ağaçlandırma çalışmaları.

***Çınarlı Yol.** Ocak 2000'de ağaçlandırdığımız noktalardan birisi de, bir önceki resimde görülen kırmızı topraklı yol idi. Bu yol, 19 yıl sonra "Çınarlı Yol" haline gelmişti (May. 2019).*

(iii) Biyolojik çeşitlilik, milli park ve benzeri varlıkların ve alanların korunması ve geliştirilmesi konusundaki çalışmaları... (Ne yazık ki, milli park ve koruma alanları çevresinde yer almış olan yerel köylülerle zaman zaman, her iki tarafı da mutsuz eden anlaşmazlıklar da olmakta)...

Meslektaşlarımızın bu gibi alanlarda yaptıkları çalışmaları, kamuoyunun önemli bir bölümü sempati ve takdirle karşılıyor. Bu durumu görünce, insan, bu mesleğin bir mensubu olmaktan elbette büyük bir onur ve kıvanç duyuyor.

(2) Gölge mi? Ne yazık ki, ormancılıkla ilgili, yukarıda belirttiğim olumlu algı ve düşünceleri gölgede bırakan, onları karartan olumsuz algılar ve olaylar da oluyor. Örneğin; orman arazilerinin amaç dışı tahsisi ve kullanılması, geniş alanlarda tıraşlama kesimleri ve istihsal, düzensiz avcılık, kaçakçılık, yolsuzluk vb konular söz konusu olduğunda, mesleğimiz ve meslektaşlarımız (suçun ve suçluların kişisel olduğuna bakılmadan), topyekûn büyük bir antipati topluyorlar, itibarsızlaştırılıyorlar, sevimsiz bir çemberin içine alınıyorlar. Ne yazık ki mesleğimizle ilgili bu gibi olumsuz imaj yaratan konular, olumlu

imaj yaratan konulara göre, yazılı ve görsel basında daha sık, daha yaygın yer alıyor; daha geniş kitlelere daha çabuk yayılıyor, daha olumsuz etkiler yaratıyorlar. Hatta bu sonuncular, mesleğin yaptığı olumlu faaliyetleri neredeyse tamamen gölgede bırakıyor; bulanık bir görüntünün ortaya çıkmasına yol açıyorlar.

Olumsuz imaj yaratan bu gibi konular gündeme geldiğinde insan, bunları açıklamak ya da bu davranışların yapılma gerekçelerini anlatabilmek için “doğru ve etik” bir yol, “bilimsel” bir terminoloji bulamıyor. Hatta bu gibi etik dışı haberler/söylentiler ortaya çıktığında, söz alma ve bunları yaptıkları iddia olunanlarla aynı mesleğe ait olduğunu “ifşa etme” utancını yaşamak istemiyor insan.

Hiçbir meslektaşımın gerek kendisi ile gerekse kendi meslektaşları ile ilgili böyle onur kırıcı haber/söylentilerle h-i-ç-b-i-r z-a-m-a-n karşılaşmamalarını ve böyle bir ezikliği ve utancı yaşamamalarını dilerim.

Mesleğimizin haksız itham ve itibarsızlaşmadan korunması noktasında her meslektaşımızın çorbada birazcık tuzu olabilir ve olmalıdır. Bu bağlamda, değerli meslektaşlarımın, görev yaptıkları çevrede özellikle doğal çevre ile ilgili STK'lara (sivil toplum örgütlerine) de üye olmalarını, onlarla diyalog kurmalarını, onların etkinliklerine katılmalarını öneriyorum. Böylece, doğal alanlar ve mesleğimizle ilgili yanlış algılamaları (ya da izlenimleri) meslek taassubu içinde olmadan, karşdakilere empati ile anlatma fırsatı bulacaklarını, bunun taraflar ve ülkemiz için çok yararlı olacağını düşünüyorum...

Özetle, ormancılık dışında çalıştığım kurumlarda, ormancı kökenli olduğum için bana karşı bir meslek taassubu olduğunu hiç görmedim. Dışlandığımı hiç hissetmedim. Fikret Saatcioğlu Hocamın söylediği “Sen de bizim mesleğin başarılı egzotik türü ol” sözünü de, farklı kurumlarda çalıştığım süreçlerde yerine getirmeye çalıştım. Bu bağlamda “Ormancılık mesleğini, biyolojik çeşitliliği ve mesleğin farklı yönlerini, ormancılık dışındaki insanlar arasında da tanıttığı ve sevdirdiği” gerekçesiyle, Türkiye Ormancılar Derneği (TOD) tarafından, 2001 yılında “**Yılın Ormancısı**” ödülüyle onurlandırılan iki ormancıdan biri oldum. Diğer meslektaşımız da uzun yıllar Muğla Bölge Müdürlüğünde çalışmış olan ve kızılçam ormanlarında Silvi-

kültür ve Doğal Gençleştirme çalışmalarında başarılarıyla tanınmış, yine “tertipten” sayılan, 1967 yılı mezunu meslektaşımız Mehmet Yaka idi (bkz. *Orman ve Av, 2001-2, ss: 17-19*).

Yaptığım çalışmaları, bir ödül beklentisi içinde olmadan yapmıştım, ama “Yılın Ormancısı” sıfatı da meslektaşlarımın takdiriyle arkadan geldi (*Ara not: O yıllarda Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde Dekanlık görevini yürütüyordum. Ankara’dan, beni yakından tanıyan birkaç meslektaşım telefon ederek, TOD’un verdiği “Yılın Ormancısı” ödülü için “aday” kişilerin şahsen başvurmaları gerektiğini, bu nedenle benim de şahsen başvuru yapmamı teşvik ettiler. Ben de bunun üzerine şahsi başvuru yapmıştım. Son takdir de tabii ki ilgili kurullardaki meslektaşlarımın oldu*).

S20- Bu açıklamalarınızdan, farklı disiplinler arasında duvarlar örülmesinin değil, köprüler kurulmasının birçok yararları olduğu görüşü ortaya çıkıyor. Bu konuyu biraz açar mısınız?

Disiplinler Arası Etkileşim, Yeni Buluşlar İçin Sinerji (Artı Güç) Oluşturuyor

Farklı disiplinlerin örtüştüğü bir ara-yüzeyde çalışmanın, zorluk bir yana, pek çok üstünlükleri de oluyor. Bunları zamanla bizzat yaşadım. Farklı bir alanda göreve başlayınca, zamanla, farklı disiplinler arasında köprüler kurabilen, her iki disiplinin kendilerine özgü kavramlarını anlayıp yorumlayabilen bir ortamda buldum kendimi. Yalnızca ormancılık eğitimi almış olsaydım, çalıştığım farklı ortamlarda çözüm bulmakta ve fikir üretmekte zorlanacağım konular daha çok olabilirdi. Oysa biyoloji eğitiminden aldığım farklı bilgiler ve farklı bakış açısıyla, birçok amaca daha kolay ulaşabiliyordum. Aynı şekilde, bir biyoloğun kendi öz geçmişindeki bilgilerle düşünüp çözüm bulmakta zorlandığı birçok konuda, orman mühendisliği alanından edindiğim geniş ufuklu bakış açısı ve öğrendiğim bilgiler yardımcı oluyordu. Farklı disiplinlerden derlenip bir araya gelen bilgiler, zorluk değil, bilakis sinerjik (birbirini destekleyen) etkiler yaratıyordu.

Özetle, disiplinler arası bir konumda eğitim-öğretim görmenin ve ilgili disiplinlerin arayüzlerinde çalışmış olmanın çeşitli avantajları var. Bu durumun bilim tarihinde pek çok örnekleri bulunuyor. Bunlardan biri de - oldukça güncel ve tüm insanlığı ilgilendiren bir örnek olduğu için belirtiyorum- Prof. Dr. Mehmet Toner ile ilgili: Mehmet Hoca Makine Mühendisliği (İTÜ) mezunu. Sonra ABD’de Biyomedikal Mühendisliği konusunda lisansüstü ve doktora çalışmalarını bitiriyor. Şimdi de Harvard Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Massachusetts Institute of Technology’de (MIT) çalışıyor. Ve farklı disiplinlerde çalışmış olmanın sinerjik etkisiyle ortaya çıkan sonuç şu: Kanserli hücreleri (bu hücrelerin ürettiği özel proteinlere dayanarak) kan testleriyle teşhis edebilen bir mikroçip icat ediyor. Oldukça güncel bir olay ve eğitiminde temel bilgileri bu ülke topraklarındaki kurumlarda almış bir bilim insanı olması açısından gurur verici bir örnek.

OBE Triosu (Ormancı-Botanikçi-Eczacı Üçlüsü): Bilimde Sinerjik Etki Konusunda Bazı Örnekler

Botanik (bitki) biliminin duayenlerinden Prof. Dr. Tuna Ekim Hoca, botanik biliminin tarihçesi ve gelişimiyle ilgili bir sohbet, şu anlamda bir görüş belirtmişti: “**Ormancı** kökenli olup da mesleklerini **Biyoloji-Botanik alanında** icra etmiş ve bu vesileyle her iki mesleğe de önemli katkılar yapmış ve yapmakta olan çok değerli hocalarımız olmuştur. Bu hocalar arasında, özellikle Prof. Dr. Kâmil Karamanoğlu, Prof. Dr. Baki Kasaplıgil ve Prof. Dr. Kâni Işık’ı sayabilirim. Ayrıca, Prof. Dr. Faik Yaltırık da, kadrosu Orman Fakültesinde olmasına rağmen, çalışmalarını daha çok biz botanikçilerle yan yana yürütmüş, her iki bilim alanına çok değerli katkılarda bulunmuştur. Ben bu hocalarımızı sadece Ormancı değil, bilgi ve davranışlarıyla botanikçi olarak görmüş ve sevmişimdir...” demişti.

Tuna Ekim Hoca bu konuda, daha sonraki bir sohbetimizde şunları da ekledi: yine Ormancı kökenli olup Ziraat Fakültesinde çalışmış olan Prof. Dr. Necmi Sönmez Hoca’nın da, çalıştığı ziraat alanında çok değerli katkıları olduğunu, 1972-1973’te zamanın Köy İşleri Bakanı olarak görev yaptığını, ziraatçıların kendisini “öteki” bir meslekten gelen birisi olarak görmeyip çok benimsediklerini yakinen bil-

OBE triosu. Ormancı-Biyolog-Eczacı üçlüsünün ortak paydası bitki türleridir. OBE triosu, fırsat doğdukça birlikte çalışırlar. Bu üç mesleğe mensup hocalar; Konya’da uluslar arası bir kongrede de (1.st International Congress on Plant Biology, IConPB, Selçuk Univ.) bir araya geldiler. Orada bu üçlüye Ziraatçılar da katıldı. Soldan: **Şinasi Yıldırım** (Biyolog), **Kani Işık** (Ormancı), **Abdülkerim Alpınar** (Eczacı), **Hulusi Malyer** (Botanik), **Hüseyin Mısırdalı** (Ziraatçi) (Mayıs 2018).

diğini belirtmiştir. Aynı şekilde, aslen Botanik kökenli olup da başka bir alanda, özellikle **Eczacılık** camiasında büyük kabul görmüş olan Prof. Dr. Neriman Özhatay, Prof. Dr. Mehmet Koyuncu ve Prof. Dr. Necmettin Zeybek’i de bunlara paralel bir kategoride değerlendirmiştir. Bu arada eczacı kökenli olup da botanikçi ve ormancılarla sıklıkla birlikte çalışmış olan Prof. Dr. Ekrem Sezik ve Prof. Dr. Kemal Hüsnü Can Başer’in de, adı geçen disiplinler arası sinerjik etkileşimlerde oldukça önemli katkıları olduğunu belirtmek gerekir. Tuna Hoca, “Bu konuda bizleri birleştiren asıl güç, hepimizin özden ve gönülden ilgilendiği aynı canlı gurubudur (bitkilerdir)”; “doğanın bu ortak paydası altında birleşmemizdir” şeklinde belirtmektedir. Tuna Hocamızın bu görüşleri, hem farklı disiplinler arasındaki ara-kesitlerde çalışmanın önemi ve etkinliği açısından, hem ormancılık mesleğimiz açısından, hem de adı geçen hocalarımızın kardeş bilim alanları içinde verdikleri hizmetlerin değerinin vurgulanması açısından önemli bir saptamadır diye düşünüyorum.

Ormandan elde edilen “odun dışı ürünler” ve ormanların sunduğu “ekolojik hizmetler” yaklaşık son çeyrek asır içinde, diğer orman ürünlerine göre kamuoyu nezdinde daha da ön plana çıkmışlardır. Orman alanlarımızdan elde edilen, özellikle “odun dışı ürünlerin” teşhisi, tanıtımı, envanteri, ekonomik değerlerinin tespiti, üretimi, pazarlaması gibi konularda, Ormancı meslektaşlarımıza ek olarak özellikle yukarıda adı geçen Botanikçi ve Eczacı bilim insanları ile pek çok diğer araştırmacının önemli katkıları olmuştur. OBE Triosu’nun yürüttüğü ortak çalışmalarda bu konuyu kaydetmekte ayrıca yarar vardır.

S21- Değişik ödüller ve burslar kazanmış bir akademisyen ve bilim insanısınız. Bu ödüllerden sizce en önemlileri nelerdi? Ödüllerin anlamları konusunda neler söylemek istersiniz?

Her ödülün kendine göre ayrı bir yeri, ayrı bir değeri vardır. Her taş kendi yerinde ağırdır. Verilen ödülleri önemli, önemsiz diye ayırmak, onu takdir eden kurumların iradesine saygısızlık olur diye düşünüyorum. Hepsi, kendi alanına göre bir anlam taşır.

“...Canı İsterse, Ardımız Sıra Gelsin”

Filozof Montaigne ne güzel söylemiş: *“Her zaman aklımızın ardı sıra gidelim; halkımızın takdiri de, canı isterse, ardımız sıra gelsin”*. Nitekim öyle de oldu. Bir kişi yaptığı çalışmalarını bir ödül almak için değil, görevini en mükemmel şekilde yerine getirebilmek için yapmalıdır. Böyle yapınca, bazı ödüller de ardımız sıra gelebiliyor. Bir ödüle layık görülünce, yaptığınız işin takdir edildiğini görüyor; bundan derin bir gönül rahatlığı, engin bir huzur duyuyorsunuz. Bu huzur ve gönül rahatlığının kendisi de zaten bir ödüldür. Bu bakımdan her ödül, beraberinde yeni sorumluluklarla, yeni görevlerle birlikte, gönül huzuru ödülünü de getiriyor.

TÜBİTAK Ödülü. TÜBİTAK, geleneksel olarak her yıl, seçkin Türk bilim insanlarına “bilim, hizmet ve teşvik ödülleri” verir. Seçkin araştırmalar yapmış ve **40 yaşından genç** bilim insanlarına **1986 yılında** verilen yedi adet teşvik ödülünden biri de Doç. Dr. Kani Işık’a verildi (arka sıradakiler). Ön sırada da 1986’da Hizmet ve Bilim Ödülü verilen ve çoğu 40 yaş üstünde olan 7 bilim insanı oturuyor: Ödül verilen bilim insanları protokol konuşmalarını ve ödül sunumunu izlemek üzere sahneye davet edilip kendilerine ayrılan yerlerini aldılar. Sunulan bilimsel konferansları oradan izlediler (Aralık 1986).

Devlet Bakanı. O dönem doçent olan Doç Dr Kani Işık’a ödülünü ve plaketini dönemin TÜBİTAK’tan Sorumlu Devlet Bakanı Ahmet Karaevli verdi (Aralık 1986).

TEMA Ödülü. TEMA Vakfı akademisyenlerden oluşan bir Eğitim-Öğretim ekibi kurmuş ve Türkiye'nin değişik il ve ilçelerinde “doğa” hakkında konferanslar düzenliyordu. Ekibin içinde (sağdan 3.) Prof Dr Kani Işık da “Biyolojik Çeşitlilik” konusunda konferanslar veriyordu. Ekip üyeleri, Cumhurbaşkanımız Demirel Himayelerinde Çankaya Köşkünde düzenlenen “Erozyonla Mücadele Haftası”nın başlatılması töreninde birer hizmet plâketi verilerek onurlandırıldı. Demirel, bu tören için Haydar Aliyev ile Rauf Denktaş'ı da Türkiye'ye davet etmişlerdi. Kani Hoca bu plâketi Milli Kahraman Rauf Denktaş'ın (en sağda) elinden alma onurunu yaşadı (27 Kasım 1999).

Bana verilen ödüller arasında bazılarını belirtmek gerekirse, şunlar var: 40 yaşından genç bilim insanlarına **TÜBİTAK'ın** Cumhurbaşkanlığı huzurunda verdiği “Bilim Teşvik Ödülü” (1986); yine Cumhurbaşkanlığı huzurunda verilen **TEMA Vakfı** Takdir Beratı (1999); **Türkiye Ormancılar Derneği'nin** verdiği “Yılın Ormancısı Ödülü” (2001); **Akdeniz Üniversitesi Çevre Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin** verdiği “Çevre-Bilim Hizmet Ödülü” (2008); **TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi)** tarafından “2009 Yılı Üniversite Ders Kitapları Telif ve Çeviri Eser Ödülü” (Ekolojinin Temel İlkeleri isimli ders kitabımız nedeniyle).

Yurt dışında araştırmalar yapmam için, uluslararası düzeyde iki büyük ödül verildi. (1) Türkiye- ABD ikili kültürel antlaşmaları çerçevesinde **Fulbright Bilimsel Araştırma ödülü** (ABD’de önce altı aylık, sonra da süresi uzatılarak toplam iki yıla çıkarılan araştırma ödülü, 1984-1986). (2) Almanya’nın verdiği, ünlü Alman Doğa Bilimci Alexander von Humboldt’un (1769-1859) adını taşıyan **AvH Bilimsel Araştırma Ödülü** var (1992, 1996, 2003-2004). AvH öd-

TÜBA Ödülü. TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi) tarafından “2009 Yılı Üniversite Ders Kitapları Telif ve Çeviri Eser Ödülü” (Ekolojinin Temel İlkeleri isimli ders kitabı için Çeviri Ödülü). Ödül kazananlar, sahneye davet ediliş sırasına göre toplu halde. Prof. Işık en başta, solda (5.12.2009).

TÜBA Ödül Töreni Sonrasında Aile bir Arada. Ödül alan kitap üzerinde çalışırken, aileme ayırmam gereken zamanı yeterince ayıramamıştım. Ama ödül sonunda sevincimizi hep birlikte paylaştık (kızım ve eşim) (5.12.2009).

lüne layık görülenler (bugün de olduğu gibi), tüm dünyada 140'tan fazla ülkenin bilim insanları arasından seçiliyor. Seçilmek için, belirli bir bilim alanına ya da belirli bir ülkeye ait olma koşulu yok. Toplam 24 ay süre için verilen bu araştırma ödülünün ilk 12 ayını 1992-1993 yıllarında kullandım. Diğerlerini 1996 ile 2003-2004 yıllarında sürdürdüm. AvH Araştırma Ödülünü kazandığım yıl (1992-1993), tüm ülkelerden yaklaşık 200 bilim insanına ödül verilmişti ve bunlardan yedi adedi (tıp, biyoloji, ziraat, matematik... vb alanlardan olmak üzere) Türk bilim insanlarıydı. AvH bursunu kazanabilen Türk bilim insanı sayısının son yıllarda ne yazık ki azaldığı ve yıllık ancak üç (3) civarında olduğu bildirilmektedir.

Bellevue Sarayı. *Almanya'daki AvH Araştırma ödülünün ilk 12 ayını 1992-93 yıllarında kullandım. Alman Cumhurbaşkanı Richard von Weizsacker; o yıl dünyanın değişik ülkelerinden AvH ödülü alan yaklaşık 200 bilim insanını, aileleriyle birlikte Berlin'de Bellevue Sarayında ve bahçesinde verdiği bir resepsiyona davet etti. Han Münden'de Grotefend Gymnasium'a (Orta 3. Sınıf) giden kızım Zeynep de o dönemin Cumhurbaşkanı Weizsacker'in sorduğu sorulara, orada kısa sürede öğrendiği Almancası ile cevaplar verdi (May. 1993).*

Lojman-Almanya. Kani Hoca, AvH Araştırma ödülü ile davet edildiği Aşağı Saksonya Orman Genetiği Araşt. Enstitüsüne üç kere gitti; toplam 24 ay çalıştı. Bir hafta sonu kaldığı Enstitü Lojmanının bahçesinde dinlenirken. Çalışma ortamı, sunduğu maddi ve manevi olanaklarla, hizmette verimlilikte çok etkili oluyor (Haz. 2004).

Yeni Oyuncak. Orman Genetiği Araşt. Enst. Müdürü Dr. Jochen Kleinschmit bir pazar günü “Kani, kendime yeni bir oyuncak aldım; gel de göstereyim” deyip evine davet etti. Bu “oyuncak”, yeni nesil bir çim biçme makinesiydi (Ağu. 2004).

Bilgi Paylaştıkça Çoğalır

Yaptığım çalışmalar için takdir edilen ve yukarıda belirtilen (ya da belirtilmeyen) ödüllerin her biri, akademik ve mesleki yaşamımda bana yepyeni görev ve sorumluluklar yüklediler; teşvik edici, itici güç oldular. Biri diğerini tetikledi. Daha da önemlisi, bu ödüllerin her biri, lisansüstü öğrencilerimin de yurtdışında (ABD, Almanya, Finlandiya, İngiltere, İspanya, İsrail, Norveç, gibi ülkelerde) araştırmalar yapabilmeleri için yeni bağlantılar kurmamızı sağladılar. Önümüze yeni yollar ve ufuklar açtılar; yeni ortamlar yaratılmasına, yeni dostluklar edinmemize vesile oldular. Böylece bu ödüllerin kalıcı etkileri sadece şahsımla sınırlı kalmadı, benden sonra gelen kuşakları da (özellikle lisansüstü öğretim yapan öğrencilerimi de) olumlu yönlerde etkiledi...

Finlandiya'lı Hoca Türkiye'de. Doktora öğrencim **Gürkan Semiz** (ortada), araştırmalarının laboratuvar aşamalarını, toplam iki yıla yakın Finlandiya'da (Kuopio Univ.) yaptı. Ortak yürüttüğümüz bir proje kapsamında **Prof. Dr. Jarmo Holopainen'i** Türkiye'ye davet ettik. Elmalı Sedir Ormanlarını ve Deneme alanlarımızı gezdik. Gürkan şimdi PAÜ (Denizli'de) Profesör. Jarmo da emekli; oltası ile göllerde bol bol balık tutuyor (Mart 2008).

Denizli Konferansı. Prof. Jarmo Holopainen Pamukkale Üniv.de “Kimyasal Ekoloji” konusunda geniş katılımlı bir konferans verdi. Konferanstan sonra kendisine ve Sn Eşine sahnede çiçek takdimi ile teşekkür edildi (Mart 2008).

Berkeley’deki (Kaliforniya, ABD) doktora hocam Prof Bill Libby idi. Bilgi, paylaştıkça çoğaldı. Profesör Libby ile başlayan akademik soy ağacımızın üyeleri dünyanın dört bir yanına yayıldı. Bunların Barış ve Bilgi dolu bir dünya için yayılmaya devam etmesini diliyorum.

Dört kuşak bir arada. Prof. Bill Libby (1. Kuşak, ön sıra soldan 4.); Prof. Kani Işık (2. Kuşak, arka sıra soldan 2.); Prof. Lauren Fins (2. Kuşak, ön sıra soldan 2.); Prof. Fikret Işık (3. Kuşak ön sıra soldan 1.); Prof Nuray Kaya (3. Kuşak, ön sıra soldan 3.); Dr. Hikmet Öztürk (3. Kuşak, arka sıra soldan 1.); Prof. Gürkan Semiz (3. Kuşak, arka sıra soldan 3.); Dr. Tolga Yıldırım (3. Kuşak, soldan 4.); Doç. Dr. Banu Bilgen (4. Kuşak, ön sıra soldan 5.) (Antalya- Belek. IUFRO- Div. 2 Conference on Low input Breeding and Genetic Conservation of Forest Trees) (09-13 Ekim 2006).

S22- Türkiye’de “genetik ve ağaç ıslahı” konusunda doktora yapmış ilk bilim insanı siz oldunuz. Ve orman ağaçlarını konu alan genetik denemelerin kurulmasını başlattınız. Bu süreç nasıl başladı?

FAO Eğitim Kursu (1969)

Doktora yapmakta olduğum sürecin ilk yıllarında genetik ve ağaç ıslahı konusunda bir toplantıya katıldım. Bu toplantı, bu konuda katıldığım ilk uluslararası toplantıydı. Toplantıyı Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) düzenlemişti. Toplantı, 1969 Temmuz ayında dört hafta süren bir eğitim kursu niteliğindeydi ve ev sahipliğini Kuzey Karolina Eyalet Üniversitesi (NC State, Raleigh, NC- ABD) yaptı. Toplantıya, 19 farklı ülkenin temsilcileri davet edilmişti. Toplantıda ders veren hocalar da, o günlerde orman genetiği ve ağaç ıslahı konusunda ABD’de önde gelen uzmanlardan seçilmişti. Örneğin, ders veren hocalar arasında Prof. Bruce Zobel, Prof. Bill Libby, Dr. Garth Nikles, Dr. JB Jett gibi tanınmış ve başarılı orman genetikçileri vardı. O yıllarda ben de Berkeley’de (Kalifornia, ABD) doktora çalışmalarımı yapıyordum. FAO, Ankara (OGM) ile de yaptığı yazışmalar sonunda, Türkiye’yi temsilen toplantıya beni de davet etmişti. Kurs sona erdikten sonra **Orman Genetiği** konusunda bir rapor hazırladım (Başlık: Report on Forest Genetics and Forest Tree Improvement and Related Problems of Turkish Forestry. 61 sayfa). Bu raporun bir kopyasını destekleyici kuruluş olan FAO’ya bir kopyasını da OGM’ye sunmuştum (*Ara not: Rapor yayınlanmadı, ancak bu raporun yukarıda yazılı İngilizce başlığı Google ortamına yazılınca, karşınıza çıkan www.researchgate.net/... sayfasında, önce “Private Full-text”,sonra da “Download” yazıları tıklanarak, raporun pdf kopyası indirilebilir*).

İnsanlığın “Ay’a İlk Adım”ı Canlı Yayında (20 Temmuz 1969)

FAO toplantısı sürecinde yaşadığımız çok özel bir günü kısaca bahsetmeden geçemeyeceğim: 20 Temmuz 1969 günü Uzay Bilimleri ve Yerküre Ekosistemi için tarihi bir gündü. Çünkü Apollo 11, o gün yerel saatle sabah saat 11:00 sularında Ay’a inen ilk insanlı uzay aracı olmuştu. ABD’li astronot Neil Armstrong Ay yüzeyine ilk adı-

mını atarken **“benim için küçük, ama insanlık adına dev bir adım”** demişti. O saatlerde konferansa ara veren hocalar ve kursiyerler, otel lobisindeki büyük bir televizyonda bu tarihi anları heyecanla seyretmiştik. Dört gün sonra da başarılı bir şekilde Büyük Okyanusta bir noktada Dünya’ya dönmüşlerdi. Bu özel günün 50’nci yıldönümü 2019 yılında ABD’de konferanslar ve törenler düzenlenerek kutlandı.

İnsanlığın Ay’a “ilk adımı” atmasından sonraki yıllarda, gezege-nimiz Dünya’nın değeri çok daha iyi anlaşılmaya başlandı. Yerküre-nin uzaydan görünüşü, uzaydan bakınca Dünya’nın masmavi bir su damlası gibi, sevimli, masum ve nazlı duruşu çok etkileyiciydi. O “ilk adım” ve ilk görüntüler, insanın Dünyaya, Yerküre ekosistemlerine ve oradaki doğal kaynaklara bakış açısını da olumlu yönlerde değiştiren önemli bir dönüm noktası oluyordu.

Teori ve Pratik Bir Araya Gelince

Tekrar sorunuzun cevabına dönersek, doktoraya başladığım ilk yıllarda, gerek 1969 FAO toplantısı sırasında, gerekse daha sonraki yıllarda ABD’de birçok eyaletleri gezdim. Orman ağacı genetiği konusunda yerel ve bölgesel nitelikte pek çok başka bilimsel toplantılara katıldım. Bu alandaki araştırmaları ve onların başarılı uygulamalarını yerlerinde görme şansım oldu. Özellikle ABD’nin güneydoğu eyaletlerinde [Kuzey Karolina Eyaleti (North Carolina, N.C.) ve çevresindeki eyaletlerde], ağaç endüstrisi ile uğraşan özel şirketlerin desteğiyle, ağaç genetiği konusunda ileri düzeyde araştırmalar yapılmıştı ve halen de yapılıyor. Bu toplantı ve gezilere katılmam konusunda akademik danışmanım Prof. William J. Libby’nin önemli teşvikleri ve destekleri oldu. Bir taraftan bu toplantı ve gezilerden edindiğim görsel ve uygulamalı bilgiler, bir yandan da doktora tezi çalışmaları sırasında edindiğim yazılı ve teorik bilgiler (makaleler, kitaplar, vb) bir araya geldiler. Onlar da birbirine sinerjik etkiler yaptılar. Onları gördükçe ve okudukça, “Türkiye’de de benzer çalışmaları nasıl başarabiliriz, neler yapabiliriz?” soruları ve onların cevapları birbirini besleyerek belleğimize geliyor, yerleşiyor, geliyordu.

İşte o süreç böyle bir ortamda başladı. Bu bakımdan şanslıydım. Ama bu süreçte altı doldurulması gereken çok önemli ve yararlı ay-

rıntılar var. O ayrıntılarla ilgili ve geleceğe yönelik (ama kısa) bir cevabımı bir sonraki sorunuzun altında bulacağınızı umuyorum.

S23-Bugün kızılçamda genetik ıslah çalışmaları Türkiye’de iyi bir aşamaya ulaştı. Sizin de bu konuda doktora ve yüksek lisans çalışmaları vererek yeni bilgiler üretme ve bilgi eksikliklerini tamamlamada çok önemli katkılarınız oldu. Kızılçam genetik ıslahında geline aşama ve geleceğe ilişkin neler söyleyebilirsiniz?

Önce Kızılçam

Orman Ağaçları Genetiği üzerindeki çalışmaları, elbette pek çok meslektaşımın katılımıyla, ağırlıklı olarak kızılçam türü (*Pinus brutia* Ten.) üzerinde yaptık. Ondan sonra da sedir (*Cedrus libani* A.Rich) ve Akdeniz servisi (yerel halkın diliyle “andız”) (*Cupressus sempervirens* L.) üzerinde çalışmalarımız oldu (Ara not: Bu arada, şunu belirtmeliyim: Literatürde adı “andız” olarak yazılan **Juniperus drupacea** Labill. türüne, Orta Toroslarda yerel halk “enek ağacı” der. Yerel halkın kullandığı “enek” ismi, bu türün “iki evcikli” olduğuna da vurgu yapan bir kelimedir. Demem şu ki, **J.drupacea** türünde erkek ve dişi ağaçlar ayrı ayrı ağaçlardır (yani tür, iki evciklidir) ve erkek ağaçlar (halk diliyle) döl vermezler. Başka bir deyişle, erkek ağaçlar meyve (kozalak) üretmezler; çünkü onlar, döl vermeyen anlamında, yerel halka göre “enek”tir, cinsiyeti dumura uğramış, “iğdiş edilmiştir”. Üstelik aynı yerel halka göre, asıl “andız” ismi **Cupressus** cinsine ait ağaçların adıdır).

Ne mutlu ki bugün ülkemizde gerek çam türlerinin ve gerekse diğer bazı orman ağacı türlerinin genetiğini çalışan pek çok biyolog ve orman mühendisi arkadaşımız yetişmiş ve yetişmektedir. Kızılçam türü, genetik çalışmaların en yoğun yapıldığı/yapılmakta olduğu ve önemli bilgi birikiminin sağlandığı bir türümüzdür. Ayrıca ağaç ıslahı ve orman genetiği konusunda çalışan iki farklı enstitümüz bulunmakta ve uzman elemanlar bakımından da zenginleşmektedir [Bunlar: “Orman Ağaçları ve Tohumları (Genetik) Islah Araştırma Enstitüsü” (ORTOHUM) ile “Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü”]. Böylece, bu alanda **kurumsallaşma** da -az veya çok- gerçekleşmiş görünmektedir.

Sorunuzda adı geçen konularla ilgili araştırma sonuçlarının ve bilgilerin büyük bir bölümü, “Orman Genetiği” konusunda uluslararası bir dergi olan (ve Almanya’da yayınlanan) “*Silvae Genetica*” dergisinde ve benzeri başka dergilerde yayınlandı. Tabii ki yabancı dillerde yayınlanan o bilgileri Türkçe olarak ve uygulayıcıların özümseyeceği biçimde, teknik içerikli başka yazılarımızda ayrıca ele alınması daha yerinde olur diye düşünüyorum. Eğer öyle olursa, hem bu, hem de bundan önce gelen sorunuzun cevaplarını da okuyucularımıza hakkıyla sunmuş oluruz. O kapsamda yazmayı düşündüğümüz mesleki yazılarda, kuşkusuz geçmişteki yüksek lisans ve doktora öğrencilerimin de katkısı olacaktır. Bizzat arşivimde bulunan ve geçmişteki lisansüstü öğrencilerimden de temin edebileceğim (ağaç genetiği, arazi ve laboratuvar çalışmaları ile ilgili) bazı fotoğrafları da o yazımıza eklemek, görsel bakımdan da yararlı olur. Derginizin gelecek sayılarından birinde, o yöndeki yazı(lar)mızı da meslektaşlarımıza sunmaktan mutluluk duyarız.

S24- Bir önceki cevabınızda “kurumsallaşmadan” bahsettiniz. Bunu biraz açar mısınız? Özellikle ormancılık alanında kurumsallaşmanın üstünlükleri nelerdir?

Kişiler Fani, Kurumlar Bakidir

Kişiler fanidir, geçicidir. Kurumlar ise bakidir, devlet var oldukça -şu ya da bu isim altında- varlıklarını ve görevlerini sürdürürler. Kurumlar, özellikle liyakat sahibi kişiler elinde üretken ve başarılı olurlar. Kalıcıdırlar; kendilerine özgü gelenekleri vardır. Bir kurum varlığını sürdürdükçe hem kurumun verdiği hizmetler devam eder, hem de o kuruma katkı yapan kişiler, yaptıkları görevler oranında varlıklarını manen de sürdürebilirler. Bu genellemeye, ormancılıkla ilgili olarak aşağıdakileri de ekleyebiliriz.

Araştırma Süreci Uzun Sürünce

Orman ağaçları uzun ömürlü canlılardır. O nedenle onlardan üretilen ürünler ve bilgiler de uzun yıllar sonra ortaya çıkar [*ki o ürün, genellikle odun (selüloz) dur*]. Örneğin, genetik ıslahı yapılmış türler, odun (selüloz) üretme çağına yaklaşık 20’nci ya da 30’ncu yaşlarda

(hatta bazı türlerde 80'nci yaşlardan sonra) ulaşabilir. Orman ağaçları tamamen açık alanda yetişen; uzun yıllar yaz-kış, sıcak-soğuk, kurak-yağışlı tamamen doğal koşullara bağımlı olan canlılardır. Bu özellikleri yüzünden, ağaçlarla yapılan araştırmaların (özellikle ağaç ıslahı ve genetik çalışmaların) sonuçları, diğer canlılara kıyasla çok uzun yıllar sonra elde edilebilmektedir. Açıkçası, bir araştırmacı belirli bir tür üzerinde genetik denemelere başlayınca, bu denemelerin uzun yıllar dikkatle izlenmesi gerekiyor. Araştırmayı yürüten kişi değişik nedenlerle ayrılınca (tayin, yaşlılık, vefat...) o araştırmaya yapılan zaman ve maddi yatırımlar boşa gitmemeli, araştırmayı devralıp sürdürecektir ve sonuçlandıracak yeni eleman(lar) yetişmiş ve hazır olmalıdır. İşte ormancılık araştırmalarında farklı disiplinlerde uzmanlaşmış araştırmacılara sahip olan kurum ya da kurumların var olması bu bakımdan önem taşır. Kurumsallaşma, önceki araştırmaların sahiplenilmesi, sürdürülmesi ve sonuçlarının alınabilmesi (bilgi üretilebilmesi) bakımından önemli yararlar sağlar. O nedenle bu konu ile ilgili enstitü(ler) kurulması çok yerinde olmuştur. Hem bu enstitülerde hem de üniversitelerde ağaç ıslahı ve orman genetiği üzerinde çalışan araştırmacılarımız, bu konuda dünya standartları düzeyinde denemeler kurmakta, araştırmalar yapmaktadır. Özellikle son çeyrek yüzyılda gelişen biyoteknoloji ve moleküler genetik teknikleri, orman ağaçları üzerinde de uygulanmaya başlanmıştır. Kısacası, bir metafor olarak belirtirsek, **biyoteknoloji ve genetik bilimi ormana da girmiştir**. Böylece üstün genotiplerin çok erken yaşlarda bile belirlenmesi, bazı ağaç karakterleri (hastalıklara dayanıklılık vb) için daha şimdiden olası hale gelmiştir.

Akademik Miras

Kızılçam Genetiği (kızılçamda orijin ve döl denemeleri) üzerinde uzun yıllardan beri yürütmekte olduğum araştırma, kurumsallaşmanın ne kadar önemli olduğunu gösteren araştırmalardan biridir. Örneğin, denemelerimiz 1977'de başlatılmıştı. Ben 2013 sonunda emekli olduğumda ağaçlar 36 yaşında idi. Arada geçen 36 yıllık süre içinde, lisansüstü ve doktora öğrencilerimle birlikte bu deneme alanlarından değişik bilgiler üretmiştik. Bunlardan pek çoğu makale olarak uluslararası dergilerde yayınlandı. Önceki doktora öğrencilerim, halen yurt

içi ve yurt dışında farklı üniversite ve araştırma kurumlarında görev almış ve yeni çalışma ortamlarında maya olmuş durumdalar [*Ara Not: Doktoralarını (ihtisaslarını) aynı kurumda bitiren elemanların, dağılıp başka kurumlarda görev alması birçok bakımlardan yararlıdır: Örneğin, bilginin melezleşme yoluyla çoğalması ve başka kurumlara aktarılması bu şekilde daha etkin sağlanmış olur. Aksi durumda ise (belirli bir kurumda doktorayı bitiren elemanların aynı kurumda çalışmaya devam etmeleri halinde), fikirlerin ve görüşlerin çeşitlenmesi engellenir. Başka bir deyişle, aynı bilimsel kökenden gelen ve bu nedenle birbirine benzeyen araştırmacıların (tek düze klonların) aynı kurumda birikmesinin, bilimin gelişmesini frenleyen önemli etkenlerden biri olduğu kabul edilmektedir*].

Bu deneme alanlarımız, ağaçlar 70-80 yaşına gelinceye kadar hâlâ yeni genetik bilgiler üretebilecek potansiyeldedir. İşte kurumsallaşma burada önemli olmaktadır. Bu konuda şunu yaptık: Bölgede, hemen yanı başımızda sayılan, biri ormancılık araştırmaları ile, diğeri de ormancılık öğretim ve eğitimi ile ilgili iki kurumumuz vardı. Birisi Antalya’da Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Enstitüsü (BAORAM), öteki de Isparta’daki Orman Fakültesidir [*Ara not: Bu Orman Fakültesi 1992’de Süleyman Demirel Üniversitesi bünyesinde kurulmuş, Mayıs 2018’de de, yeni kurulan Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi’ne (ISUBÜ) bağlanmıştır*]. Bu kurumlardaki konu ile ilgili genç araştırmacılarla anlaştık: Şöyle ki, söz konusu denemelerimizle ilgili bütün arazi planlarını, ortaya çıkan bütün yayınların birer kopyalarını, konuyla ilgili diğer bütün bilgi ve belgeleri bu kurumdaki ilgili genç öğretim üyelerine ve araştırmacılara teslim ettim [*Ara Not: Prof. Dr. Süleyman Gülcü (ve sonradan Prof. Dr. Nebi Bilir) ve Dr. Neşat Erkan (şimdi Bursa Teknik Üniversitesi’nde Doç.) (ve Neşat Bey’den nöbeti devralmış olan BAORAM Müdürü Dr. Mehmet Çalıkoğlu). O arada, BAORAM’da çalışan Alper Ahmet Özbey de Isparta’daki Orman Fakültesinde doktora çalışmasına başlamıştı*]. BAORAM’dan Alper Ahmet Özbey ile birkaç gün boyunca araziye birlikte gidip, ormandaki deneme alanlarını ziyaret ettik. Yerleşim planlarını, arazinin kodlarını, saha içi nirengi noktalarını ve deneme ağaçlarının konumlarını dikkatle tekrar yerinde gördük, inceledik.

Akademik Miras. Meslekte resmi emeklilik zamanı gelince, ormancılıkta uzun yıllar boyunca devam ettirdiğimiz bu deneme alanları ne olacak? Bu ve diğer deneme alanlarımız, kızılçam hakkında daha yıllarca yepyeni bilgiler üretilebilecek özellikler taşıyor. Öyleyse bu gibi deneme alanlarını birer akademik miras olarak, ormancılıkla ilgili kurumlara ve genç kuşaklara emanet etmeliyiz. Ve ettik de. Resimde BAORAM'dan genç meslektaşımız Alper Ahmet Özbey (2014).

Özetle, kızılçam genetiği (orijin ve döl denemeleri) ile ilgili sürdürdüğüm deneme alanlarını, emekli olmadan önce, **Akademik miras** olarak genç meslektaşlarıma (yeni kuşağa) emanet ettim. “Açık Hava Laboratuvarı” görevi yapan deneme alanlarımızdaki ağaçlarımız (farklı yörelerden gelen genotipler), emekliye ayrıldığım yıl 36 yaşını bitirmişlerdi. Yetişmekte oldukları deneme alanlarında, bulundukları yörelerin farklı iklim ve toprak koşullarından süzülen bilgileri, 36 yıl boyunca kendi üzerlerinde kaydedip biriktirmişler; onca yılın farklı çevresel etkilerini büyümelerine ve dış görünümlelerine yansıtmışlardı. Bundan sonra, söz konusu deneme alanlarımızda biriken genotip X çevre etkileşimleri ile ilgili gizemli bilgilerin bir bölümü daha, genç kuşakların o deneme alanlarında yürütecekleri yeni araştırmalarla ortaya çıkarılabilecekti. Bunları bilerek emekli olmuş olmak, yarım yüzyıldan beri, yaşam tarzını bir araştırmacı olarak geçirmiş bir bilim insanı için oldukça huzur verici olmaktadır.

S25- Orman Ağaçları Genetiği konusunda olduğu gibi, “Biyolojik Çeşitlilik” konusunda da bilime ve kültürümüze önemli katkılarınız oldu ve oluyor. İlginç örnekler ve bilgiler verecek bu konuda da kolayca anlaşılabilir bir anlatım tarzınız var. Bu röportajımızda biyolojik çeşitlilik konusunu da sormazsam, röportajımız eksik kalmış olacak. Bu kapsamda neler söylemek istersiniz?

Bu sorunuzu da, biyolojik çeşitlilik konusundaki temel bilgi ve kavramlara bir kere daha vurgu yapılması için bana verilmiş bir fırsat olarak görüyorum. Biyolojik çeşitlilik konusu tüm canlı türleri ile ilgili bir konu. Bu türlere insan türü de dahil. Canlılar için, canlı olanlar için hayati önemde bir konu. Domino etkisi olan ve gelecek kuşakları da etkileyen ve etkisi gittikçe hissedilecek olan bir konu. Açıklamalarımıza, önce bir soru ile başlayalım:

Dünyamızın (Yerküremizin) Karşı Karşıya Olduğu En Büyük Üç Sorun Nedir?

Yerkürenin karşı karşıya olduğu ilk üç sorunu şöyle sıralayabiliriz: **(a) Küresel iklim değişimi (ya da Küresel ısınma); (b) Çölleşme ve susuzluk; (c) Biyolojik Çeşitlilik kaybı.** Bu sıralamada, bir önceki küresel sorun, genellikle bir sonraki küresel sorunun ortaya çıkmasına yol açan sorundur. Bu üç sorunun üçü de küresel ölçekte ve “büyük” oldukları için, cevabımız da (kaçınılmaz olarak) nispeten uzun olacak. O nedenle önce, konuyla ilgili bazı temel bilgileri sunarak sohbetimize devam edelim.

(a) Küresel iklim değişiminin (Küresel ısınmanın) başlıca nedeni dünyada kullanımı gittikçe artan fosil yakıtlardır (petrol, kömür vd.). Bu yakıtlar yakıldığı zaman, adına kısaca “sera gazları” denilen (CO_2 , CH_4 , N_2O , SO_2 , vd...) bazı gazlarla birlikte, havada asılı durabilen çok minik parçacıklar (aerosollar) ortaya çıkar. Bu gazlar ve aerosollar, atmosferde zamanla birikir ve yoğun bir tabaka oluştururlar. Güneş ışınları ve taşıdığı güneş enerjisi onları kolayca geçerek yeryüzüne ulaşır ve Dünya’yı ısıtır. Buraya kadar bir sorun yok. Ama şu var: sera gazları denilen bu gazların atmosferde oluşturduğu yoğun tabakadan geçerek Dünya’ya ulaşan güneş enerjisi, yeryüzüne ulaştıktan sonra bu yoğun gaz tabakasını geçip tekrar geriye (uzaya

doğru) çıkamaz. Dünya çevresindeki atmosferden dışarı çıkamayan enerji, zaman geçtikçe Yerkürenin çevresinde (atmosferde) birikir ve zaman içinde Dünya'nın ısınmasına yol açar. Bu olay, tıpkı bir sebze-meyve serasının içinin, güneş ışınları ile ısındığı ve seranın örtü tabakasının içerdeki enerjiyi dışarı bırakmayıp sera içini sıcak tuttuğu gibi çalışır. O nedenle bu gazlar, aslında “sera etkisi yapan gazlar” oldukları için, onlara kısaca “sera gazları” adı verilmiştir.

(b) **Çölleşme ve susuzluk** olaylarının başlıca nedeni küresel ısınmadır. Küresel ısınma önce toprağı verimli kılan “toprak özelliklerinin” bozulmasına, suların buharlaşıp, azalıp tükenmesine, arkasından da bitki örtüsünün azalıp yok olmasına yol açar.

(c) **Biyolojik çeşitlilik kaybı** ise küresel ısınma, çölleşme, susuzluk ve toprak verimliliğinin azalması ile ortaya çıkar. Küresel ısınma, çölleşme ve susuzluğun birbirini destekleyen (sinerjik) etkileri sonucunda, önce canlı türlerine “ev” olarak görev yapan ekosistemler bozulur. Onu takiben ekosistem hizmetleri aksar, bozulur, azalır ve sonunda bu hizmetler tamamen devre dışı kalır. Bunun sonucunda ilgili ekosistemi “ev” olarak kullanan canlı türleri sıkıntıya girer; önce tek tek sonra da populasyonlar halinde yok olur ve en sonunda nesilleri tükenir. İnsanlık ise, nesilleri tükenebilecek bu canlı türlerine, sistem bütünlüğü ve sistem kuralları çerçevesinde, değişik biçimlerde bağımıdır. Dolayısıyla, **nesli tükenme tehlikesi altında olan canlı türleri arasında insan türünün** kendisi de vardır (IPCC 2014; Işık 2014)).

O nedenle bu konunun, toplumumuzun her kesimindeki insanlar tarafından çok iyi anlaşılması gerekiyor. Bir konunun kolay anlaşılabilmesi için, insanların günlük hayatlarında karşılaştıkları olaylara değinmek ve o insanların aşına olduğu örnekler vermek daha etkili oluyor. Canlıyı ilgilendiren konular güncel tutulursa, toplum da, çevremiz de daha canlı, daha dinamik kalıyor. Belirttiğiniz gibi, kolay anlaşılacak örnekler vererek, bu **konunun özünü ve önemini** anlatmaya çalışacağım.

Daha İşin Başındayken

Bir işi, daha o işin başındayken doğru düzgün yapmak, yanlış yapılması halinde onun yol açabileceği zincirleme yanlışları düzeltmek-

ten çok daha kolaydır. Biyolojik çeşitlilik konusunda da bazı sözcük ve kavramlar, sözlü ve yazılı basında, hatta bazı bilimsel kaynaklarda eksik ya da kelime kargaşası içinde kullanılabiliyor. Ne yazık ki yanlışlıklar çevremizde vızır vızır uçuşuyor. Doğrularımızın arasına sinsice sızabilmek için fırsat kolluyorlar. Ummadığınız bir yerde, belirli belirsiz anda, bütün titizliğimize rağmen yine de araya girebiliyorlar. En basiti, telefon numaranızı bir düşünün. Onu doğru yazmanın tek bir yolu var. Ama onu yanlış yazmanın ya da yanlış tuşa basmanın milyonlarca yolu vardır. O nedenle, daha işin başındayken dikkatli olmalıyız. “Yanlışlıklar”, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, görüldükleri yerde ayıklanmalı, düzeltilmelidir.

Bir Soru, Bir Cevap

Yıllar önce ulusal bir kongredeydik. Prof. Dr. Necmettin Çepel hocamız konuşmasını bitirdi ve soru cevaplara geçildi. Bir meslektaşımız, uzunca bir giriş konuşması yaptıktan sonra, şu soruyu sordu: **“Hocam, bu konuda ne tavsiye edersiniz?”** Soru “kısaydı” ama sorunun giriş kısmı, bir soru için epeyce uzundu. Besbelli ki, Necmettin Hoca bu soru ile ilgili, hem kitaplarında hem de meslek dergilerinde epeyce yazılar yazmıştı. Hoca, soru soran katılımcının bu uzunca girişini sabırla dinlerken, onun neleri okuyup neleri okumadığının da sanki bir röntgenini çekmişti. Hoca, birkaç saniye durakladıktan sonra soruyu soran meslektaşımıza çok kısa bir cevap verdi : **“Okumanızı tavsiye ederim...”**

“Oku”, “anla”, “öğren”, “düşün” ve “uygula” emir kipleri, hem dinsel hem de bilimsel kaynaklarda sıklıkla geçen, öncelikli sözcüklerdir. Bunlara “öğret” ve “yaz” sözcüklerini de ekleyebiliriz. Bu sözcükler bilgi ve kültürün ilerlemesinde, yayılmasında, nesilden nesile aktarılmasında görev alan sessiz ve gösterişsiz emekçilerdir.

Herkes İçin, Herkese Açık, Herkes Ulaşabilir

Biyolojik çeşitlilik konusunda gerek gözleyerek, gerekse okuyarak edindiğim bazı temel bilgi ve kavramları, en son bir kitabımda topladım (Işık, K. 2014. “Biyolojik Çeşitlilik: Herkes İçin Okuma Parçaları. ANG Vakfı yayın no 2, ISBN: 978-975-01176-0-2, İstanbul,

224 ss). Bu konudaki umudum ve dileğim şudur: Adı geçen kitaptaki bilgilerin okunması ve değerli okuyucularımın kitapta yazılanlardan daha iyilerini, daha güncelleşmiş olanları yazmasıdır. Kitabın ilk baskısını 1996 yılında Orman Bakanlığı, ikinci baskısını 1999 yılında TEMA Vakfı, üçüncü baskısını da 2014 yılında TEMA ve ANG (Ali Nihat Gökyiğit) Vakıfları (birlikte) yayınladı. Son baskısının elektronik kopyası, tüm okuyucuların ücretsiz ulaşabileceği şekilde, internet sayfasında da yayınlandı. Bir arama motorunda kitabın başlığını tam olarak yazınca, karşınıza çıkan sitelerden birinden (TEMA Vakfı Çevre Kütüphanesi, Academia, ResearchGate) ulaşıp indirilebilir. Bu bağlamda, “Biyolojik Çeşitlilik” konusunda aşağıda vereceğim bilgilerden bazıları, adı geçen kitabımızda da yer almaktadır.

“Biyolojik Çeşitlilik” sözcükleri ile güçlü bir çağrışım yapan “TEMA Vakfı” ve onun Kurucu Başkanı Sayın Hayrettin Karaca hakkında bir anımı da, burada kısaca paylaşmak isterim. Bir bakıma bu anı, yurt çapında konferanslar vermek üzere TEMA ile birlikte yollara çıkışımızın başlangıcı olmuştur.

Bir Okurum Beni Telefonla Arayıp “Suçlusun Hocam” Dedi

Fen-Edebiyat Fakültemiz ilk kurulduğu yıllarda Antalya’nın Topçular semtinde geçici bir binada konuşlanmıştık. Yıl 1996, mevsim ilkbahardı. Kitabın birinci baskısı yayınlanalı henüz bir ay kadar olmuştu. Fakültenin telefon santralinden çalışma odama bir telefon bağlandı. Santralci, “TEMA Vakfı’ndan sizi arıyorlar Hocam” deyip bağlantıyı kurdu. Telefonu elime alır almaz, telefonun öteki ucundaki ses “Suçlusun Hocam, suçlusun” dedi. Sesin sahibini tanımıştım ama “suç” sözcüğünü duyunca önce bir irkildim. “Hayrola, ne oldu?” demeye fırsat kalmadan karşıdaki ses devam etti. “Bir kitap yazmışsın, beni iki günden beri uykusuz bıraktın... O kitap elimde... Sen neredesin? Şimdiye kadar nerelerdesin sen? “ diyerek kendine özgü, latife ve sitem dolu sözlerle konuşmasını sürdürdü.

Telefonun öteki ucundaki okur, TEMA Vakfı (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı) Başkanı Hayrettin Karaca idi. Orman Bakanlığının ilgili birimi, yayınladığı Biyolojik Çeşitlilik kitabımın ilk baskısının dağıtımını yapmış,

kitabın bir kopyasını da Hayrettin Karaca'ya göndermişti. Karaca, telefondaki konuşmamız boyunca kitabımdan parçalar okuyup oradan anladıklarını bana heyecanla geri anlatıyor, “Doğru mu, doğru mu?” diye teyit ettiriyordu. Doğa hakkında hem gözleyerek hem de okuyarak edindiği bilgi birikimi, engin deneyimi ve derin ülke sevgisiyle, kitabımdaki her cümleyi özümsemişti. Kitapta yazdığım bilgileri Anadolu kültürü ile yoğurarak daha anlamlı sözlerle yorumluyor, bana geri aktarıyordu. Onun yorumlarını dinledikçe, kitabımda anlatmak istediklerimin çok daha anlamlısını, daha sade ifadelerle sanki yeniden öğreniyordum...

“Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı” Haziran 1992’de Rio de Janeiro’da toplanmış, dünyada **“İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi”**, **“Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi”** ve **“Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi”** isimli üç küresel sözleşmeyi imzaya açmıştı. TEMA Vakfı da Rio de Janeiro toplantısından üç ay sonra (Eylül 1992’de, Hayrettin Karaca ve Ali Nihat Gökyiğit’in önderliğinde) kurulmuştu. Vakfın ana amacı, Türkiye’de toprak erozyonu ve çölleşme ile mücadele etmek ve doğal varlıkları korumaktı. Bunun için halkın eğitilmesini ve bu mücadelenin bir devlet politikası haline getirilmesini istiyorlardı.

Hayrettin Karaca, yukarıdaki bilgileri kısaca hatırlattıktan sonra telefon konuşmamıza devam etti. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için yurt çapında bilinçli ve gönüllü bir kamuoyu oluşturmak istediklerini, eğitim programları ve seminerler düzenleyeceklerini, konferanslar vereceklerini belirtti. Bu toplantılarda eğitim ekibi içinde benim de yer almamı, adı geçen kitaptaki bilgilerin bu toplantılarda halkımıza da anlatılmasını istiyordu... “Sen nerelerdesin?” diye sitemi ondandı. Karaca, **“Olanın olmayana, bilenin bilmeyene borcu var”** diyerek o günkü uzun telefon konuşmamızı bitirdi...

İzleyen yıllarda, Türkiye’nin ilgili kamu kurumlarını ve diğer Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK) kapsayacak biçimde tüm ülke çapında TEMA eğitim etkinlikleri başladı. Bu etkinlikler sırasında toplumun değişik kesimlerine biyolojik çeşitlilik konusunda görüntüler eşliğinde konferanslar vermek için davet edildim. Toplumun değişik kesimleriyle sürdürdüğümüz bu bilgi-alışverişi, hem bizzat benim

Delmece Yaylası. Milli Eğitim Bakanlığı'nın seçip gönderdiği öğretmenlere TEMA Vakfı "Ekolojik Okur-Yazarlık" dersleri düzenliyor. Bugün Yalova'da doğayı "okuma" ve onları anlatma sırası Kani Işık Hocada (Ağu. 2012).

Davet. Büyük Doğa Aşığı Hayrettin Karaca, Kani Işık ve Sayın Eşini, bir hafta sonu Yalova'ya Karaca Arboretum'a davet etti. 29-30 Ekim 2010'da iki gün orada kaldılar. Sn Karaca'nın Türkiye'den ve dünyadan derleyip burada büyüttüğü bitkileri, onunla birlikte iki gün boyunca tekrar "okudular".

halktan yeni bilgiler edinmemi sağlıyor; hem de izleyen yıllarda yeni baskıları yapılan “Biyolojik Çeşitlilik” kitabımızın kapsamına katkıları yapıyordu. Kitabın ikinci ve üçüncü baskıları, TEMA vakfı tarafından yapıldı ve dağıtıldı... Ve bu günlere gelindi... Bugün TEMA Vakfının Türkiye’nin 81 ilini kapsayacak şekilde, “ekolojik okur-yazarlık” ve “doğa eğitimi” almış milyonlarca insanı, yüz binlerce gönüllüsü ve destekçisi bulunuyor...

Daha sonraki yıllarda hem STK’lar, hem özel kuruluşlar ve hem de birçok kamu kurum ve kuruluşu kendi görev alanları çerçevesinde Biyolojik Çeşitlilik konusunda araştırmalar ve yayınlar yaptılar; seminerler, konferanslar düzenlediler ve bu gibi etkinlikleri sürdürmeye devam ediyorlar. Bunların ortak amacı, ortak geleceğimiz için **“Daha güzel bir Türkiye, daha yaşanabilir bir Dünya”** üzerinde yoğunlaşıyor. Bu ortak amaç çerçevesinde iyi haber şudur: hem Türkiye’de hem de dünyada **“ormanlar”** ve **“biyolojik çeşitlilik”** bilinci nispeten gelişmiş ve gelişmeye devam etmektedir... Kötü haber de ne yazık ki şudur: bazı ülkelerin yöneticilerinin, 1992 Rio toplantısında ve daha sonraki yıllarda “İklim Değişikliği”, “Biyolojik Çeşitlilik” ve “Çölleşme” konularında uluslararası düzeyde yapılan sözleşmelere ve attıkları imzalara yeteri düzeyde uymamasıdır.

Sülek Yaylası. İbradı Belediyesi her yıl geleneksel Kardelen Festivali düzenler. Festivalde davetli konuşmacı Kani Işık Hocamız Bölgenin Biyolojik Çeşitliliği konusunda konuşma yaparken. Öndeki meydanda ve yamaçlarda coşkulu ziyaretçiler (7 Nisan 2007).

Uludağ (Bursa) Üniv. Çevre ve Ekoloji Sempozyumunda davetli konuşmacı olarak Biyolojik Çeşitlilik konusunda bildiri sunarken (18 Nisan 2015).

Araştırma İhtisas Grup Toplantısı. Ormancılık ihtisas gruplarının yıllık toplantılarında Hocamız Kani Işık, özellikle orman genetiği konularında bildiklerini, araştırmacılarla severek paylaşır (Kemer, Antalya, Mart 2016).

Biyoloji Günü. Süleyman Demirel Üniv. (Isparta) Biyoloji Günü etkinliklerinde davetli olarak Ekolojik Sohbetleri adı altında konuşmamız oldu. Bir gün sonra da Prof. Dr. Hasan Özçelik ve öğrencileriyle birlikte Kovada Gölü ve çevresini gezerek gözlemler yaptık (29 Mart 2013).

Düzce Üniversitesi Orman Fakültesinin akademik yıl açılış töreninde davetli konuşmacı olarak “Sistem ve Ekosistem Açısından Biyolojik Çeşitlilik” konusunda sunum yaparken (13 Ekim 2016)

KTÜ Orman Fakültesi. Fakültede düzenlenen “Climate Change and Tree Migration...” (İklim Değişimi ve Ağaç Göçü...) başlıklı uluslararası kongrede, sunum yaparken (07 Kas. 2017).

Uzungölde. KTÜ Orman Fakültesinde düzenlenen uluslararası kongre sonunda yapılan arazi gezisinde, Doç Dr Murat Alan ile birlikte (Uzungöl, Trabzon, 10.Kas.2017).

Biz Kimiz? Önce Yerimizi, Sınırlarımızı, Haddimizi Bilelim

Yerkürede kaç çeşit canlı türü yaşadığı ve yaşamakta olduğu henüz kesin olarak bilinmiyor. Ama konu uzmanı bilim insanları arasında “tür sayısı” hakkında güvenilir araştırmalara dayalı bir öngörü var. Buna göre Yerkürede yaklaşık dokuz milyon çeşit canlı türünün bulunduğu tahmin ediliyor. Şu anda sizlerin ve benim üyesi olduğumuz **insan türü** de, dokuz milyonun içinde sadece bir tanesi...

Canlı türleri üzerinde o kadar çok araştırma yapılmış olmasına karşın, tüm canlı türlerinin sadece, yaklaşık üç milyon kadarı biliniyor. Geri kalan %66’sının adı, sanı, özellikleri, nasıl beslendikleri, ne yiyip içtikleri, nerelerde yaşadıkları ve diğer bir çok özellikleri henüz bilinmiyor. Bilimsel terimlerle söylersek, dünyadaki canlı türlerinin yaklaşık %66’sının taksonomik, anatomik, morfolojik, fizyolojik yapıları ve ekolojik özellikleri henüz çalışılmış değil; yani bilinmiyor. Yerküre (doğa, tabiat) sırlarla, bilinmezlerle, gizemlerle dolu bir ortam. Üstelik taşıdığı bu bilgileri insanlığa sunmakta hiç kışkanç ve bencil değil; tersine oldukça cömert davranıyor. İnsanoğlu yerküre’yi (ve evreni), değişik mekân ve zaman boyutlarıyla inceledikçe, gözledikçe, yorumladıkça, daha çok bilgi sahibi oluyor. Bu bakımdan en büyük öğretmen doğadır, yani tabiattır. En iyi öğrenciler de doğayı gözleyerek aklını yerinde kullanabilen insanlardır.

Hemen her gün, yazılı ve görsel basın haberlerinde görür, okur, ya da duyarız: “Dünyanın filanca yerinde yeni bir tür bulundu; ona, şu kişinin ya da şu yerin isim verildi...” diye. Aslında o tür, yüz binlerce, hatta milyonlarca yıldan beri oralarda yaşamakta ve neslini sürdürmektedir. Ama bilim insanları onları ilk kez görüp tanımladıkları ve isimlendirdikleri için “yeni” diyorlar. Bilim insanları bu isimlendirmeyi, kendi aralarında anlaştıkları uluslararası kurallara uygun olarak Latince diline göre yaparlar. Böylece tüm ülkelerdeki bilim insanları, o canlı türünü verilen Latince ismiyle tanırlar. Her ülkeye hatta her yöreye göre, onların yerel isimleri de vardır, ama dünyada asıl geçerli olan onların Latince isimleridir.

“Biz kimiz?” sorusuna gelince, canlılar dünyasında biz insanların ait olduğu türün Latince ismi ***Homo sapiens*** türü. Canlı türlerinin Latince isimleri italik harflerle yazıldığı için ben de burada öyle

yaptım. Latince adımızdaki birinci sözcük “**insan**”, ikinci sözcük de “**bilge, akıllı, düşünen**” anlamına geliyor. Yani, insan türünün bilimsel ismine bakarsak, insan türü, “bilge, akıllı ve düşünen yaratık” anlamına geliyor. Üstün özellikleri belirten sıfatlarla, onur verici bir ismimiz var. Acaba, bize verilen sıfatlara uygun davranıyor ve yaşıyor muyuz? O başka bir konu. Ama ismimizin bizden beklediği sıfatlara layık olmaya, haddimizi bilmeye mecburuz. Değilse yaşam tarzımız ve davranışlarımızla, özellikle son birkaç yüzyıl içinde, hem yerküreyi birlikte paylaştığımız başka canlı türlerine, hem de doğrudan ya da dolaylı olarak, kendi türümüze büyük zararlar veririz. Ve ne yazık ki vermekteyiz de...

Yüz (100) Metre Çapında Dev Bir Karpuz Misali

Yüz metre çapında kocaman bir karpuz düşününüz. Bu karpuzun en dışındaki yeşil tabakanın kalınlığının bir (1) mm olduğunu varsayalım. Bu ince yeşil tabaka, küçük bir tırnak darbesiyle bile kolayca açılabilir. Onun hemen altında beyaz bir tabaka çıkar. Karpuzun dışından itibaren daha da derinlere gidilirse kıpkızıl bir tabaka ile karşılaşsınız. Yerküreyi karpuzla benzetirsek, bu kızıl tabaka, Yerküre yapısı içinde **magma (ateş küre)** denilen ve fokur fokur kaynayan merkez tabakadır.

İşte, 100 metre çapında kocaman bir karpuz misali, en dıştaki o incecik yeşil tabaka **biyosfer (canlı küre)** tabakasıdır, Yerküremizdeki tüm canlı türlerinin hemen hemen tamamı, yalnızca ve yalnızca, karpuz kabuğu misali (1 mm kalınlığındaki) en dışta yer alan o kırıl-gan, o hassas tabaka içinde yaşayabiliyor.

“Peki, o dev karpuzdaki 1 (bir) mm.’nin Yerküre’ye denk düşen gerçek kalınlığı ne kadardır?” dersiniz; işte hesabı: Yerküredeki canlıların **büyük bir bölümünün “ev”** (habitat, yaşama alanı) olarak **sürekli** kullandığı alanlara bir bakalım. Bu alanlar, toprak altında, yüzeyden en fazla 10 metre derinliğe kadar olan bir hacimde bulunur. Deniz ve göllerde de, derinliğe bağımlı benzer bir durum vardır. Toprak üstünde ve havada ise, en fazla (en uzun boylu sekoya ağacını ölçsek alırsak) 117 metre yüksekliğe kadar canlı yaşayabiliyor. Havada daha yükseklerde bulunan kuş, bakteri vb canlılar ise **geçici** olarak ve kazaen orada bulunurlar. Bu durumda, yerküredeki canlıların büyük

bir bölümü, yaklaşık 127 metre kalınlığında bir hacim içinde, yerküre büyüklüğüne oranla çok ince bir tabaka olan **biyosfer** tabakasında yaşayabiliyor.

Yerkürenin çapının 12.740 km olduğunu düşünürseniz, tüm canlı türleri, “koca dünya” dediğimiz yerkürenin ancak yüzbinde biri (1 / 100,000) kadar olan ince bir üst tabakada yaşayabiliyor (127 m / 12,740 km). İnsan türü dahil, tüm canlı türleri (tatlı ve tuzlu sularda-kiler dahil), işte o daracık hacim içerisine sıkışmış vaziyette, o daracık alanı milyonlarca yıldan beri paylaşarak yaşıyorlar. Bilim insanları bu tabakaya **biyosfer** (canlı küre) tabakası adını vermişler. Yüz metre çapında dev bir karpuzun dışındaki 1 mm kalınlığında ince bir tabaka misali.

Dokuz milyon farklı canlı türü, o kadarcık küçük bir alana ya da o kadar küçük bir hacim içine nasıl da sığabilmiş! Acaba bunun sırrı nedir?

Tanıdık Bir Sözcük: “Sistem” Kavramı

Aslında “**sistem**” sözcüğü, okuyucularıma hiç de yabancı bir sözcük değil. Günlük yaşamımızda ‘Sistem çalışmıyor!’, ‘Sistem durdu!’, ‘Sistemin parçaları aşınmış!’ gibi deyimleri sıklıkla kullanırız. Bir aletin, bir TV’nin, bir makinenin, bir fabrikanın, ya da toplumdaki sosyal veya siyasi düzenin iyi işleyip işlemediği hakkında değerlendirmeler yaparken ‘Sistem iyi!’ ya da ‘Sistem bozuk’ gibi deyimler kullanırız. Öyleyse, bu “sistem” denilen kavramı tanımlayıp, onu kelime haznemize “resmî olarak” da kayıt etmek hiç zor olmayacak. İşte o tanım: **Sistem, birbirine bağımlı değişik parçalardan oluşan, bu parçalar arasında bir işbirliği ve eşgüdüm bulunan, her alt parçanın belirli bir alt görevi olan ve topluca işbirliği içinde belirli bir üst görevi yerine getiren bir bütündür.**

“Sistem” kavramını iyi analiz edersek, canlı sistemler, canlı türleri, EKOSİSTEMler ve kısaca biyolojik çeşitlilik hakkındaki bilgilerin daha kolay özünseneceğini düşünüyorum.

Bir sistemin parçaları arasında, uzun süreli evrilme, evrimleşme, etkileşim ve deneyimler sonucunda, mükemmel bir düzen ve uyum

ortaya çıkmıştır. Sistemin işlemesi için, sistemdeki parçaların katkı dereceleri farklı olabilir. Yine de, sistemin bütününe etkin ve düzenli çalışabilmesi için, her parçanın belirli bir görevi ve işlevi vardır.

Sistemin parçaları, kendilerine düşen görevleri aynı anda yaptıkları gibi, farklı zamanlarda ve farklı koşullarda da yerine getirebilirler. Örneğin, arabanızın bir parçası olan kriko (kaldıraç), sadece arabanızın lastiği patladığı zaman kullanılır. Ama hedefinize doğru yüzlerce kilometre yol alırken, onu hiç kullanmaz, sistem içinde onun varlığını bile hatırlamazsınız. Varsayın ki yolda kritik bir zamanda arabanızın lastiği patladı. Lastik değiştirebilmek için, o anda arabanızda bir krikonun işini yapabilecek başka hiç bir alt parça yoktur. O kritik anda sistemdeki en değerli parça arabanızın krikosudur...

İnsan vücudu da, diğer doku ve organlarla birlikte, bir “bütün” oluşturan bir üst sistemdir. İnsanın bağışıklık sistemi de vücut bütünlüğü içinde yer alan alt sistemlerden biridir. Vücudun bağışıklık sistemi, hastalık yapabilen mikroplar ya da virüsler vücuttaki herhangi bir hücreye ya da dokuya saldırdıklarında devreye girerler. Daha önce hiç bir işlev yapmazken, o kritik durumda belki de hayatınızı kurtaran bir görevi yerine getirirler...

Tarım alanlarındaki yılanlar ya da bazı kültürlerde “uğursuz” sayılan baykuşlar, o ekosistemlerde çok önemli görevler yaparlar. Çiftçiler ve diğer insanlar, başlangıçta onların değerini bilmezler. Ta ki tarla fareleri tarladaki ürünlere büyük zararlar verinceye kadar... Çünkü yılanlar ve baykuşlar orada yaşayan tarla farelerini avlayarak geçinir ve onların nüfus artışını kontrol ederler. Öyleyse bırakın, sistemin asli (ve doğal) parçaları yerli yerinde dursun. Bilemezsiniz ki; onların her biri, her an olmasa bile, bir gün gelir lazım olurlar; hatta yaşam kurtarıcı olurlar.

Sistemde Asli Bir Parça Sistemden Sökülüp Çıkarılırsa, ya da Yabancı Bir Madde Sistemin İçine Girse Ne Olur?

Sistemin asli parçalarından herhangi biri bozulursa, ya da o parça sistem dışına çıkarılırsa, sistem verimli çalışamaz, ya da tamamen durur. Çünkü sistemde bir görevi yapmakta olan herhangi bir alt parça, üzerine düşen alt görevi yapamayınca, sistemde ona bağlı olan alt ve üst parçalar da etkilenir. Böylece sistemin bütünü de, er ya da geç,

hızlı ya da yavaş, bozulur ve işlemez hale gelir. Aynı şekilde, sisteme yabancı olan ve sistemin asli parçası olmayan bir varlık (ister canlı, isterse cansız olsun), sistemin asli parçaları arasına sokulursa, sistemin düzeni er ya da geç yine bozulur.

Sistemin bütünü bozulup durunca, geri kalan parçalar -ne kadar sağlam olurlarsa olsunlar- kendi başlarına sistemi çalıştıramazlar. Örneğin, bir insanın sindirim sisteminde pankreasın salgıladığı insülin hormonu ayarlanamazsa, o insan önce şeker hastalığına yakalanır. Onun sonucunda, diğer organlar ne kadar sağlam olurlarsa olsunlar, vücut değişik işlevsel bozukluklar sergiler.

Arabanızın yakıt deposuna benzin yerine bal koyarsanız veya buji başlığını yerinden çıkarıp atarsanız, ya da yanlış bir yere takarsanız, sistem çalışmaz. İllaki, sistemde her şey yerli yerinde olacaktır. İşte ancak o zaman sistemin “normal” çalışabilme ve beklenen görevlerini sağlıklı olarak yerine getirebilme olanağı vardır...

Sözü, şuraya getirmek istiyorum: Bu temel kurallar, ister canlı ister cansız, ister maddi (somut) ister kavramsal (soyut) olsun, her düzeydeki sistem için geçerlidir. Ayrıca bu kurallar, bir sistemin içindeki her alt sistem ya da her alt birim için de geçerlidir. Hiç kuşkusuz, Yerküre, onun içindeki ekosistemler, o ekosistemlerde yaşayan canlı türleri, o canlı türlerindeki her birey...ve onların fiziksel ve biyolojik yapıları da sistem kurallarından muaf değildir. Sistemin kurallarına uymayanlar, uyamayanlar, sistemin içinden silinir, ayıklanır, yok olup giderler. Nasıl mı? Bunun cevabı “canlılar dünyasındaki biyolojik düzen” içinde saklı. Az sonra anlatacağımız “Biyolojik Düzen”e geçmeden önce, “Sistem Kavramı” ile ilişkili olarak “Bağımsızlık Sistemi”ne kısaca bir örnek verelim.

Bağımsızlık Sistemi ve “Sistem Kavramı”

“**Sistem Kavramı**”na ilişkin olarak “insan vücut sistemi” hakkında bir örnekle sohbetimize devam edelim. COVID -19 korona virüsü, yeryüzünde ilk kez (Çin’in Hubei eyaletinin Wuhan kentinde) Aralık 2019’da görüldü. Bir-iki ay içinde anlaşıldı ki bu virüs insan türünde ölüme yol açabilen ve tüm yeryüzüne hızla yayılıcı (pande-

mik) özellikte bir virüstü. COVID -19 virüsü, daha önceki dönemlerde vücut sistemimiz tarafından tanınmıyor ve bilinmiyordu. İnsan türünün “**vücut sistemi**” ve onun alt sistemleri, evrimsel süreç içinde böyle bir “maddeyle” hiç karşı karşıya gelmemiştir ve ona hiç alışık değildi. Vücuda girdikten sonra vücut o virüsü parçalayamıyor, onu özümseyemiyor, onunla başa çıkamıyordu. Bilim insanlarımız ve insanlığın bilgi hazinesi de bu virüs hakkında henüz yeterli bilgiye sahip değildi.

Bilim insanları bu virüsü, ortaya çıkmasından sadece bir-iki hafta içinde tanımladılar. Bir yıl içinde de COVID -19’ın özellikleri üzerinde önemli bilgiler ortaya koydular ve aşı bulma aşamasına geldiler. Bunlar, bilim tarihine “kısa süre içinde yapılan müthiş bilimsel başarılar” olarak geçecektir. Anlaşıldı ki, bu virüs, insan vücut sistemi içine girdiğinde, vücuda giren ve “tanıdık olmayan” diğer maddeler gibi, vücut tarafından tamamen bir yabancı madde olarak algılanıyor. Vücut sistemi, daha önce hiç tanık olmadığı bir “**yabancı madde**” kendi içine girdiğinde, vücutta “sessizce” nöbette bekleyen **bağışıklık sistemi** devreye giriyor. Normal koşullarda bağışıklık sistemi **antikor** üreterek, önce o yabancı maddeyi yok etmeye çalışıyor. Başka bir deyişle, vücutta üretilen **antikor** o yabancı maddeye “**karşı kor**” ve onu etkisiz hale getirme sürecine girer.

Tabii ki her sistemin farklı alt sistemlere sahip olduğu gibi, bağışıklık sisteminin de alt sistemleri, alt birimleri var. O alt birimlerden herhangi birinin çalışması için gerekli koşulların (örneğin, beslenme yoluyla alınan gıdalardaki moleküllerin ve bireyin genetik yapısının) yetersiz olması ya da tepki vermemesi, verememesi durumunda, onunla ilişkili olan diğer alt sistemler de çalışamaz hale geliyor ve ilgili antikor üretilmiyor. Başka bir deyişle, herhangi bir alt birimin görev dışı kalması, üst birimlerin de görevlerinin aksamasına ve kendilerinden beklenen işleri yapamaz hale gelmelerine yol açıyor.

Sonuç olarak, bağışıklık sistemi yeteri derecede güçlü olmadığına antikorlar yabancı maddeleri (virüsleri) etkisizleştirme görevini yerine getiremiyorlar. Bu durumda virüs, önce vücut sisteminin belirli organlarını, o belirli organlar görev yapamaz hale gelince de vücudun diğer organlarını (ne kadar sağlam olurlarsa olsunlar) çalış-

şamaz hale getirebiliyor. En sonunda da vücudun tüm çalışma sistemi bozuluyor ve bir üst sistem olan vücut sistemi de devre dışı kalıyor. Yani, dışı dikensi yağ kaplı, özü de tek bir RNA molekülünden oluşan mikronluk bir varlık (virüs), önce vücuttaki sapasağlam organların, sonra da vücudun ve bireyin ölümüne yol açabiliyor.

Özetle, vücuda giren yabancı parça, belirli bir süreç içinde etkisiz hale getirilemediğinde, ya da sistem içinde zarar gören asli parça(lar) düzelmediğinde ya da düzeltilmediğinde, **sistem kuralları çerçevesinde** şunlar oluyor: Yabancı parça, önce bireyin belirli bir organını, arkasından onunla eşgüdüm içinde çalışan diğer organlarını, sonra da bireyi görev yapamaz hale getiriyor. Sonuçta, bir virüs ile moleküler düzeyde başlayan olay, biyolojik hiyerarşi içinde bireyden topluma, toplumlardan tüm insan türüne, oradan tüm yerküreye yayılabilir.

Ne yazık ki, nispeten basit bir moleküler yapıya sahip bir virüsün yol açtığı yıkımlar, yalnızca biyolojik sistem ile sınırlı kalmıyor. Oradan insanlığı saran sosyal, kültürel, ekonomik sistemlere de atlıyor; onlar üzerinde de değişik şiddet ve derecelerde yıkımlara yol açabiliyor (bkz. biraz aşağıdaki Şekil).

Yukarıda, bazı güncel ve tanıdık örnekler verdik. Bilimin gücüyle gözlemler, denemeler, araştırmalar, karşılıklı fikir alışverişleri (istişareler) ve benzer çabalar sonunda insanlık için değerli bilgiler üretiliyor. Bu bilgi demetinden biri de, yerküremiz ve canlılar hakkında aşağıda sunulmuş olan **“biyolojik düzen”** ve o düzen ile ilgili olan **“biyolojik sistemlerdir”**. Biyolojik düzen ile ilgili bu bilgileri (fazla kelime kargaşasına girmeden), bilgi hazinemizin arasında bir yerlere kolayca yerleştirebiliriz. Böylece, her birimiz, hem “sistemli bir bilgi” sahibi oluruz, hem de “bilenlerden birisi” olmanın verdiği özgüvene kavuşuruz. İşte o düzen, hemen aşağıda özetlemeye çalışıyorum...

“Sistem” ve Canlılar Dünyasında Biyolojik Düzen

Biyolojik Çeşitliliğin **özünü** anlamak için, hemen en yakın çevrenizde gördüğünüz bir canlıya dikkatle bakınız. Aslında başka bir canlı aramaya da gerek yok. İşte hazır, kendiniz varsınız. İsterseniz, önce kendimizden başlayalım.

Şu anda vücudumuzda, yan yana, iç içe, eşgüdüm içinde, işbirliği halinde çalışan değişik sistemler var. Solunum, dolaşım, sindirim, boşaltım, iskelet, sinir, bağışıklık vb. sistemleri gibi. Onların parçaları olan alt sistemler de var. Orada bitmiyor; o alt sistemlerin her birini oluşturan farklı dokular var. Bu dokular içinde yaptıkları görevlere göre, birbirinden farklı olan, ya da birbirine benzeyen, sayıları milyarları aşan hücreler var. Örneğin, trilyonlarca kan hücresi üzerlerine düşen belirli görevleri yerine getirmek üzere, en ince kılcallara kadar, damarlarınızda gece gündüz durmadan dolaşüyor. Hepsi size, sizin varlığınıza muhtaç. Siz, bir birey olarak onları taşıyan, onların sorumluluğunu yüklenen bir vücut, bir üst sistemsiniz. Siz yoksanız, onlar da yok. Alt sistem olarak onlar yoksa, ya da görev yapamaz hale gelirse, siz üst sistem de er geç görev yapamaz hale gelebilirsiniz... Siz onların gezegeni, onların kâinatı, onların evreni konumundasınız...

Neden böyle bir giriş yaptım? Tüm canlı ve cansız varlıklar, en küçük yapılardan en üst yapılara doğru, “sistemli bir düzen” içinde çalışırlar. İsterseniz, en küçük yapılardan (elementlerden) başlayıp, üst sistemlere doğru kısaca (evet, bu konudaki mevcut bilgilerin çokluğu ve zenginliği dikkate alınınca, hem de çok kısaca) bir göz atalım. Önce, sonraki sayfada verilen Şekil’e bakarak, canlılar âlemini kuşatan biyolojik düzeni anlatmaya ve anlamaya devam edelim.

Elementlerden Moleküllere: Çeşitliliğin Kökeni Oradan Gelir

Tüm canlı ve cansız varlıklar **elementlerden** oluşurlar (*Ara not: burada, elementlerden daha küçük birimlere girmeyelim; çünkü o cephede küçüklüğün sonsuzluğu yatıyor. O sonsuzluğa doğru gidildikçe bildiklerimiz de azalıyor*). Yerkürede günümüzde bilinen 118 element var (92 tanesi doğada bulunan, 16 tanesi de yapay). Her element, belirli bir sembolle gösteriliyor (örnek: Ca, Kalsiyum gibi). Her elementin kendine özgü, tek tip atomları var. Yani, her elementin atomları, başka bir elementin atomlarından farklı. Bir element kendinden daha basit maddelere ayrılabilir...

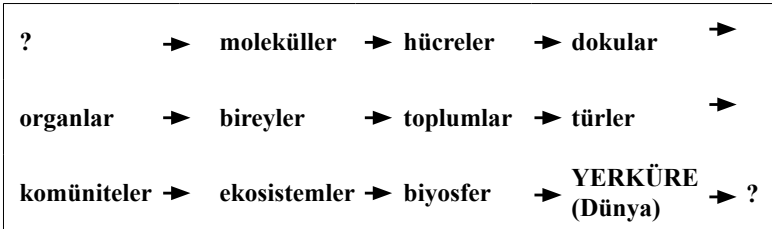
Yerkürede doğal halde bulunan 92 element var. Canlı ve cansız varlıkların yapısında bu elementler yer alırlar. Ancak şu var: canlı türleri için bu elementlerin hepsi gerekli değildir. Başka bir deyişle,

canlı türleri için lazım (gerekli) olan elementlere **zorunlu element** denir. Zorunlu elementlerin sayısı (canlı grubuna bağlı olarak) 17 ila 25 arasında değişebilir. Canlı sistemlerde (canlıların vücudunda) bu elementlerden bazıları nispeten daha fazla (**makro, daha fazla**) miktarlarda (C, H, O, N ... gibi) gerekli olurlar. Bazıları da çok az miktarlarda (**mikro, eser halde**) (Zn, Çinko gibi) lazımdır. Zorunlu elementler dışında kalan diğer bütün elementler (ki yaklaşık 70 kadardır), canlı vücudunda gerekli değildir ve onların vücut sistemi içinde belirli bir görevleri yoktur. Ama zorunlu olmayan elementlerden bazıları kazara, ya da değişik yollarla canlı vücuduna girebilirler. Zorunlu olmayan elementlerden bir kısmı (örnek: Hg, Cıva gibi) canlı sistemlere girince sistem bütünlüğü içinde zehirleyici etki yaparlar; başka elementlerin, başka moleküllerin çalışmasını engellerler.

Biyolojik düzende iki veya daha fazla elementin atomları bir araya gelerek **molekülleri** meydana getirirler. Ayrıca, her molekül, yapı ve işlev bakımından öteki moleküllerden farklıdır. Bir canlıda elementler ve onların atomları belirli fiziksel ve kimyasal kurallar içinde, değişik sayı ve bireşimlerde (kombinasyonlarda) bir araya gelince milyonlarda çeşit molekül oluşabiliyor (bkz. Şekil).

Şekil- Canlılar dünyasında Biyolojik Hiyerarşi Düzeni

(Biyolojik hiyerarşi düzeninde her bir kademedeki değişik “alt parçalar, ya da alt sistemler”, sistem kuralları içinde bir araya gelerek bir üst kademedeki “üst sistemi” oluştururlar. Bu yapısal düzen biyolojik sistemlerde moleküllerden başlayıp Yerküre’ye kadar devam ediyor)

Görüldüğü gibi **doğada çeşitlilik**, önce “elementler”, sonra da “moleküller” aşamasından itibaren başlıyor. Moleküller arasından bir tanesi var ki (DNA molekülü), canlılar âleminde ve biyolojik çeşitlilik içinde apayrı özelliklere, apayrı bir öneme sahiptir. Bu mole-

kül o kadar önemli ki, DNA molekülünün yapısını ilk kez açıklayan bilim insanlarına (J. Watson, F. Crick ve M. Wilkins) 1962 yılında Nobel ödülü bile verilmiştir. İşte, o molekül hakkında özet bilgiler:

DNA Molekülleri ve Genetik Çeşitlilik

Her bir hücre içinde yüzbinlerce çeşit molekül bulunur. O çeşitlerden bir tanesi de DNA (**Dioksiribo Nükleik Asit**) molekülüdür. Ayrı bir alt-başlık açarak bu molekülden bahsetmezsek, “genetik çeşitlilik” konusunu atlamış oluruz. DNA molekülü, canlıların taşıdığı tüm moleküllerin, bir bakıma “Dirayetli aNasıdır”. Çünkü DNA molekülleri, başka moleküllerde olmayan özelliklere sahiptir. Örneğin, DNA’lar kendi kendilerini üretebilen (kopyalayabilen) ve bu özellikleri nedeniyle kalıtsal olan, yani üreme hücreleri içinde nesilden nesile aktarılan maddelerdir. “Gen” denilen ve ana-babaya benzemeyi (soya çekimi) sağlayan moleküller, işte bu DNA molekülleridir. Normal olarak bir bireyin bütün hücrelerinde **benzer genler** (benzer DNA’lar) bulunur. Hücre çekirdeği komuta merkezi ise, genler de o merkezde ana yöneticilerdir. DNA molekülleri üzerinde yer alan “şifreler” ve “kodlar” önce hücre (sonra da birey) üzerinde gerekli yönlendirmeyi yaparlar. Onlar komuta merkezinde oldukları için, onlara “usta moleküller” de denir. Örneğin, insanın her bir hücresinde yaklaşık 20 bin farklı gen vardır. Bu genler bütün diğer hücrelerde de tekrarlanırlar. Aynı türün, hatta aynı ailenin bireyleri arasında (tek yumurta ikizleri hariç) genetik çeşitlilik vardır. Genetik çeşitlilik, aynı türe ait bireylerin taşıdıkları **bazı** DNA’ların (genetik yapılarının) başka bir bireyinkinden farklı olmasından kaynaklanır. Tıpkı, insan türünde genotip olarak kimimizin A, kimimizin B, kimimizin AB, kimimizin de O kan grubunda olduğu gibi. Her bir kan grubunu şifreleyen genler, farklı kan grubuna sahip kişilerde farklı olur. Son 50 yıl içinde DNA molekülleri hakkında hemen her bilim alanında o kadar çok bilgi birikimi oldu ki... O bilgiler onlarca, hatta yüzlerce cilde sığmaz. Ama burada bu kadarlık yeter; çünkü yerimiz çok azalıyor.

Moleküllerden Hücrelere, Dokulara, Organlara ve Bireylere...

Moleküller, belirli sistem kuralları içinde bir araya gelerek **hücreleri** meydana getirirler. Yerkürede, tek bir hücreden oluşan (bir hücreli) canlılar olabildiği gibi, çok sayıda hücreden oluşan (çok hücreli)

reli) canlılar da vardır. Çok hücreli canlılarda, değişik hücreler – yine işbölümü yaparak ve belirli biyolojik, fiziksel ve kimyasal sistem kuralları çerçevesinde - bir araya gelerek **dokuları**, değişik dokular bir araya gelerek **organları**, değişik organlar bir araya gelerek **bireyi (organizmayı)** oluştururlar (bkz. Şekil). Bu paragrafta sıklıkla geçen “**değişik**” sözcüğü, az sonra bize lazım olacak. Onu akılda tutalım...

“Birey”den “Yerküre”ye: Herkes Orada Yaşıyor

Biyolojik hiyerarşi düzeninde bireylerden başlayıp üst sistemlere doğru çıkarsak, şunu görürüz:. Aynı türün farklı bireyleri bir araya gelerek **toplumları** (populasyonları), aynı türün farklı toplumları bir araya gelerek belirli bir canlı **türünü** meydana getirirler. Farklı canlı türlerine ait toplumlar bir araya gelerek **komüniteleri** (canlı birliklerini) oluşturuyorlar (bkz. üstteki Şekil). Bazı kaynaklar ya da kişiler, biyolojik çeşitlilik deyince sadece “tür” düzeyini ele alır ve ona göre yorum yaparlar. Oysa böyle bir kavram ve yorum eksik kalır. Çünkü biyolojik çeşitlilik kavramı, sadece “tür” düzeyinden ibaret değildir. Tür altı düzeyde toplumlar ve bireyler vardır ve onları kapsayan çeşitlilik “Genetik Çeşitlilik”tir. Tür üstü düzeyde de, canlıların yaşama ortamı olan “Ekosistemler” vardır. Ekosistem çeşitliliği, tür çeşitliliğinin anasıdır. Ekosistem çeşitliliği varsa, kalıcı ve sürekli biçimde tür çeşitliliği de var olabilir...

Biyolojik hiyerarşi içinde yer alan değişik canlı türleri bir araya gelerek **komüniteleri (canlı birliklerini)** oluştururlar. Bir komüniteyi oluşturan **farklı canlı türleri**, cansız parçaların (su, hava, taş, toprak, ışık gibi) da bulunduğu ortamlarda birlikte bulunurlar. Komünitedeki canlılar yaşamlarını, diğer canlılarla ve cansız varlıklarla bir arada, çoğu kez birbirine bağımlı olarak sürdürürler. İşte, biyolojik hiyerarşi düzeninde **ekosistem** denilen fiziki ortam, içinde barındırdığı canlı ve cansız varlıklarla birlikte oluşan yaşama ortamıdır. Bu sözcükteki ön ek, yani **eko** = “ev” = “yaşanılan yer” = “yaşama ortamı” anlamına geliyor. Canlılara “ev” görevi yapan farklı ekosistemler bir araya gelerek tüm Yerküre üzerinde **Biyosfer** (canlı küre) tabakasını oluşturuyorlar. Biyosfer tabakası, kendi içinde yer alan tüm farklı ekosistemlerin hepsiyle birlikte, gezegenimiz **YERKÜRE**’yi meydana getiriyorlar (bkz. üstteki Şekil). Bu paragrafta yazılı olan “**farklı**” sözcüğünü de akılda tutalım.

Burada, Yerküre'nin daha üstünde yer alan birimlerle ilgili konulara (Güneş sistemi, diğer yıldız sistemleri, galaksiler, evren...) girmeyelim (*Ara not: Çünkü orada büyüklüğün sonsuzluğu var... O sonsuzluğa doğru gidildikçe bildiklerimiz gittikçe azalıyor ve bir aşamadan sonra tamamen sıfıra iniyor...*). Ancak, şunu hatırlatalım: Yerküre, uzayda, kendisi de dahil toplam sekiz gezegenle birlikte, **Güneş Sistemi** adı verilen daha büyük sistemin alt sistemleri olarak yer alıyorlar. Bu gezegenler [*Güneşe yakınlık sırasına göre Merkür, Venüs, Dünya (Yerküre), Mars, Jüpiter, Satürn, Uranüs, Neptün*] uzayda Güneşin çevresinde, belirli sistem kuralları içinde dolanıp duruyorlar. Örneğin, Yerküre'nin, Güneşin çevresinde, bir (1) kere tam tur atabilmesi için 365 gün geçmesi gerekiyor. Başka bir açıdan bakınca Yerküre, güneşin çevresinde, uzayın sonsuzluğu içinde durmadan dolaşan, son derece nadide ve kırılgan bir uzay gemisi gibi. Şair Dursun Ali Akınat'ın sözlerinde ve oradan Ozan Musa Eroğlu'nun sazında yansıtıldığı gibi **“Bu dünyanın direği yok”**. Ayrıca bu dünyanın, kendisini bölük-pörçük, delik-deşik, kirli-paslı edenlere karşı da hiç **“Merhameti, yüreği yok”**. Hem bilimsel veriler, hem de halk kültürü böyle diyor. Bunu böyle bilelim.

Birkaç paragraf önceki sözlerimiz arasında **“değişik”** ve **“farklı”** sözcüklerine dikkatinizi çekmiştim. İşte o sözcükler burada **“çeşitlilik”** olarak karşımıza çıkıyorlar. Yerkürenin biyolojik düzeni ya da biyolojik hiyerarşisi içinde yer alan, birbirinden değişik ve birbirinden farklı olan bütün bu yapılar **“biyolojik çeşitliliğin”** parçalarını, elemanlarını, alt yapılarını oluşturuyorlar. Yukarıdaki Biyolojik Hiyerarşi Düzenini gösteren Şekil içinde belirtilen kademelerin her biri, “sistem” kuralları çerçevesinde çalışıyorlar. Sistemin kurallarına uyamayanlar ya elenerek, ya da onları içinde barındıran bütün sistemle birlikte, yok olup gidiyorlar.

“Ekosistem”, Bir Sistemdir

Biyolojik Hiyerarşi düzeni içinde her kademe, “sistem” kuralları içinde çalışırlar. Bunlar arasında yer alan “Ekosistemler” de (yani, canlı türlerinin yaşama ortamları) da, bir sistemdir. Ekosistemler doğal oldukları gibi, insan türü tarafından yarı-doğal, ya da değişik

derecelerde yapay hale getirilmiş yaşama ortamlarıdır. Yerküre üzerindeki bir göl, bir bataklık, bir dere, bir havuz, bir orman, ormanda bir açıklık, bir step, bir bağ, bir tarla, bir yerleşim alanı: içinde barındırdıkları canlılarla birlikte, büyüklüklerine bakılmaksızın birer ekosistemdir. Bir ekosistem, evin içinde bir köşede unutulmuş ve küf tutmuş bir ekmek parçası kadar küçüktür. Ya da evin en cazip köşesinde özenle sergilenen, bir akvaryum da insan destekli küçük bir ekosistemdir. Öte yandan, bir ekosistem, tüm canlıları üstünde barındıran bir Yerküre kadar büyük de olabilir.

Bir ekosistem, ister yapay isterse doğal olsun, ister bir akvaryum kadar küçük isterse Yerküre kadar büyük olsun, adı üstünde bir **sistem**dir. Her ekosistem, bir sistemin yukarıda açıkladığımız özelliklerini gösterirler. Her sistemde olduğu gibi, her ekosistemin de kendine özgü belirli parçaları vardır. Bunlar sistemin vazgeçilmez parçalarıdır. Ekosistemi oluşturan parçaların bir bölümü canlı, diğer bir bölümü de cansız varlıklardır. Bunlar arasında devamlı ve dengeli ilişkiler bulunur. Yerküre ekosisteminde yaşayan her canlı türü, sistemin bir parçasıdır. Yerkürenin tamamında, yaklaşık dokuz milyon çeşit canlı türü olduğu tahmin edilmektedir. Başka bir deyişle, sistem yaklaşımlı gözüyle bakarsak, Yerküre ekosistemlerinde en az **dokuz milyon çeşit canlı parça** bulunmaktadır. Bu parçalardan sadece üç milyon kadarı bilinmektedir. Geri kalanların adı, sanı, nerede yaşadığı, neye yaradığı, ne iş yaptığı, sistemin içindeki görevlerinin ne olduğu henüz bilinmiyor...

Ekosistemin Görevi Nedir?

Bir ekosistemin asli görevi, orada uzun yıllardan beri yaşamakta olan çeşit çeşit (yerli) canlı türlerine “ev” olmaktır. Her canlı için asıl “ev sahibi”, onların yaşadığı ekosistemlerdir. Ne var ki, insan türü, “ev sahibi” olarak sadece kendini görmekte, Yerküre üzerindeki ekosistemlerin büyük bir bölümünü, sırf kendi türünün ihtiyaçlarını ön plana çıkararak tasarlamakta, değiştirmiş ve değiştirmektedir. Denilebilir ki bizim türümüz, yirminci yüzyılın ortalarına gelinceye kadar, kendisi dışındaki yaratılanların “ev” ihtiyaçlarını ve yaşama haklarını, bilimsel ve vicdani boyutlarıyla dikkate almamıştır.

Ekosistemlerde Canlılar Arasındaki İşbölümü ve İşbirliği

Ekosistemdeki canlı türleri, yaptıkları işler bakımından üç büyük “meslek grubuna” ayrılırlar. Bunlardan birinci büyük grup **üretici**, ikinci büyük grup **tüketici**, üçüncü büyük grup ta **ayrıştırıcı** gruptur. Bu gruplar kendi aralarında harika bir işbölümü yapmışlardır. Her bir grubun içindeki canlı türleri (ekosistem parçaları) kendi üzerlerine düşen görevleri yapsınlar ki, ekosistem de onlara “ev” olma görevini yerine getirebilsin.

Üretici grup, bitkilerdir (tüm tohumсуuz ve tohumlu bitkiler). Bitkiler, daha tohumdan çıkar çıkmaz ve güneşi görür görmez (toprakтан su ve besin elementlerini, havadan karbondioksiti, güneşten de enerjiyi alarak), yeşil yapraklarıyla **fotosentez** yapmaya başlarlar. Böylece, kendilerine yetecek besinleri kendileri ürettikleri gibi, başka canlı türlerine yetecek besinleri de üretirler. Yerküredeki canlı türlerinden yaklaşık 400,000 (dört yüz bin) tür, bitki türüdür. Geri kalan yaklaşık dokuz milyon canlı türünün büyük çoğunluğunun, yaşayabilmek için, doğrudan ya da dolaylı olarak, sadece bu kadar az sayıda bitki türünün ürettiği organik maddelere (ve oksijene) bağımlı olduklarını biliyor muydunuz?

Tüketici grup, hayvanlardır (tüm omurgalı ve omurgasız canlı türleri). Bunların büyük bir bölümü, sadece bitkilerin ürettiklerini tüketerek yaşamlarını sürdürürler (otçul, herbivor). Diğer bir bölümü de hem bitkilerle, hem de (bitkileri yiyerek beslenen) başka hayvanlarla beslenirler (hepçil, omnivor). Azınlıkta kalan ve popülasyonları daha az olan (ve daha güçlü ve daha etkili “silahlara” sahip olan) bir bölümü de sadece başka hayvanları yiyerek beslenirler (etçil, karnivor).

Ayrıştırıcı grup içinde çoğunlukla mikroorganizmalar (bakteriler, mantarlar) bulunur. Bunlar ihtiyaç duydukları enerjiyi üretici ve tüketici grubunun artıklarını, atıklarını ve ölülerini parçalayarak sağlarlar. Bunu yaparken, pek çok besin elementinin tekrar toprağa karışmasını, geri dönüşümünü ve onların bitkiler tarafından tekrar kullanılabilir hale gelmesini sağlarlar. Bir bakıma, bu gruptaki canlılar, ekosistemde “boylarından büyük işler yaparlar”. Eğer ayrıştırıcı grup canlılarının yaptıkları geri dönüşüm hizmetleri olmasaydı, tüm canlı türlerinin atık ve artıkları parçalanmadan yerküre üzerinde birikecek ve devasa yüksekliklerde çöp yığınlarına dönüşecekti. Daha da

kötüsü, diğer canlıların besinleri içinde aldıkları elementler o yığınlar içinde “kilitli” olarak bekleyecek ve besin elementleri açısından ekosistemlerde sürdürülebilirlik diye bir süreç işlemeyecekti...

“Sen Seyreyle Gümbürtüyü”

Yunus Emre yaklaşık sekiz yüzyıl önce ne güzel ifade etmiş...
“Kırk küpü yerden göğe dizenseler, Ortadan birini çekseler, Var sen seyreyle gümbürtüyü...”.

Ekosistemlerde de öyledir. Her bir ekosistemde “yerden göğe”, böcekten börtüye, tavşandan atmacaya kadar değişen, binlerce, onbinlerce, hatta milyonlarca canlı türü birbirine bağımlı durumdadır. Onlar yaşadıkları ekosistemlerde sanki birbiri arkasında bir zincir gibi “dizili” halde dururlar.. “Beslenme zinciri” deyimi de oradan gelir.

Bir ekosistemde yerli (asli parça) olarak yaşamakta olan herhangi bir canlı türünün nesli tüketilirse (ya da bir ekosisteme ait olmayan yabancı bir tür o ekosisteme sokulursa), o ekosistem görevlerini (ekosistem hizmetlerini) yerine getiremez hale gelir. Ekosistem hizmetleri yerlerine getirilemediğinde, yerel düzeyde toprak erozyonundan, küresel düzeyde iklim değişikliğine varıncaya kadar pek çok sorunlar ortaya çıkıyor. Çoğumuz, çevremizdeki “gümbürtüyü” ne yazık ki zamanından önce duyamıyoruz. Duysak bile, onu yorumlayamıyor ya da gereken önlemleri zamanında alamıyoruz...

“İnsanı Yaşat ki, Devlet Yaşasın”

Şeyh Edebalı’nın Osman Gaziye verdiği uzun ve anlamlı öğütleri arasında bir de şu cümle var: **“İnsanı yaşat ki, devlet yaşasın...”**. Sistem yaklaşımı gözlüğüyle bakarsak, buradaki üst sistem “devlet”, onun içindeki alt sistemlerden biri de “insan”dır. İnsan “birey” olarak düşünülürse, daha büyük bir yapılanmanın (organizasyonun) içinde yer alan bir alt birimdir. Bu öğüdün açılımını, felsefi bir yaklaşımla ekolojik bilimine uyarlırsak, şu anlam ortaya çıkıyor: “Bütünü oluşturan alt parçaları koru ve yaşat ki, onun üst parçası olan **bütün** de yaşasın. Böylece o üst birim, diğer bütün alt birimlerinin lehine, görevini yapabilsin”.

“İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” görüşü, üst sistemden alt sisteme doğru bakıldığında şöyle oluyor: “Devleti yaşat ki, insan yaşasın”. Söylem, bu şekliyle de doğrudur. Büyük şemsiyeyi oluşturan “devlet” zayıflayıp yok olunca, o devlette yaşamakta olan insanlar da hem fiziki ve biyolojik yapılarıyla, hem de kültürel birikimleriyle yok olma riski ile karşı karşıya kalırlar. Devlet yaşasın ki, onun parçası olan insanlar da devletin bütünlüğü içinde varlıklarını sürdürebilsin.

Biyolojik hiyerarşi içinde “ekosistemler”, kendisinden daha aşağıda olan birimler için koruyucu şemsiye görevini yaparlar. Ekosistem şemsiyesinin altındaki farklı türler de (devlet içinde farklı görevleri yürüten liyakat sahibi farklı meslek erbabı gibi), yaptıkları işbölümü ve işbirliği içinde, farklı görevleri yürütürler. Yerküre ekosistemlerini yaşatalım ki, insan dahil, oradaki diğer canlı türleri de yaşasın. Çünkü bir ekosistem bozulunca (yani, bir orman kesilince, yakılınca ya da orman ekosistemi tarumar edilince, bir sulak alan kurutulunca, bir akarsu-göl-deniz kirletilince...) orada yaşayan tüm canlı toplulukları ve canlı türleri de, evrimsel süreç içinden süzülüp gelen ekolojik ve genetik birikimleriyle birlikte, önce bozulma, sonra azalma, en sonunda da yok olma süreci içine girerler.

Biraz Empati

Şöyle bir hayal kuralım: İçi insan dolu bir uçak havada uçuyor. Siz de oradasınız. Uçağın çalışmasında, uçmasında, alçalıp yükselmesinde, inip kalmasında, yön bulmasında, kısacası, uçağın bir **bütün halinde** görevini yürütmesinde iş yapan onbinlerce farklı parça vardır... (*Ara not: buraya kadar gerçek ya da hayal olabilir; ama dileğimiz bundan sonrası gerçek olmasın!*)... Bu parçalardan herhangi biri yerinden sökülüp çıkarsa, ya da bozulursa veya doğru bir parça yerine yanlış bir parça takılırsa ne olur? Ya da uçağın kendi parçaları yerine uçağın kendisine ait olmayan yabancı bir parça - örneğin kuş - girerse ne olur?

Uçağın o parçasının sistemde üstlendiği göreve bağlı olarak, uçağın içindeki telaş, kargaşa... Kaptanların ve uçak personelinin canla başla gösterdikleri gayretler... Yolcuların çılgınlıkları... Havada savrulan eşyalar... Gerisi... Gerisi... (Tabii ki dileğimiz, bunlar hiç olmasın!).

İşte, Yerküre ekosistemi de, uzayın boşluğunda insanları taşıyan bir uçak misali, tüm canlıları taşıyan bir uzay gemisi gibi çalışıyor. Yerküre üzerinde yer alan her hangi bir alt ekosistem de aynı kural-lara göre çalışır. Bir körfeze, bir göle, bir akarsuya, bir ormana, hatta bir akvaryuma, kısacası bir ekosisteme, o ekosistem için yabancı olan parçalar girdiğinde o ekosistem görevini yapamaz hale gelir. Aynı şe-kilde, bir ekosistemin asli parçası olan (canlı veya cansız) bir varlık o sistemden sökülüp çıkarıldığında sistemin görevlerinin aksaması ve en sonunda sistemin çalışamaz duruma gelmesi kaçınılmaz olur. Belli bir ekosistemde yaşayan türlerden (parçalardan) herhangi biri yerinden sökülüp atıldığında (orada nesli tüketildiğinde), ya da bir ekosisteme ait olmayan yabancı (egzotik) bir canlı türü (ya da cansız maddeler) o ekosistem içine (ön araştırma yapılmadan) sokulduğunda, er ya da geç, sistemin bozulma ve devre dışı kalma riski oldukça yüksektir.

Bu süreçler bazı bölgelerde daha hızlı, bazılarında daha ağır devam edebilir... Bu bozulma sürecini birey olarak her birimiz ya görebiliyor, ya da göremiyoruz... Er, ya da geç... Geç olması için her birimiz, yaşadığımız her gün, az ya da çok, katkıda bulunabiliriz. Uzayda aynı uçakta, aynı uzay gemisindeyiz... Geminin parçaları tek tek yerinden sökülüp çıkarılmamalı, Yerküremizdeki canlı türleri ve onların yaşadıkları ekosistemler bozulmamalıdır.

“Çeşitlilik” Üzerine Bir Övgü ve Bir Özet

- Çeşitlilik ekonomide, ekolojide, sanatta ve kültürde ilgili siste-min ayrılmaz bir parçasıdır.
- Çeşitlilik, ona sahip olan sistemlere, kurumlara, kültürlere ve kişilere güç ve canlılık, direnç ve istikrar, tat ve çeşni, renk ve güzellik, sevgi ve hoşgörü kazandırır.
- Çeşitlilik ekonomik değerlerle ölçülemeyen bir zenginliktir. Çeşitlilik, onu taşıyan ya da ona sahip olan sisteme esneklik sağlar, seçenekler sunar; o sistem için bir çeşit sigortadır.
- Yapı ve işlev bakımından çeşitliliğe sahip olanlar - ister bir bi-rey, ister bir kurum, isterse bir cansız varlık olsun - daha renkli, daha güzel, daha uyarıcıdır.

- Çeşitlilik, görüşlerin ve düşüncelerin gelişmesi için daha tetikleyici, daha yaratıcı ortamlar hazırlar.
- Canlılar dünyasını ilgilendiren erdemleri sağlayan çeşitlilik de **biyoçeşitlilik** adını alır. Genler, türler, ekosistemler (ve bunlar arasındaki etkileşimler) ve her birinin alt ve üst sistemleri biyolojik çeşitliliğin asli elemanlarıdır.
- Biyoçeşitlilik, diğer sistemlerde bulunan çeşitlilik gibi, Yerküre ekosistemlerine benzer üstünlükleri, benzer özellikleri sağlar. Çeşitli özelliklere sahip olan, çeşitli öğeleri ve canlı türlerini üzerinde taşıyan bir doğa parçası (ekosistem), tekdüze yapıda bir doğa parçasına göre daha güzel, daha renkli, daha zengin, daha dirençli, daha istikrarlı, daha ilham verici, daha yaratıcıdır.
- Doğada çeşitlilik, ekosistemlere (yaşama ortamlarına) direnç ve istikrar kazandıran, güç ve canlılık veren, sistemdeki canlı türlerinin uyum esnekliğini artıran ve onların nesillerinin sürdürülebilmesi için farklı seçenekler sunan dinamik bir özelliktir.

“Gidiyoruz Gündüz Gece”

Bu nedenlerle **türler**, taşıdıkları **genler**, o türlerin **yaşadıkları ortamlar** ve onlar arasındaki **etkileşimler** korunmalı ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmelidir. Tekrarda yarar var: Uzay boşluğunda aynı uçakta, aynı Yerkürede, aynı uzay gemisinde yolculuğumuz devam ediyor. Uzaydayız. Şu dünyanın arkasını dayayabileceği “bir direği yok.” Tutunacak bir dalı, yapışacak bir ipi yok Yerkürenin. Büyük Ozan Aşık Veysel’in dediği gibi **“Gidiyoruz gündüz gece”**. Ama sistemin parçaları zarar gördükçe sistem teklemeye başladı: küresel düzeyde iklim değişiyor, ekosistem hizmetleri aksıyor, yaşama ortamları bozuluyor, oturduğumuz koltuklar gıcırıyor, canlı türleri tek tek ya da gruplar halinde yok oluyor, sistemin parçaları dökülüyor... Bu süreç, bazı yerlerde daha yavaş, bazı yerlerde daha hızlı... Ama ilerliyor.

Kimimiz birey olarak bu süreçteki olumsuzlukları görebiliyor, kimimiz de göremiyoruz... Şairin dediği gibi ayrı bir **“Kılavuzun gereği yok”** artık. Kanıtlar ve tanıtılar (belirtiler) apaçık ortada.

“Yolun sonu görünüyor”. Er, ya da geç... Ama görünen sürecin “gecikmesi” için, her birimiz, yaşadığımız her gün, az ya da çok, “ev”imizin lehine katkıda bulunabiliriz; bulunmak zorundayız. Süreçteki olumsuzluklar geciktikçe, yeni çözümler bulunabilir. Böylece, hem şimdiki hem de gelecek kuşaklar, bu olumsuzluklardan daha az etkilenir. **Hatta süreci tersine çevirebiliriz.** Şu anda önümüzde görünen “son”, olumsuzluklara giden bir “son” olmayabilir. Bilakis, Yerküre-deki tüm canlıları karanlıklardan kurtarıp aydınlıklara kavuşturacak bir “yolun sonu”, belki de bir “tünelin sonu” olabilir... HEPİMİZE İYİ ve SAĞLIKLI YOLCULUKLAR...

S26- Mesleğe yeni başlamış veya başlayacak orman mühendislerine vereceğiniz mesajınız/mesajlarınız neler olabilir?

Nasihat Veren Kişi, Verdiği Nasihate Önce Kendisi Uymalıdır

İngiliz düşünür Lord Chesterfield şöyle diyor: **“Nasihatten çok az kişi hoşlanır. Nasihatten en az hoşlananlar ise ona en çok ihtiyaç duyanlardır.”** Ama bence, Lord Chesterfield’in bu sözü her zaman ve her yerde geçerli değildir. Örneğin, nasihate ihtiyaç duysun ya da duymasın, her meslektaşımın aşağıda önerdiğim 10 mesajı okuyacağını ve bunlardan hoşlanacağını umuyorum. Ayrıca, başkalarına nasihat vermeden önce, bizzat kendimin de, aşağıda sıraladığım bu nasihatlere uymuş ve uymakta olmam gerektiğini de biliyorum.

Genç Meslektaşlarıma İlk 10 Mesaj

Bu çerçevede **genç meslektaşlarıma** önereceğim ilk 10 mesajı şöyle sıralayabiliriz:

(1) Mesleğe yaklaşık 24 yaşında başlasanız, önünüzde muhtemelen 50-60 yıl kadar uzun bir zaman sizi bekliyor demektir. Bu hesabı iyi yapın. Bir düşünürün dediği gibi, **“Yaşlılıktaki mutluluğumuz veya mutsuzluğumuz, gençlikte yaptığımız işlerin ödülü ya da cezasıdır”.** Kendinizi ona göre ayarlayın.

(2) İlk önce BİLGİ sahibi olun. Doğru ve geçerli bilgiyi seçin. Belleğinizde biriktirdiğiniz doğru bilgiler arttıkça, doğru işler yapma ve zorlukları aşma gücünüz daha fazla olur. Ayrıca, başkaları tarafından aldatılma, onların tuzağına düşme zafiyetiniz azalır...

(3) Kendinizi, dünya standartlarına göre yetiştirin. Yakın çevrenizde devamlı gördüğünüz başarılı kişileri örnek almak elbette güzeldir. Ama bununla yetinmeyip, küresel ölçütleri de hedef alınız. Ortalama bir dünya vatandaşının üstünde bilgilere ve donanımına (bilimde, sporda, sanatta, sosyal alanlarda) sahip olunuz...

(4) Dünyada yaygın konuşulan en az bir yabancı dili iyi bilin. Dünyamız, zaman ve mekân olarak gittikçe küçülüyor. Anlayabilmek ve anlatabilmek, daha iyi iletişim kurabilmek, daha iyi iş, daha iyi aş, daha iyi eş ve dost edinebilmek için yabancı dil(ler) öğreniniz...

(5) Kişiliğinizi, insanlık erdemleri ile zenginleştirin: Gerçeği (hakikati) arayın ve onu savunun. Adaletli ve dürüst, sorumlu ve üretken (çalışkan), sevgi ve saygı dolu, hoşgörülü ve iyi niyetli olunuz...

(6) Düzenli, planlı, disiplinli, dinamik olun; değişik etkinliklere katılın. Böyle bir duruş, sizin hayatta daha hazırlıklı (ve rakiplerinizden daha önde) olmanıza yardım eder. Zamanı iyi değerlendirin. Unutmayın, **“Fırsatlar, hazırlıklı olanların yanına gelir, onlara güler”**. Yararlı olduğuna inandığınız ve güvendiğiniz sivil toplum kuruluşlarına (STK) üye olunuz; orada, başkalarına öğreteceğiniz ve başkalarından öğreneceğiniz çok şeyler bulabilirsiniz.

(7) “Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur”. Vücut ve ruh sağlığınız yerinde olursa, akıl sağlığınız da yerinde olur. Evet, akıl ve fikrinizi geliştirin; ona ek olarak spor yapın, dengeli (ve doğal) beslenin, sosyalleşin.

(8) Teknolojideki yenilikleri ve gelişmeleri izleyin. Yeniliklere açık olun; kendinizi yeniliklere göre zaman zaman yeniden ayarlayın...

(9) Okuduklarınızı ve dinlediklerinizi anlayın; doğru mu, yanlış mı, sorgulayın. Anlamadan okumak, anlamadan dinlemek israftır, zaman israfıdır. Ayrıca, anlamadan okumak, anlamadan dinlemek insan beynini “anlamama” yönünde şartlandırır. Böyle bir şartlanma sonunda, beyindeki akıl yürütme ve sorgulama sistemi kapalı devreye girer; kulağa gelen her söz, içeri girmeden teğet geçer. Unutmayın, **“İşleyen demir ısıldar”...**

(10) Anılarınızı yazın, belgeleyin, biriktirin. Aile geçmişinizi (şecerenizi) ve ülke geçmişinizi (tarihinizi) mutlaka öğrenin. Geçmişini bilmek ve hatırlamak, gelecekte doğruları daha iyi bulmanızı ve geleceğinizi daha iyi planlamanızı sağlar. Zaten, Şeyh Edebali asırlar önce ne güzel özetlemiş: **“Ey oğul: Nereden geldiğini unutma ki, nereye gideceğini bilesin”**. Yazılı anılar silinmez, kalıcıdır. Anılar yaşlandıkça değer kazanırlar. Çünkü yıllar sonra o anıları tekrar ziyaret ettiğiniz zaman, kendinizi gençlik bahçesinde, çok özel bir dostunuzla birlikte dolaşmakta olduğunuzu hissedersiniz. Belki o zaman kıymetini pek bilmediğiniz o değerli anları, bir zamanlar “sen” olan o çok özel dostunuz ile baş başa tekrar yaşarsınız.

S27-Emekli olduktan sonra neler yapıyorsunuz?

Bir Fani İçin Günler, Her Gün Birer Birer Azalıyor

Bir fani için günler, her gün birer birer azalıyor. Ama emekli olduğunuzda aynı faniye, sanki “zaman hiç geçmiyor” gibi geliyor. Her şeyden önce, emekli olduğunuzda, üzerinizde daha önce görülen zaman baskısını duymuyorsunuz. “Şu iş, şu zamana yetişmeli” diye bir zaman sıkıntınız olmuyor. Bir bakıma, size “zaman bol” görünüyor. İlginçtir, bu dünyada geri kalan günlerinizin sayısı azaldıkça, “zamanın bol” olduğu ve “zamanın geçmediği” duygusunu da yaşıyorsunuz. Böyle bir duygu, yaşlılığa ve onun akabinde kaçınılmaz son yolculuğumuza uyum sağlama yönünde bir teselli mükâfatı olmalı. Bu ikilem, yaşam ve ölüm arasında yapılmış gizemli bir uzlaşma sanki.

Gül İle Dikeni

Tabii ki, emeklilikte, fırsat buldukça **torun** seviyorsunuz. Torunların kısa sürede gösterdikleri fiziksel, zihinsel ve mantıksal gelişimlerini yakından izlemek, bugüne kadar yaptığım “bilimsel gözlemlerin” en keyif verici olanı diyebilirim. Benzer aşamaları (çok uzun yıllar önce bile olsa) bizzat yaşamış olduğunuz için, bu gelişim ve gözlemlerin hepsi size tanıdık geliyor. Size tanıdık gelen ve daha önce yaşamış olduğunuz olayları yorumlayabilme bilgi ve yetisine sahip olduğunuz için de bundan keyif alıyorsunuz. Oysa bilimsel

gözlem ve deneyler yaparken, daha önce hiç başınızdan geçmemiş bilinmezleri bulmaya, onları yorumlamaya çalışıyorsunuz. Keyif farkı burada...

Ayrıca, insanın torunuyla birlikte oynaması, oyunların içinde en dinlendirici olanı diyebilirim. Bu konuda tek sorun şu: Enerjiniz, torunun enerjisine yetişemiyor. Bu da, gülün dikenini olsun. Torunla birlikte olduğunuzda dikenini değil, gülü görüyorsunuz zaten...

Kani Işık ve Torunu. Torun Lila, doğa ile tanışıyor. Emeklilikte en dinlendirici oyun, torunla oynanan oyundur. Tabii ki enerjiniz onun enerjisine yetişebilirse (10 Nisan 2016, Orta Doğu Çamlık Sitesi, Ankara).

Çocukluktan Kalma Çocuksu Hayaller

Emekli olunca, daha önceleri zaman bulamadığınız için yapamadıklarınızı yapmayı deniyorsunuz. Örneğin, çocukluğumdan gelme bazı hayallerim vardı. Tabii, tahmin ettiğiniz gibi bunların çoğu çocuksu hayaller. Bunlardan biri şu: Beydiğin Köyünün Toroslarda, 1200 m yükseltide “orta yaylamız” dedikleri Cimriği (Çimli) Yaylası. Bu yayla 600 x1500 m boyutlarında (yaklaşık 1000 dönüm), dümdüz bir alan var. Coğrafyacılar böyle alanlara **polye** ya da **karstik düzlük** diyorlar. Bu düzlüğün dört bir yanı 2000 metreye yaklaşan yüksek dağlarla çevrili, taban kısmı da dağlardan su ile taşınıp gelen topraklarla dolmuş, alüvyon bir oluşum. Çok yağış olunca göllenir ve kısa bir süre sonra

bu sular kenarlardaki obruklardan yeraltına giderler. Düzlük üzerinde hiç taş yok... Ortam böyle.... Gelelim çocuksu hayalimize: Ortaokul öğrencisi iken (1956'da), bisikleti ilk defa Serik'te görmüş (ki o yörede bisiklete “şeytanarabası” derlerdi), onlardan bir tane satın alıp bu karstik ovada ona binip gezinmeyi çok istemiştım. Bu yayla, Toroslarda, dağlar arasında, araba ile ulaşımı zor bir yerde. Bu isteğimi henüz gerçekleştirebilmiş değilim. Bisiklete binmeyi çoktan öğrendim ama Çimli'de bisikletle dolaşma hayalim sırada bekliyor...

Çimli Yaylası. Karstik bir düzlük. Eskiden beri hem tarım alanı hem de otlatma alanı olarak kullanılıyor. İlkbahar aylarında yamaçlarından pınarlar fışkırır. Ama sonbaharda suları çok kıttır. Bu düzlükte çok iyi bisiklete binilir, çok güzel futbol oynanır. Yamaçlarında sedir, göknar, ardıc ve seyrek dağılımlı çeşitli yapraklı ağaçlar var. Tünele yaklaşık 5 km kuzeyde. Ekim 2014.

Başka bir hayalim “Bölge Şefi” olmaktı. İ.Ü. Tıp Fakültesini de kazanmama rağmen (ki o yıllarda her fakültenin giriş sınavı ayrı ayrı yapıldı), Orman Fakültesine kaydolma nedenlerimden biri de çocukluğumdan devraldığım “Bölge Şefi” olma hayallerimdi: “Bir orman olsun; bu ormanı ağacıyla, çalısıyla, çimeniyle, çiçeğiyle, kuşlarıyla, kurtlarıyla, akarsuları ve gölleriyle... bir bütün halinde, sürdürebilir şekilde yöneteyim. Köylülere iş vereyim, ihtiyaç karesesi vereyim...” Bu hayalim de bireysel düzeyde gerçekleşemedi. Üstelik, sıraya girip bekleme ihtimali de hiç kalmadı!... Ama şunu gördüm: ülkemizde gerek orman köyleri ile ilişkilerde, gerekse or-

manlarımızın bir ekosistem bütünlüğü içinde korunması ve geliştirilmesinde önemli aşamalar kaydedildi.

Başka bir özlemim de “Saz çalmayı öğreneyim ve kendi yazdığım şiirlerimi sazım eşliğinde seslendireyim”. Bakalım, “70’inden sonra” da olsa, bu konuda azimliyim; bu hayal gerçekleşecek gibi İnşallah...

“Zaman, Ondan Yararlanabilecek Kadar Uzundur”

Bir hayalin ya da özlemin gerçekleşememiş olmasının tek nedeni, o hayalin, yapılması gereken zaman dilimi içinde yapılmamış, ya da yapılamamış olmasıdır. Aslında zaman vardır ve önemli olan onu nasıl harcadığımızdır. Filozof Voltaire’nin dediği gibi **“Zaman, ondan yararlanabilecek kadar uzundur.”** Ama Dede Korkut da **“Kar yaza kalmaz; yeşil güze kalmaz”** diyor. Her ikisi de doğru. Ama her iki sözün de arkasına eklenebilecek bazı “ancak”lar var. ABD’nin Kurucu Babalarından (Founding Fathers) ve aynı zamanda bir yazar ve filozof olan Benjamin Franklin bu konuda başka bir doğruyu söylemiş: **“Her şey yerli yerinde olsun; her iş vaktinde yapılsın”.**

Felsefeden Gerçeklere Dönersek

Tabii ki emeklilik yıllarında, çocukluktan kalma hayalleri yaşarken, gerçeklerle de yaşamayı sürdürmeliyiz. Örneğin, toplumumuzun değişik kesimlerinden ve bazı sivil toplum kuruluşlarından (STK) talepler geliyor. Zamanım ve sağlığım izin verdikçe değişik sohbetlere katılıyor, konferanslar veriyorum. Ayrıca, Türkiye’nin yakın ve eski tarihiyle ilgili kitaplar, makaleler okuyorum. Kendimi ve zamanı zorlamadan (ya da “ilham geldikçe” diyelim), değişik yazılar (anılar, yorumlar, şiirler) yazıyorum. Mesela, işte şu an: Siz değerli meslektaşlarımla tekrar buluşmuş ve böylece başka bir sohbetimizi daha yerine getirmiş olduğumuzu düşünüyorum.

S28- İlk sorumuz, doğduğunuz yer ve köyünüz ile ilgiliydi. O soruyu yanıtlarken, bir orman köyü için oldukça ilginç olan ve 450 yıl öncesinden başlayan bazı kısa tarihi bilgiler de verdiniz. Son sorumuzu da, yine ilk sorumuzla ilgili ola-

rak sormak istiyorum: 450 yıllık bu tarihî kesiti biraz açar mısınız? Çünkü bu konudaki açıklamalarınız, ülkemizdeki orman köylerinin pek çoğunun nasıl oluştuğunu, nasıl geliştiğini, orman mühendisleri ile olan etkileşimlerini göstermesi bakımından ışık tutucu olabilir.

Evet, Celâli İsyancıları orman köylerinin ortaya çıkışı ile ilgili etkin bir faktör olarak bilinir. Önce Celâli isyanlarını, bu isyanların sebep ve sonuçlarını anlamamız gerekiyor.

Celâli İsyancıları ile Orman Köylerinin Ortaya Çıkışı Arasındaki İlişki

Kanuni Sultan Süleyman döneminden (1520-1566) sonra göreve gelen padişahlarla birlikte, İmparatorluk “duraklama devrine” girmişti. Batıda Avusturyalılarla, doğuda da İran’la yapılan savaşlarda, daha önceki başarılar elde edilemiyordu. İmparatorluğa katılan yeni topraklar, yeni vergiler, yeni ganimetler artık durmuştu. Osmanlı Devletinin sosyal, ekonomik ve askeri yapısında bunalımlar baş gösterdi. Devlet bütçesindeki ekonomik sıkıntılar, Anadolu’da yaşayan reâyâ üzerine oldukça ağır vergiler konularak karşılanmaya çalışılıyordu. Bu durumda reâyâ çok zor ekonomik sıkıntılar içine giriyordu. *(Ara not: Reaya, Osmanlılarda “yönetilenler” grubuna verilen genel isimdir. Bunlar vergi veren köylüleri, esnafı, tüccarı ve diğer vergi mükelleflerini içine alıyordu)*

Merkezde (İstanbul’da) şehzadeler ve hanedan üyeleri arasında tahtı ele geçirme ya da tahtı başka birine kaptırmama konusunda büyük saray entrikaları dönüyordu. Taşrada da ayan, kadı, derbent serdari, kethüda gibi yerel yöneticilerin belirlenmesi sırasında yerel/bölgesel ölçekte güç mücadelesi ve hatta rakipler arasında kanlı çatışmalar oluyordu. Örneğin, taşrada çoğu yerde, kim çevresine 50-60 silahlı adam topluyorsa, o ve çevresi yönetimi ele geçiriyordu (Mert 1991, Gedik 2017). Demokrasiden eser yoktu. Ayrıca, yeniçerilerin, tımar sahiplerinin ve vergi toplayan resmî görevlilerin, halk üzerine yaptığı baskılar, zorbalıklar, yolsuzluklar gittikçe artıyordu. Liyakatin yerini rüşvet ve iltimas almıştı. Kanuni devrinde yaşamış olan Fuzûlî’nin (1483-1556) bozuk bürokrasiyi ve rüşvetçiliği yeren

“Şikâyetname” şiirinde şu söz, gerçekliğini nesilden nesile kaybetmeyecek biçimde kayda geçmişti: “*Selam verdüm, rüşvet degüldür deyü almadılar...*”. Fuzuli’nin bu sözü de, Osmanlılarda daha o dönemlerde başlayan yozlaşmayı yansıtmaları bakımından çok ibret vericidir.

Bu ve benzeri durumlar karşısında halk çok tedirgin oluyordu. İlk önce Bozok (Yozgat-Tokat) çevresinde Şeyh Celâl’in başlattığı ayaklanma (1519), kısa sürede bastırılmıştı. Ama onu izleyen yıllarda Anadolu’nun değişik bölgelerinde benzer ayaklanmalar devam ediyordu. Bu gibi ayaklanmalar 1550 -1600 yılları arasında tüm imparatorluk sathına yayıldı. İlk ayaklanmayı yapan Şeyh Celâlin adına atıfla, bu gibi isyancılara Celâli (Celâl’e mensup) adı verildi. Bazı tarihçilere göre, buna benzer irili ufaklı ayaklanmalar 1658 yılına kadar devam etmiştir (Akdağ 1964, Acun 2002).

Celâli isyanları sırasında eşkıya saldırıları ve soygunlar, özellikle devletle yakından ilişkili kurum ve kuruluşlara büyük zararlar veriyordu. Devletin güvenlik güçleri bunları bastırmada yetersiz kalıyor ve mevcut güçler ülkenin her tarafına yetişemiyordu. Vergi toplamak için kendini “devlet görevlisi” gibi tanıtan bazı fırsatçılar da ortaya çıkıyordu. Celâliler, yere ve zamana göre farklı kimliklere bürünüyorlardı. Bu yüzden kimlerin Celâli, kimlerin devlet görevlisi olduğu ayırt edilemiyordu (Acun 2002).

Bütün bunların sonucunda 16’ncı yüzyıl sonları ve 17’nci yüzyıl başlarında Osmanlı Devletinin ekonomik ve toplumsal yapısı altüst oluyor, ticaret ve iletişim yollarının güveni ortadan kalkıyor, birçok yerde ticaret ve haberleşme duruyordu. Devlet, bu ticaret yollarından elde ettiği gelirlerden de mahrum oluyordu. Can, mal, ırz güvenliği kalmayan reâyâ (birçok köy ve kasaba halkı) bulundukları yerlerden başka yerlere göç ediyor, tarımsal üretim yapılamıyor, duruyordu. Bu isyan, saldırı ve göçleri kıtlık, açlık, salgın hastalıklar takip ediyordu. Öyle ki, 16. yüzyılın tahrir defterlerinde (vergi ve sayımların kaydedildiği defterlerde) karye (köy) olarak geçen pek çok yerleşim yeri, bu isyanlar ve göçler sonunda harabe ve yıkıntı hâline geliyor, hatta bir çoğu da tamamen ortadan kalkıyordu (Akdağ 1964).

Gözden Irak Yerlere Neden Göçtüler?

Göç edenler, eşkıyanın ve/veya devletin vergi memurlarının zulmünden kurtulmak için, onların ulaşamayacağını ya da bulamayacağını düşündükleri saklı yörelere (dağlara ve ormanlara) doğru kaçıyorlar; oralarda yeni obalar, yurtlar kuruyorlardı. Tarihte bu göç hareketine “Büyük Kaçgunluk” adı veriliyor (Akdağ 1964). Pek çok orman ve dağ köyünün kuruluş kökeninin de bu isyanlar sırasındaki “Büyük Kaçgunluk” olayına dayandığı düşünülüyor.

Celâli İsyanlarının doruk noktalarına ulaştığı yıllarda [özellikle III Murat (1574-1595) ve III Mehmet (1595-1603) dönemlerinde] Osmanlı yönetiminin gücü ve otoritesi idari, ekonomik ve askeri bakımlardan çok zayıf durumdaydı (Akdağ 1964). Bu dönemde tüm Anadolu coğrafyasında arka arkaya değişik boyutlarda eşkıya baskınları ve soygunlar oluyordu. Acun (2002) o yıllardaki durumu şu cümlelerle açıklamaktadır: “XVII yüzyıl boyunca Anadolu kiralık, başıboş insanlarla ve ücretli askerlerle doludur. Eşkıya liderler ve takipçileri bunlar arasından çıkmıştır. Yağma ve zorba hareketlerde bulunan bu insanlara Celâli denmiştir...”.

Eşkıyalar, Beldibi Hanını ve Beydiğin Oymağını da Hedef Alıyor

İşte, Kesikbeli Yolu güzergâhında ve Beldibi Hanı çevresinde (devletin görevli güvenlik gücü olarak) asayışı sağlayan Beydiğin Oymağı da bu isyanlar sırasında farklı eşkıya çetelerinin saldırı, baskın ve yağmalarına sıklıkla hedef oluyordu. Eşkıyanın saldırı, tahrip, kıyım ve talanları yıllar yılı, arka arkaya devam etti. Bunlara karşı oymağın savaşıları (derbent teşkilatının martalozları, güvenlik güçleri) direndi, pek çok şehit verdi. Çok acı olaylar yaşandı. Coğrafyası ana yerleşim merkezlerinden çok sapa ve dağlık olan bu bölgede, Beydiğin oymağı aka arkaya gelen melun saldırılara karşı uzun süre dayanamadı. Devletin gücü ve otoritesi tüm Anadolu’da zayıflamıştı ve bu yüzden oymağın arkasında hiçbir devlet gücü de yer alamıyordu... Sonuçta, 17’nci yüzyıl ortalarına doğru (yaklaşık 1640’larda) Beydiğin Oymağı’nın, Beldibi Han çevresindeki ilk yerleşim yerlerini terk etmek zorunda kaldığı anlaşıyor. Bu acı anılar, sözlü anlatımlarla nesilden nesile aktarılmıştır.

Eşkîya talanından sonra dağılan oymağın bir kaç obası, Beldibi Hanından 8-15 km uzaklığında Akdağ'ın güney eteklerindeki dağlık ve sapa arazilerde (Ballık, Petir, Çark İni, Sarımahmut ve yakındaki diğer yörelerde) yaşamaya devam ettiler. Bu yörelerde, meşelikler ve çalılıklar arasında, oymak üyelerine ait ev ve ağıl yıkıntıları, mezarlıklar görülmektedir. Nitekim zamanın oymak beylerinden (oymağın liderlerinden) Hüsamettin Efendinin (yaklaşık 350 yıllık) mezarı da bu bölgede, bugün inşaatı süren 687 no'lu devlet yolu tünelinin 1.0 (bir) km kadar güneydoğusunda (Alataş Mezarlığında) - kesme taşlardan yapılmış mezar taşları ve nispeten korunmuş haliyle - yer almaktadır. Bugünkü Beydiğin Köyünün kökeninin de bu yörede yerleşmiş olan obalarda yaşayan insanlardan geldiği anlaşılmaktadır.

Beydiğin Oymağı, Beldibi Hanı yöresinden ayrıldıktan sonra, Osmanlı yönetiminin kendilerine daha önce imtiyaz olarak verdiği bölgeyi ve çevresindeki yaylaları zamanla yurt ediniyorlar. Bu topraklarda, (taa Selçuklular devrinden beri) yaygın olan **“Yörük yaşam tarzına”** uyum sağlıyorlar. Yazın Orta Torosların yükseklerindeki yaylaları, kışın da “zehil” (sahil) dedikleri makilik ve ormanlık alanları (Torosların eteklerini) mekân tutuyorlar. Hayvancılıkla geçinmenin bir gereği olarak, farklı mahallelere bölünmüş 5-10 ailelik obaların yerleşim yerleri, bölgedeki araziye dağılmış durumda yer alıyordu. Beydiğin'e ait dağınık mahalleler (Orman Teşkilatının da teşvikiyle), 1965'den başlayarak, Kargı Hanın 3 km kadar güneyindeki Mezgıt yöresinde toplu halde yerleşmiş durumdadır. Mezgıt yöresinin yaklaşık 10-20 km çevresinde, oymağın ilk yerleşim yerlerine ait ev yıkıntıları ve birbirinden ayrı pek çok yerde, oymağa ait kadim mezarlıklar yer almaktadır.

Oymağın eşkıya talanından kurtulan diğer obalarının ise, irili ufaklı gruplar halinde daha uzaklara göç ettikleri (nesilden nesile) anlatılıyor. Bugünkü Sütçüler ilçesindeki Beydili isimli köyün kökeninin de Celâli baskınları sırasında Beldibi Hanı talanından sonra bölgeden göç edip ayrılan obalara dayandığı düşünülüyor. Göçen obalardan bir bölümü, kendi aşiretinin ve boyunun orijinal ismini, geldikleri yeni bölgede de sürdürüyorlar. Diğer bir bölümü de zamanla başka yerlere, başka aşiretlere, boylara, cemaatlara karışıyor; onlarla kaynaşıyor, bütünleşiyor; ya da yeni yurtlarında yeni ve farklı isimler alıyorlar...

Özetle, yukarıda Beydiğin Oymağı örneğinde görüldüğü (ve yaşadığı) gibi, pek çok orman köyünün ortaya çıkmasında, birbiriyle ilişkili olan şu olaylar, tetikleyici etken olmuştur. (a) 16'ncı ve 17'nci yüzyıllarda Osmanlı Devletinde süren ağır ekonomik baskılardan ve ağır vergi yükünden kaçış (“Büyük Kaçgunluk” olayı); (b) Celâli isyanlarını fırsat bilerek çoğalan eşkiya saldırılarından kaçış. Sonuç olarak bu olaylar sırasında yerini yurdunu terk edip kaçan obaların ve cemaatlerin - ulaşılması güç, ama saklanması ve savunulması kolay yerlere yerleşerek - bugünkü orman köylerinin çekirdeklerini oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Beydiğin Köyü’nün Bugünkü Yerinde Kurulmasında Ormancıların da Emeği Var

Ormancılıkta yeni atılımların yapıldığı 1960’lı yıllarda, orman köylerinin dağınık halde bulunan oba ve mahallelerinin bir araya getirilmesi konusunda, tüm Türkiye kamuoyunda bir kampanya başlatılmıştı. Buna göre, orman köylerinde dağınık halde ve birbirine kilometrelerce uzakta bulunan obaların / mahallelerin tek bir yerde toplanması teşvik ediliyordu. Bütün köy bir arada olunca, köy ilkokulu da her çocuğun kolayca gidebileceği bir merkezde olacak; köy camiiinde okunan ezan her vatandaşın evinden kolayca duyulabilecekti. Köye yol yapılacak, su ve elektrik getirilecek; köye sağlık memuru ve ebe gelecekti... Bütün bunlara ek olarak orman idaresinin asıl amacı olan “ormanlara yapılan baskı ve orman tahribatı” da azalacaktı. Öncelikli beklentiler bunlardı.

Ancak bu konuda bazı sorunlar da vardı: Köylüler, mevcut yerlerini, yurtlarını, damlarını, bir kere daha terk mi edeceklerdi? Onları, yeni bir yerde toplanmak için kim ikna edecekti? O dağ başlarına ulaşabilen tek devlet eli olan “Orman İdaresi” bu işi destekleyecek miydi? Beydiğin Köyünde bu ve benzer soruların cevapları kısa sürede verildi. Şöyle ki köylülerin yeni bir yörede toplanmaları için onları ikna etme görevini, aynı köyde doğup büyümüş ve o yıllarda Taşağıl nahiyesinde Sağlık Memuru (1946 İzmir Kızılçullu Köy Enstitüsü mezunu) olan Ali Merdin yüklenecekti. O yıllarda (1962-1964 arası) Manavgat’ta Orman İşletme Müdürü olan Orman Yüksek Mü-

hendisi İsmail Zengingönül ilçedeki diğer devlet kurumlarını devreye sokacaktı. Nitekim öyle de oldu. Böylece köylüler, bugünkü Mezgit mevkiinde yeni evlerini yapmaya başladılar (1963 sonbaharı ve izleyen yıllarda). Nisan 1964'te bir kurban kesilerek Köy Camiinin temeli atıldı... O yıl ben de İ.Ü. Orman Fakültesi ikinci sınıftan üçe geçmiştim. Her aile, bugünkü yerleşim yeri Mezgit'te bizzat kendi olanaklarıyla evlerini yapmaya / yaptırmaya başladı. İşletme Müdürü İsmail Zengingönül ayrıca, köylülerin kereste ihtiyaçlarının bir kısmını karşıladı. İzleyen yıllarda köydeki Yörük yaşamı ve küçükbaş (özellikle kıl keçi) hayvancılığı azalmaya, ormanlara olan baskılar da o oranda düşmeye başladı.

Tabi ki, bürokrasi çarkları içinde yine yavaş yavaş da olsa köye yol, su, elektrik geldi (ama hiç sağlık ocağı açılmadı hiç ebe gelmedi). Beklendiği gibi, köye ve çevresine yapılan yol işinin öncülüğünü de Orman İşletmesi yaptı, Devlet eliyle Mezgit'te yeni bir ilkokul (1966) yapıldı. Köyden hayırsever kişiler, mali güçlerine göre irili-ufaklı katkılar yaparak, Köy Camiini yaptırdılar; onu, içinde ibadet edilebilecek duruma getirdiler. Bu dönemden sonra köylüler, daha yoğun biçimde orman işçiliği yapmaya başladılar. Zamanla köyde bazı aileler traktör, kamyon, minibüs sahibi oldular, Bütün bunlar 1963-1980 yılları arasında gerçekleşti... TÜBİTAK'ın Bilim ve Teknik dergisinde yayınlanan **“Mutlu Köyün Ekolojik Öyküsü”** başlıklı hikâyeyi de bu orman köyünün ekolojik ve sosyal değişimlerini görüp esinlenerek (1980'de) yazmıştım (TÜBİTAK *Bilim ve Teknik Dergisi*, 148 (3):14-18, 1980).

Vatan Sevgisi ve “Sıla”yı 30 Yıl Sonra Tekrar Görme Güdüsü

Orman Yüksek Mühendisi (ve o yıllarda Manavgat Orman İşletme Müdürü) İsmail Zengingönül, köyde yerleşim planı parselasyonunu yaptıktan ve Köy Camiinin temelini attıktan bir süre sonra (1964'te) Manavgat'tan tayin ediliyor. Çünkü kendisine Antalya'da Düzlerçamı Örnek Orman İşletmesini kurma görevi veriliyor (Anon. 2002) (*Ara not: Ormancılık Teşkilatında değişik coğrafi bölgelerde belirli sayıda kurulan Örnek Orman İşletmeleri, yaptıkları örnek araştırmalar ve uygulamalarıyla yeni bilgilerin üretilmesini sağlamaktaydı. Ne yazık ki 1972'den itibaren kapatılmışlardır*).

Beydiğin Orman köyü. Köy, 1965'den önce, 5-10 km'ye varan uzaklıklarla, ormana dağılmış yedi ayrı oba halindeydi. Köylüler, 1963-64'de Mezgit yöresinde bir araya toplanmaya karar verdiler. İlk evler 1965-66'da yapılmaya başlandı. O yıllarda Köyde hiç kimsede henüz traktör yoktu. Bu traktör; komşu Köy Salur'dan bir akrabanın.

İnşaatlara Devam. Mezgit yöresinde başka bir köşe (Mart 1967). Arka plandaki taş yığınlarına dikkat. Orm. Yük Müh. Kani IŞIK ABD'ye gitmeden önce Taşağıl'dan köye ziyarete gelmişti. Yol, bu at ile üç-dört saat sürdü. Şimdi yapılan 687 no'lu kara yolu ile Taşağıl-Beydiğin arası araba ile 25 dakikaya indi.

Zengingönül, OGM teşkilatında değişik görevlerde çalıştıktan sonra emekli olmuş ve Ankara'ya yerleşmişti. Parselasyonunu yaptığı ve Köy Camiinin temelini attığı o orman köyünü hep merak ediyordu. Acaba, yedi ayrı mahalle halinde ormanın dört bir tarafına dağınık haldeki mahalleler, Mezgit yöresinde gerçekten bir araya gelmiş miydi? Kendisi, mesleğinde titiz çalışmaları ile tanınan ve başlattığı işleri bitirinceye kadar onları izlemeyi ilke edinen, duayen bir meslektaşımızdı. Manavgat'ta eskiden görev yaptığı yerleri, Cerle ve Kapan Ormanlarını ve Beydiğin Köyünü bir kere daha görmek istiyordu.

Bu arada konu ile ilgili bir düşüncemi ve duygumu burada sizlerle paylaşmak isterim: Şöyle: Pek çok meslektaşımız, daha önce görev yaptıkları toprakları bir gün gelip tekrar ziyaret etme ve görme tutkusuyla yaşarlar. Çünkü orman mühendislerinin çoğunun görev yeri arazidir, topraktır. Görev yaptıkları yerlerde bulunan dağlar, tepeler, yamaçlar, vadiler, dereler; hatta tek tek ağaçlar belleklerine kaydolar... Üzerinde çalıştıkları ve çalışırken odaklandıkları maddeler, arazide yetişip gelişen ağaçlar, çalılar, kekikler, otlardır. Orada ötüşen kuşlar, uçuşan keklük alayları, kaçışan alageyikler, tilkiler, tavşanlar, tüm diğer canlılar bulundukları ekosisteme renk ve hareketlilik kazandırır. Orada yaşayan orman köylüleri, ormanın tüm diğer canlılarıyla birlikte, bir ekosistem bütünlüğü içinde asırlardır orada yaşamaktadır... Sonuç olarak, ömrünün bir kesitini (genç bir bölge şefi ya da işletme müdürü iken) oralarda, onlarla birlikte geçiren ormancılar, o topraklardaki bütün bu anılarını “vatan sevgisi” duygusu ile yoğurarak onlara bağlanırlar; o toprakları özler, onları rüyalarında bile görürler.

İşte, İsmail Zengingönül de, aradan 30 yıl geçtikten sonra, “vatan sevgisi” dürtüsü ile Ankara'dan kalkıp Antalya'ya geliyor. Sene 1993, mevsim sonbahardır. Antalya Orman Bölge Müdürlüğü görevinde Şaban Kılıç var. Zengingönül, bana yazdığı (02.12.1993 tarihli) mektubunda gerisini şöyle anlatıyor. “... Bu kere Antalya seyahatimde, Orman Bölge Müdürü arkadaşım Şaban Kılıç beni Cerle Deresi ormanlarından Beydiğin Köyüne götürdü. Orada bir çay içmek kismet oldu. Köyün bir yere toplanmış olmasını 30 sene sonra görmüş olmak beni çok mutlu etti. Cami temelini atıp kurban kestikten sonra söylediğim bir söz, o sırada orada bulunan (yaşlıca) bir köylü tarafın-

dan ifade edildi: ‘Siz burada bizim ormanları da biraz yersiniz ama, olsun’ demişim. Tam benim ifade edebileceğim bir söz. Her şey insan için...”

İsmail Abi’nin bu mektubunun bir bölümünün (kendi el yazısıyla) görüntüsü EK 3’de verilmiştir. Adı geçen mektubu, şimdi kendisi de emekli olan ve emekliliğinin bir bölümünü yine Torosların zirvelerine yakın, sakın ve şirin bir yamaçtaki evinde geçiren Şaban Kılıç’a da [Antalya eski Bölge Müdürü (1992-1996)] gösterdim. Otuz yıl öncesinin anılarını Şaban kardeşim de duyulanarak tekrar yaşadı ve şöyle dedi: “İsmail Zengingönül, Antalya’da benim görev yaptığım orman işletmelerinde benden önceki dönemlerde etkin görevlerde bulunmuştu. Bölge şefliği yaptığım Düzlerçamı Örnek Orman İşletmesini kurmuş, İşletme Müdürlüğü yaptığım Manavgat’ta da benden çok daha önce işletme müdürlüğü yapmıştı. Her iki işletmede de, hem arazide hem de insanlar üzerinde çok olumlu izler bırakmıştı. Gittiği yerlerde onun bıraktığı eserleri, izleri gördüm. Daha sonra kendisi ile yakın dost olduk ve onu daha yakından tanıdım. O nedenle Sayın Zengingönül bu meslekte örnek aldığım, feyiz aldığım, model olarak gördüğüm çok değerli bir meslek büyüğümüzdü...”.

İşte bu meslek böyle bir meslektir. Sadece aynı kuşaktaki meslektaşlar arasında değil, görev yaptıkları ortak mekânlar dolayısıyla da farklı kuşaklar arasında pozitif etkileşimler vardır. Bu gibi pozitif etkileşimlere tanık olmak, ağaç tohumları yanında saygı ve sevgi tohumları ekilmiş olmasını da görmek ve duymak gurur verici. Bu gibi olumlu etkileşimler, her meslektaşımız için örnek alınmalı ve uygulanmalı diye düşünürüm...

Orman Köyü Kooperatifi Kuruldu

ABD’den (1974’te) döndüğüm yılın ertesinde Beydiğin Köyü’nde “Sınırlı Sorumlu Beydiğin Orman Köyünü Kalkındırma Kooperatifi”ni kurduk. Bu Kooperatifi kuruluşunda köyden çıkmış ilk orman yüksek mühendisi sıfatıyla bizzat benim de katkım oldu. Köyden yedi genci teşvik edip bir araya getirdim ve onları bir pazartesi günü köyden bir traktöre bindirip, gerekli resmi işlemleri yapmak üzere ilçemize (Manavgat’a) gönderdim. [*Ara not: Kooperatifi Ana-söz-*

leşme tarihi 06.03.1975'dir. Yayını: Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi, 16.05.1975, Sayı 134, Sayfa 95. Kooperatifin Kurucu Üyeleri: İsmet Üreyen, Ali Şıvga, İbrahim Dinç, Ekrem Eren, Yaşar Özkaya, Mustafa Karabacak, Şerafettin Nergiz idi]. Kooperatifin kurulmasıyla birlikte köylülerin birleşik bir güç oluşturması ve orman işçiliğine teşvik edilmesi yönünde, yasal bir dayanağın kapıları da açılmıştı. Daha sonraki yıllarda köylüler hem yayla sınırlarında bulunan Boğazyurt ve çevresinde, hem de sahil sınırlarında bulunan Beldibi, Murtbeli ve Kapan ormanlarında istihsal (kesim), sürütme, nakliye (taşım) işlerini yapmaya; orman ürünlerini yasalar çerçevesinde değerlendirmeye ve geçimlerinin önemli bir bölümünü orman işçiliğinden kazanmaya başladılar. Kooperatifin kurulmasından önceki yıllarda, ormanda yapılan kesim ve nakliyat işlerini kendilerine "tahtacı" denilen işçiler yaparlardı. Asıl geçim kaynağı ağaç kesmek ve biçmek olan bu işçiler, başka yörelerden mevsimlik olarak taşınıp gelirlerdi.

Beydiğin 1979 Yılında. Köylüler her yıl kazandıkları paraları azar azar artırarak, Mezgitteki yeni ev inşaatlarını tamamlamaya çalışıyorlar. Köyde 1975'de Orman Köyü Kooperatifi kurulmuş. Köylülerin bir bölümü, kooperatif adına ağaç istihsalı yapmak üzere Boğazyurt yaylasına yola çıkıyorlar. Artık köyde iki traktör, bir kamyon ve en az on-beş adet motorlu testere var (Haziran 1979).

Bu da Bir Rekordur

Bu arada Beydiğin Orman Köyünden üç adet Orman Mühendisi çıktığını belirtmek ve onları da köyümüz ve köylülerimiz adına şükranla anmak yerinde olur (*Mezuniyet yılı sırasına göre: Kâni Işık, İ.Ü., 1966; Ali Üreyen, İ.Ü., 1973; Nadir Özkaya, KTÜ, 1982*). Bu üç meslektaşımız, köydeki Orman Köyü Kooperatifinin daha sonraki çalışmalarında ve ormancılıkla ilgili diğer hizmetlerin yerine getirilmesinde değişik ve değerli katkılarda bulunmuşlardır...

Yeri gelmişken **“orman mühendisi sayısı”** ile ilgili şu ilginç anımı da burada not etmek isterim: Taa kırk yıl kadar önce (1980’lerde), değerli Meslektaşım Muzaffer Topak ile sakin ve huzurlu bir ortamda sohbet ediyorduk. Sohbet arasında ben, köyümüzden üç adet orman mühendisi çıktığına vurgu yaparak, “Türkiye’de en çok orman mühendisi yetiştiren köyün bizim köy olduğunu düşünüyorum” demiştim. Güya köyümüzün, mesleğimizle ilgili kırdığı bir rekoru, övünerek ve gururla belirtmek istemiştim. Muzaffer, yüzündeki o tatlı ifadeyle bu sözüme tebessüm etti ve ekledi: “Hocam, o da bir şey mi? Bizim aileden üç orman mühendisi çıktı....”.

O zaman ben, “Tamam, Muzaffer, bu konuda rekor sizde...” diyerek, bizim köyün rekorunu gerçek sahibine teslim etmiştim... Muzaffer ve diğer iki kardeşi bozkırlarla kaplı Orta Anadolu’nun “Kırşehir” gibi bir kentinde büyüyüp orman fakültesine girmişlerdi. Buna karşın, “kır” ve “bozkır” sözcüklerinin çağrıştırdığı manzaralara meydan okurcasına, bu üç kardeş de ormancılık mesleğine önemli hizmetler yapmışlardır: Muzaffer kendisi ağaçlandırma ve tohum ıslahı çalışmalarında; kardeşleri Ali ağaçlandırma, Ramazan ise ceviz yetiştiriciliği alanında çalışmalarına devam ediyorlar. Hem ormancılık, hem ziraat hem de peyzaj meslek alanlarına, “agroforestry” (tarımsal ormancılık) yoluyla değerli katkılar yaptılar ve yapmaktalar. Başarılar sizlerle ve sizler gibi çok yönlü üretim yapan meslektaşlarımızla da olsun... Çeşitlilik (ve biyolojik çeşitlilik) zenginliktir....

Köyde Bir Şölen

Muhtar, köyü ve köydeki Selçuklulardan kalma tarihi Kargı Han’ını tanıtmak ve o günlerde henüz gündemde olmayan Kesikbe-

li Yolunu gündemde tutmak istemişti. Ayrıca, Köye hizmet getirmiş (ve getirmekte) olan Orman Teşkilatı elemanlarına da teşekkür etmek istiyorlardı. Köyün muhtarı, köyde birkaç dönem muhtarlık yapmış olan, hazırcevap oluşu ve açık sözlülüğü ile bilinen Yaşar Özkaya idi. Uzun boylu ve nispeten iri yapılı olduğu için çocukluğundan beri kendisine “Goca Yaşar” derlerdi. Yaşar Muhtar ve köylüler, 26 Nisan 1997 Cumartesi günü, Kargı Hanı önünde bir şölen düzenlediler. Kargı Hanının batı tarafından geçen Kargı Çayı, Nisan ayında taşıdığı bol sularıyla, Akdeniz’e doğru gürül gürül akıp gidiyordu. Çayın iki yakası boyunca yetişen çınar ağaçları henüz yeni yaprak açmışlar ve yeşilin en taze, en canlı renklerini sergiliyorlardı. Muhtar, Kargı Çayının kenarında, üç direkli bir Yörük kıl çadırı kurdurmuştu. Eskiden, her “ev”in kendisi bir çadırdı, ama bu şölende konar-göçer geleneğini yansıtmak adına bu tek bir çadırı bile görümlük olarak çok zor bulmuşlardı. Ala kilimler ve ala keçeler, çadırın içine ve çevresindeki çimenlerin üzerine serilmişti (ki bu kilimleri köyde hanımlar dokumuş, keçeleri de elbirliği içinde köyün erkekleri dövüp “pişirmiş”lerdi). Şölende ikram için ocaklar yakılmış, kazanlar kurulmuştu. Bu arada ormanda dolaşan keçi sürüsünün nüfusundan bir kaç tanesi de azalmıştı...

Muhtar toplantıya, Manavgat ve Antalya’dan Orman Teşkilatı yetkililerini, Manavgat’ta eskiden Orman İşletme Müdürlüğü yapmış (ve ikisi de o günlerde emeklilik yaşamını sürdüren) İsmail Zengingönül ve Şaban Kılıç’ı, bir kaç komşu köyün muhtarlarını ve Beydiğin köylülerini davet etmişti. Açılışa geçildi. Hoş geldiniz ve teşekkür konuşmasını Yaşar Muhtar yaptı. Daha sonra köyden “okumuş” birkaç kişi konuştu. Köyün tarihi, Kargı Han ve Kesikbeli Yolu hakkında bilgiler verdiler. Sonra da Orman Teşkilatını temsilen, o zaman Bölge Müdür Yardımcısı olan Ahmet Çağan ve Bakanlık Bölge Müdür Yardımcısı olan Mustafa Erdem Kara kısa birer konuşma yaptılar. Konuşmalardan sonra, Muhtar tekrar söz aldı. Emekli iki eski işletme müdürüne, Manavgat’ta görev süreleri içinde köyümüze yaptıkları hizmetleri için bir teşekkür konuşması yaptı (O günlerde Taşağıl’da sadece Orman Bölge Şefliği vardı, ve Manavgat Orman İşletmesine bağlıydı). Ne yazık ki her iki eski müdür de, bazı mazeretleri nedeniyle şölene katılamamışlardı. Ama teşkilatta halen görevde olan

genç meslektaşları, bu tarihi mekânda, bir bakıma o emektar meslektaşlarını da temsil ediyorlardı. O günlerde Orman Teşkilatı, kabine-de bir bakanlık düzeyinde temsil ediliyordu. Tecrübeli Yaşar Muhtar konuşmasını çok iyi hazırlamıştı. Önce, her iki müdüre de emeklilik yaşamlarında sağlık ve mutluluklar diledi. Arkasından da her bir müdür için, ayrı ayrı şu kısa, fakat anlamlı cümleleri döktürdü:

Sayın İsmail ZENGİNGÖNÜL: Beydiğin Köyü Oğuz Boyundan gelen, yüzyıllardır Toroslarda konup-göçen, yerli bir **Aşiret** idi. 1963 yılında dağınık mahallelerimizi bir araya getirip bizi **Köylü** yaptınız. Sizden sonra Antalya'mız bir "turizm patlaması" yaptı, biz de ormanda biraz unutulduk. Ama Atatürk'ün dediği gibi bir gün elbet **Efendi** olacağız. Size ve Orman Bakanlığına minnettarız.

Sayın Şaban KILIÇ: Sizden önce derelerimiz geçit vermez, ormanlarımız kamyon görmezdi. Sizden sonra ise orman bekçilerimiz geçit vermez, ormanlarımız yangın görmez oldu. Ah şu KILIÇ, bir de Kesikbeli Dağını kesip geçseydi! Size ve Orman Bakanlığına minnettarız.

Daha sonraki günlerde, bu cümleleri içeren ve Köy Muhtarı imzalı birer metal plaketin de, Antalya Bölge Müdürlüğü aracılığıyla, ilgili meslektaşlarımıza gönderildiğini öğrendim.

Tarihi Kargı Hanı önündeki öğle yemeğinden sonra, oradan 3 km kadar güneyde bulunan Köy mezarlığındaki yaşlı ve ulu bir meşe ağacına bir "anıt ağaç" plaketi takıldı. Köylülere "anıt ağaç" kavramının ne olduğu, anıt ağaçların kültürel ve ekolojik değerleri hakkında bilgiler verildi...

Sonuç olarak, diğer hizmetleri yanında, İsmail Müdür Köyün dağınık mahallelerinin bir araya toplanmasını sağlamış; Şaban Müdür de Kargı Çayı üzerine (Kargı Hanının 100 metre kadar güneybatısında) bir orman yolu köprüsü yaptırmıştı. Bir yıl sonra da (1998'de) tarihi Kesikbeli Yolu, il yolları ağına alındı. 2015'den itibaren, Taşagıl-Beydiğin arasındaki mesafe, eski dönemeçlerden ve dik rampalardan kurtulup 24 km'den 18 km'ye indi. Köy yolu, Kargı Hana kadar asfaltlandı. Köye, Goğuz Pınarından (köylülerin deyimiyle, Goğuz

Muğarından) içme suyu getirildi. Ama henüz sağlık ocağı ve ebe yok. Gerçi bir kuşak önce her ailede 6-7 çocuk varken, şimdiki kuşakta sadece 1, 2, ya da en fazla 3 çocuk var...

“Orman Köyü” deyince; bütün bu anlatılanlardan sonra, Muğla’nın bir orman köyünde geçen bir olay ve o olaydan ortaya çıkan “Aman Ormancı...” türküsü akla geliyor. Yaklaşık 75 yıl önce geçtiği söylenen bu hikâyeyi anlatmayı ve bu hikâyeden çıkan bir mesajı da okurlarımla paylaşmayı istiyorum. İşte o hikâye...

“Aman Ormancı...” Türküsü ve Düşündürdükleri

Türkiye’de, özellikle Muğla ve çevresi bölgede yaşayıp da “Aman Ormancı” türküsünü bilmeyen çok az kişi vardır. Bu türkünün hikâyesi, kısaca şu şekilde anlatılmaktadır (Eren 2003, Çınar 2004, Akdeniz 2011, Genek 2019): Adı geçen türküye konu olan cinayet olayı 1946 yılında (7 Temmuz, akşam saatleri, saat 21:30 civarında) Muğla ilinde [Yatağan, Gevenes (yeni adı Çaybükü) Köyü, Belen Kahvesinde] geçmiştir [*Ara not: Milli servet olan ormanların devlet mülkiyetinde olmasını, devlet tarafından korunmasını ve işletilmesini öngören 3116 sayılı Orman Kanunu 1937 yılında yürürlüğe girmişti. Orman Genel Müdürlüğü 1937’den itibaren taşrada teşkilatlanmaya başladı. Bu çerçevede, Orman İşletmeleri 1945, Orman Bölge Müdürlükleri de 1951 yılından itibaren kurulmaya başlandı. O yıllarda orman teşkilatı henüz yenidir ve ormanlar nispeten yakın bir geçmişte (olaydan 11 yıl önce) devletleştirilmiştir. Orman-Halk ilişkileri henüz düzeyli ve düzenli bir aşamaya erişmemiştir. Orman yangıları ülkenin pek çok yerinde yaygın ve çoğu yerde kontrolsüz biçimde devam etmektedir*]...

Olaydan bir gün önce komşu bir köy olan Kozağaç Köyünde orman yangını çıkmıştır. Sarı Mehmet lakaplı Ormancı (Orman Muhafaza Memuru), yangını söndürmeye yardımcı olması (ve ilçeye göndereceği bir evrak) için köy bekçisinin kendisine yardım etmesi yönünde, Muhtar Tevfik’ten istekte bulunur. Çünkü o günlerde telefon, telgraf, yol ve motorlu araç her yerde bulunmamakta; ulaşım yaya olarak ya da binek hayvanı ile sağlanmaktadır. Muhtar Ormancıya, bekçinin başka bir görevi olduğunu ve bu iş için izin veremeye-

ceğini söyler. Bu sırada Muhtar Tevfik ile köy ağasının oğlu Mustafa bir masada dama oynamaktadır... Önce, masadan uzaklaşan Ormancı, bir kaç dakika sonra tekrar gelip kızgın bir şekilde oyun masasını hızla yumrukla ve masayı dağıtır. Köy ağasının oğlu Mustafa buna çok kızar ve Ormancı Mehmet'i tokatlar. Bunun üzerine Mustafa ile Ormancı arasında bir arbede yaşanır. Bu arada Muhtar Tevfik ve bazı köylüler onları ayırmaya çalışmaktadır. Arbede sırasında Ormancı, kaması ile Mustafa'yı kolundan yaralar (*Ara not: O tarihlerde orman muhafaza memurlarının tabanca taşımaya yetkili olmadıkları anlaşılmaktadır*). Kolu yaralı Mustafa da tabancasını çekip Ormancıya doğrultur ve... Ve kurşun, ne yazık ki, onları ayırmaya çalışan Muhtar Tevfik'e isabet eder... Ormancı şaşkınlık ve telaş içinde kapıdan dışarı çıkmaya çalışırken Mustafa onun arkasından birkaç el ateş eder. En sonunda Muhtar kan kaybından ölür. Ormancı ayağından yaralı olarak oradan uzaklaşır... Tabii ki Mustafa da hapishaneye düşer...

Çevresinde saygın bir kişi olan genç muhtarın bir kaza kurşununa kurban gitmesi ve genç Mustafa'nın da hapsilere düşmesi, köyü yasa boğmuştur. Olaydan seneler sonra Tahir Usta adında yerel bir halk ozanı "Aman Ormancı..." türküsünü yazıp dile getirir. Bu türküde, "*Aman Ormancı, canım Ormancı;/ Köyümüze bıraktın yoktan bir acı...*" sözleri nakarat halinde tekrarlanmaktadır. Bazı yorumcular "canım ormancı" yerine, "zalim ormancı", hatta "katil ormancı" deyimlerini kullanarak olayın ve bu tarihi bilginin yanlış anlaşılıp yorumlanmasına yol açmaktadır. Sanki orada görevli olan ormancı silah kullanmış ve Muhtar Tevfik'in ölümüne Ormancı yol açmış gibi bir algılama ortaya çıkmaktadır.

Bu "Aman Ormancı..." türküsünde adı geçen olay, gerçekten acı ve olmaması gereken bir olaydır. Olayda adı geçen Ormancı Sarı Mehmet'in yine bölgeden (Marmarisli) bir kişi olduğu, okuma yazmayı bildiği için Yatağan'da orman muhafaza memuru görevinde çalıştığı belirtilmektedir. Besbelli ki olaydan bir gün önce görev alanında bir orman yangınının çıkması ve yangının gittikçe yayılması yüzünden Ormancı Mehmet önce strese girmiştir. Kahveye gelince de, Muhtarın ona yardım etmeyeceği ve bekçiyi göndermeyeceği yönündeki olumsuz cevabı nedeniyle gururu kırılmıştır. Ormancı Mehmet'in kahvede iken "sarhoş olduğu" iddia edilmekte, fevri davrandığı ve krizi doğru

yönetemediği nedeniyle bu olayların ortaya çıkmasına neden olduğu ileri sürülmektedir.

Bu olay talihsiz olduğu kadar, ormancılık mesleğinde münferit bir olaydır. Buna rağmen, 70 yıl sonra bile, orman teşkilatında çalışan her görev kademesindeki tüm ormancıları ne yazık ki töhmet altında tutan (suçlayıcı) bir olay olarak halk türküleri derlemelerinde, üstelik yanlış yönde çeşitlemelerle, yerini almış görünmektedir. Oysa madalyonun öteki yüzünü de görmekte, orman köylüleri ile ormancılar arasındaki takdire şayan olumlu ilişkileri de, kısaca da olsa bilmekte yarar vardır.

Madalyonun Öteki Yüzü

Oysa madalyonun öteki yüzünde, orman Köylüleri ile orman teşkilatı elemanları arasında geçen nice dostça, nice cansiperane hikâyeler de var. Onlar henüz yazılmamış, sözleri bestelenmemiş, belgeselleri hazırlanmamış, filmleri yapılmamış olan nice başka acı-tatlı olaylar.

Örneğin, 1950’li yıllarda (ki Muğla’daki olaydan sekiz-dokuz yıl sonra) Taşağıl’da (Manavgat) görev yapan bölge şefi kimdi? At sırtında Taşağıl’dan dört saat uzaklarda bir dağ köyündeki bir ilkokula ziyarete gelen, köy ilkokulu bahçesinde köylülerle sohbet edip, ilkokul çocuklarının “orman” konulu şiirlerini dinleyen, şefkatli elleriyle onların başını okşayan Taşağıl Bölge Şefi kimdi? Bu söyleşinin başlangıcında (Soru 02’de) kısaca ismini yazdığım bu kişiyi öğrenebilmek için önce CİMER’e (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) ve ilgili resmi kaynaklara başvurdum. Onlardan gelen cevaplarda, ellerindeki kayıtlarda 1960’lı yıllardan öncesine ait bu konuda bir bilgi bulunamadığı bilgisi vardı... *(Ara not: Ne yazık ki, yakın geçmişimiz bile olsa, tarihimizle ilgili pek çok bilgi ve belge, kayıtlarda geçmiyordu. Çünkü yazanımız ve okuyanımız da çok çok azdı. Yazılı kayıtlarda olan bilgi ve belgeler ya depolarda ve bodrum katlarında bir şekilde ıslanıp çürüdükleri ya da bir şekilde kayboldukları için yok olup gidiyorlardı. Ülkemizde nesilden nesile aktarılan bilgilerin çoğu “sözlü” kültüre dayalı oluyor; ama sözlü aktarıma dayalı bilgiler de zamanla erozyona, gerçeklerin çarpıtılıp yok olmasına ve bilgi kirliliğine uğrama tehlikesi taşıyordu...)*

Dönelim tekrar “Taşağıl”da o zaman bölge şefi kimdi?” sorusuna. Aradığım konu ile ilgili olarak başvurduğum kaynaklardan yazılı bilgi veya belge bulamayınca, son olarak bu kez “sözlü kültür kaynağına” başvurdum. Bunun üzerine, Taşağıl kökenli ve 1930’lu-1950’li yıllarda doğmuş ve 65 yaşından büyük olan bazı kişilerle iletişime geçtim. Taşağıl Orman Bölge Şefliğinde 1950’li yıllarda, memur olarak kimlerin çalıştığını sorduğum... Derken, tesadüfen bir araya geldiğimiz emekli Kimya Yüksek Mühendisi ve Taşağıl kasabası kökenli Mehmet Aydilek ile sohbet ederken, aradığım bilgiye ulaştım. Hem de içinde hiç bir “bilgi kirliliği” kuşkusu olmadan... Şöyle ki, Mehmet Aydilek, babasının o yıllarda Taşağıl Orman Bölge Şefliğinde memur olduğunu, o zamanki Taşağıl Bölge Şefinin adının hiç tereddüt etmeden Nail Sertbaş olduğunu söyledi. Biraz daha ayrıntıya girince, bilginin doğruluğu daha da pekişti. Nail Beyin Taşağıl’da Bölge şefi iken çevre orman köylerinde çok sevilip sayıldığını, hatta pek çok ailenin o yıllarda doğan erkek çocuklarına “Nail” adını verdiğini, nitekim kendi küçük kardeşinin adının da o bölge şefine atfen “Nail” adı verildiğini söyledi... Daha sonra Mehmet’in küçük kardeşi Nail ile de konuştum. Nail, tıp fakültesini bitirip doktor olmuş, 2005 yılından önceki yıllarda da Antalya Sigorta Hastanesinin Başhekimi görevinde bulunmuştu. Dr. Nail Aydilek, adını aldığı Nail Sertbaş’ın evlatları ile birkaç yıl öncesine kadar ailecek görüşmekte olduklarını da belirtti (*Ara not: Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı olan hastaneler 2005 yılından sonra Sağlık Bakanlığına bağlanmıştır*).

Yukarıdaki paragraflarda verdiğim bilgilerle şunu vurgulamak istiyorum: Meslektaşlarımız (Orman Mühendisleri ve Teknikerleri), bulundukları bölgelerde sadece ormancılıkla ilgili görevlerini yapmakla kalmamışlardır. O görevleriyle birlikte, o günlerde Türkiye’nin oldukça mahrum ve ücra bölgelerinde yaşayan orman köylerine ulaşım sağlayan orman yollarını ve köprülerini yapmışlar; orman köylerindeki insanların ormancılık hizmetlerinde değişik iş sahibi olmalarına ortam hazırlamışlardır. Meslektaşlarımız, başka hiçbir ulaşım aracının bulunmadığı ya da gitmediği ücra köşelerdeki orman köylerinde iş kazalarında ağır yaralanan orman işçilerini ve diğer acil hastaları, emrindeki arazi arabasını göndererek hastanelere yetiştirmişlerdir. O yıllarda sağlık hizmetlerinden tamamen mahrum

olan orman köylülerine, yanlarında taşıdıkları ilk yardım çantasından aspirin, ağrı kesici gibi ilaçlar vererek geçici de olsa şifa sağlamışlardır. Orman yangınlarının söndürülmesi sırasında orman işçileri ve orman köylüleri ile yan yana çalışıp terlemişlerdir. Ormandan kereste kaçakçılığının önlenmesinde orman muhafaza memurlarıyla birlikte orman yollarında gece nöbeti beklemişler, bu uğurda pek çok şehitler vermişlerdir. O şehitler arasında, bir orman işçisinden başlayıp bir Orman Bölge Müdürüne kadar, mesleğin her kademesinden nice vatansever bulunmaktadır. Onlara karşı bir vefa borcu olarak, mensubu oldukları T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, ülkemizin değişik yerlerinde yaptırdığı “Orman Şehitleri Anıtları”nda, tabiat parklarında ya da hatıra ormanlarında bu kahraman evlatlarının isimlerini yaşatmaktadır. Ve halen görev nöbetinde olan meslektaşlarımız, o görev şehidi yiğit meslektaşlarını her yıl şükranla anmaktadır...

Bunlardan başka, meslektaşlarımızın bazısı, görev yaptıkları orman köylerindeki köy çocuklarına ilham kaynağı olmuşlar, onların ufuklarının genişlemesinde ve eğitim ve öğretim görmelerinde dolaylı veya doğrudan etkin katkılarda bulunmuşlardır. Yukarıda anlatılan Nail Sertbaş örneğinde olduğu gibi, kendi isimlerinin köyün çocuklarına da verilmesine yol olacak derecede, köylüler tarafından vefa görmüşler, sevilip sayılmışlardır. İsmail Zengingönül örneğinde olduğu gibi, orman köylüleri ile dostluklar kurmuşlar, seneler sonra hizmet yaptıkları o diyarları ve o köylerin insanlarını özlemişler, onları, oraları tekrar ziyaret etmişlerdir. Bu dostluklar, sadece ormancılar ile orman köylüleri arasında sınırlı kalmamış, onların ikinci ve üçüncü kuşak evlatları arasında da (Dr. Nail Aydılek örneğinde olduğu gibi), kuşaklar boyu devam etmiştir...

Kısacası; o günlerde ulaşılması çok zor olan orman köylerine, devletin gücü sadece devlet disiplini ve devlet yasakları ile gitmiş değildir. Devletin güler yüzü ve şefkati de, ilk kez Ormancılar aracılığıyla o ücra köşelere kadar ulaşmıştır. Ormancıların çalıştıkları yörelerde yaptıkları bu hizmetler karşılığında milletimiz ve orman köylülerimiz onlara olan vefa borçlarını da ödemiş ve ödemektedirler. Örneğin, içinde yaşadığı ormanları koruyarak, orada hazır işgücü temin ederek, köprülere, çeşmelere, ağaçlandırma alanlarına, hizmet binalarına, hatta dünyaya yeni gelen evlatlarına, kimi ormancıların isimlerini vererek...

Evet, o günlerde devlet, gerektiği zaman ormanları oradaki köylülere karşı korumuş ve korumaktaydı. Ama aradan geçen yarım asır içinde orman köylüleri ve yerel halk ormanın faydaları konusunda o kadar bilinçlenmişler ki, gerektiğinde “ormanı devlete karşı” korumaktadırlar. Bu son cümleyi açarsak, köylere yakın orman alanlarını ve ormanın sağladığı ekosistem hizmetlerini olumsuz etkileyecek icraatlar söz konusu olduğunda, bu çeşit olumsuz uygulamalara karşı durarak, devletin daha uygun çözümler bulmasını talep etmektedirler.

Mesleki Bellek Bankası

Ormancılar ile Orman Köylüleri ya da Ormancılar ile yetkili diğer meslek kurumları (ya da kişileri) arasında geçen acı ya da tatlı değişik olaylar olmuştur. Bu olaylar, belirli kişi ya da gruplar tarafından yazılıp “anılara” yansıtılmaktadır. Ancak bu anılar, yazan kişi ya da yazan gruba bağlı olarak, madalyonun sadece bir tarafı gösterilerek, eksik ya da yanlış yansıtılmaktadır. Tıpkı, yukarıda adı geçen “Aman Ormancı” türküsünün sözlerine de yanlış yansıtıldığı gibi. Bu nedenle meslektaşlarımızın anılarını yazmalarını, bu anılar bizzat kendileri hayatta iken yayınlanmasa bile, bu gibi anı ve bilgilerin, meslekle ilgili dernek ya da odalar bünyesinde (TOD ve/veya OMO’da) oluşturulacak bir “mesleki bellek bankasında” biriktirilmesini öneriyorum. Onların tarihi değeri bir gün gelip anlaşılacak, yayınlanacak ve nesilden nesile yazılı kaynak olarak aktarılacaktır diye düşünüyorum.

Tarihi Kesikbeli Yolunda Son (2020) Durum

“Kesikbeli Yolu” hakkında bazı tarihi bilgileri birinci sorunuzda (Soru 01’de) vermiştim. Burada da, yolun son durumundan kısaca bahsetmek isterim. “Kesikbeli” adını taşıyan asıl arazi, Beldibi Han ile Tol Han arasında kalan, oldukça kayalık, geçilmesi çetin ve zor olan bir arazidir. Beldibi Hanı ile Tol Hanı arasında kalan ve bu çetin araziden geçen antik yol, yaklaşık 10 km uzunluğundadır. Antik yol üzerinde sırasıyla At-izi, Demirkapı Geçidi, Gelin Taşı ve Bahadın Oluğu gibi tarihi noktalar bulunmaktadır. Beldibi Hanından Demirkapı Geçidine kadar yol kıvrım kıvrım çıkar. Demirkapı Geçidinden

(1240 m.) geçen yol, Akdağ'ın güneydoğu yamacında tatlı bir eğimle Tol Han tarafına doğru gider.

Demirkapı Geçidi. Tarihi Kesikbeli yolu üzerinde Akdağı aşan ve Antalya-Konya arasında en kısa yol olan ünlü bir geçit. Resim güneyden kuzeye doğru çekildi. Geçit genişliği, yaklaşık altı m. Muhtemelen taa Roma döneminden de önce, kayalar kesilerek açılmış. Yolun solunda da aynı yükseklikte kayalar var. İnceleme gezisine çıkan ekip üyelerinin dördü burada da görülmüyor. Sayfa 24'deki resimde belirtilen iki Mustafa arasında tam ortada başı görünen kişi, Beydiğin Köy Muhtarı Yaşar Özkaya (11.09. 2004).

Demirkapı Geçidinden 1 (bir) km kadar kuzeye doğru, yol kenarındaki yerli kalker kaya kütlelerinden biri, antik çağlarda dikine duran bir insan figürü şeklinde yontulmuş ve üzerine bazı özel işaretler işlenmişti. Yoldan gelip geçen göçerler arasında bir dileği olan kızların ve gelinlerin, dileklerinin gerçekleşeceği umuduyla, bu taş a bir dilek bezi bağladıkları söylenir. “Gelin Taşı” ya da “Kız Taşı” adının, bu gelenekten kaynaklandığı düşünülüyor (Ercenk 1992). Ne yazık ki bu tarihi sütun, üzerinde taşıdığı tarihi bilgiler gün ışığına çıkarılmadan, 1970’li yıllarda dozer ile yapılan bir orman yolu inşaatı sırasında bilinçsizce yerinden sökülmüş ve parçalanmıştır (Ara not: İyi ki Gelin Taşı’nın genel görünümlü bir fotoğrafı Ercenk’in 1992 tarihli yazısı ekinde yer almaktadır).

Günümüzdeki süreçte ise, Kesikbeli Yolu konusunda yeni gelişmeler olmaktadır. Şöyle ki, Kesikbeli Yolu güzergâhında - antik yola

zarar vermeden - Akdağ'ı delip geçecek olan beş km uzunluğunda geliş gidişi ayrı (ikili) bir tünel inşaatı var. Tünel inşaatı 2013 yılından beri devam ediyor. Beydiğin Köyünün hemen kenarından geçen yeni yol, ağ dışından "İl Yolları Ağına" (687 No'lu) alınmıştı (10/07/1998 tarihinde, o günün Bayındırlık ve İskan Bakanı Yaşar Topçu'nun oluru ile). Bu yol Antalya - Serik - Taşağıl (Manavgat) - Beydiğin - Başlar (İbradı) - Derebucak - Beyşehir - Konya bağlantılı bir il yoludur. Tünel, Antalya - Manavgat tarafından girip tünelin Kuzeydoğu kapısından çıkınca, ortalama 1000 (bin) metre rakımdaki Eynif Ovasına ulaşıyor. Yeni (687 no'lu) yol, Eynif Ovasından ve Başlar köyünden geçtikten yaklaşık 3 kilometre sonra İbradı İlçesi'nden gelen yol ile birleşiyor. Yol kavşağından İbradı'ya kadar olan uzaklık (güneydoğu istikametine doğru), yaklaşık 13 kilometre. Ana yol, İbradı'dan gelen yol ile birleştikten sonra, rakımları 1000-1300 metreler arasında değişen vadilerden geçerek önce Gembos Ovasına, oradan önce Derebucak sonra da Beyşehir ilçelerine ulaşıyor. Yapılan hesaplara göre, 687 no'lu yeni yol ve tünel açıldığı zaman Antalya-Konya arası yaklaşık 90 km kadar kısalıyor. Ayrıca, tünel açılınca, Antalya - Konya yolunun kış mevsiminde kapanma ihtimali de oldukça azalacak ya da ortadan kalkmış olacaktır.

Öte yandan, Antalya- Akseki-Seydişehir-Konya arasında işleyen 695 no'lu mevcut karayolu da görevini yapmaya devam edecek. Bu yol güzergâhı üzerinde Alacabel mevkiinde (rakım 1825 m) yer alan geçit, bölgede bulunan en yüksek rakımlı geçittir. Bu nedenle kış aylarında yoğun kar yağışı yüzünden ulaşım Alacabel mevkiinde zaman zaman sıkıntıya girmekte ve aksamaktadır. O nedenle, yeni yapılan tünelin devreye girmesiyle, Konya-Antalya arasında yapılan DERebucak –MANavgat bağlantılı yolun, iki büyük ilimiz arasında daha güvenli bir ulaşım için - özellikle kış aylarında - bir DERMAN olması bekleniyor.

Yeri gelmişken şunu da belirtirsek Sezar'ın hakkını Sezar'a vermiş oluruz: Bu yeni yolun ilk güzergâhını da (prototipini de), "orman yolu" olarak - mevcut antik yola zarar vermeden - orman mühendisleri belirlemiştir. Tıpkı, ülkemizin en ücra köşelerine giden pek çok ulaşım yolunun ilk güzergâhlarını belirledikleri gibi.

Mezuniyet 50.nci Yıl. İ.Ü. Orman Fakültesinin 1966 yılı mezunları, Fakülte Dekanlığının düzenlediği bir günde (28.05.2016), Bahçeköy Kampusunda (bu kez eşleriyle birlikte) bir araya geldiler (28 Mayıs 2016). Önceki sayfalardaki resimlerde (sayfa 36–42 arası) görülen “genç delikanlıların” çoğu, 50 yıl sonra (bazı fiziksel, kimyasal, biyolojik ve sosyal değişiklikler olsa da) “ihtiyar delikanlı” olarak yine buradaydılar. Uzun yıllardan beri birbirini görmemiş olanlarımız, ilk başta karşısındakini bilemedi ama, yaklaşıp konuşunca, pek değişmeyen gözleri, gülümsemeleri ve sesleri onların tekrar birbirlerini tanımalarına ve kucaklaşmalarına yardımcı oldu.

Sayın Kâni Işık Hocam, Röportajımızın sonuna geldik. Son-söz olarak ne söylemek istersiniz?

SONSÖZ

Böyle tatlı sohbetlerde söylenmesi en zor olan söz, “sonsöz”dür. Çünkü “sonsöz”ün içine, hem söylediklerinizin bir özetini, hem de söylemek isteyip de o ana kadar henüz söyleyemediklerinizi sığdırmak zorundasınız. Bunu söylerken, uzunca bir “sonsöz” olacak izlenimi verdim ama şu son sözleri söylememe izin veriniz lütfen.

Resmen 1962 yılında İstanbul Üniversitesinde (İÜ) **öğrencilikle başlayıp**, yine resmen 2013 yılında Akdeniz Üniversitesinde (Akd. Ün.) **emeklilikle sonuçlanan** bir süreçten geçip geldim. Antalya Lisesini bitirdiğim yıllarda bir gün gelip de Akdeniz Üniversitesi adında bir üniversite kurulabileceğini hayal bile etmemiştik. Hesaplayınca

arada yarım yüzyılı geçen bir süreç var. Bu süreç insana, işin başından dayken yürünmesi çok uzun bir yol gibi geliyor. Yolun sonuna gelip yol bitince de, meğerse çok kısaymış gibi geliyor insana. Resmi süreç bitmiş olsa da, içinde bulunduğumuz şu an, **“şimdi”**, bence, geriye doğru bakıp, geçmişte olup bitenlere bir göz atma, geçmişe ait anıları yazıp değerlendirme, o süreçten bir kere daha ders çıkarma, bilgi ve deneyimleri tekrar paylaşma zamanıdır diye düşünüyorum. Genç okurlarımız önümüzdeki yarım yüzyıllık süre için bir vizyon geliştirirlerse, gelecek 50 yıl içinde nelerin değişeceğini, ne yenilikler olabileceğini hayal ederlerse, zamanlarını hiç boşa harcamamış olurlar diye düşünüyorum. Yazar James Allen’in yazdığı gibi **“En büyük başarı bile, ilkönce bir hayal ile başlar. O koca meşe ağacı, önce bir palamudun içinde saklıydı; o kuş, bir yumurtanın içinde bekliyordu... Hayaller, gerçeklerin tohumlarıdır, fideleridir”**.

Değerli okuyucularımla: şu ana kadar, bana sorulan soruları ve verdiğim cevapları okuyup değerli zamanlarınızı harcadınız. Yazdığım bu sayfaları okurken harcadığınız zamanın karşılığını bulabildiğinizi umuyorum. Eğer beklediğiniz karşılığı bulamadıysanız, size haksızlık yapmışım demektir: hakkınızı helal edin...

“Hocam, ya sizin hakkınız?” dersiniz, ona da cevabım şu olacak: Doğa sevdalısı “Toprak Dede”miz Hayrettin Karaca’nın dediği gibi **“Olanın olmayana, bilenin bilmeyene borcu var”**. Bu açıdan bakınca ben de bildiklerimi okurlarımla paylaşmayı bir borç biliyorum. Ayrıca benim, beni okutmak ve öğrendiklerimi paylaşmak için olanaklar sağlayan devlete ve millete karşı, ödemem gereken daha çok borcum var. Bu röportaj aracılığıyla anılarımı yazarak, anlatarak devlete olan borcumun küçük bir bölümünü daha ödemeye çalıştım. Üniversite hocası olarak sorumlu olduğum **“okuma, araştırma, öğrenme, yazma ve mümkün olan yerlerde anlatma”** görevimi, bu “uzatma sürecinde”, bu kez de derslik dışında bir ortamda, başka bir biçimde yerine getirmeye çalışıyorum. Sizler de, zamanınızı ayırarak ve anılarımı okuyarak, bu borcumu ödeme yolunda bana kredi açmış oldunuz...

Her şeyiniz yerli yerinde olsun, her işiniz vaktinde yapılsın. Sağlık, başarı ve mutluluk dolu yıllar geçirmenizi dilerim.

Sohbetimizin sonunda, Beydiğin Orman köyü hakkında yazdığım bir şiire de yer vermek isterim. Böylece ormanı, doğayı, tarihi

ve bir orman köyünün sosyal yapısını bir kere daha, bu kez şiirsel bir dille özetlemiş oluruz diye düşünüyorum.

BEYDİĞİN DESTANI

Oymağım Bey Tigin, Boy'um Oğuzdur;
Çayım Kargı Çayı, gözü Goğuzdur,
Kervanım tülülü, atım yağızdır,
Kekik tüten ballar, yağlar bizimdir...

Baş-yaylam Toka'dır, güzlem Boğazyurt,
Dağlarında gezer geyikle bozkurt,
Hoş geldin koç yiğit, savul ey haydut,
Kardelenli karlı dağlar bizimdir...

Dağım Döş Dağıdır, Gökbel, Melik'tir,
Kayası kalkerli, taşı deliktir,
Etekler pınarlı, çeşme, oluktur,
Salkım salkım derli bağlar bizimdir...

Kesikbeli Yolu *Derbent Ağası*,
Beldibi Han'daydı Serdar Obası,
Dirlik var, *tımarı* Eynif Ovası,
Güvenlik sağlayan ağlar bizimdir...

Kardeşim Avşardır, Salur, Kınık'tır,
Şu fani dünyada kişi konuktur,
Anamın, bacımın bağı yanıktır,
Şehidim Cennette, sağlar bizimdir...

Sürüleri mera, otlak dolaşır,
Nankör olan kadir bilmez dalaşır,
Bir lokmayı kırk yiğidim üleşir,
Düzlüklerde tüm otağlar bizimdir...

Can Toroslar, ormanlarla bezenmiş,
Aşık Kâni köyün gönlün kazanmış,
Oğuzlardan Beydiğin'e uzanmış,
Tarih dolu bütün çağlar bizimdir...
Eğilmez başlarda tuğlar bizimdir...

Kâni IŞIK 1996

EKLER

EK-1: “Orman Fakültesi 1966 Yıllığı” son sayfasında yer alan “Elveda” yazısı. (Prof. Dr. Selahattin İnal Hocamız bu yazıyı “Meslek Yemini gibi” diye nitelendirmişti. Ayrıntı için bkz. 5’nci Soru cevabı içinde ilgili alt-bölüm).

ALLAHAISMARLADIK ÖĞRENCİLİK;
ALLAHAISMARLADIK HOCAM; FAKÜLTEM...

Sana dört yıl önce gelmiştik Fakültem. Kimimiz çekiyoorduk özlemini, kimimiz duymuştuk adını, kimimiz de hiç bilmeden kendimizi senin içinde bulduk...

Anladık Fakültem, anladık. Şimdi hepimizde aynı aşk, şimdi hepimizde aynı gaye, şimdi hepimizde birbirinden üstün azim ve yeşil Türkiye ideali var. Ayrıldık gidiyoruz senden...

Hocalarımız birer formül verdiler bize. Çetin savaşlarımızda kılıç yerine kalem, kalkan yerine ciltler kullanıp; kanlar yerine göz nuru akıtarak kazanılmış formülle her biri. Onları istikbal defterimizde birer dikkörtgen içerisine aldık.

Yeşile gönül veren ve ona ömür vakfedenlerin dertleri onlarla çözülecek. Cefakâr ve idealist Türk Ormancısının karşılaşacağı hayat sorunları, bu formülleri bulmanın süruru ve asil heyecanı ile meslek ordusuna katılacakları bekliyor...

Masum, gelinlik bir kız gibi bekleyen yeşiller giydirilecek dağlarımız, nazlı bir endamla süzülen, terbiye ve kültür verilecek ormanlarımız bizleri bekliyor...

En büyük mutluluk dört bir yanı onlarla çevrilmiş olmak, onun sonsuz maddi ve manevi kuvvetinin siperinde barınmak olduğu halde, onun içinde yaşayan, fakat mutsuz olanların yanına gidiyoruz...

Asıl huzuru onunla aramak lazım geldiği halde, onun içinde bulunup maalesef “huzur, huzur!” diye bağırانların bir ömür harcadığı yerlere gidiyoruz...

Saçılamamış buram buram gizli kokularıyla, gizli kalışından hüznünlü, kendisine özeneceklerin özlemini çeken yerlere gidiyoruz...

Evet, genç kardeşlerimiz;

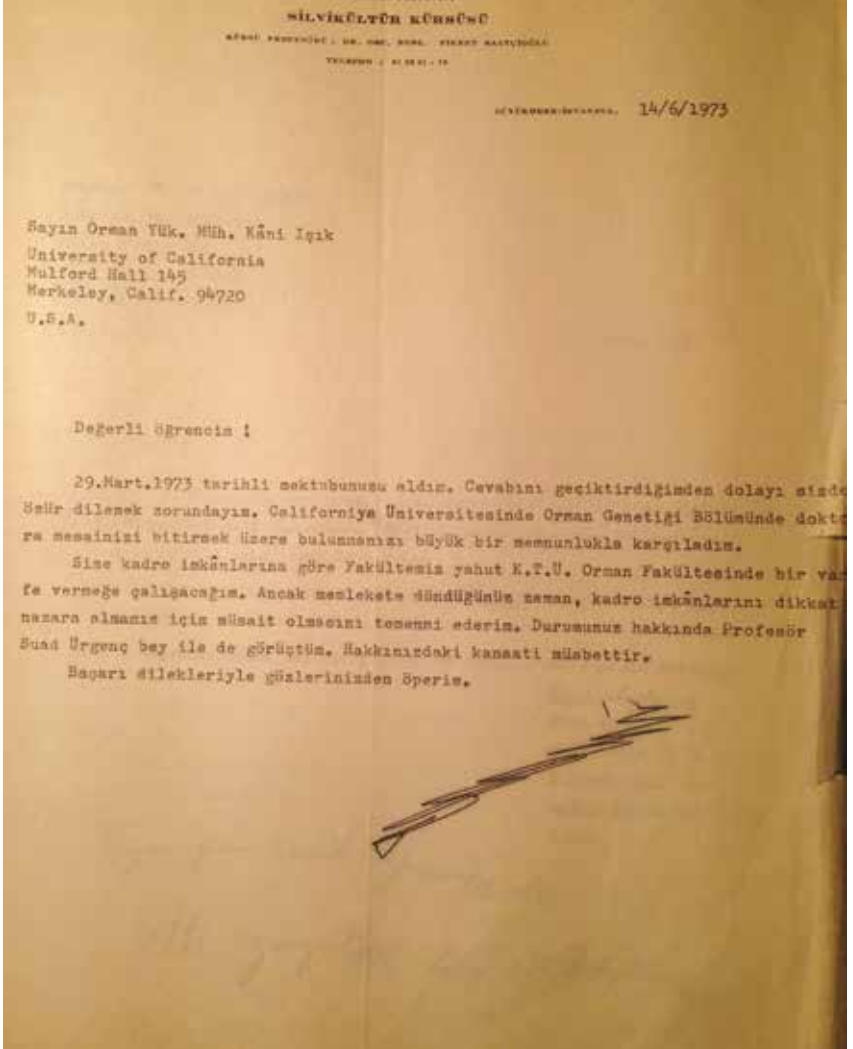
Bütün gücümüzle, bütün varlığımızla, ona yakışacak gerekli şekli vermenin gerekliliği ve azmi içerisinde; ona layık olmanın sürur ve heyecanı ile başarılar meşaleleri şimdiden elimizde, namus ve şeref sözü vererek hep beraber oraya gidiyoruz.

Öğrenciliğe elveda, hocalarımıza elveda, Fakültemize elveda diyerek...

Merhaba yemyeşil Anadolium. Merhaba zümrüt bakışlı dağlarım. Merhaba fedakâr vatandaşlarım... Gülün bize! Hizmetinize geliyoruz. Gelenler ve geleceklerle beraber mutlu günlere ve yeşil ufuklara doğru yol alacağız...

ALBÜM KOMİSYONU

**EK-2: Doktoramı bitirdikten kısa süre önce, görev almak için İ.Ü. Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsüne ön-başvuru yaptığım-
da, Kürsü Başkanı Prof. Dr. Fikret Saatçioğlu hocamızın yazdığı
14.06.1973 tarihli bir mektubu. (Ayrıntı için bkz. 17'nci Soru cevabı
içinde “İletişim (diyalog) kurulursa...” diye başlayan alt-bölüm).**

EK-3: Manavgat Orman İşletmesi önceki Müdürlerinden (1962-1964) İsmail Zengingönül'ün, meslektaşımız (yazar) Kâni Işık'a yazdığı 02.12.1993 tarihli mektuptan, bir Orman Köyü olan Beydiğin ile ilgili bir bölüm (Ayrıntı için bkz. 28.nci Soru cevabı içinde "Vatan sevgisi..." diye başlayan alt-bölüm).

2.12.1993
Ankara

Değerli Meslektaşım Kani Bey,

Buğün size Beydiğin köyü ve bilhassa Beydiğinin doğusundaki "KARGI HANI" hakkında yazmayı düşünüyüm.

Sabah Cumhuriyet gazetemi alınca, Bu kervansaraylar hakkında bir röportajın başladığını gördüm. Umarım bu röportajı okursam.

BEYDİĞİN köyünü bir yere toplama fikri 1963 yılında başladı. 1964 yılı nisan ayında parselasyonu yapıldı ve Caminin temelini atıldıktan sonra Manavgat'tan ayıldı.

Bu kerre Antalya seyahatinde, Duman Bölge müdürü arkadaşım Şaban Kılıç beni Perle Deresi Ormanlarında BEYDİĞİN köyüne götürdü. Orada bir çay içmek kısmet oldu. Köyün bir yere toplanmış olmasını, 30 sene sonra görmüş olmak beni çok mutlu etti. Cami temelini atıp kurban kestikten sonra söylediğin bir söz. O sırada orada bulunan bir köylü tarafından ifade edildi. "Siz burada bizim Dumanları da biraz yersiniz ama olsun" demişim. Tam benim ifade edebileceğim bir söz. Herşey insan için,

KAYNAKLAR

Acun, Fatma (2002). ‘Celâli İsyânları’, Türkler Ansiklopedisi, Cilt: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 695-708.

Akdağ, M. 1945. Timar Rejiminin Bozuluşu. Ankara Üniv. Dil Tarih Coğ.Fak. Dergisi. Cilt: 3 Sayı: 4 Sayfa: 419-431 DOI: 10.1501/Dtcfder_00000000656.

Akdağ, M. 1964. Celâli İsyânlarında Büyük Kaçgunluk 1603-1606. AnkÜni DTCFTarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 2/Sayı 2-3, ss:1-51 (1964).

Akdeniz, Z. 2011. Ormancı Türküsünün Makedonya ve Türkiye Türklerindeki Varyant ve Versiyonları. Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi (Intern. Journal of Social and Economic Sciences) 1 (1): 93-96.

Anon. 2002. Sözlü Ormancılık Tarihi (Başlangıç). Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği, Yayın No: 12, ss:193-197.

Anon. 2019. Türk Boyları ve Onlara Bağlı Aşiretler <https://yorturk38.blogspot.com/2017/08/turk-boylarii-ve-onlara-bagli-asiretler.html> (erişim 10.05.2019).

Çınar, A. A. 2004. Muğla Kitabı: Arkeoloji-Tarih-Coğrafya-Ağız Özellikleri-Halk Kültürü. İzmir: Printer Ofset Matbaacılık.469-480.

Çimrin, H. 2007. Bir Zamanlar ANTALYA. (Tarih, Gözlem ve Anılar). Cilt 1. Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Yayını., Antalya, 640 ss).

Dallek, M. 2019. Was 1968 America’s Blodiest Year in Politics? <https://www.history.com/news/1968-political-violence> (erişim. 20.05 2019).

Ercenk, G. 1992. Pamphylia Bölgesi ve Çevresi Eski Yol Sistemi. Türk Tarih Kurumu, Belleten, Cilt LVI, Sayı: 216, Ağustos 1992. Ss: 361-383.

Eren, M. A. 2003. *Öyküleriyle Muğla Türküleri* (Muğla Folk Songs with Their Stories), Muğla, 2003, pp.53-54.

Gedik, S. 2017. İbradı'da Ayanlık İddia Edenler. İBRADI Tarih, Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi. Mart 2017. Sayı 5, İbradı Belediyesi Yayını, Antalya, ss:24-29.

Genek, A. 2019. Kişisel iletişim (Aralık 2019). Ali Genek, Emekli Orman Yüksek Mühendisi. Bu yazıda geçen “Aman Ormancı...” türküsü ile ilgili ek bilgiler, Sn Ali Genek’ten kişisel iletişim yoluyla elde edilmiştir.

Güçlü, M. 2002. Antalya (Pamphylia) Bölgesinde Yollar: Kesikbeli Yolu ve Son Yüzyıldaki Durumu. Suna-İnan Kıraç Akd. Med. Araş. Enst. Adalya dergisi, No: V., ss: 237-248.

Güvercin, C.H.; Aksu M.; Arda, B. 2004. Köy Enstitüleri ve Sağlık Eğitimi. Ankara Üniv. Tıp Fak. Mecmuası. 57 (2): 97-103

Halaçoğlu Y. 1992. Beydili. TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 6, İstanbul, ss.56-57. Ayrıca bkz, <https://islamansiklopedisi.org.tr/beydili> (erişim 11.05.2019).

Halaçoğlu Y. 1994. Derbend. TDV İslâm Ansiklopedisi, Cilt 9, İstanbul, ss.162-164. Ayrıca bkz, <https://islamansiklopedisi.org.tr/derbend--karakol> (erişim 11.05.2019).

IPCC. 2014. Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, R.K. Pachauri and L.A. Meyer (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, 151 pp.

Işık, K. 2014. Biyolojik Çeşitlilik: Herkes İçin Okuma Parçaları. (ANG ve TEMA Vakıfları İşbirliği ile). ANG Vakfı Yayın No: 2, İstanbul, 224 sayfa. (pdf için: <https://www.tema.org.tr/cevre-kutuphanesi>) (erişim: 10.10.2020).

İnalcık, H. 2012. Timar: Osmanlılar’da devlete ait toprakların askerî ve idarî gayelerle tahsisine dayalı sistem. TDV İslâm Ansiklopedisi Cilt 41. İstanbul, ss. 168-173. Ayrıca bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/timar>(erişim 10.05.2019).

Keçici, A.D. 2008. Osmanlı Devleti'nde bir Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilâtı. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 7(1):44-53 (2008).

Koçak, K. 2011. İslamiyet'ten Önceki Türk Devlet Geleneklerine Göre Tahta Çıkma Töreni ve Yöntemleri. Gümüşhane Üniv. Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi Sayı 4, ss: 101-117.

Libby, W. J. (Çeviri: N. Gürlevik, K. Işık). 2007. Gelecek 30 yıl. Orman Müh. Dergisi, yıl 44, (Tem., Ağu., Eyl.) ss: 33-37.

Mert, Ö. 1991. Ayan. TDV İslâm Ansiklopedisi. Cilt 4, İstanbul, ss: 195-198. Ayrıca bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ayan> (erişim: 15.05.2019).

OGM. (erişim 30.11.2019). Orman Genel Müdürlüğü'nün 1839'dan Günümüze Kadar Tarihsel Gelişimi <https://www.ogm.gov.tr/Documents/Kurulusumuz/GenelBilgiler/1839danBuguneTarihselGelisim.pdf>

Orman ve Av. 2001. Orman Haftası Etkinlikleri. Türkiye Ormancılar Derneği yayın Organı, *Orman ve Av Dergisi*, Cilt 28, 2001-2, ss: 17-19.

Saraçoğlu, H. 1968. Akdeniz Bölgesi. (Cilt 3, 1'nci Kısım. Türkiye Coğrafyası Üzerine Etüdler). Milli Eğitim Basımevi, Devlet Kitapları, İstanbul. 652 ss.

Şanda, M. N. 2018. Geçmişten Günümüze BEYDİLİ AŞİRETİ (Siyasi, Sosyal ve Kültürel Yapısı). İKSAD Publ., Ankara, 328 ss. Ayrıca bkz: <http://dergipark.org.tr/dased/issue/31671/344653>

TEŞEKKÜR

(1) Bir eserin ortaya çıkmasında emeği geçen, fakat ön cephede pek görünmeyen insanlar da vardır. Örneğin, sevgili eşim Emine Serpil Işık bu anıları yazmamı teşvik eden ilk kişi oldu. Yazım süreci boyunca kontrol amacıyla yazdıklarımı parça parça okurken, ilk dinleyicim olmayı kabul etti ve beni sabırla dinledi. Bu anılarımın bazı yerlerinde kendi anılarını da hatırladı ve değerli önerilerde bulundu... Biricik kızım Zeynep Işıl Işık Dursun, kitabın ön ve arka kapak sayfalarının tasarımını yaptı. Bunları yapmadan önce benden ek bilgiler istedi; onlarla da yetinmedi, anılarımı baştan sona okudu. En sonunda, hem kapak tasarımını bitirdi hem de anıların metin kısmı ile ilgili değerli önerilerde bulundu. Üstelik *“Babacım, emeklerine ellerine sağlık. Bu anılar içinde kendi yaşamımdan da kesitler görüp uygulandım. Anılarınız, yalnız sizin için değil, mesleğiniz için de, benim için de büyük değer taşıyor”* diyerek bir evladın babasına verebileceği en büyük ödüllerden birini verdi.

(2) Bu anılarda pek çok hocamızın, meslektaşlarımızın ve diğer güzel insanların isimleri geçiyor. Her biri, hem mesleğimize hem de burada sunulan anılarımıza değişik derecelerde renkler, güzellikler, zenginlikler kattılar. Bu insanlardan bir bölümü, ünlü yazarımız Yaşar Kemal’in dediği gibi, *“O güzel insanlar, o güzel atlara binip gittiler...”*. Anadolumuz’un değişik renklerini taşıyan (kimi yağız, kimi kır; kimi doru, kimi al; kimi kula, kimi boz...), asil duruşlu, o güzel atlarına binip, sonsuzluğa doğru göçüp gittiler. Onları saygı ve rahmetle anıyor, mekânlarının Cennet olmasını diliyorum. Anılarımıza renk ve zenginlik katanların bir bölümü de yaşamlarını sürdürüyorlar. Onlara da sevgi ve saygılarımı sunuyor; sağlıklı ve mutlu günlerle dolu uzun ömürler diliyorum.

(3) *“Hafıza-i beşer nisyan ile maluldür” (İnsan hafızasının unutkan olma özelliği vardır)* derler... Bu gerçeği dikkate alarak, anılarımı yazarken ya da anlatırken tereddüt ettiğim bazı konularda kendilerine ulaşabildiğim bazı meslektaşlarım, sınıf arkadaşlarım ve/veya hemşehrilerim ile haberleştim. Bazılarından söz konusu anının geçtiği tarih ve yer hakkında bilgiler aldım. Bazılarına da, isimlerinin geçtiği olayla ilgili bilgiler verdim; o konuyu doğrulamalarını ya da gerekli ise düzeltmelerini rica ettim. Bu değerli meslektaşlarım

arasında şu kişiler var: Necati Uyar (Orman Bakanlığı önceki dönem Müsteşarı), Cahit Nasırlı (Orman Bakanlığı önceki dönem Orman Genel Müdürü), Prof. Dr. Tuna Ekim, Prof. Dr. Fikret Işık, Prof. Dr. Melih Boydak, Prof. Dr. Süleyman Özhan, Prof. Dr. Sümer Gülez, Prof. Dr. Ahmet Yörüköğlu, Dr. Mustafa Konukçu (eski Devlet Planlama Teşkilatı, Ormancılık Sektörü önceki dönem Uzmanı), Dr. Ercan Oktan (KTÜ Orman Fakültesi), Sami Yaşar Ölçer [Orman Bakanlığı önceki dönem Özel Kalem Müdürü, önceki dönem Milli Parklar (ve sonra ORKÖY) Genel Müdür Yardımcısı], Fevzi Düzgün (OGM önceki dönem Özel Kalem Müdürü), Mustafa Erdem Kara (Bakanlık Antalya önceki dönem Bölge Müdür Yardımcısı), Şaban Kılıç (Manavgat önceki dönem Orman İşletme Müdürü ve Antalya önceki dönem Orman Bölge Müdürü), Yusuf Cengiz (BAORAM önceki dönem Enstitü Müdürü, Antalya), Ercan Velioglu (Kavak ve Hızlı Gelişen Orman Ağaçları Araştırma Müdürü, İzmit), Dr. Mehmet Çalikoğlu (BAORAM Müdürü, Antalya), Ali Genek (Muğla önceki dönem Orman İşletme Müdürü), Yusuf Ertaylan (Denizli önceki dönem AGM Ağaçlandırma Başmühendisi), A. Tufan Sanlı (Orman Yüksek Mühendisi, emekli müşavir), Aydoğan Türedi (Halkla İlişkiler ve Dış İlişkiler Şube Müdürü, Antalya), Sedat Çalış (Manavgat Orman İşletme Müdürü), Alper Ahmet Özbey (Orman Yüksek Mühendisi, araştırmacı ve doktora öğrencisi), Adnan Ayas [Taşağıl önceki dönem Orman Bölge (İşletme) Şefi, Alanya] ... Taşağıl ile ilgili tarihi bilgileri benimle paylaşan Taşağıl'lı hemşehrilerim Aydilek kardeşler [Mehmet Aydilek (emekli Kimya Yüksek Mühendisi) ve Dr. Nail Aydilek (Tıp Doktoru)]... Ayrıca, meslektaşım Prof. Dr. Sezgin Özden anıları baştan sona dikkatle okudu ve değerli önerilerde bulundu.

Elbette, Türkiye Ormancılar Derneğinin (TOD) destekleri ve Kuban Matbaacılık Yayıncılık elemanlarının titiz çalışmaları, en sonunda bu yayının elinizde olmasını sağladı. Tabii ki burada listelemeye sığmayacak kadar çok sayıda diğer güzel insanlar da var. Hepsine ayrı ayrı teşekkürlerimi, sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Kâni IŞIK (Prof. Dr., Orman Yüksek Mühendisi, Biyolog, Emekli)
Antalya, Geyikbayırı Köyü (03 Ocak 2021)

TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

Türkiye Ormancılar Derneği (TOD), 26 Aralık 1924 tarihinde, Orman Yüksek Mühendisi ve Eczacı Abdulkadir SORKUN, Orman Yüksek Mühendisi Dr. Tevfik Ali ÇINAR ve Orman Yüksek Mühendisi Asaf IRMAK tarafından “Orman Mekteb-i Alisi Mezunları Cemiyeti” adıyla İstanbul’da kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki en eski sivil toplum örgütlerinden (STÖ) biridir. Türkiye Mimar ve Mühendis Odaları Birliği (TMMOB) nin kurulmasında öncülük etmiş köklü kurumlardandır. Bakanlar Kurulu Kararı ile 1951 tarihinde kamu yararına çalışan dernek statüsünü almıştır.

Bugün “ODTÜ Ormanı” olarak anılan, Ankara’nın akciğeri “ATATÜRK ORMANI”nın 1957-1958 yıllarında kurulma kararı alınmış, Türkiye Ormancılar Derneği bu ormanın kurulmasının her aşamasında gerekli çalışmaları yürüten öncü kuruluş olmuştur.

ABD’de bulunan TIES (Ekoturizm Derneği) üyesi olan Ekoturizm Grubumuz, halka açık ekoturizm gezileri düzenlemektedir. Bu gezilerinde gidilen bölgenin vahşi yaşamı ve florası hakkında yetkin ve Derneğimiz üyesi en az iki ekip lideri bilgilerini ve deneyimlerini katılımcılara aktarmaktadırlar. Pek çok ulusal ve uluslararası projeyi yürüten Derneğimiz bu kapsamda endemik türlerin korunması, Avrupa Sıcak Noktaları ve doğa ile vahşi yaşama ilişkin diğer özellikler üzerinde çalışmalar gerçekleştirmektedir. Derneğimiz aynı zamanda Fransa’da bulunan Akdeniz Ormanları Uluslararası Derneği (AIFM) üyesidir.

Orman ve Av Dergisi 1928 yılından beri düzenli olarak yayınlanmaktadır. Çoğunlukla ormancılık ve çevre konularında kitap ve dergi gibi 15.000’den fazla yayını içeren Ali Kemal YİĞİTOĞLU Kütüphanemiz bu konuda en büyük kütüphanelerden biridir.

Türkiye Ormancılar Derneği, UNCCD (United Nations Convention to Combat Desertification - Birleşmiş Milletler Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi) akredite Sivil Toplum Örgütüdür.

2015 Dünya Ağaç Günü (World Wood Day 2015) ana organizatörlerinden olan TOD, Uluslararası Ahşap Kültürü Derneği (IWCS) ile Eskişehir Odunpazarı Belediyesi’ni bir araya getirerek 7-27 Mart 2015 tarihleri arasında ahşap zanaatkarlar, sanatçılar, akademisyenler ve araştırmacılarından oluşan 93 farklı ülkeden ve Türkiye’den 350 katılımcının bir araya geldiği ülkemizin ilk ve en büyük ahşap festivalini gerçekleştirmiştir.

Türkiye Ormancılar Derneği İstanbul ve Antalya’daki iki şubesi, 21 farklı bölgedeki temsilcilikleri ve Orman Fakültesi temsilcilikleri ile bütün Türkiye’de hizmet sunmaktadır. TOD, sahip olduğu ISO 9001:2015 Kalite Yönetim Sistem Belgesi ile önemli ulusal ve uluslararası iş birliği ve projelere imza atmaktadır.

Türkiye Ormancılar Derneği, 1924 yılından bu yana yaptıkları ile ülkemizde orman, çevre ve doğa sevgisinin yayılmasını, kökleşmesini, kamuoyunun bilinçlendirilmesini, ormancılık bilim ve teknolojinin ilerlemesini sağlamayı, ormancılık sorunlarının yurt, ulus gereksinimleri ve kamu yararı gözetilerek bilimsel ilkelere göre çözümünü amaçlamaktadır.

Prof. Dr. Kâni Işık, 1946 yılında Antalya Toros'larda bir orman köyü olan Beydiğin'de doğdu. İlkokulu köyünde, ortaokulu Serik'te, liseyi 1962 yılında Antalya'da bitirdi, ardından İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nde lisans

eğitimine başladı. Mesleki stajını I.A.E.S.T.E. kanalıyla, 1965 yılı yaz aylarında Norveç'te yaptı. Fakülteden 1966 yılında mezun oldu. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı bursuyla doktorasını U.C. Berkeley'de bitirdi (1974, Kaliforniya Üniversitesi, ABD). Akademik kariyerini 4 yıl Hacettepe Üniversitesi'nde, 12 yıl Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, en son da 23 yıl Akdeniz Üniversitesi'nde Biyoloji bölümlerinde sürdürdü. Fulbright Bilim İnsanı seçildi ve ABD'de bir yıl (1984-1985) Raleigh'de (NCSU); bir yıl da (1985-1986) Berkeley'de (U.C. Berkeley) çalıştı. Alexander von Humboldt bursuyla Almanya'da farklı yıllarda toplam 24 ay araştırmalar yaptı (1992, 1996, 2003). Bilimsel araştırmaları genetik çeşitlilik, orman ağaçları genetiği ve genetik ıslah üzerinde yoğunlaştı. Yurtiçi ve yurtdışı kurum ve kuruluşlarda ekoloji, biyolojik çeşitlilik ve çevre sorunları konularında konferanslar verdi, makaleler ve kitaplar yazdı. Bilgi ve deneyimlerini hem üniversite öğrencileri hem de halkı ile paylaştı.

Prof. Dr. Kâni Işık bu kitapta, yarım yüzyıl (1962-2013) içinde geçen bazı anılarını içten ve açık bir dille aktarırken, "bizler" diye nitelediği şimdiki ve gelecek kuşaklara ışık tutmaya devam ediyor...